[illegible]

TREBELLIVS POLLIO.

FLAVIVS VOPISCVS.

Iohannis Baptistæ Egnatij Veneti in eosdem annotationes.

SEX. AVRELIVS VICTOR.

POMPONIVS LAETVS.

IOH. BAPTISTA EGNATIVS

De principibus Romanorum.

PARISIIS

Ex officina Rob. Stephani typographi Regij.

M. D. XLIIII.

TREBELLII POLLIONIS VALERIANVS PATER ET FILIVS.

VALERIANVS *imperator nobilis gene re, patre Valerio, Cēſor antea, & per dignitatum omnes gradus ſuis tēporibus ad maximum in terris culmen aſcēdens: cuius per annos* LXX *uita laudabilis in eā conſcenderat gloriam ut per omnes honores & magiſtratus inſigniter geſtos, imperator fieret: non ut ſolet, tumultuario populi concurſu, non militum ſtrepitu, ſed iure meritorum, & quaſi ex totius orbis una ſententia.* Denique *ſi data eſſet omnibus poteſtas promendi arbitrij, quem imperatorem uellent, alter non eſſet electus.* Et *ut ſciatur quanta uis in* Valeriano *meritorum fuerit publicorum, ponam ſenatuſconſulta quibus animaduertant omnes quid de illo ſemper ampliſſimus ordo iudicauerit.* Duobus Decijs Coss. VI Calend. Nouemb. *die cum ob imperatorias literas in æde Caſtorum ſenatus haberetur, iretúrque per ſententias ſingulorum, cui deberet cenſura deferri (nam id* Decij *poſuerant in ſenatus ampliſſimi poteſtate) ubi primum prætor* edixit, Quid *uobis uidetur* P. C. *de cenſore deligendo? Atque eum, qui erat princeps cum ſenatus ſententiam rogaſſet, abſente* Valeriano *(nam ille in procinctu ſuo cum* Decio *tunc agebat) omnes una uoce dixerūt, interrupto more dicendæ ſentētiæ,* Valeriani *uita cenſura eſt.* Ille *de omnibus iudicet, qui eſt omnibus melior.* Ille *de ſenatu iudicet, qui nullum habet crimē.* Ille *de uita noſtra ſententiam ferat, cui nihil poteſt obijci.* Valerianus *à*

prima pueritia censor fuit. Valerianus in tota uita sua fuit censor. Prudens senator, modestus senator, grauis senator. Amicus bonorum, inimicus tyrãnorum: hostis criminum, hostis uitiorum. hunc censorem omnes accipimus, hunc imitari omnes uolumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus uita, doctrina clarus, moribus singularis, exẽplum antiquitatis. Quae cum essent saepius dicta, addiderunt omnes, atque ita discessum est. Hoc senatusc͡osultum ubi Decius accepit, omnes aulicos conuocauit, ipsum etiam Valerianum praecepit rogari: atque in conuentu summorum uirorum, recitato senatusconsulto, Felicem te, inquit, Valeriane senatus sententia, imò animis atque pectoribus: totius orbis humani suscipe censuram, quam tibi detulit Romana Resp. quam solus mereris iudicaturus de moribus nostris. Tu aestimabis qui manere in curia debeãt, tu equestrem ordinem in antiquũ statum rediges, tu censibus modum pones, tu uectigalia firmabis, diuides statum, Respublicas recẽsebis: tibi legum scribẽdarum autoritas dabitur, tibi de ordinibus militum iudicandũ est: tu arma respicies, tu de nostro palatio, tu de iudicibus, tu de praefectis eminentissimis iudicabis. Excepto denique praefecto urbis Romae, exceptis Coss. ordinarijs, & sacrorũ rege, ac maxima uirgine Vestalium, si tamen incorrupta permanebit, de omnibus sententias feres. Laborabunt autem etiam illi ut tibi placeãt, de quibus non potes iudicare. Haec Decius. Sed Valeriano sententia huiusmodi fuit, Quaeso sanctissime imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges, ut ego iudicem de populo, de militibus, de senatu, de omni penitus orbe, iudicib. & tribunis, ac ducibus. Haec sunt propter quae Augustum nomen tenetis, apud uos cẽsura desedit, non potest hoc implere priuatus. Veniam igitur eius honoris pe-

to, cui uita impar est confidētia, cui tempora sic repugnant ut censurā hominum natura nō quærat. Poteram multa & alia senatusconsulta, & iudicia principum de Valeriano proferre, nisi ea uobis plerisque nota essent, ut puderet altius uirum extollere qui fatali quadam necessitate superatus est. Victus est enim à Sapore rege Persarū, dum ductu cuiusdam sui ducis, cui summam omniū bellicarum rerū agendarum cōmiserat, seu fraude seu aduersa fortuna in ea esset loca deductus, ubi nec uigor, nec disciplina militaris quin caperetur quicquam ualere potuit. Captus igitur, in ditionem Saporis peruenit: quem cum gloriosæ uictoriæ successu minus honorifice quàm deceret, superbo & elato animo detineret, atque cum Romanorum rege, ut uili & abiecto mācipio loqueretur, literas ab amicis regibus, qui & ei contra Valerianū fauerant, plerasque missas accepit, quarum seriem Iulius refert. Sapori, rex regum Belsolus, Si scirē posse aliquando Romanos penitus uinci, gauderē tibi de uictoria quam præfers. Sed quia uel fato, uel uirtute gens illa plurimum potest, uide ne quòd senem imperatorem cepisti, & id quidem fraude, male tibi cedat, posterisque tuis. Cogita quantas gentes Romani ex hostibus suas fecerint, à quibus sæpe uicti sunt. Audiuimus certe quòd Galli eos uicerint, & ingentem illā ciuitatē incenderint. certe Galli Romanis seruiunt. Quid Afri? eos nónne uicerūt? certe seruiunt Romanis. De longioribus exemplis, & fortasse ignotioribus nihil dico. Mithridates Ponticus totā Asiam tenuit. certe uictus est, certe Asia Romanorum est. Si meum consilium requiris, utere occasione pacis, & Valerianum suis redde: ego gratulor felicitati tuæ, si tamen illa uti tu scias. Balerus rex Cadusiorū sic scripsit, Remissa mihi auxilia integra & incolumia gra-

tanter accepi, sed captum Valerianum principem principum non satis gratulor, magis gratularer si redderetur. Romani enim grauiores tunc sunt, quando uincuntur. Age igitur ut prudentem decet, nec fortuna te inflammet, quæ multos decepit. Valerianus & filium imperatorem habet, & nepotem Cæsarem: & quid? habet & omnem orbem illum Romanum, qui contra te totus insurget. Redde igitur Valerianum, & fac cum Romanis pacem, nobis etiam ob gentes Pōticas profuturã. Artabasdes rex Armeniorum talem ad Saporem epistolam misit, In partẽ gloriæ uenio: sed uereor ne non tam uiceris, quàm bella seueris. Valerianum, & filius repetet & nepos, & duces Romani, & omnis Gallia, & omnis Africa, & omnis Hispania, & omnis Italia, & omnes gentes quæ sunt in Illyrico, atque in Oriẽte, & in Ponto, quæ cum Romanis consentiunt, aut Romanorum sunt. Vnum ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti: fortassis & nobis qui auxilia misimus, qui uicini sumus, qui semper uobis inter uos pugnãtibus laboramus. Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Tauroscythæ Saporis literas non receperunt, sed ad Romanos duces scripserunt, auxilia pollicentes ad Valerianum de captiuitate liberandum. Sed Valeriano apud Persas consenescente, Odenatus Palmyrenus collecto exercitu, rem Romanam prope in pristinum statum reddidit. Cepit regis thesauros, cepit etiam quas thesauris chariores habent reges Parthici, concubinas. Quare magis reformidans Romanos duces Sapor, timore Balistæ, atque Odenati in regnum suum ocyus se recepit. Atque hic interim finis belli fuit Persici. Hæc sunt digna cognitu de Valeriano, nunc ad Valerianum minorem reuertar.

VALERIANVS IVNIOR.

V ALERIANVS *iunior alia quàm* Gallienus *matre genitus, forma cõspicuus, uerecũdia probabilis, eruditione pro ætate clarus, moribus periucũdus, atque à fratris dissolutione seiũctus, à patre absente* Cæsar *est appellatus, à fratre, ut* Celestinus *dicit*, Augustus, *nihil habet prædicabile in uita, nisi quòd est nobiliter natus, educatus optime, & miserabiliter interemptus*. Et *quoniã scio errare plerosq; qui* Valeriani *imperatoris titulo in sepulchro legentes, illius* Valeriani *redditũ putant corpus, qui à* Persis *est captus: ne ullus error obrepat, mittendũ in literas cẽsui*. Hunc Valerianũ *circa* Mediolanum *sepultũ, addito titulo* Claudij *iussu*, Valerianus *imperator*. Non *puto plus aliquid uel de maiore* Valeriano, *uel de iuniore requirendũ*. Et *quoniã uereor ne modum uoluminis transeam, si* Gallienum Valeriani *filium, de quo iam nobis multus sermo fuit, uel* Saloninum *filium etiam* Gallieni, *qui &* Gallienus *dictus est, huic libro adiungam, ad aliud uolumen transeam*. Semper *enim me uobis dedidi, & famæ, cui negare nihil debeo, neque possum*.

GALLIENI DVO.

C APTO Valeriano *(enimuero unde incipienda est* Gallieni *uita, nisi ab eo præcipue malo, quo eius uita depressa est?) nutãte* Repub. *cum* Odenatus *iam* Orientis *cepisset imperium, &* Gallienus *comperta patris captiuitate gauderet, uagabantur exercitus, murmurabant duces, erat ingens omnium mœror, quòd imperator* Romanus *in* Perside *seruiliter teneretur*. Gallieno *igitur*

& Volusiano Coss. Macrianus & Balista in unum coeũt, exercitus reliquias cõuocant: & cum Romanum in Oriẽte mutaret imperium, quem facerent imperatorẽ requirunt, Gallieno tam negligenter se agente ut eius ne mentio quidẽ apud exercitum fieret. Denique cũ pluries eius rei causa conuenissent, placuit ut Macrianum cum filijs suis imperatores dicerent, ac Rempub. defensandam capesserent. Sic igitur imperiũ delatum est Macriano: & causæ Macriano imperãdi cũ filijs hæ fuerunt. Primum, quòd nemo eo tẽpore sapiẽtior ducum habebatur, nemo ad res gerẽdas aptior: deinde ditissimus, & qui priuatis posset fortunis publica explere dispendia. Huc accedebat, quòd liberi eius fortissimi iuuenes tota mente in bellum ruebant, ut essent legionibus exẽplo ad omnia militaria. Macrianus ergo undique collectis exercitibus, Orientis partes petijt: atq; ut posset late sibi delatũ defendere & tueri imperiũ, bellum sic instruxit atq; copias sic parauit, ut esset omniũ circunspectus quæ cõtra eum poterãt cogitari. Idẽ Macrianus Pisonem unũ ex nobilibus principibus senatus ad Achaiam destinauit ob hoc ut Valentẽ qui illic procõsulari imperio Rempub. gubernabat, opprimeret. Sed Valens comperto quòd Piso contra se ueniret, sumpsit imperium. Piso igitur in Thessaliam se recepit. Vbi missis à Valente militibus compluribus interfectus est, ipse quoque imperator appellatus cognomẽto Thessalicus. Sed Macrianus retento in Oriẽte uno ex filijs, pacatis tamen rebus, Asiam primum uenit, deinde Illyricum petijt. In Illyrico cum Aureolo imperatore, qui contra Gallienum imperiũ sumpserat, duce Domitiano nomine manũ conseruit, unum ex filijs secum habens, & XXX millia militum ducens. Sed uictus est Macrianus cum filio Macriano nomine,

deditúsque omnis exercitus Aureolo imperatori. Turbata interim Resp. totóque penitus orbe terrarum, ubi Odenatus comperit Macrianum cum filio interemptum, regnare Aureolum, Gallienum remissius agere, festinauit ad alterum filium Macriani, cum exercitus hoc daret fortuna capiendum. Sed ij qui erant cum filio Macriani Quieto nomine, consentiẽtes Odenato, autore præfecto Macriani Balista iuuenem occiderunt: missóque per murum corpore, Odenato se omnes affatim dediderunt. Totius prope igitur Oriẽtis factus est Odenatus imperator, cum Illyricum teneret Aureolus, Romam Gallienus. Idem Balista multos Emissenos, ad quos confugerant Macriani milites, cum Quieto, & thesaurorũ custode interfecit, ita ut ciuitas penè deleretur. Odenatus inter hæc quasi Gallieni partes ageret, cuncta eidem nuntiari ex ueritate faciebat. Sed Gallienus cognito quòd Macrianus cũ suis liberis esset occisus, quasi securus rerum, ac patre iam recepto, libidini & uoluptati se dedidit. Ludos Circenses, ludósque scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam uenationem, & ludos gladiatorios dedit: populúmque quasi Victorialibus diebus ad festiuitatem ac plausum uocauit. Et cum plerique patris eius captiuitatem mærerent, ille specie decoris, quòd pater eius uirtutis studio deceptus uideretur, supra modũ lætatus est. Constabat autem censuram parentis eum ferre non potuisse, uotiuúmque illi fuisse, quòd imminentem ceruicibus suis grauitatem paternam non haberet. Per idem tempus AEmilianus apud AEgyptum sumpsit imperium: occupatis horreis multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Gallieni Theodotus conflictu habito cepit, atque imperatori Gallieno uiuum trãsmisit. AEgyptus enim data AEmiliano per Transthebaitanos milites saeuitum est

* ribus, cum Gallienus in luxuria, & improbitate persisteret. Cúmque ludibrijs & heluationi uacaret, neque aliter Remp. regeret, quàm cum pueri fingunt per ludibria potestates, Galli, quibus insitum est esse leues ac degenerã-tes à ciuitate Romana, & luxuriosos principes ferre non posse, Posthumum ad imperium uocarunt, exercitibúsque consentiẽtibus, qui occupatum imperatorẽ libidinibus querebantur. contra hunc Theodotus exercitum duxit. Cúmq; urbem, in qua erat Posthumus, obsidere cœpisset, decernẽtibus Gallis, Gallienus muros circumiens sagitta ictus est. Nã & per annos VII Posthumus imperauit, & Gallias ab omnibus circũfluẽtibus Barbaris ualidissime uindicauit. His coactus malis, Gallienus pacem cum Aureolo facit oppugnandi Posthumi studio, longóque bello tracto per diuersas obsidiones ac prælia, rem modo feliciter, modo infeliciter gerit. Accesserat præterea his malis, quòd Scythæ Bithyniam inuaserant, ciuitatésque deleuerant. Denique Astacum, quæ postea Nicomedia dicta est, incensam grauiter uastauerunt. Denique quasi coniuratione totius mundi concussis orbis partibus, etiã in Sicilia quasi quoddam seruile bellum extitit latronibus euagantibus, qui uix oppressi sunt. Et hæc omnia Gallieni cõtemptu fiebant. Ne-
" que enim quicquã est ad audaciam malis, ad spem bono-
" rum bonis promptius, quàm cum uel malus timetur, uel
" dissolutus contemnitur imperator. Gallieno & Faustino Coss. inter tot bellicas clades etiam terræmotus fuit, & tenebræ per multos dies. Auditum præterea tonitruũ terra mugiente, non Ioue tonante. Quo motu multæ fabricæ deuoratæ sunt cũ habitatoribus: multi terrore mortui: quod quidem malum tristius in Asiæ urbibus fuit. Mota est & Roma, mota & Libya: hiatus terræ plurimis in locis fue-

runt, cum aqua salsa in fossis appareret. Maria etiã multas urbes occuparunt. Pax igitur deûm quæsita, inspectis Sibyllæ libris, factúmque Ioui salutari, ut præceptum fuerat, sacrificium. Nam & pestilentia tãta extiterat uel Romæ, uel in Achaicis urbibus, ut uno die V. millia hominũ pari morbo perirent. Sæuiente fortuna cum hinc terræmotus, inde hiatus soli, ex diuersis partibus pestilentia orbem Romanũ uastaret, capto Valeriano, Gallis parte maxima obsessis, cum bellum Odenatus inferret, cum Aureolus perurgeret Illyricum, cum AEmilianus AEgyptũ occupasset, Gotthi & Clodius, de quo dictum est superius, occupatis Thraciis Macedoniam uastarunt, Thessalonicam obsederũt, neque usquam quies mediocriter salutem ostentare uisa est. Quæ omnia contemptu, ut sæpius diximus, Gallieni fiebant hominis luxuriosissimi, & si esset securus, ad omne dedecus paratissimi. Pugnatum est in Achaia Macriano duce contra eosdẽ Gotthos. Vnde uicti per Achæos recesserũt. Scythæ autem, hoc est pars Gotthorum, Asiam uastabant. Tunc etiam templum Dianæ Ephesiæ dispoliatum, & incensum est: cuius opes fama in populos satis notæ. Pudet numerare inter hæc tempora cum ista gererentur, quæ sæpe Gallienus malo generis humani quasi per iocum dixerit. Nam cum ei nuntiatum esset AEgyptum desciuisse, dixisse fertur, Quid, sine lino AEgyptio esse non possumus? Cum autem uastatam Asiam, & elementorum concursionibus, & Scytharum incursionibus comperisset, Quid, inquit, sine aphronitris esse non possumus? Perdita Gallia arrisisse, ac dixisse perhibetur, Non sine trabeatis sagis tuta Resp. est? Sic denique de omnibus partibus mundi, cum eas amitteret, quasi detrimẽtis uilium ministeriorum uideretur affici, iocabatur. Ac nequid mali deesset

Gallieni temporibus, Byzantiorum ciuitas clara naualibus bellis, claustrum Ponticum, per eiusdem Gallieni milites ita omnis uastata est ut prorsus nemo superesset. Denique nulla uetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi si quis peregrinatione, uel militia occupatus euasit, qui antiquitatem generis, nobilitatémque repræsentet. Cõtra Posthumum igitur Gallienus cũ Aureolo, & Claudio duce, qui postea imperium obtinuit, principe generis Cõstantini Cæsaris nostri, bellum cœpit: & cum multis auxilijs Posthumus iuuaretur Celticis atque Francicis, in bellum cum Victorino processit, cum quo imperiũ participauerat. Victrix Gallieni pars fuit, pluribus prælijs euentuum ratione decursis. Erat enim in Gallieno subitæ uirtutis audacia: nã aliquando iniurijs grauiter mouebatur. Denique ad uindictam Byzantiorum processit: & cum non putaret recipi se posse muris, receptus alio die, omnes milites inermes, armatorũ corona circundatos, interemit fracto fœdere, quod promiserat. Per eadem tempora etiam Scythæ, in Asia Romanorum ducum uirtute ac ductu uastati, ad propria recesserunt. Interfectis sanè militibus apud Byzantium, Gallienus quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido conuolauit. Conuocatísque patribus, decennia celebrauit nouo genere ludorum, noua specie pomparum, exquisito genere uoluptatum. Iam primum inter togatos patres, & equestrẽ ordinẽ, albatos milites, & omni populo præeunte, seruis etiam prope omnium, & mulieribus cum cereis facibus & lampadis præcedẽtibus, Capitolium petijt. Processerunt etiam altrinsecus centeni albi boues cornibus auro iugatis, & dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes. Agnæ candentes ab utraque parte C C. præcesserunt & X elephanti qui tunc erãt Romæ, mille C C gla

diatores pompaliter ornati. Cum auratis uestibus matronarum mansuetæ feræ diuersi generis CC. ornatu quammaximo affectæ. Carpenta cum mimus, & omni genere histrionum: pugiles sacculis, non ueritate pugilantes. Cyclopea etiam luserunt omnes apenarij, ita ut miranda quædam & stupenda monstraret. Omnes uiæ ludis strepitúque, & plausibus personabant. Ipse medius cum picta toga & tunica palmata inter patres, ut diximus, omnibus sacerdotibus prætextatis Capitolium petijt. Hastæ auratæ altrinsecus quingenæ, uexilla centena, & præter ea quæ collegiorum erant, dracones, & signa templorũ, omniúmque legionum ibant. Ibant præterea gentes simulatæ, ut Gotthi, Sarmatæ, Franci, Persæ: ita ut non minus quàm duceni singulis globis ducerentur. Hac pompa homo ineptus eludere se credidit populum Romanum: sed ut sunt Romanorum facetiæ, alius Posthumo fauebat, alius Regilliano, alius Aureolo aut AEmiliano, alius Saturnino. Nam & ipse iam imperare dicebatur. Inter hæc ingens querela de patre, quem inultum filius relinqueret, & quem externi utcunque uindicauerāt. Nec tamen Gallienus ad talia mouebatur, obstupefacto uoluptatibus corde: sed ab ijs qui circum eum erant, requirebat, & quid habemus in prãdio? & quæ uoluptates paratæ sunt? & qualis cras erit cœna? quales Circenses? sic confecto itinere, celebratisque hecatombis, ad domum regiam redijt: conuiuijsque & epulis depulsis, alios dies uoluptatibus publicis deputabat. Prætereundum non est haud ignobile facetiarum genus. Nam cum rex Persarum quasi captiuorum per pompam (rem ridiculam) duceretur, quidam scurræ miscuerunt se Persis diligentissime scrutantes omnia, atq; uniuscuiusque uultum mira inhiatione mirātes. A quibus cum quæreretur, quid-

nam agerent illa solertia, illi responderunt, Patrem principis quærimus. Quod cum ad Gallienum peruenisset, non pudore, non mœrore, non pietate commotus est, scurrásque iussit uiuos exuri. Quod populus factũ tristius quàm quisquam æstimat, tulit. Milites uero ita doluerũt ut non multo post uicem redderent. Gallieno & Saturnino Coss. Odenatus rex Palmyrenorum obtinuit totius Oriẽtis imperium: idcirco præcipue, quòd se fortibus factis dignum tantæ maiestatis infulis declarauit, Gallieno aut nullas, aut luxuriosas, aut ineptas & ridiculas res agente. Denique statim bellum Persis in uindictam Valeriani, quam eius filius negligebat, indixit. Nisibin & Carras statim occupat, tradẽtibus sese Nisibenis atque Carrenis, & increpãtibus Gallienum. Nec defuit tamen reuerẽtia Odenati circa Gallienum. Nã captos satrapas insultandi prope gratia, & ostentandi sui ad eũ misit. Qui cum Romam deducti essent, uincente Odenato triumphauit Gallienus, nulla mentione patris facta: quem nec inter deos quidẽ nisi coactus retulit, cum mortuum audisset, sed adhuc uiuentem: nam de illius morte falsò compererat. Odenatus autem ad Ctesiphontẽ Parthorũ multitudinem obsedit. Vastatísque circum omnibus locis innumeros homines interemit. Sed cum satrapæ omnes ex omnibus regionibus illuc defensionis cõmunis gratia conuolassent, fuerunt longa & uaria prælia, longior tamen Romana uictoria. Et cum nihil aliud ageret, nisi ut Valerianum Odenatus liberaret, instabat quotidie, ac locorũ difficultatibus in alieno solo imperator optimus laborabat. Dũ hæc apud Persas geruntur, Scythæ in Cappadociã peruaserunt: illic captis ciuitatibus, bello etiã uario diu, acies ad Bithyniã contulerunt. Quare milites iterũ de nouo imperatore faciendo cogitauerunt: quos omnes

Gallienus more suo, cum placare atque in gratiam suam reducere non posset, occidit. Cum tamē sibi milites dignum principem quærerent, Gallienus apud Athenas ἄρχων *erat, id est summus magistratus, uanitate illa qua & ciuis ascribi desiderabat, & sacris omnibus interesse: quod neque Adrianus in summa felicitate, neque Antoninus in adulta fecerat pace, cum tanto studio Græcarum docti fuerint literarum, ut raro aliquibus doctissimis magnorum arbitrio cesserint uirorum. Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero contēpta propè Rep. Fuit enim Gallienus, quod negari non potest, oratione, poemate, atque omnibus artibus clarus. Huius est illud epithalamium, quod inter centum poetas præcipuū fuit. Nam cum fratrū suorum filios iūgeret, omnes poetæ Græci Latiniq; epithalamia dixissent, ídque per dies plurimos, cū ille manus sponsorum teneret, ut quidā dicunt, sæpius ita dixisse fertur,*

Ite ait ô pueri pariter sudate medullis
Omnibus inter uos, non murmura uestra columbæ,
Brachia non hederæ, non uincant oscula conchæ.

Longum est eius uersus, orationésque cōnectere, quibus suo tēpore tam in poetas, quàm in rhetores emicuit. Sed aliud in imperatore quæritur, aliud in oratore, uel poeta flagitatur. Laudatur sanè eius optimum factū. Nam consulto Valeriani fratris sui, & Lucilli propinqui, ubi comperit ab Odenato Persas uastatos, redactam Nisibin & Carras in potestatem Romanam, omnem Mesopotamiam nostrā, denique Ctesiphontem esse peruentum, fugisse regem, captos satrapas, plurimos Persarum occisos, Odenatū participato imperio Augustum uocauit, eiúsque monetam, qua Persas captos traheret, cudi iussit, quod & senatus, & urbs, & omnis ætas gratanter accepit. Fuit præterea idem

ingeniosissimus, cuius ostendentia acumen pauca libet ponere. Nam cum taurum ingentem in arenam misisset, exissétque ad eum feriendum uenator, neque perductum decies potuisset occidere, coronam uenatori misit: mussantibúsque cunctis quid rei esset quòd homo ineptissimus coronaretur, ille per curionem dici iussit, Taurum toties non ferire difficile est. Idem cum quidam gemmas uitreas pro ueris uendidisset eius uxori, atque illa re prodita uindicari uellet, surripi quasi ad leonem uenditorem iussit. Deinde cauea caponem emittit: mirantibúsque cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici iussit, Imposturam fecit, & passus est, deinde negotiatorem dimisit. Occupato tamen Odenato bello Persico, & Gallieno rebus ineptissimis, ut solebat, incumbente, Scythæ nauibus factis, Heracleam peruenerunt, atque inde cum præda in solum proprium reuerterunt, quanuis multi naufragio perierunt, naualı bello superati. Per idem tempus Odenatus insidijs consobrini sui interemptus est cum filio Herode, quem & ipsum imperatorem appellauerat. Tū Zenobia uxor eius, quòd paruuli essent filij eius qui supererant Herēnianus & Timolaus, ipsa suscepit imperium, diúque rexit non muliebriter, neque more fœmineo: sed non solum Gallieno uirago melius imperare potuisset, uerum etiam multis imperatoribus fortius atque solertius. Gallieno sanè ubi nuntiatum Odenatum interemptum, bellum Persis ad seram nimis uindictam patris parauit. Collectísq; per Heraclianum ducem militibus, solertis principis rem gerebat. Qui tamen Heraclianus cum contra Persas profectus esset, à Palmyrenis uictus, omnes quos parauerat milites perdidit, Zenobia Palmyrenis & Orientalibus plerisque uiriliter imperante. Inter hæc Scythæ per Euxinum nauigantes, Istrum in-

gressi, multa grauia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis, Gallienus Cleodamum & Athenæũ Byzantios instaurandis urbibus muniendísque præfecit. Pugnatúmque est circa Pontum, & à Byzantijs ducibus uicti sunt Barbari. Veneriano item duce, nauali bello Gotthi superati sũt, tum ipse Venerianus militari perijt morte. Atque inde Cyzicum & Asiam, deinceps Achaiam omnem uastauerunt, & ab Atheniensibus duce Dexippo scriptore horum temporum uicti sunt. Vnde pulsi per Epirum, Acarnaniam, Boetiam peruagati sunt. Gallienus interea uix excitatus publicis malis, Gotthis uagantibus per Illyricum occurrit, & fortuito plurimos interemit. Quo comperto, Scythæ facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. Omnes inde Scythas Martianus uaria bellorum fortuna agitauit, quæ omnes Scythas ad rebellionem excitarunt. Et hæc quidem Heracliani ducis erga Remp. deuotio fuit. Verũ cum Gallieni tantam improbitatẽ ferre non possent, consiliũ inierunt Martianus & Heraclianus ut alter eorũ imperiũ caperet: & Claudius quidẽ, ut suo dicemus loco, uir omnium optimus electus est qui consilio non affuerat, esséque apud cunctos in reuerentia, ut dignus uideretur imperio, quemadmodum postea comprobatum est. Is enim est Claudius à quo Constantinus uigilantissimus Cæsar originem ducit. Fuit ijsdem socius in appetendo imperio quidam Ceronius siue Cecropius dux Dalmatarum, qui eos & urbanissime & prudentissime adiuuit. Sed cũ imperium capere uiuo Gallieno non possent, huiusmodi eum insidijs appetendum esse duxerunt, ut labem improbissimam malis fessa Repub. à gubernaculis humani generis dimouerent, ne diutius theatro & circo addicta Repub. per uoluptatum deperiret illecebras. Insidiarum genus fuit ta-

le, Gallienus ab Aureolo qui principatum inuaserat, diffidebat, sperans quotidie grauem & intolerabilem tumultuarij imperatoris aduentum. Hoc *scientes* Martianus & Cecropius, *subito* Gallieno *iusserant nuntiari* Aureolum *iam uenire.* Ille *igitur militibus congregatis, quasi certum processit ad prælium, atque ita missis percussoribus interemptus est.* Et *quidē* Cecropij Dalmatarū *ducis manu* Gallienus *dicitur esse percussus, ut quidam ferunt, circa* Mediolanum: *ubi continuo & frater eius* Valerianus *est interemptus, quem multi* Augustum, *multi* Cæsarem, *multi neutrum fuisse dicunt, quod uerisimile non est.* Siquidem *captiuo iam* Valeriano *scriptum inuenimus in fastis,* Valeriano *imperatore* Cos. *Quis igitur alius potuit esse* Valerianus *nisi* Gallieni *frater?* Constat *de genere, non satis tamen constat de dignitate, uel ut cœperunt alij loqui, de maiestate.* Occiso *igitur* Gallieno, *seditio ingens militū fuit, cum spe prædæ, ac publicæ uastationis imperatorem sibi utilē, necessarium, fortem, efficacem, ad inuidiam faciendam dicerent raptum.* Quare *consilium principum fuit, ut milites eius quo solent placari genere, sedarētur.* Promissis *itaque per* Martianum *aureis uicenis, & acceptis (nam præsiderat thesaurorum copia)* Gallienum *tyrannum militari iudicio in fastos publicos retulerunt.* Sic *militibus sedatis,* Claudius *uir sanctus, ac iure uenerabilis, & bonis omnibus charus, amicus patriæ, amicus legibus, acceptus senatui, populo bene cognitus accepit imperiū.* Hæc *uita* Gallieni *fuit breuiter à me literis intimata, qui natus abdomini & uoluptatibus, dies ac noctes uino & stupris perdidit orbem terrarum.* Triginta *prope tyrannos passus est* Romanum *dehonestantes imperium, ita ut etiam mulieres eo melius imperarent.* Ac *ne eius prætereatur mise-*

randa solertia, Veris tempore cubicula de rosis fecit. De pomis castella composuit. Vuas triennio seruauit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum quemadmodū toto anno haberetur, docuit. Ficos uirides, & poma ex arboribus recentia semper alienis mensibus præbuit, mantilibus aureis semper strauit. Gemmata uasa fecit, eadémque aurea. Crinibus suis auri scobem aspersit, radiatus sæpe processit, cum chlamyde purpurea, gemmatísque fibulis & aureis Romæ usus est, ubi semper togati principes uidebantur: purpuream tunicam, auratámque uirilem, eandémque manicatam habuit. Gemmato balteo usus est, caligas gemmatas annexuit, cum campagus reticulos appellaret. Conuiuatus in publico est. Congiarijs populum molliuit. Senatui sportulam sedens erogauit. Matronas ad consulatum suum rogauit, ijsdémque manum sibi osculantibus, quaternos aureos sui nominis dedit. Vbi de Valeriano patre comperit quòd captus esset, id quod philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur, Sciebam me genuisse mortalem: dixit ille, Sciebam patrem meum esse mortalem. Nec defuit Annius Cornicula, qui eum quasi constantem principem falsò sua uoce laudaret, peior tamen ille qui credidit. Sæpe ad tibicinem processit, ad organum se recepit, cum processui & recessui cani iuberet. Lauit die, septimo æstate uel sexto, hyeme secundo uel tertio. Bibit in aureis semper poculis, aspernatus uitrum, dicens nil eo esse communius. Semper uina uariauit: neque unquam in uno conuiuio ex uno uino duo pocula bibit. Concubinæ in eius triclinijs sæpe accubuerunt. Mensam secundam scurrarum & mimorum semper propè habuit. Cum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebātur. Ibant & præfecti, & magistri officiorū omnium adhibebātur conuiuijs

bb.ij.

& cœnationibus. Lauabant etiam simul cum principe. Admittebantur sæpe etiam mulieres, cum ipso pulchræ puellæ, cum illis anus deformes: & iocari se dicebat cum orbem terrarū undique perdidisset. Fuit tamen nimiæ crudelitatis in milites: nam & terna milia, & quaterna militum singulis diebus occidit. Statuam sibi maiorem colosso fieri præcepit solis habitu, sed ea imperfecta perijt. Tā magna denique cœperat fieri, ut duplex ad colossum uideretur. Poni autem illam uoluerat in summo AEsquiliarum monte, ita ut hastā teneret, per cuius caput infans ad summum posset ascendere. Sed & Claudio, & Aureliano deinceps stulta res uisa est. Siquidem etiam equos & currum fieri iusserat pro qualitate statuæ, atque in acutissima base poni. Porticum Flaminiam usque ad pontem Miluium & ipse parauerat ducere, ita ut tetrastiche fieret, ut autem alij dicunt, pentastiche: ita ut primus ordo pilas haberet, & ante se columnas cum statuis, secundus & tertius, & deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Longum est cuncta in literas mittere: quæ qui uolet scire, legat Palfurium Suram, qui Ephemeridas eius uitæ composuit. Nos ad Saloninū reuertamur.

SALONINVS GALLIENVS.

HIC Gallieni filius fuit, nepos Valeriani, de quo quippe nihil est quod dignū in literas mittatur, nisi quòd nobiliter natus, educatus regie: occisus deinde non sua, sed patris causa. De huius nomine magna est ambiguitas. Nam multi eum Gallienum, multi Saloninum historiæ prodiderunt. Et qui Saloninum, idcirco quòd apud Salonas natus esset, cognominatum ferūt: qui autem Gallienum, patris nomine cognominatum, & aui Gallieni

summi quondam in Rep. uiri. Fuit denique hactenus statua in pede montis Romulei, hoc est ante sacram uiam intra templum Faustinæ, aducta ad arcum Fabianum, quæ haberet inscriptum, Gallieno minori, Salonino additum: ex quo eius nomen intelligi poterit. Transisse decennium imperij Gallienum satis clarum est: quod idcirco addidi, quia multi eum imperij sui primo anno perijsse dixerũt: fuisse autem & alias rebelliones sub eodem: de quibus proprio dicemus loco. Siquidem placuit triginta Tyrannos uno uolumine includere, idcirco quòd nec multa de his dici possunt, & in Gallieni uita pleraque iam dicta sunt. Et hæc quidem de Gallieno hoc interim libro dixisse sufficiat. Nam & multa iam in Valeriani uita, in libro qui de triginta Tyrãnis inscribendus est, iam loquemur: quæ iterari, ac sæpius dici minus utile uidebatur. Huc accedit, quòd quædam etiam studiose prætermisi, ne eius posteri multis rebus editis læderẽtur. Scis enim ipse quales homines cum ijs qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant bellum: nec ignota esse arbitror quæ dixit Marcus Tullius in Hortensio, quem ad exemplũ protreptici scripsit. Vnum ponam tamen quod iucunditatem quandam sed uulgarem habuit, morem tamen nouum fecit. Nam cum cingula sua plerique militantiũ, qui ad conuiuium uenerant, ponerent, hora conuiuij Saloninus puer, siue Gallienus his auratos constellatósque balteos rapuisse perhibetur: & cum esset difficile in aula palatina requirere quod perisset, ac taciti militares uiri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cúmque ab his quæreretur cur non soluerent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino deferimus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum imperatore cincti discumbe-

rent. Negare *non possum alium plerisque uideri huius rei ortum esse morem: dicunt enim militare prandium: quod dictum est prandium ab eo quòd ad bellum milites paret, à cinctis initum: cui rei argumentum est quòd à discinctis etiam cum imperatore cœnatur. Quæ idcirco posui, quia digna & memoratu uidebantur, & cognitu.* Nunc *transeamus ad triginta* Tyrannos, *qui* Gallieni *temporibus contemptu mali principis extiterunt.* De *quibus breuiter & pauca dicenda sunt.* Neque *enim digni sunt eorum plerique, ut uolumen talium hominum saltem nominibus occuparetur. Quamuis eorum aliqui non parum in se uirtutis habuisse uideantur, multum etiã* Reip. *profuisse.* Tam *uariæ item opiniones sunt de* Salonini *nomine, ut qui se uerius putant dicere, à matre sua* Salonina *appellatum esse dicant, quam is perdite dilexerit,* Piparam *nomine barbaram regis filiam.* Gallienus *cum suis semper flauum crinem condidit.* De *annis autem* Gallieni & Valeriani *ad imperiũ pertinentibus adeo incerta traduntur, ut cum* X V *annos eosdem imperasse constet, id est* Gallienum *usque ad quintumdecimum peruenisse,* Valerianus *uero sexto sit captus: alij* I X *annis, alij bis decem annis: alij etiam* Gallienum *imperasse in literas mittant: cum constet & decennalia* Romæ *ab eodem celebrata, & post decennalia* Gothos *ab eo uictos, cum* Odenato *pacem factam, cum* Aureolo *initam esse concordiam, pugnatum contra* Posthumum, *contra* Lollianum, *multa etiam ab eo gesta quæ ad uirtutem, plura tamen quæ ad dedecus pertinebant.* Nam & *semper noctibus popinas dicitur frequẽtasse, & cum lenonibus, mimis, scurrisque uixisse.*

SCRIPTIS iam pluribus libris,non historico,nec diserto,sed pedestri eloquio, ad eam temporũ uenienmus seriem,in qua per annos, quibus Gallienus & Valerianus Remp. tenuerunt,triginta Tyrãni occupato Valeriano magnis belli Persici necessitatibus extiterunt: cum Gallienum nõ solum uiri,sed etiam mulieres contemptui haberent,ut suis locis probabitur. Sed quoniam tanta obscuritas eorum hominum fuit,qui ex diuersis orbis partibus ad imperium conuolabant, ut non multa de his uel dici possint à doctioribus,uel requiri: deinde ab omnibus historicis, qui Græce ac Latine scripserunt, ita nonnulli prætereantur, ut eorum nomina frequententur: postremo cum tam uarie à plerisque super his nonnulla sint prodita,in unum eos libellum contuli,& quidem breuem,maxime cum uel in Valeriani,uel in Gallieni uita pleraque de his dicta,nec repetenda tamen satis constet.

Cyriades I.

HIc patrẽ Cyriadem fugiens,diues & nobilis,cum luxuria sua & moribus perditis sanctum senẽ grauaret,direpta magna parte auri,argenti etiã infinito pondere,Persas petijt:atq; inde Sapori regi coniũctus atque sociatus, cum hortator belli Romanis inferendi fuisset,Odenatum primum,deinde Saporem ad Romanum solum traxit. Antiochia etiã capta,& Cæsarea, Cæsarianum nomen accepit. Atque inde uocatus Augustus,cum omnem Orientem uel uirium audacia, uel terrore quateret,patrẽ uero interemisset(quod alij historici negãt factũ) ipse per insidias suorum,quum Valerianus iam ad bellum

Persicum ueniret, occisus est. Neque plus de hoc historiæ quicquam mandatum est quod dignum memoria esse uideatur. Quem clarum perfugium & parricidium, & aspera tyrannis, & summa luxuries literis dederunt.

Posthumus II.

HIc uir in bello fortissimus, in pace constantissimus, in omni uita grauis, usqueadeo ut Saloninum filium suum eidem Gallienus in Gallia positum crederet, quasi custodi uitæ, & morum, & actuum imperialium institutori. Sed quantum plerique asserunt, quod eius non cõuenit moribus, postea fidem fregit, & occiso Salonino, sumpsit imperiũ. Vt autem uerius plerique tradiderunt, cum Galli uehementissime Gallienum odissent, puerũ autem apud se imperare ferre non possent, eũ qui commissum regebat imperium, imperatorem appellarunt, missisque militibus adolescentem interfecerunt. Quo interfecto, ab omni exercitu & ab omnibus Gallis Posthumus gratanter acceptus, talem se præbuit per annos septem ut Gallias instaurauerit: cum Gallienus luxuriæ & popinis uacaret, & amore barbaræ mulieris consenesceret. Gestum est tamen à Gallieno contra hunc bellũ, tunc cum sagitta Gallienus est uulneratus. Siquidem nimius amor erga Posthumum omnium erat in Gallica gente populorũ, quòd submotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in pristinam securitatem reuocasset imperiũ. Sed cum se grauissime regeret, more illo quo Galli nouarum rerũ semper sunt cupidi, Lolliano agente interemptus est. Siquis sanè Posthumi meritum requirit, iudicium de eo Valeriani ex hac epistola quam ille ad Gallos misit, intelliget, Transrhenani limitis ducem, & Galliæ præsidem Posthumum fecimus, uirũ dignissimum seueritate Gallorũ, præ-

ſente quo non miles in caſtris, non iura in foro, non in tribunalibus lites, non in curia dignitas pereat. Qui unicuique proprium, & ſuum ſeruet. Virum quem ego præ cæteris ſtupeo, & qui locum principis mereatur iure: de quo ſpero quòd mihi gratias agetis. Quòd ſi me fefellerit opinio, quam de illo habeo, ſciatis nuſquam gentiū reperiri qui poſſit penitus approbari. Huius filio Poſthumo nomine tribunatum Vocontiorum dedi adoleſcenti, qui ſe dignum patris moribus reddet.

Poſthumus Iunior III.

D*E hoc propè nihil eſt quod dicatur, niſi quòd à patre appellatus Cæſar, ac deinceps in eius honore Auguſtus cum patre dicitur interemptus: cum Lollianus in locum Poſthumi ſubrogatus, delatum ſibi à Gallis ſumpſiſſet imperium. Fuit autem, quod ſolum memoratu dignum eſt, ita in declamationibus diſertus, ut eius controuerſiæ Quintiliano dicantur inſertæ, quem declamatorem Romani generis acutiſſimum, unius capitis lectio prima ſtatim fronte demonſtrat.*

Lollianus IIII.

H*Vius rebellione in Gallia Poſthumus uir omniū fortiſſimus interēptus eſt: cum iam nutante Gallieni luxuria in ueterem ſtatū Romanum reformaſſet imperium. Fuit quidem etiam fortiſſimus, ſed rebellionis intuitu minorem apud Gallos autoritatē de ſuis uiribus tenuit. Interēptus autē eſt à Victorino Victorinæ, uel Victoriæ filio, quæ poſtea mater Caſtrorū appellata eſt, & Auguſtæ nomine affecta, cum ipſa per ſe fugiens tanti ponderis molem, primum in Marium, deinde in Tetricum, atque eius filium cōtuliſſet imperia. Et Lollianus quidem non nihilum Reip. profuit. Nam plerasque Galliæ ciuita-*

tes, nõnulla etiã castra Posthumus per septem annos in solo Barbarico ædificauerat: quæ interfecto Posthumo subita irruptione Germanorum & direpta fuerant & incensa, statũ ueterem reformauit: deinde à suis militibus, quòd in labore nimius esset, occisus est. Ita Gallieno perdente Remp. in Gallia primum Posthumus, deinde Lollianus, Victorinus deinceps, postremo Tetricus (nam de Mario nihil dicimus) assectatores Romani nominis extiterunt: quos omnes datos diuinitus credo, ne cũ illa pestis inaudita luxuria impediretur, malus possidẽdi Romanum solum Germanis daretur facultas: qui si eo genere tunc euasissent quo Gotthi & Persæ, consentientibus in Romano solo gentibus, uenerabile hoc Romani nominis finitum esset imperium. Lolliani autem uita in multis obscura est, ut & ipsius Posthumi, sed priuata uirtute clari, non nobilitatis pondere uixerunt.

Victorinus V.

Posthumus senior, cũ uideret multis se Gallieni uiribus peti, atq; auxilium nõ solum militũ, uerumetiã alterius principis necessarium, Victorinũ militaris industriæ uirũ in participatum uocauit imperij, & cum eodẽ contra Gallienũ conflixit. Cúmque adhibitis ingẽtibus Germanorũ auxilijs, diu bella traxissent, uicti sunt. Tunc interfecto etiam Lolliano, solus Victorinus in imperio remãsit: qui & ipse, quòd matrimonijs militũ & militariũ corrũpendis operã daret, à quodã actuario, cuius uxorem stuprauerat, cõposita factione Agrippinæ percussus, Victorino filio Cæsare à matre Victorina, siue Victoria, quæ mater Castrorum dicta est, appellato, qui & ipse puerulus statim est interẽptus, cũ apud Agrippinã pater eius esset occisus. De hoc quòd fortissimus fuerit, &

præter libidinem optimus imperator, à multis multa sunt dicta. Sed *satis credimus* Iulij Ateriani *partem libri cuiusdam ponere, in quo de* Victorino *sic loquitur,* Victorino *qui* Gallias *post* Iunium Posthumum *rexit, neminem existimo præferendum.* Non *in uirtute* Traianum, *non* Antoninum *in clementia, non grauitate* Neruam, *non in gubernando ærario* Vespasianum, *non in censura totius uitæ ac seueritate militari* Pertinacem, *uel* Seuerũ. Sed *omnia hæc, libido & cupiditas mulierariæ uoluptatis sic perdidit, ut nemo audeat uirtutes eius in literas mittere, quem constat omnium iudicio meruisse puniri.* Ergo *cum id iudicij de* Victorino *scriptores habuerint, satis mihi uideor de eius dixisse moribus.*

Victorinus Iunior VI.

D E hoc nihil amplius in literas est relatum, quàm quòd nepos Victoriæ, Victorini filius fuit, & à patre, & ab auia sub eadem hora qua Victorinus interemptus, Cæsar nuncupatus est, ac statim à militibus ita occisus. Extant denique sepulchra circa Agrippinam breui marmore impressa humilia, in quibus unus est inscriptus, Hic duo Victorini tyranni siti sunt.

Marius VII.

V Ictorino, Lolliano, & Posthumo interemptis, Marius ex fabro, ut dicitur, ferrario, triduo tantũ imperauit. De hoc quid amplius requiratur ignoro, nisi quòd eũ insigniorẽ breuissimũ fecit imperiũ. Nã ut cõsul qui sex meridianis horis consulatũ suffectũ tenuit, à Marco Tullio tali aspersus est ioco, Cõsulẽ habuimus tã seuerum, tàmque censoriũ, ut in eius magistratu nemo pranderit, nemo cœnauerit, nemo dormierit. De hoc etiam dici posse uidetur, qui una die factus est imperator, alia die

uisus est imperare, tertia interemptus est. Et *uir quidem strenuus, ac militaribus usque ad imperium gradibus euectus est: quem pleriq;* Mamurium, *nonnulli* Veturium, *opificem utpote ferrarium, nuncuparunt.* Sed *de hoc nimis multa, de quo illud addidisse satis est, nullius manus uel ad feriendum, uel ad impellandum fortiores fuisse, cum in digitis neruos uideretur habuisse, non uenas.* Nam *& carra ueniẽtia digito salutari repulisse dicitur, & fortissimos quosque uno digito sic afflixisse, ut quasi ligni uel ferri obtusioris ictu percussi dolerent.* Multa *duorum digitorum allisione contriuit.* Occisus *est à quodam milite, qui cum eius quondam operarius in fabrili officina fuisset, contemptus est ab eodem, uel cum duxisset, uel cum imperiũ cepisset.* Addidisse *hæc uerba dicitur interemptor,* Hic *est gladius quem ipse fecisti.* Huius *concio prima talis fuisse dicitur,* Scio *cõmilitones, posse mihi obijci artem pristinam, cuius mihi omnes testes estis.* Sed *dicat quisque quod uult.* Vtinam *semper ferrum exerceam: non uino, non floribus, non mulierculis, non popinis, ut facit* Gallienus *indignus patre suo, & sui generis nobilitate, depeream.* Ars *mihi obijciatur ferraria, dum me & exteræ gentes ferrum attrectasse suis cladibus recognoscant in* Italia. Denique *ut omnis* Alemannia, *omnísque* Germania *cum cæteris quæ adiacent gentibus,* Romanum *populum ferratam putent gentem, ut specialiter in nobis ferrum timeant.* Vos *tamen cogitetis uelim, fecisse uos principem, qui nunquam quicquam scierit tractare, nisi ferrum.* Quod *idcirco dico, quia scio mihi à luxuriosissima illa peste nihil opponi posse, nisi hoc, quòd gladiorum, armorúmque artifex fuerim.*

Ingenuus VIII.

Vsco & Basso COSS. cū Gallienus uino & popinis uacaret, cúmque se lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ cōtinuatione deperderet, Ingenuus qui Pānonias tunc regebat, à Mœsiacis legionibus imperator est dictus, cæteris Pānoniarum uolētibus: neque in quoquā melius consultum Reipublicæ à militibus uidebatur, quàm quòd instantibus Sarmatis creatus est imperator, qui fessis rebus mederi sua uirtute potuisset. Causa autē ipsi arripiēdi tūc imperij fuit, ne suspectus esset imperatoribus, quòd erat fortissimus, ac Reipublicæ necessarius, & militibus, quod imperātes uehemēter mouet, acceptissimus. Sed Gallienus, ut erat nequā & perditus, ita etiam ubi necessitas coegisset, uelox, fortis, uehemēs, crudelis: denique Ingenuum conflictu habito uicit, eóque occiso, in omnes Mœsiacos tam milites quàm ciues asperrime sæuijt. Nec quēquam suæ crudelitatis exortem reliquit: usqueadeo asper & truculētus, ut plerasq; ciuitates uacuas à uirili sexu relinqueret. Fertur sanè idem Ingenuus ciuitate capta intrasse domum, in qua se pugione trāsfodit, atq; ita uitā finisse ne in tyrāni crudelis potestatē ueniret. Extat sanè epistola Gallieni, quam ad Celerē Verianum scripsit, qua eius nimietas crudelitatis ostenditur. Quam ego idcirco interposui, ut omnes intelligerēt hominē luxuriosum crudelissimum esse si necessitas postulet. Gallienus Veriano, Nō mihi satisfacies, si tantū armatos occideris quos & fors belli interimere potuisset. Perimendus est omnis sexus uirilis, si & senes atque impuberes sine reprehensione nostra occidi possent. Occidendus est quicunque male uoluit, occidendus est quicunque male dixit. Contra me, contra Valeriani filium,

contra tot principū patrem & fratrē Ingenuus factus est imperator. Lacera, occide, concide, animum meū intelligere potes, mea mente irascere, qui haec manu mea scripsi.

Regillianus IX.

Fati publici fuit, ut Gallieni tēpore quicūque potuit, ad imperiū prosiliret. Regillianus deniq; in Illyrico ducatū gerēs, imperator est factus autoribus imperij Moesijs, qui cū Ingenuo fuerāt ante superati. In quorū parētes grauiter Gallienus saeuierat. Hic tamen multa fortiter contra Sarmatas gessit, sed autoribus Roxolanis, cōsentiētibúsque militibus, & timore prouincialiū, ne iterū Gallienus grauiora faceret, interēptus est. Mirabile fortasse uideatur, si quae origo imperij eius fuerit, declaretur. Militari enim ioco regna promeruit. Nam cum milites cū eo quidā coenarēt, astitit Valerianus tribunus, qui diceret, Regilliani nomē unde credimus dictū? Alius cōtinuo, credimus quòd à regno. Tū is qui aderat scholasticus, coepit quasi grāmaticaliter declinare, & dicere, rex, regis, regi, Regillianus. Milites, ut est hominum genus pronum ad ea quae cogitant, dixerunt, Ergo potest rex esse? item alius, Ergo potest nos regere? item alius, Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa? his dictis cū alia die mane processisset, à principibus imperator est salutatus. Ita quod alijs uel audacia uel iudicium detulit, huic iocularis astutia. Fuit, quod negari nō potest, uir in militari re semper probatus, & Gallieno iam ante suspectus, quòd dignus uideretur imperio: gentis Daciae, Decibali ipsius ut fertur affinis. Extat epistola diui Claudij adhuc priuati, qua Regilliano Illyrici duci gratias agit ob redditum Illyricum, cum omnia Gallieni segnitia deperirent, quam ego repertam in archiuis inserādam putaui. fuit enim publica. Clau-

dius Regilliano multã salutem, Felicẽ Remp. quæ te talem uirum habere rei castrensis bellis his meruit, felicem Gallienum etiam, si ei uera nemo nec de bonis, nec de malis nuntiat. Pertulerunt ad me Bonitus & Celsus stipatores principis nostri, qualis apud Scupos in pugnando fueris, quot uno die prælia, & qua celeritate cõfeceris. Dignus eras triũpho, si antiqua tempora extarent. Sed quid multa? memor cuiusdã hominis cautius uelim uincas. Arcus Sarmaticos, & duo saga ad me uelim mittas, sed fibulatoria, cũ ipse miserim de nostris. Hac epistola ostenditur quid de Regilliano senserit Claudius, cuius grauissimum iudicium suis temporibus fuisse non dubium est. Nec à Gallieno quidem uir iste promotus est, sed à patre eius Valeriano, ut & Claudius & Macrianus & Ingenuus & Posthumus & Aureolus, qui omnes in imperio interempti sunt, cum mererentur imperium. Mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quòd omnes quoscũque duces fecit, postea militum testimonio ad imperium peruenerunt, ut appareat senem imperatorẽ in deligendis Reipublicæ ducibus talem fuisse, qualem Romana felicitas, si cõtinuari fataliter potuisset, sub bono principe requirebat. Et utinam uel illi qui arripuerant imperia, regnare potuissent, uel eius filius Gallienus in imperio diutius non fuisset, ut libere se in suo statu Respublica nostra tenuisset. Sed nimis sibi fortuna indulgendum putauit, quæ cum Valeriano & bonos principes tulit, & Gallienum diutius quàm oportebat, Reipublicæ reseruauit.

Aureolus X.

HIc quoque Illyricianos exercitus regens in contemptu Gallieni, ut omnes eo tempore, coactus à militibus sumpsit imperiũ. Et cum Macrianus

cum filio suo Macriano contra Gallienum ueniret, cui plurimus exercitus eius cepit: aliquos corruptos fidei suæ addixit. & cum factus esset inualidus imperator, cumq; Gallienus expugnare uirum fortẽ frustra tẽtasset, pacem cum eo contra Posthumum pugnaturus fecit, quorum pleraque & dicta sunt, & dicenda. Hunc eundem Aureolũ Claudius interfecto iam Gallieno conflictu habito, apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atque illic ut tyrannum sepulchro humiliore donauit. Extat etiam epigramma Græcum in hanc formam,

Dona sepulchrorum uictor post multa tyranni
Prælia, iam felix Claudius Aureolum
Munere prosequitur mortali, & iure superstes
Viuere quem uellet, si pateretur amor.
Militis egregij uitam qui iure negauit
Omnibus indignis, & magis Aureolo:
Ille tamen clemens, qui corporis ultima seruans,
Et pontem Aureoli dedicat, & tumulum.

Hos ego uersus à quodam grammatico translatos ita posui ut fidem seruarẽ: non quo melius non potuerint trãsferri, sed ut fidelitas historica seruaretur, quam ego præ cæteris custodiendam putaui, qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Rem enim uobis proposui deferre, non uerba maxime tanta rerum copia, ut triginta tyrãnorum simul uitas scribendas accesserim.

Macrianus XI.

Apto Valeriano diu clarissimo principe ciuitatis, fortissimo deinde imperatore, ad postremum omniũ infelicissimo, uel quòd senex apud Persas cõsenuit, uel quòd indignos se posteros dereliquit. Cũ Gallienũ cõtẽnendũ Balista præfectus Valeriani & Macrianus

primus intelligerent, quærentibus etiam militibus principem, unum in locum concesserunt, quærentes quid faciendum esset. Túncque constitit Gallieno lõge posito, Aureolo *usurpante imperium, debere aliquem principem fieri, & quidem optimum, ne quispiam tyrannus existeret.* Verba *igitur* Balistæ *(quantum* Mæonius, *Astyanax qui consilio interfuit, asserit) hæc,* Mea *ætas & professio & uolũtas lõge ab imperio absunt, & ego, quod negare non possum, bonum principem quæro.* Sed *quis tandẽ est qui* Valeriani *locum possit implere, nisi talis qualis tu es ô* Macriane, *fortis, constans, probatus in republica, & quod maxime ad imperium pertinet, diues?* Arripe *igitur locum meritis tuis debitũ: me profecto quandiu uoles, uteris: tu cum* Rep. *tantum bene agas, ut te* Romanus *orbis factum principem gaudeat.* Ad *hæc* Macrianus, Fateor Balista, *imperiũ prudenti non frustra est.* Volo *enim* Reip. *subuenire, atque illã pestem à legum gubernaculis dimouere: sed non hoc in me ætatis est.* Senex *sum, ad exemplum equitare non possum.* Lauandum *est mihi frequentius, edendum delicatius, diuitiæ me iandudum ab usu militiæ retraxerunt.* Iuuenes *aliqui sunt quærendi, nec unus, sed duo, uel tres fortissimi, qui ex diuersis partibus orbis* Rom. Remp. *restituant, quam* Valerianus *fato,* Gallienus *uitæ suæ genere perdiderũt.* Post *hæc intellexit eũ* Balista *sic agere, ut de filijs suis uideretur cogitare, atq; adeo sic aggressus est,* Prudentiæ *tuæ* Remp. *tradimus.* Da *igitur liberos tuos* Macrianum *&* Quietum *fortissimos iuuenes, olim tribunos à* Valeriano *factos, qui* Gallieno *imperante, quòd boni sunt, salui esse non possunt.* Tunc *ille ubi intellectũ se esse comperit,* Do, *inquit, manus, de meo stipendium militi duplex daturus.* Tu *tantum præfecti mihi studium, &*

annonā in necessarijs locis præbe. Iā ego faxim ut Gallienus sordidissimus fœminarū omnium duces sui parentis intelligat. Factus est igitur cū Macriano & Quieto duobus filijs, cunctis militibus uolentibus, imperator. Ac statim contra Gallienum uenire cœpit, utcunque rebus in Oriente derelictis. Sed cum XLV milia militum secum duceret, in Illyrico, uel in Thraciarum extremis congressus cum Aureolo, uictus, & cum filio interemptus est. Triginta denique milia militum in Aureoli potestatem concessere. Domitianus autem eundem uicit dux Aureoli fortissimus, & uehementissimus, qui se originem diceret à Domitiano imperatore trahere, atque à Domicilla. De Macriano autem nefas mihi uidetur iudicium Valeriani præterire, quod ille in oratione sua, quam ad senatum è Persidis finibus miserat, posuit. Inter cætera ex oratione diui Valeriani, *Ego P.C. bellū Persicū gerēs, Macriano totā Remp. credidi, quòd à parte militari ille uobis fidelis, ille mihi deuotus, illū & amat & timet miles. Vtcunque res exegerit, cum exercitibus agit. Nec P.C. noua uel inopinata nobis sunt: pueri eius uirtus in Italia, adolescentis in Gallia, iuuenis in Thracia, in Africa iam prouecti, senescentis denique in Illyrico & Dalmatia comprobata est, cum in diuersis prælijs ad exemplum fortiter faceret. Huc accedit, quòd habet iuuenes filios Romano dignos collegio, nostra dignos amicitia. & reliqua.*

Macrianus Iunior XII.

MVlta de hoc in patris imperio prælibata sunt, qui nunquā imperator factus esset, nisi prudentiæ patris eius creditum uideretur. De hoc planè multa miranda dicuntur, quæ ad fortitudinem pertineant iuuenilis ætatis. Sed ad facta, aut quantum in bellis minus ua-

let fortitudo. Hic enim uehemens cum prudentissimo patre, cuius merito imperare cœperat, à Domitiano uictus, triginta, ut superius dixi, milibus militum spoliatus est: matre nobili, patre tantum forti, & ad bellum parato, atque ab ultima militia in summum perueniente ducatum, & splendore sublimi.

Quietus XIII.

H*Ic, ut diximus, Macriani filius fuit: cum patre & fratre, Balistæ iudicio imperator est factus. Sed ubi comperit Odenatus, qui olim iam Oriētem tenebat, ab Aureolo Macrianum patrem, Quietum, & eius fratrem Macrianum uictos, milites in eius potestatem concessisse, quasi Gallieni partes uindicaret, adolescentē cum Balista præfecto dudum interemit. Idem quoque adolescens dignissimus Romano imperio fuit, ut uere Macriani filius, & Macrianus etiam frater, qui duo afflictis rebus potuerunt Rempublicam gerere. Videtur nō mihi prætereundum de Macrianorum familia, quæ hodiéque floret, id dicere, quod speciale semper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem uiri in auro & argento, mulieres & in reticulis & dextrocherijs, & in annulis, & in omni ornamentorum genere exculptum semper habuerūt: eousque ut tunicæ, & limbi, & penulæ matronales in familia eius hodiéque sint, quæ Alexandri effigiem delicijs uariantibus monstrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum in eadem familia uirum, cum cœnam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio uultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret signis breuibus & minutulis, pōtifici propinare: quam quidem circunferri ad omnes tanti illius uiri cupidissimos iussit. Quod icirco posui, quia dicūtur iuuari in*

omni actu suo, qui Alexandrum expressum uel auro gestitant uel argento.

Odenatus XIIII.

NIsi Odenatus princeps Palmyrenorum capto Valeriano, fessis Romanæ reipublicæ uiribus sumpsisset imperium, in Oriente res perditæ essent. Quare assumpto nomine primum regali cum uxore Zenobia, & filio maiore, cui erat nomen Herodes, minoribus Herenniano & Timolao, collecto exercitu contra Persas profectus est. Nisibin primum & Orientis pleraque cum omni Mesopotamia in potestatem recepit: deinde ipsum regem uictum fugere coegit: postremo Ctesiphonta usque, Saporem & eius liberos persecutus, captis concubinis, capta etiam magna præda, ad Orientem uertit, sperans quòd Macrianum, qui imperare contra Gallienum cœperat, posset opprimere. Sed illo iam profecto contra Aureolum, & contra Gallienum, eo interempto, filium Quietum interfecit, Balista (ut plerique asserunt) regnum usurpante, ne & ipse posset occidi. Composito igitur magna ex parte Orientis statu, à consobrino suo Mæonio, qui & ipse imperium sumpserat, interemptus est cum filio suo Herode, qui & ipse post reditum de Perside cum patre imperator est appellatus. Iratum fuisse Reip. deum credo, qui interfecto Valeriano noluit Odenatum reseruare. Ille planè cum uxore Zenobia, non solum Orientem, quem iam in pristinum reformauerat stàtum, sed omnes omnino totius orbis partes reformasset. Vir acer in bellis, & quantum plerique scriptores loquuntur, uenatu memorabili semper inclytus, qui à prima ætate capiendis leonibus, & pardis, ursis, cæterisque syluestribus animalibus sudorem officij uirilis impendit. Quique semper in syluis ac montibus uixit, perferens calorem, pluuias, & omnia ma-

la quæ in se continent uenatoriæ uoluptates. Quibus duratus, solem ac puluerem bellis Persicis tulit. Non aliter etiam coniuge assueta, quæ multorum sententia fortior marito fuisse perhibetur. Mulier omnium nobilissima Orientalium fœminarum, & (ut Cornelius Capitolinus asserit) speciosissima.

Herodes XV.

N On Zenobia matre, sed priore uxore genitus Herodes cum patre accepit imperiũ, homo omnium delicatissimus, & prorsus Orientalis, & Græcæ luxuriæ, cui erant sigillata tentoria, & aurati papiliones, & omnia Persica. Denique ingenio eius usus Odenatus quicquid concubinarum regalium, quicquid diuitiarum gemmarũmque cœpit, eidem tradidit paternæ indulgentiæ affectione permotus. Et erat circa illum Zenobia nouercali animo. Quare commendabiliorem patri eum fecerat: neque plura sunt quæ de Herode dicantur.

Mæonius XVI.

H Ic consobrinus Odenati fuit. Nec ulla re alia ductus nisi dãnabili inuidia, imperatorẽ optimum interemit, cum ei nihil aliud obijceretur præter filij Herodis delicias. Dicitur autem primum cum Zenobia consensisse, quæ ferre nõ poterat ut priuignus eius Herodes priore loco quàm filij eius Herẽnianus & Timolaus principes dicerẽtur. Sed hic quoque spurcissimus fuit, quare imperator appellatus per errorẽ, breui à militibus pro suæ luxuriæ meritis interemptus est.

* Balista XVII.

D E hoc utrũ imperauerit, scriptores inter se ambigunt. Multi enim dicunt Quieto per Odenatũ occiso, Balistæ ueniã datam: tamen eum imperasse,

quòd nec Gallieno, nec Aureolo, nec Odenato se crederet. Alij asserunt priuatum eum in agro suo, quem apud Daphnidem sibi comparararat, interẽptum. Multi & sumpsisse illum purpuram, & more Romano imperasse, exercitum duxisse, & de se plura promisisse dixerunt. Occisum autem per hos, quos Aureolus miserat ad comprehendendum Quietum Macriani filium, quem prædã suam esse dicebat. Fuit uir insignis, eruditus ad gerendam Remp. in consilijs uehemens, in expeditionibus clarus, in prouisione annonaria singularis. Valeriano sic acceptus, ut eum quibusdã literis hoc testimonio prosecutus sit, Valerianus Ragonio Claro præfecto Illyrici, & Galliarum, Si quid in te bonæ frugis est, quã esse scio, parẽs Clare, dispositionem Balistæ prosequere: hac in forma Remp. uides, ut nec ille prouinciales grauet: ut illic equos cõtineat, ubi sunt pabula: illic annonas militum mandet, ubi sunt frumenta. Non prouincialem, non possessorẽ cogat illic frumenta ubi non habet dare, illic equum ubi non potest pascere. nec est ulla alia prouisio melior, quàm ut in locis suis erogentur, quæ nascuntur, ne aut uehiculis, aut sumptibus Remp grauent. Galatia frumentis abundat, referta est Thracia, plenum est Illyricum. Illic pedites collocentur, quanquam in Thracia etiam equites sine noxa prouincialium hyemare possint. multum enim ex campis fœni colligitur. Iam ubi laridũ, iam cæteræ species in his dandæ sunt locis in quibus affatim redũdant. Quæ omnia sunt Balistæ consilia, qui ex quaque prouincia unam tantum speciem præberi iussit, quòd ea redundaret, atque ab ea milites submoueri, id quod publicitus est decretũ. Est & alia eius epistola, qua gratias Balistæ agit, in qua docet sibi præcepta gubernandæ Reip. ab eodem data, gaudens quòd eius con-

ſilio nullũ aſcriptitium, id eſt uacantem haberet, & tribunum nullũ ſtipatorem, qui nõ uere pugnaret. Hic igitur uir in tẽtorio ſuo cubans, à quodã gregario milite Odenati in Gallieni gratiam dicitur interemptus. De quo ipſe uera non ſatis comperi, idcirco quòd ſcriptores temporum de huius præfectura multa, de imperio pauca dixerunt.

Valens XVIII.

H*Ic uir militaris, ſimul etiã ciuiliũ uirtutum gloria pollens, proconſulatũ Achaiæ dato à Gallieno tũc honore gubernabat: quem Macrianus uehementer reformidans, ſimul quòd in omni genere uitæ ſatis clarũ norat, ſimul quòd inimicum ſibi eſſe inuidia uirtutum ſciebat, miſſo Piſone nobiliſſimæ tunc & conſularis familiæ uiro, interfici præcepit. Valẽs diligentiſſime cauens & prouidens, neque aliter ſibi poſſe ſubueniri exiſtimans, ſumpſit imperium, & breui à militibus interemptus eſt. Fuit & Valens ſuperior, & bene uenit in mentem. Et cum de hoc Valente loquimur, etiam de illo Valente qui ſuperiorum principum temporibus interemptus eſt, aliquid dicemus. Nam huius Valentis qui ſub Gallieno imperauit, auunculus magnus fuiſſe perhibetur, alij tantum auunculum dicunt. Sed par in ambobus fuit fortuna. Nam & ille cum paucis diebus Illyrico imperaſſet, occiſus eſt.*

Piſo XIX.

H*Ic à Macriano ad interficiendũ Valentem miſſus, ubi eum prouidum futurorum imperare cognouit, Theſſaliã conceſſit, atq; illic paucis ſibi conſentientibus ſumpſit imperium, Theſſalicúſque appellatus, interemptus eſt, uir ſummæ ſanctitatis, & tẽporibus ſuis Frugi dictus, & qui ex illa Piſonum familia ducere originem diceretur, cui ſe Cicero nobilitandi cauſa ſociauerat.*

Hic omnibus principibus acceptissimus fuit. Ipse denique Valens, qui ad eum percussores misisse perhibetur, dixisse dicitur, Nō sibi apud deos inferos constare rationem, quòd quamuis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, uirū cui similem Romana Resp. non haberet. Senatusconsultum de Pisone factum ad noscendam eius maiestatem libenter inserui. Die septimo Calēdas Iulias, cum esset nuntiatum Pisonem à Valente interemptum, ipsum Valentem à suis occisum, Aurelius Fuscus consularis primæ sententiæ, qui in locum Valeriani successerat, ait, Cōsul consule. Cúmque cōsultus esset, Diuinos, inquit, honores Pisoni decerno P.C. Gallienum, & Valerianum, & Saloninū imperatores nostros esse confido. Neque enim melior uir quisquam fuit, neque constantior. Post quem cæteri consulti statuam inter triumphales, & currus quadriiugos Pisoni decreuerunt. Sed statua eius uidetur: quadrigæ autē quæ decretæ fuerant, quasi transferendæ ad alium positæ sunt, nec adhuc redditæ. Nā in his locis fuerunt positæ, in quibus thermæ Diocletianæ sunt exædificatæ, tā æterni nominis quàm sacrati.

AEmilianus XX.

ET hoc familiare est populo AEgyptiorū, ut uel furiosi ac dementes de leuibus quibusque ad summæ Reip. pericula perducantur: sæpe illi ob neglectas salutationes, locum in balneis non concessum, carnē & olera sequestrata, calciamēta seruilia, & cætera talia, usq; ad summum Reip. periculum seditionis, ita ut armarentur cōtra eos exercitus, peruenerūt. Familiari ergo sibi furore, cum quadā die cuiusdā seruus curatoris, qui Alexandriā tunc regebat, militariè ob hoc cæsus esset, quòd crepidas suas meliores esse quàm militis diceret, collecta multitudo

ad domum AEmiliani ducis anceps uenit, atque eum omni seditionum instrumento & furore persecuta est. Ictus est lapidibus, petitus est ferro: nec desijt ullum seditionis telum. Quare coactus AEmilianus sumpsit imperium, cũ sciret sibi undecunque pereundum. Consenserunt ei AEgyptiacus exercitus, maxime in Gallieni odium, nec eius ad regendã Remp. uigor defuit. Nam Thebaidem, totámq; AEgyptum peragrauit, & quatenus potuit Barbarorum gentes forti autoritate submouit. Denique Alexander uel Alexandrinus (nam incertum id quoque habetur) uirtutum merito uocatus est. Et cum contra Indos pararet expeditionem, misso Theodoto duce Gallieno iubẽte dedit pœnas: siquidem strangulatus in carcere captiuorũ ueterum more perhibetur. Tacendũ esse non credo, quod, cum de AEgypto loquor, uetus suggessit historia, simul etiam Gallieni factum: qui cum Theodoto uellet imperium proconsulare decernere, à sacerdotibus est prohibitus, qui dixerũt fasces consulares ingredi Alexandriam non licere: cuius rei etiã Ciceronem, cum contra Gabinium loquitur, meminisse satis nouimus. denique non extat memoria rei frequentatæ. Quare scire oportet Herennium Celsum uestrum parentem dum consulatum cupit, hoc quod desiderat, nõ licere. Fertur enim apud Memphim in aurea columna AEgyptijs esse literis scriptum, tunc demum AEgyptum liberam fore, cum in eam uenissent Romani fasces, & prætexta Romanorum: quod apud Proculum grammaticum doctissimum sui temporis uirum, cum de peregrinis regionibus loquitur, inuenitur.

Saturninus XXI.

OPtimus ducum Gallieni tempore, sed à Valeriano dilectus Saturninus fuit. Hic quoq; cũ dissolutionẽ

Gallieni pernoctantis in publico ferre non posset, & milites non exemplo imperatoris sui, sed suo regeret, ab exercitibus sumpsit imperium, uir prudentiæ singularis, grauitatis insignis, uitæ amabilis, uictoriarum barbararum etiam ubique notarum. Hic ea die qua est amictus à militibus peplo imperatorio, concione adhibita dixisse fertur, Commilitones bonum ducem perdidistis, & malũ principem fecistis. Denique cum multa strenue in imperio fecisset, quòd esset seuerior, & grauior militibus, ab iisdẽ ipsis à quibus factus fuerat, interemptus est. Huius insigne est, quòd conuiuio discumbere milites, ne inferiora nudarẽtur, cum sagis iussit, hyeme grauibus, æstate perlucidis.

Tetricus Senior XXII.

Interfecto Victorino & eius filio, mater eius Victoria, siue Victorina Tetricum senatorem po. Ro. præsidatum in Gallia regentem, ad imperiũ hortata, quod eius erat, ut plerique loquuntur, affinis, Augustum appellari fecit: filiúmque eius Cæsarem nuncupauit. Et cum multa Tetricus feliciter egisset, diúque imperasset, ab Aureliano uictus, cum militum suorum impudẽtiam, & procacitatem ferre nõ posset, uolens se grauissimo principi & seuerissimo dedit. Versus denique illius fertur, quẽ statim ad Aurelianum scripserat,

Eripe me his inuicte malis.

Quare cum Aurelianus nihil simplex, neque mite, aut trãquillum facile cogitaret, senatorem po. Ro. eundémque consularem, qui iure præsidali omnes Gallias rexerat, per triumphum duxit eodem tempore, quo & Zenobiam Odenati uxorem cum filijs minoribus Odenati Herẽniano & Timolao: pudore tamen uictus uir nimium seuerus eum quem triumphauerat correctorem totius Italiæ fecit, id est

Campaniæ, Samnij, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Calabriæ, Hetruriæ, atque Vmbriæ, Piceni, & Flaminiæ, omnísque annonariæ regionis: ac Tetricum non solum uiuere, sed etiã in summa dignitate manere passus est: cum illum sæpe collegam, nonnunquam commilitonem, aliquando etiam imperatorem appellaret.

Tetricus Iunior XXIII.

H Ic puerulus à Victoria Cæsar est appellatus, cum illa mater Castrorum ab exercitu nuncupata esset. qui & ipse cum patre per triumphũ ductus, postea omnibus senatorijs honoribus functus est illibato patrimonio, quod quidem ad suos posteros misit, ut Gellius Fuscus dicit, semper insignis. Narrabat auus meus hunc sibi familiarem fuisse, neque quenquam illi ab Aureliano, aut postea ab alijs principibus esse prælatum. Tetricorum domus hodiéque extat in monte Cælio inter duos Lucos contra Isium Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est, utrique prætextam tribuens, senatoriã dignitatem, accipiens ab his sceptrum, coronam ciuicam pi cturatam de museo. Quam cum dedicasset, Aurelianum ipsum dicuntur duo Tetrici adhibuisse conuiuio.

Trebellianus XXIIII.

P Udet iam persequi quanti sub Gallieno fuerũt tyranni, uitio pestis illius: siquidẽ erat in eo ea luxuria, ut rebelles plurimos mereretur, & ea crudelitas, ut iure timeretur. Quare & in Trebellianũ factum in Isauria principem, ipsis Isauris sibi ducem quærẽtibus, quẽ cum alij archipiratam uocassent, ipse se imperatorem appellauit. Monetam etiam cudi iussit, palatium in arce Isauriæ constituit: qui quidẽ cum se in intima Isaurorũ loca munitus difficultatibus locorũ & montibus cõtulisset,

aliquandiu apud Cilicas imperauit. Sed per Gallieni ducem Causisoleum natione AEgyptium, fratrem Theodoti, qui AEmilianum ceperat, ad campum deductus, est uictus & occisus. Neq; tamen postea Isauri, timore ne in eos Gallienus saeuiret, ad aequalitatem perduci quauis principum humanitate potuerunt. Denique post Trebellianum pro Barbaris habentur, & cum in medio Rom. nominis solo regio eorum sit, nouo genere custodiarũ quasi limes includitur, locis defensa non hominibus. Nam non sunt statura decori, non uirtute graues, non instructi armis, non consilijs prudentes, sed hoc solo securi, quòd in editis positi adiri nequeunt: quos quidem diuus Claudius penè ad hoc perduxerat, ut à suis semotos locis in Cilicia collocaret, daturus uni ex amicissimis omnem Isaurorũ possessionem, nequid ex ea postea rebellionis oriretur.

Herennianus XXV.

O Denatus moriens duos paruulos reliquit, Herennianum, & fratrem eius Timolaum: quorũ nomine Zenobia usurpato sibi imperio diutiꝰ quàm foeminam decuit, Remp. obtinuit, paruulos Ro. imperatoris habitu proferens purpuratos, eosdémq; adhibens concionibus quas illa uiriliter frequentauit: Didonem, & Semiramidem, & Cleopatram sui generis principem inter caetera praedicans. Sed de eorũ exitu incertum est. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos: multi morte sua esse consumptos. Siquidem Zenobiae posteri etiam nunc Romae inter nobiles manent.

Timolaus XXVI.

D E hoc ea putamus digna notatione, quae de fratre sunt digna. Vnum tamen est, quod eum à fratre separat, quòd tanti fuit ardoris ad studia Romana,

ut breui consecutus quæ insinuauerat grammaticus, esse dicatur: potuisse quinetiã summũ Latinorũ rhetorẽ facere.

Celsus XXVII.

Occupatis partibus Gallicanis, Orientalibus, quinetiam Ponti Thraciarum & Illyrici, dum Gallienus popinatur, & balneis ac lenonibus deputat uitam, Afri quoque autore Vibio Passieno proconsule Africæ, & Fabio Pomponiano duce limitis Libyci, Celsum imperatorẽ appellauerunt peplo deæ Cælestis ornatum. Hic priuatus ex tribunis in Africa positus in agris suis uiuebat: sed ea iustitia, & corporis magnitudine, ut dignus uideretur imperio. Quare creatus per quandam mulierem Gallienam nomine, consobrinam Gallieni, septimo die interemptus est, atq; adeo etiã inter obscuros principes uix relatus est. Corpus eius à canibus consumptum est. Siccensibus qui Gallieno fidem seruauerãt perurgentibus, & nouo iniuriæ genere imago in crucem sublata persultãte uulgo, quasi patibulo ipse Celsus uideretur affixus.

Zenobia XXVIII.

Omnis consumptus est pudor: siquidẽ fatigata Rep. eousque peruentum est, ut Gallieno nequissime agente, optime etiam mulieres imperarent. Et quidem peregrina nomine Zenobia, de qua iam multa dicta sunt, quæ se de Cleopatrarũ, Ptolemæorúmq; gente iactaret, post Odenatum maritum imperiali sagulo perfuso per humeros habitu donis ornata, diademate etiam accepto, nomine filiorum Herenniani & Timolai diutius quàm fœmineus sexus patiebatur, imperauit. Siquidem Gallieno adhuc regente Remp. regale mulier superba munus obtinuit: & Claudio bellis Gotthicis occupato, uix denique ab Aureliano uicta & triumphata cõcessit in iura Ro. Extat

epistola Aureliani, *quæ captiuæ mulieri testimoniū fert.* Nam *cum à quibusdam reprehenderetur, quòd mulierem ueluti ducem aliquem uir fortissimus triumphasset, missis ad senatum populúmque* Romanum *literis, hac se attestatione defendit,* Audio P.C. *mihi obijci, quòd nō uirile munus impleuerim* Zenobiam *triumphando.* Ne *illi qui me reprehendunt, satis laudarent, si scirent qualis illa est mulier, quàm prudens in consilijs, quàm cōstans in dispositionibus, quàm erga milites grauis, quàm larga cum necessitas postulet, quàm tristis cum seueritas poscat. Possum dicere illius esse, quòd* Odenatus Persas *uicit, ac fugato* Sapore Ctesiphontem *usque peruenit. Possum asserere tanto apud* Orientales & AEgyptiorum *populos timori mulierem fuisse, ut se non* Arabes, *non* Saraceni, *non* Armenij *commouerent.* Nec *ego illi uitam conseruassem, nisi eam scissem multum* Rom. Reip. *profuisse, cum sibi uel liberis suis* Orientis *seruaret imperium.* Sibi *ergo habeant propriarum uenena linguarum hi, quibus nihil placet.* Nam *si uicisse ac triumphasse fœminam non est decorum, quid de* Gallieno *loquuntur, in cuius contemptum hæc bene rexit imperium?* Quid *de diuo* Claudio, *sancto ac uenerabili duce, qui eam quòd ipse* Gotthicis *esset expeditionibus occupatus, passus esse dicitur imperare, idque occultè ac prudenter, ut illa seruante* Orientalis *fines imperij, ipse securius quæ instituerat, perpetraret?* Hæc *oratio indicat quid iudicij* Aurelianus *habuerit de* Zenobia: *cuius ea castitas fuisse dicitur ut ne uirum suum quidem sciret, nisi tentatis conceptionibus.* Nam *cum semel concubuisset, expectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minus, iterum potestatem quærendis liberis dabat.* Vixit *regali pompa more magis* Persico. Adorata *est more re-*

gum Persarum. Conuiuata est imperatorum more Rom. Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam, media etiam cyclade ueluti fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Fuit uultu subaquilo fusci coloris, oculis supra modum uigentibus, nigris, spiritus diuini, uenustatis incredibilis: tantus candor in dentibus ut margaritas eam plerique putarent habere, non dentes. uox clara & uirilis: seueritas, ubi necessitas postulabat tyrannorum: bonorum principum clementia, ubi pietas requirebat. Larga prudenter, conseruatrix thesaurorum ultra fœmineum modum. Vsa uehiculo carpentario, raro pilento, equo sæpius. Fertur autem uel tria uel quatuor millia frequenter cum peditibus ambulasse. Nata est Hispanorum cupiditate: bibit sæpe cum ducibus, cum esset aliâs sobria: bibit etiam cum Persis atque Armenijs, ut eos uinceret. Vsa est uasis aureis gēmatis ad conuiuia, quibus & Cleopatra usa est. In ministerio eunuchos grauioris ætatis habuit, puellas nimis raras. Filios Latine loqui iusserat, adeo ut Græce uel difficile, uel raro loquerētur. Ipsa Latini sermonis non usquequaque ignara, sed ut loqueretur pudore cohibita: loquebatur & AEgyptiace ad perfectum modum. Historiæ Alexandrinæ, atque Orientalis ita perita, ut eā epitomasse dicatur. Latinam autē Græce legerat. Cū illā Aurelianus cepisset, atq; in conspectum suū ductā sic appellasset, Quid ô Zenobia ausa es insultare Romanis imperatoribus? Illa dixisse fertur, Imperatorē te esse cognosco, qui uincis: Gallienum, & Aureolū, & cæteros principes non putaui. Victoriam mei similem credens in consortiū regni uenire, si facultas locorū pateretur, optaui. Ducta est igitur per triūphum ea specie ut nihil pompabilius Po. Rom. uideretur.

Iam primum ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortissima saepissime restitisse, cum diceret se gemmarũ onera ferre non posse. Vincti erant praeterea pedes auro, manus etiam catenis aureis: nec collo aureum uinculum deerat, quod scurra Persicus praeferebat. Huic ab Aureliano uiuere concessum est. Fertúrque uixisse cum liberis, matronae iã more Romanae, data sibi possessione in Tiburti, quae hodiéque Zenobia dicitur, non longe ab Adriani palatio, atque ab eo loco cui nomen est Conche.

Victoria XXX.

N*On tam digna res erat ut etiam Victorina, siue Victoria in literas mitteretur, nisi Gallieni mores hoc facerent ut memoria dignae etiã mulieres censerẽtur. Victoria enĩ ubi filiũ ac nepotem à militibus uidit occisos, Posthumum, deinde Lollianum, Marium etiã quem principem milites nuncuparunt, interemptos, Tetricum, de quo superius dictum est, ad imperium hortata est ut uirile semper facinus auderet. Insignita est praeterea hoc titulo ut Castrorum se diceret matrem. Cusi sunt eius nummi aerei, aurei, & argentei, quorum hodiéq; forma extat apud Treuiros. quae quidem non diutius uixit. Nam Tetrico imperante, ut plerique loquuntur, occisa. ut alij asserunt, fatali necessitate cõsumpta. Haec sunt, quae de triginta Tyrãnis dicenda uidebantur: quos ego in unum uolumen idcirco contuli, ne si de singulis singula quaeque narrarem, nascerentur indigna fastidia, & ea quae ferre lector non posset. Nunc ad Claudium principem redeo, de quo speciale mihi uolumen, quamuis breue merito uitae illius uidetur edẽdum, addito fratre singulari uiro, ita ut de familia tam sancta, & tam nobili saltem pauca referantur. Studiose in*

medio fœminas posui ad ludibrium Gallieni, quo nihil prodigiosius passa est Resp. Rom. duos etiam nunc tyrannos, quasi extra numerum quòd alieni essent temporis, additurus: unum, qui fuit Maximini temporibus, alterũ qui Claudij: ut tyrannorum triginta uiri hoc uolumine tenerentur. Quæso qui expletum iam librum acceperas, boni consulas: atque hoc uolumini tuo uolens addas: quos ego quemadmodum Valentem superiorem huic uolumini, sic post Claudium & Aurelianum his qui inter Tacitum & Diocletianum fuerunt, addere destinaueram. Sed errorem meum maior historiæ diligentia tuæ eruditionis auertit. Habeo igitur gratiam, quòd titulum meum prudentiæ tuæ benignitas impleuit. Nemo in templo Pacis dicturus est me fœminas inter tyrannos, cum risu & ioco tyrãnas uidelicet & tyrannides, ut ipsi de me solent iactare, potuisse. Habent integrum numerum ex arcanis historiæ in meas literas datum. Titus enim & Censorinus, quorum unus, ut dixi sub Maximino, alter sub Claudio fuit, ambo ab ijsdem militibus, à quibus purpura uelati fuerant, interempti sunt.

TITVS.

DOCET Dexippus, *nec Herodianus tacet omnésq; qui talia legenda posteris tradiderunt, Titum tribunum Maurorum, qui à Maximino inter priuatos relictus fuerat, timore uiolẽtæ mortis ut alij dicũt: inuitũ uero, & à militibus coactum, ut pleriq; asserunt, imperasse. Atque hunc intra paucos dies post uindicatam defectioné, quã consularis uir magnus Maximino parauerat, à suis militibus interẽptum. Imperasse autẽ mẽsibus sex. Fuit hic uir de primis erga Remp. domi forísq; lauda-*

dd.i.

bilis, sed imperio parum felix. Alij *dicunt ab* Armenijs *sagittarijs, quos* Maximinus *ut* Alexandrinos *& oderat & offenderat, principem factum.* Nec *mireris tantam esse uarietatem de homine, cuius uix nomé agnoscitur.* Huius *uxor* Calphurnia *fuit sancta & uenerabilis fœmina de genere* Censorinorum, *id est* Pisonum, *quam maiores nostri uniuiriam sacerdotem inter sacratissimas fœminas adorarunt.* Cuius *statuam in templo* Veneris *adhuc uidemus argolicam, sed auratam.* Hæc *uniones* Cleopatranas *habuisse perhibetur.* Hæc *lancem centum librarum argenti, cuius plerique poetæ meminerunt, in qua maiorum eius expressa ostenditur historia.* Longius *mihi uideor processisse, quàm res postulabat.* Sed *quid faciam? omnis scientia naturæ facilitate uerbosa est.* Quare *ad* Censorinum *reuertar hominem nobilem: sed qui non tam bono, quàm malo* Reipub. *septem diebus dicitur imperasse.*

CENSORINVS.

CENSORINVS *uir planè militaris, & antiquæ in curia dignitatis, bis consul, bis præfectus prætorij, ter præfectus urbi, quarto proconsul, tertio consularis, legatus prætorius secundò, quarto ædilitius, tertio quæstorius, extra ordiné quoq; legatione* Persica *functus, etiam* Sarmatica. Post *omnes tamé honores cum in agro suo degeret senex, atque uno pede claudicans uulnere, quod bello* Persico Valeriani *temporibus acceperat, factus est imperator, & scurrarum ioco* Claudius *appellatus est.* Cúmque *se grauissime gereret, neque à militibus ob disciplinam censoriam ferri posset, ab his ipsis, à quibus factus fuerat, interemptus est.* Extat *eius sepulchrum, in quo grādibus literis circa* Bononiam *incisi sunt omnes eius hono*

res, ultimo tamen uersu adscripto,

Felix ad omnia, infelicissimus imperator.

Extat eius familia Censorinorum nomine frequētata: cui pars Thracias odio rerū Romanarū, pars Bithyniā petijt. Extat etiā domus pulcherrima adiūcta gentibus Flauijs, quæ quondā Titi principis fuisse perhibetur. Habes integrū numerū triginta tyrannorū, quos cum male nobis quidē, sed bono animo causabaris. Da nūc cui uis libellum nō tam diserte, quàm fideliter scriptum. Neque ego eloquentiā uideor pollicitus esse, sed rem: qui hos libellos, quos de uita principum edidi, non scribo, sed dicto: & dicto cum ea festinatione, quam siquid uel ipse promisero, uel tu petieris, sic perurges, ut respirandi non habeam facultatem.

DIVVS CLAVDIVS.

F ELICITER *uentum est ad principē Claudium, qui nobis intuitu Cōstantij Cæsaris cum cura in literis digrēdus est. De quo ego idcirco recusare nō potui, quòd alios tumultuarios uidelicet imperatores ac regulos scripseram eo libro, quem de triginta tyrannis edidi, qui Cleopatranam etiam stirpem, & Victorianam, & quæ nunc est, detinet. Siquidem eò res processit, ut mulierum etiam uitas scribi Gallieni comparatio effecerit. Neque enim fas erat eum tacere principem, qui tantā generis prolem, qui bellum Gotthicum sua uirtute confecit, qui manum publicis cladibus uictor imposuit, qui Gallienum prodigiosum imperatorem, etiamsi non autor consilij fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani à gubernaculis publicis depulit: qui si diutius in hac esset*

commoratus Rep. *Scipiones bonos, & Camillos, omnésque illos ueteres suis uirtutibus, suis consilijs, sua prouidentia reddidisset. Breue illius in imperio fuit tempus, sed breue fuisset etiã, si quantũ hominum uita suppetit, tantum uir talis imperare potuisset. Quid enĩ in illo nõ mirabile? quid non conspicuũ? quid non triũphalibus uetustissimus præferendũ? In quo Traiani uirtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, & magnorũ principum bona sic fuerunt, ut non ab alijs exemplũ caperet, sed etiã si illi non fuissent, hic cæteris reliquisset exemplũ. Doctissimi mathematicorũ centum & uiginti annos homini ad uiuendũ datos iudicant, neque amplius cuiquam iactitant esse concessum: etiã illud addentes, Mosen solũ Dei, ut Iudæorũ libri loquuntur, familiarẽ CXXV annos uixisse. Qui cũ quereretur, quòd iuuenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt numine, neminem plus esse uicturum. Quare etiam si C & XXV annos Claudius uixisset, necessariã quidem mortem eius expectandã fuisse, ut Tullius de Scipione loquitur pro Milone, stupenda, & mirabilis docet uita. Quid enim magnĩ uir ille domi forísque non habuit? Amauit parẽtes. Quid mirum? Amauit & fratres. Iam potest dignum esse miraculo. Amauit propinquos, res nostris temporibus comparãda miraculo. Inuidit nulli, malos persecutus est. Fures iudices palàm apertéque damnauit. Stultis quasi negligeret indulsit. Leges optimas dedit. Talis in Republica fuit, ut eius stirpem ad imperiũ summi principes eligerẽt, emendatior senatus optaret. In gratiã me quispiã putet Cõstãtij Cæsaris loqui: sed testis est & tua conscictia, & uita mea, nihil unquã cogitasse, dixisse, fecisse gratiosum. Claudium principem loquor, cuius uita, probitas, & omnia quæ in Repub. gessit, tantã posteris famam dedere, ut senatus P. Q. R. nouis*

eum honoribus post mortem affecerit. Illi clypeus aureus, uel ut grãmatici loquũtur, clypeum aureum senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiã nunc uidetur. Expressa thorace uultus eius imago. Illi quod nulli antea, Po.Ro. sumptu suo in Capitolio ante Iouis optimi maximi templũ statuam aureã decem pedum collocauit. Illi totius orbis iudicio in rostris posita est colũna, palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarũ. Ille uelut futurorum memor, gentes Flauias, quæ Vespasiani & Titi, nolo autẽ dicere Domitiani, fuerãt, propagauit: ille bellum Gotthicum breui tempore impleuit. Adulator igitur senatus, adulator Po.Ro. adulatrices exteræ gentes, adulatrices prouinciæ: siquidem omnes ordines, omnis ætas, omnis ciuitas statuis, uexillis, coronis, fanis, arcubus bonum principem aris ac templis honorauerunt. Interest eorum qui bonos imitantur principes, & totius orbis humani interest cognoscere, quæ de illo uiro senatusconsulta sint, ut omnes iudicium publicæ mentis agnoscant. Nam cum esset nuntiatum nono Calendas Apriles ipso in sacrario matris sanguinis die Claudium imperatorem factum, neque cogi senatus sacrorum celebrandorum causa posset, sumptis togis itum est ad Apollinis templum, ac lectis literis Claudij principis, hæc in Claudiũ dicta sunt, Auguste Claudi dij te nobis præstent: dictum sexagies. Claudi Auguste principem te, aut qualis tu es semper optauimus: dictum quadragies. Claudi Auguste te Respublica requirebat: dictum quadragies. Claudi Auguste tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu uere princeps: dictum octogies. Claudi Auguste tu nos ab Aureolo uindica: dictum quinquies. Claudi Auguste tu nos à palmyrenis uindica: dictum quinquies. Claudi Auguste tu nos à Zenobia, & à Victor

ria libera : dictum septies. Claudi Auguste Tetricus nihil fuit: dictum septies. Qui primum ut factus est imperator, Aureolum qui grauior Reipub. fuerat, quod multum Gallieno placebat, conflictu habito à Reipub. gubernaculis depulit : tyrannúmque missis ad populum edictis, datis etiam ad senatum orationibus iudicauit. His accedit, quòd arrogantem Aureolũ, & fœdus petentem, imperator grauis & seuerus non audiuit, respõso tali repudiatum: Hæc à Gallieno petenda fuerant, qui consentire moribus poterat, & timere. Deniq; iudicio militum apud Mediolanum Aureolus dignum exitum uitæ ac moribus suis habuit. Et hunc tamen quidam historici laudare conati sunt, & ridicule quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum & historicorum dehonestamentum, principium de Aureolo sic habuit: Venimus ad imperatorẽ nominis sui. Magna uidelicet uirtus, ab auro nomen accipere. At ego scio sæpius inter gladiatores bonis pugnatoribus hoc nomen appositum. Habuit proxime tuus libellus munerarius hoc nomen in indice ludorum. Sed redeamus ad Claudium. Nã ut superius diximus, illi Gotthi, qui euaserant eo tẽpore, quo illos Macrianus est persecutus, quósque Claudius emitti non siuerat, nequid fieret quod effectum est, omnes gentes suorum ad Romanas incitauerunt prædas. Deniq; Scytharum diuersi populi, Peucini, Trutungi, Austorgoti, Virtingui, Sigipedes, Celtæ etiam & Heruli prædæ cupiditate in Romanum solum & Remp. uenerunt, atque illic pleraque uastarunt, dũ alijs occupatus est Claudius, dúmque se ad id bellum quod confecit, imperatorie instruit, ut uideantur fata Romana boni principis occupatione lentata. Sed credo, ut Claudij gloria accresceret, eiúsque fieret gloriosior toto penitus orbe uictoria. Armatarum deniq;

gentium trecenta uiginti millia tunc fuere. Dicat nunc qui nos adulationis accusat, Claudium minus esse * amabilem. Armatorum trecenta X X millia. Quis tandem Xerxes hoc habuit? quæ fabella istum numerũ effinxit? Quis poeta composuit? trecenta uiginti millia armatorũ fuerunt. Adde seruos, adde familias, adde carraginem, & epota flumina, consumptásque syluas. Laborasse denique terram ipsam, quæ tantum Barbarici timoris excepit. Extat ipsius epistola missa ad senatum legenda ad populum, qua indicat de numero Barbarorum, quæ talis est: Senatui P.Q. Ro. Claudius princeps (hanc autem ipse dictasse perhibetur, ego uerba magistri memoriæ non requiro) P.C. militã tes audite quod uerum est, C C C X X millia Barbarorum in Romanum solum armati uenerunt: hæc si uicero, uos uicem reddite meritis: si non uicero, scitote me post Gallienum uelle pugnare. Fatigata est tota Respub. Pugnabimus post Valerianum, post Ingenuũ, post Regillianum, post Lollianum, post Posthumum, post Celsum, post mille alios, qui contemptu Gallieni principis à Rep. defecerunt. Nõ scuta, nõ spatæ, non pila iã supersunt. Gallias & Hispanias uires Reip. Tetricus tenet, & omnes sagittarios (quod pudet dicere) Zenobia possidet. Quicquid fecerimus, satis grande est. Hos igitur Claudius ingenita illa uirtute superauit. Hos breui tẽpore attriuit. De his uix aliquos ad patriũ solũ redire permisit. Rogo quãtũ pretiũ est clypeus in curia tãtæ uictoriæ, quantũ una aurea statua. Dicit Ennius de Scipione, Quantã statuã faciet Po.R. quantã columnã, quæ res tuas gestas loquatur? Possumus dicere Flauiũ Claudiũ unicum in terris principẽ, nõ columnis, non statuis, sed famæ uiribus adiuuari. Habuerũt præterea duo millia nauiũ, duplicẽ scilicet numerũ, quàm illum quo tota pariter

Græcia, omnisque Thessalia, urbes etiam Asiæ quondam expugnare conata est. Sed illud poeticus stylus fingit: hoc uera continet historia. Claudio igitur scriptores adulamur, qui duo millia nauium Barbararum & trecenta uiginti millia armatorum deleuit, oppressit, attriuit: qui carraginem tantam quantã numerus hic armatorũ sibimet aptare potuit & parare, nunc incendia fecit, nunc cum omnibus familijs Romano seruitio deputauit, ut docet eiusdẽ epistola, quam ad Iunium Brocchum scripsit Illyricum tuentẽ. Claudius Broccho, Deleuimus CCCXX millia Gotthorum, II millia nauium mersimus. Tecta sunt flumina scutis, spatis & lanceolis omnia littora operiuntur. Cãpi ossibus latent tecti, nullum iter purum est, ingens carrago deserta est. Tantum mulierum cepimus, ut binas & ternas mulieres uictor sibi miles possit adiungere. Et utinam Gallienũ nõ esset passa Resp. utinã sexcentos tyrãnos non pertulisset. Saluis militibus, quos prælia sustulerunt, saluis legionibus, quas Gallienus male uictor occidit, quãtum esset additũ Reip. Siquidẽ nunc uerba naufragij publici colligit nostra diligentia ad Ro. Reip. decus. Pugnatum est enĩ apud Mœsios, & multa prælia fuerunt apud Martianopolim, multi naufragio perierũt: pleriq; capti reges, captæ diuersarũ gentiũ nobiles fœminæ: impletæ Barbaris seruis, senibúsque cultoribus Ro. prouinciæ. Factus miles Barbarus, & colonus ex Gottho. Nec ulla fuit regio, quæ Gotthum seruum triumphali quodam seruitio non haberet. Quid boum Barbarorum nostri uidere maiores? quid ouium, quid equarũ quas fama nobilitat, Celticarũ? Hoc totum ad Claudij gloriam pertinet. Claudius & securitate Rẽp. & opulentiæ nimietate donauit. Pugnatũ præterea est apud Byzãtios, ipsis qui superfuerãt Byzantijs fortiter

facientibus. Pugnatum apud Thessalonicenses, quos Claudio absente obsederant Barbari. Pugnatum in diuersis regionibus, & ubique auspicijs Claudianis uicti sunt Gotthi, prorsus ut iam tunc Constantio Cæsari nepoti futuro uideretur Claudius securam parare Remp. Et bene uenit in mentem, exprimenda est sors quæ Claudio data esse perhibetur, eo magis, ut intelligant omnes genus Claudij ad felicitatem Reip. diuinitus constitutum. Nam cum consuleret factus imperator, quandiu imperaturus esset, sors talis emersit:

Tu qui nunc patrias gubernas oras,
Et mundum regis, arbiter deorum
In ueteres tuis nouellis.
Regnabunt etenim tui minores,
Et reges facient suos minores.

Item cum in Apennino de se consuleret, responsum huiusmodi accepit,

Tertia dum Latio regnantem uiderit æstas.

Item cum de posteris suis,

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Item cum de fratre Quintillo, quem consortem habere uolebat imperij, responsum est,

Ostendent terris hunc tantum fata.

Quæ idcirco posui, ut sit omnibus clarum Constantium diuini generis uirum sanctissimum Cæsarem, & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos de se daturum, saluis Diocletiano & Maximiano Augustis, & eius fratre Galerio. Sed dum hæc à diuo Claudio aguntur, Palmyreni ducibus Sabba & Timogene contra AEgyptios bellum sumunt, atque ab his AEgyptia peruicacia & indefessa pugnãdi continuatione uincuntur. Dux tamen AE-

gyptiorum Probatus Timogenis *insidijs interemptus est.* AEgyptij *uero omnes se* Romano *imperatori dediderunt, in absentis* Claudij *uerba iurantes.* Atticiano *&* Orphito *consulibus, auspicia* Claudiana *fauor diuinus adiuuit.* Nā *cum se in* Haemi *mōtem multitudo barbararum gentium quae superfuerant, contulisset, illic ita fame ac pestilentia laborarunt, ut iam* Claudius *dedignaretur & uincere.* Denique *finitum est asperrimum bellum, terrorésque* Romani *nominis sunt depulsi.* Vera *dici fides cogit, simul ut sciant hi, qui adulatores nos existimari cupiunt, id quod historia dici postulat, non tacere: eo tempore quo parta est plena uictoria, pleriq; milites* Claudij *secundis rebus elati, quae sapientium quoque animos fatigant, ita in praedam uersi sunt, ut non cogitarent à paucissimis se posse fatigari, dum occupati animo atque corporibus auertendis praedis inseruiunt.* Denique *in ipsa uictoria propè duo millia militum à paucis barbaris, & his qui fugerant, interempti sunt.* Sed *ubi hoc comperit* Claudius, *omnes qui rebelles animos extulerant, conducto exercitu rapit, atque in uincula* Romam *etiam mittit ludo publico deputandos: ita id quod uel fortuna uel miles egerat, uirtute boni principis aequatum est.* Nec *sola de hoste uictoria, sed etiam uindicta praesumpta est.* In *quo bello quod gestum est, equitum* Dalmatarum *ingens extitit uirtus, quòd originem ex ea prouincia* Claudius *uidebatur ostendere, quanuis alij* Dardanum, *& ab* Ilio Troianorum, *atque ipso* Dardano *sanguinem dicerent trahere.* Fuerunt *per ea tempora & apud* Cretam Scythae, *&* Cyprum *uastare tentarunt: sed ubique morbo exercitu laborante, superati sunt.* Finito *sanè bello* Gotthico, *grauissimus morbus increbuit: tunc cum etiam* Claudius *affectus morbo mortales*

reliquit, & familiare uirtutibus suis petijt cælum. Quo ad deos atque ad sidera demigrante, Quintillus frater eiusdem uir sanctus, & sui fratris (ut uere dixerim) frater, delatum sibi omnium iudicio suscepit imperium, non hæreditarium, sed merito uirtutum: qui factus esset imperator, etiam si frater Claudij principis non fuisset. Sub hoc barbari qui superfuerant, Anchialo uastata conati sunt Nicopolim etiam obtinere. Sed illi prouincialium uirtute obtriti sunt. Quintillus autem ob breuitatem temporis nihil dignum imperio gerere potuit. Nam septimadecima die, quod se grauem & serium contra milites ostenderat, ac uerum principem pollicebatur, eo genere quo Galba, quo Pertinax interemptus est. Et Dexippus quidem Claudium non dicit occisum, sed tantum mortuum. Nec tamen addidit morbo, ut dubium sentire uideatur. Quoniam res bellicas diximus, de Claudij genere & familia saltem pauca dicenda sunt: ne ea quæ scienda sunt, præterisse uideamur. Claudius, Quintillus, & Crispus fratres fuerunt. Crispi filia Claudia, ex ea & Eutropio nobilissimo gentis Dardanæ uiro Constantius Cæsar est genitus. Fuerunt etiam sorores, quarum una Constantina nomine nupta tribuno Assyriorum in primis annis defecit. De auis nobis parum cognitum. uaria enim plerique prodiderunt. Ipse Claudius insignis morum grauitate, insignis uita singulari & unica castimonia, uini parcus, ad cibum promptus, statura procerus, oculis ardentibus, lato & pleno uultu: digitis usqueadeo fortibus, ut sæpe equis & mulis ictu pugni detes excusserit. Fecerat hoc etiam adolescens militia cum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. Nam iratus ei qui non balteum, sed genitalia sibi contorserat, omnes dentes uno pugno excussit. quæ res

indulgentiam meruit pudore uindictæ: siquidem tūc Decius *imperator, quo præsente fuerat perpetratum, & uirtutem & uerecundiam* Claudij *publice prædicauit: donatúmque armillis & torquibus, à militum congressu facessere præcepit, nequid atrocius quàm luctamen exigit, faceret.* Ipsi Claudio *liberi nulli fuerunt:* Quintillus *duos reliquit:* Crispus, *ut diximus, filiam.* Nunc *ad iudicia principum ueniamus, quæ de illo à diuersis edita sunt: & eatenus quidem ut appareret quandoque* Claudiū *imperatorem futurum.* Epistola Valeriani *ad* Zosimionem *procuratorem* Syriæ: Claudiū Illyricianæ *gentis uirum tribunum* Martiæ *quintæ legioni fortissimæ dedimus, uirum deuotissimis quibusque ac fortissimis ueterum præferendum.* Huic *salarium de nostro priuato ærario dabis annuos frumēti modios tria millia, hordei sex millia:* Laridi *libras duo millia,* Vini *ueteris sextarios tria millia quingentos,* Olei *boni sextarios centum quinquaginta,* Olei *secundi sextarios sexcentos:* Salis *modios uiginti:* Ceræ *pondo centum quinquaginta:* Fœni, *paleæ, aceti, holeris, herbarum quantum satis est,* Pellium *tentoriarum decurias triginta: mulos annuos sex: equos annuos tres: camelos annuas decē: mulas annuas nouem: argenti in opere annua pōdo quinquaginta:* Philippeos *nostri uultus annuos centum quinquaginta, & in strenis quadragintaseptem, & trientes centum sexaginta.* Item *in caueos & scyphos pondo undecim.* Item *in caueos & scyphos & Zuma pondo undecim.* Tunicas *russas militares annuas, sagochlamydes annuas duas.* Fibulas *argenteas inauratas duas.* Fibulam *auream cumacum* Cypream *unam,* Balteū *argenteum inauratum unum, annulum bigemmeū uncialem, brachialem unum unciarum septem,* Torquem *li-*

bralem unum, cassidem mauratam unam: Scuta chrysographata duo: loricam unam, quam refundat: Lãceas Herculeanas duas, aclydes duas, falces duas, falces fœnarias quatuor. Cocum quem refundat unum, mulionem quem refundat unum. Mulieres speciosas ex captiuis duas. Albã subsericã unam cum purpura succubitana, subarmale unum cum purpura Maura. Notarium quem refundat unum, structorem quem refundat unum. Accubitaliũ Cypriorum paria duo: Interulas puras: Togam quam refundat unam: Latum clauum quem refundat unum. Venatores qui obsequantur duos, carpentarium unum. Curam prætorij unũ, Aquarium unum, Piscatorem unum, Dulciarium unum. Ligni quotidiani pondo mille, si est copia: sin minus, quantum fuerit, & ubi fuerit. coctiliũ quotidiana batilla quatuor. Balneatorem unũ, & ad balneas ligna: sin minus, lauetur in publico. Iam cætera quæ propter minutias suas scribi nequeunt, pro moderatione præstabis, sed ita ut nihil adderetur. Et si alicubi aliquid defuerit non pretium, nec in minimo exigatur. Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi tribuno, sed quasi duci detuli: quia uir talis est, ut ei plura etiam deferenda sint. Item ex epistola eiusdem alia inter cætera ad Ablauiũ Murænam præfectum prætorij. Desine autẽ conqueri, quòd adhuc Claudius est tribunus, nec exercitus ducem loco accipit, unde etiam senatum & populũ conqueri iactabas. dux factus est, & dux totius Illyrici. habet in potestatem Thracias, Mœsos, Dalmatas, Pãnonios, Dacos exercitus: uir ille summus nostro quoque iudicio speret consulatum, si eius animo accommodum est: quando uoluerit, accipiat prætorianam, accipiat præfecturam. Sanè scias tantum ei à nobis decretum salarij, quantum habet AEgypti præfectura:

tantum uestium, quantum proconsulatui Africano detulimus: tantum argenti, quantum accipit curator Illyrici Metarius: tantum ministeriorum, quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus ciuitates: ut intelligant omnes quae sit nostra de uiro tali sententia. Item epistola Decij de eodē Claudio, Decius Messalae praesidi Achaiae salutem, *Inter caetera tribunum uero Claudium optimum iuuenem, fortissimum militem, constantissimum ciuem castris, senatui & Reip. necessarium, in Thermopylas ire praecepimus: mandata eidem cura Peloponnensium, scientes neminem melius omnia, quae iniungimus, esse curaturum. Huic ex regione Dardania dabis milites ducētos, ex cataphractarijs centum, ex equitibus C. & sexaginta, ex sagittarijs Creticis sexaginta, ex tyronibus bene armatos mille. nam bene illi noui creduntur exercitus. Neque enim illo quisquam deuotior, fortior, grauior inuenitur.* Itē epistola Gallieni, cum nuntiatum esset per frumentarios Claudium irasci, quòd ille mollius uiueret: *Nihil me grauius accepit, quàm quòd notoria tua intimasti Claudium parentem, amicúmque nostrum insinuatis sibi falsis plerisque grauiter irasci. Quaeso igitur mi Venuste, si mihi fidem exhibes, ut eum facias à Grato & Herenniano placari, nescientibus hoc militibus Dacisianis, qui iam saeuiunt, ne grauiter ferant. ipse ad eum dona misi: quae ut libenter accipiat, tu facias. Curandum praeterea est, ne me hoc scire intelligat, ac sibi succensere iudicet, & pro necessitate ultimum consilium capiat. Misi autem ad eum pateras gemmatas trilibres duas. Scyphos aureos gemmatos trilibres duos: discum corymbiatum argenteum librarum uiginti. Lancem argenteam pampinatam librarum triginta. Pateram argenteam hederaceā libra-*

rum XX & III. Voleta halieuticum argenteum librarum XX. Vrceos duos auro inclusos, argenteos librarum sex, & in uasis minoribus argenti libras XXV. Calices AEgyptios, operísque diuersi decem. Chlamydes ueri luminis limbatas duas. Vestes diuersas XVI. Albam subsericam paragaudem triuncem unam. Zanchas de nostris Parthicis paria tria. Singiliones Dalmatenses X. Chlamydem Dardanicam mantuelem unam, penulam Illyricianam unam. Bardocucullum unum, cucutia uillosa duo. Oraria sarabadena quatuor, Aureos ualerianos CL. Triẽtes saloninianos CCC. Habuit & senatus iudicia priusquam ad imperium perueniret ingentia. Nam cum esset nuntiatum illum cum Macriano fortiter contra gentes in Illyrico dimicasse, acclamauit senatus: Claudi dux fortissime habeas uirtutibus tuis, deuotioni tuæ. Claudio statuam omnes dicamus. Claudiũ consulem omnes cupimus. Qui amat Remp. sic agit: qui amat principes, sic agit: antiqui milites sic egerunt. Felicem te Claudi iudicio principum, felicem te uirtutibus tuis, cõsulem te te præfectum. Viuas Valerie, ameris à principe. Longum est tam multa, quàm meruit uir ille, perscribere. Vnum tamen tacere non debeo, quòd illum & senatus & populus, ante imperium & in imperio & post imperium sic dilexit, ut satis constet, neque Traianum, neque Antoninos, neque quenquam alium principem sic amatum.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII DIVVS AVRELIANVS.

HILARIBVS, *quibus omnia festa & fieri debere scimus, & dici, impletis solennibus, uehiculo suo me & iudiciali carpento praefecto urbis uir illustris, ac praefata reuerentia nominandus* Iunius Tiberianus *accepit. ibi cum animus à causis atque à negotijs publicis solutus ac liber uacaret, sermonem multum à palatio usque ad hortos* Varianos *instituit: & in ipso praecipue de uita principum.* Cúmque *ad templum* Solis *uenissemus, ab* Aureliano *principe consecratum, quod ipse non nihilum ex eius origine sanguinem duceret, quaesiuit à me, quis uitam eius in literas retulisset.* Cui *ego cum respondissem, neminem à me* Latinorum, Graecorum *aliquos lectitatos, dolorem gemitus sui uir sanctus per haec uerba profudit,* Ergo Thersitem Sinonem, *caeteráque illa prodigia uetustatis, & nos bene scimus, & posteri frequentabunt, diuum* Aurelianum *clarissimum principem, seuerissimum imperatorem, per quem totus* Romano *nomini orbis est restitutus, posteri nescient?* Deus *auertat hanc amentiam.* Et *tamen, si bene noui, ephemeridas illius uiri scriptas habemus, etiam bella charactere historico digesta, quae uelim accipias, & per ordinem scribas, additis quae ad uitam pertinent.* Quae *omnia ex libris linteis, in quibus ipse quotidiana sua scribi praeceperat, pro tua sedulitate condisces.* Curabo *autem, ut tibi ex* Vlpia *bibliotheca & libri lintei proferantur.* Tu *uelim* Aurelianum, *ita ut est, quatenus potes, in literas mittas.*

Parui ipse quidē præceptis: accepi libros Græcos, & omnia mihi necessaria in manum sumpsi: ex quibus & quæ digna erant memoratu, in unum libellum contuli. Tu uelim meū munus boni consulas. Et si hoc contentus non fueris, lectites Græcos, linteos etiā libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca, cum uolueris, ministrabit. Et quoniā sermo nobis de Trebellio Pollione, qui à duobus Philippis usque ad diuum Claudium, & eius fratrem Quintillum, imperatores tā claros quàm obscuros memoriæ prodidit, in eodem uehiculo fuit, asserente Tiberiano, quòd Pollio multa incuriose, multa breuiter prodidisset: me contrà dicente, neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodēte quinetiam in quo Liuius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus cōuincerentur: pedibus in sententiam trāsitum faciēs, ac manum porrigens iucundam, Præterea Scribe, inquit, ut libet, securus, quod uelis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos historicæ eloquentiæ miramur autores. Ac ne multa & friuola procemijs odiosus intexam, Diuus Aurelianus ortus, ut plures loquūtur, Sirmij familia obscuriore: ut nōnulli, Dacia ripensi. Ego autem legisse me memini autorem, qui eum Mœsia genitum prædicaret. Et euenit quidē ut de eorum uirorum genitali solo nesciatur, qui humiliori loco & ipsi plerique solum genitale confingunt, ut dent posteritati de locorum splendore fulgorem. Nec tamen magnorū principum uirtutibus summa sciendi est, ubi quisq; sit genitus, sed qualis in Rep. fuerit. An Platonē magis commendat quòd Atheniensis fuerit, quàm quòd unicum sapientiæ munus illuxerit? An eo minores inueniuntur Aristoteles Stagirita, Eleatésque Zenon, aut Anacharsis Scytha, quòd in mini-

nis nati sunt uiculis, cum illos ad cælum omnis philosophiæ uirtus extulerit? Atque ut ad ordinem redeam: Aurelianus modicis ortus parentibus, à prima ætate ingenio uiuacissimus, uiribus clarus, nullum unquam diem prætermisit, quanuis festum, quanuis uacantem, quo non se pilo & sagittis cæterisq; armorum exerceret officijs. Matrem quidem eius Callicrates Tyrius, Græcorũ longe doctissimus scriptor, sacerdotem tẽpli Solis, in eo uico in quo habitabant parentes, fuisse dicit: Habuisse quinetiam non nihilum diuinationis, adeo ut aliquando marito suo iurgans ingesserit, cum eius & stultitiam increparet & uilitatẽ, En imperatoris patrẽ. Ex quo constat illam mulierem sciisse fatalia. Idem dicit auspicia imperij Aureliano hæc fuisse: Primum pueri eius peluem serpentem plerunque cinxisse, neque unquã occidi potuisse. Postremo ipsam matrem, quæ hoc uiderat, serpentem quasi familiarem occidere noluisse. His accedit, quòd ex palliolo purpureo, quod Soli sui temporis imperator obtulerat, sacerdos mulier crepũdia filio fecisse perhibetur. Addit etiam illud, quòd uinctum fasciola Aurelianum aquila innoxie de cunis leuauerit, & in arã posuerit, quæ iuxta sacellũ forte sine ignibus erat. Idem autor est, uitulum matri eius natum miræ magnitudinis candidũ, sed purpurantibus maculis, ita ut haberet in latere uno auem, in alio coronam. Multa superflua in eodem legisse memini: quippe qui asseuerat etiam rosas in eiusdem mulieris corte, nato Aureliano, exisse purpureas odoris rosei, floris aurei. Fuerunt & postea multa omina iam militantis futuri, ut res monstrauit, imperij. Nam ingrediente eo Antiochiam in uehiculo, quòd præ uulnere tunc equo sedere non posset, ita pallium purpureum, quod in honorem eius expansum fuerat, decidit ut

humeros eius tegeret. Et cum in equum trāsire uellet, quia inuidiosum tunc erat uehiculis in ciuitate uti, equus est ei imperatoris applicitus, cui per festinationem insedit. Sed ubi comperit, semet ad suū transtulit. Data est ei praeterea cum legatus ad Persas isset, patera, qualis solet imperatoribus dari à rege Persarum: in qua insculptus erat Sol eo habitu, quo colebatur ab eo templo, in quo mater eius fuerat sacerdos. Donatus eidem etiam elephantus praecipuus, quē ille imperatori obtulit: solúsque omniū priuatus Aurelianus elephāti dominus fuit. Sed ut haec & talia omittamus, fuit decorus, & gratia uiriliter speciosus: Statura procerior, neruis ualidissimus; uini & cibi paulo cupidior, libidinis rarae, seueritatis immēsae, disciplinae singularis, gladij exercendi cupidus. Nā cum essent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic & alius, qui cū Valeriano captus est, huic signū exercitus apposuerat manu ad ferrū: ut si forte quaereretur quis Aurelianus aliquid uel fecisset uel gessisset, suggereretur Aurelianus manu ad ferrū, atq; cognosceretur. Priuatim huius multa extāt egregia facinora. Nam erūpētes Sarmatas in Illyrico cū trecētis praesidiarijs solus attriuit. Refert Theoclius Caesareorū temporū scriptor, Aurelianum manu sua bello Sarmatico una die quadraginta & octo interfecisse. Plurimis autē & diuersis diebus ultra nongentos quinquaginta: adeo ut etiam balistea pueri & saltatiunculas in Aurelianum tales componerent, quibus diebus festis militariter saltitarent, Mille, mille, mille, mille, mille, mille decollauimus: Vnus homo mille, mille, mille, mille decollauimus. Mille, mille, mille uiuat, qui mille, mille occidit. Tantum uini habet nemo, quātum fudit sanguinis. Haec uideo esse perfriuola: sed quia suprascriptus autor ita eadē ut sunt Latina suis scriptis inseruit, tacenda esse non

credidi. Idem apud Maguntiacum tribunus legionis sextæ Gallicanæ, Francos irruentes cum uagarentur per totam Galliam, sic afflixit, ut trecentos ex his captos, septingentis interemptis sub corona uendiderit. Vnde iterum de eo facta est cantilena: Mille Francos, mille Sarmatas semel occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Persas quærimus. Hic autem, ut suprà diximus, militibus ita timori fuit, ut sub eo posteaquam semel cum ingenti seueritate castrensia peccata correxit, nemo peccauerit. Solus denique omnium militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita puniuit, ut duarum arborũ capita inflecteret, quas ad pedes militis deligaret, easdémque subito dimitteret, ut scissus ille utrinque pẽderet. Quæ res ingentẽ timorẽ omnibus fecit. Huius epistola militaris est ad uicarium suum data huiusmodi, Si uis tribunus esse, imò si uis uiuere, manus militum contine. Nemo pullũ alienũ rapiat, ouem nemo cõtingat. Vuam nullus auferat, segetẽ nemo deterat: oleũ, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lachrymis prouincialiũ habeat: arma tersa sint, ferramenta samiata, calciamenta fortia. Vestis noua uestem ueterẽ excludat. Stipẽdium in balteo, non in popina habeat. Torquem brachialem & annulũ apponat: equum saginarium suũ defricet, captũ animal non uẽdat, mulũ centuriatũ communiter curet. Alter alteri quasi seruus obsequatur: à medicis gratis curentur. Aruspicibus nihil dent: in hospitijs caste se agant: qui litem fecerit, uapulet. Inueni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epistolã diui Valeriani de Aureliano principe scriptã: quam ad uerbũ, ut decebat, inserui: Valerianus Augustus Antonino Gallo cõsuli: Culpas me familiaribus literis, quòd Posthumo filium meum Gallienũ magis quàm

Aureliano commiserim, cum utique seueriori & puer credendus fuerit & exercitus: nec tu id diutius iudicabis, si bene scieris quantæ sit Aurelianus seueritatis. Nimius est, multus est, grauis est, & ad nostra iam non facit tempora. Testor autem omnes deos, me etiam timuisse, nequid etiam erga filium meum seuerius, siquid ille fecisset, ut est natura pronus ad ludicra, sæuius cogitaret. Hac epistola indicat quātæ fuerit seueritatis, ut illum Valerianus etiā timuisse se dicat. Eiusdē Valeriani alia est epistola, quæ laudes illius continet: quam ego ex scrinijs præfecturæ urbanæ protuli. Nam illi Romam uenienti salaria sui ordinis sunt decreta. Exēplū epistolæ: Valerianus Augustus Ceionio Albino præf. urbi: Vellemus quidem singulis quibusq; deuotissimis Reip. uiris multo maiora deferre compendia, quàm eorum dignitas postulat, maxime ubi honorem uita cōmendat: debet enim quid præter dignitatem pretiū esse meritorum: sed facit rigor publicus ut accipere de prouinciarum oblationibus ultra ordinis sui gradū nemo plus possit. Aurelianum fortissimum uirum ad inspicienda & ordinanda castra omnia destinauimus: cui tantum à nobis atque ab omni Rep. communi totius exercitus confessione debetur, ut digna illo uix aliqua uel nimis magna sint munera. Quid enim in illo non clarum? quid non Coruinis & Scipionibus conferendum? ille liberator Illyrici, ille Galliarū restitutor, ille dux magni totius exēpli. Et tamen nihil præterea possum addere tāto uiro ad muneris gratiam, quàm patitur sobria, & bene gerēda Resp. Quare syncæritas tua mi parēs charissime, supradicto uiro efficiet, quādiu Romæ fuerit, panes militares mundos sexdecim, panes militares castrenses quadraginta, Vini mensalis sextarios quadraginta, Porcellum dimidium, Gallinaceos duos,

Porcinæ pondo triginta, bubulæ pondo quadraginta. Olei sextarium unum, & item olei sextarium unum. Liquaminis sextarium unum, salis sextariũ unum. Herbas olerum quantum satis est. Sanè quoniam ei aliquid præcipue decernendum est, quandiu Romæ fuerit, pabula extra ordinem decernes. Ipsi autem ad sumptus, aureos Antoninianos diurnos binos, argenteos Philippeos minutulos quinquagenos, æris denarios centum, reliqua per præfectos ærarij præbebuntur. Friuola hæc fortassis cuipiam & nimis leuia esse uideantur, sed curiositas nihil recusat. Habuit ergo multos ducatus, plurimos tribunatus, uicarias ducum, & tribunorũ diuersis temporibus propè quadraginta, usque adeo ut etiam Vlpij Criniti, qui se de Traiani genere referebat, & fortissimi re uera uiri, & Traiani simillimi, qui pictus est cum eodem Aureliano in templo Solis, quem Valerianus Cæsaris loco habere instituerat, uicem sumeret, exercitum duceret, limitem restitueret, prædam militibus daret: Thracias bobus, equis, mancipijs, captiuis locupletaret: manubias in palatio collocaret: quingentos seruos, duo millia uaccarũ, equas mille, ouium decem millia, caprarum quindecim, in priuatam uillam Valeriani congereret. Tunc enim Vlpius Crinitus publicè apud Byzantium sedenti Valeriano in thermis egit gratias, dicẽs, magnum de se iudicium habitum, quòd eidem uicarium Aurelianum dedisset: quare eum statuit arrogare. Interest epistolas nosse Aureliano scriptas, & ipsam arrogationem. Epistola Valeriani ad Aurelianũ: Si esset alius Aureliane iucundissime, qui Vlpij Criniti uicem posset implere, tecum de eius uirtute ac sedulitate cõferrem. Nunc tecum requirere potuissem. Suscipe bellum à parte Nicopolis, ne nobis ægritudo Criniti obsit. Fac quicquid potes. Multa

non dico, in tua erit potestate militiæ magisterium. Habes sagittarios Ityreos trecentos, Armenios sexcentos, Arabas centum quinquaginta, Saracenos ducentos, Mesopotamios auxiliares quadringentos: habes legionem tertiam Felicem, & equites cataphractarios octingentos. Tecum erit Hartomundus, Haldegastes, Hildomundus, Cariouiscus, Commeatus à præfectis necessarius in omnibus castris est constitutus. Tuum est pro uirtutibus tuis atque solertia illic hyemalia & æstiua disponere, ubi tibi nihil deerit: quærere præterea ubi carrago sit hostium, & uere scire quanti qualésque sint, ut non unum aut annona consumatur, aut tela iaciantur, in quibus res bellica constituta est. Ego de te tantum Deo fauente spero, quãtum de Traiano si uiueret, posset sperare Respublica. Neque enim minor est, in cuius locum fidémque te legi. Consulatum cum eodem Vlpio Crinito in annum sequentem à die undecimo Calend. Iuniarum, in locum Gallieni & Valeriani sperare te conuenit sumpto publico. Leuanda est enim paupertas eorum hominum, qui diu Reip. uiuentes pauperes sunt, & nullorum magis. His quoque literis indicatur quantus fuerit Aurelianus, & re uera. neque enim quisquam aliquando ad summam rerum peruenit, qui nõ à prima ætate gradibus uirtutis ascẽderit. Literæ de consulatu: *Valerianus Augustus AElio Xifidio præfecto ærarij. Aureliano, cui consulatum detulimus ob paupertatem, qua ille magnus est, cæteris maior, dabis ad editionem Circensium aureos Antoninianos trecentos, argenteos Philippeos minutulos tria millia, in ære HS quinquagies, tunicas multitias uiriles decem, lineas AEgyptias uiginti, mãtelia Cypria paria duo, tapetia Afra decem, stragula Maura decem, porcos centum, oues centum: cõuiuium*

autem publicum edi iubebis senatoribus, equitibus Romanis: hostias maiores duas, minores quatuor. Et quoniam etiam de arrogatione, aliqua me dixeram positurum, quæ ad tantum principem pertinerent, quæso ne odiosior, uerbosiórue ea re uidear, quam fidei causa inserendam credidi ex libris Acholij, qui magister admissionum Valeriani principis fuit, libro actorū eius nono. Cum cōsedisset Valerianus Augustus in thermis apud Byzantiū præsente exercitu, præsente etiā officio palatino, assidentibus Memmio Fusco consule ordinario, Bebio Macro præfecto prætorij, Quinto Ancario præside Oriētis, assidentibus etiam à parte læua Auulnio Saturnino Scythici limitis duce, Murentio ad AEgyptum destinato, Iulio Tryphone Orientalis limitis duce, & Meceo Brundusino præfecto annonæ Orientis, & Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis & Thracij, & Fuluio Boio duce Rhetici limitis, Valerianus Augustus dixit: Gratias tibi agit Aureliane Resp. quòd eam Gotthorum potestate liberasti. Abundamus per te præda, abundamus gloria, & his omnibus quibus Romana felicitas crescit. Cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coronas murales quatuor, coronas uallares quinque, coronas nauales duas, coronas ciuicas duas, hastas puras decem: uexilla bicolora quatuor, tunicas ducales russas quatuor, pallia proconsularia duo, togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam. Nam te consulem hodie designo, scripturus ad senatum ut tibi deputet scipionem, deputet etiā fasces. Hæc enim imperator non solet dare, sed à senatu, quando fit cōsul, accipere. Post hæc Valeriani dicta, Aurelianus surrexit, atq; ad manus accessit, agēs gratias militaribus uerbis, quæ propria & ipsa apponēda decreui. Aurelianus

dixit, Et ego domine Valeriane imperator Auguste, ideo cuncta feci, ideo uulnera patienter excepi, ideo & equos & coniuratos meos lassaui, ut mihi gratias ageret Resp. & consciẽtia mea. At tu plus fecisti, ago ego gratias bonitati tuæ, & accipio consulatum quem das: Dij faciant, & Deus certus Sol, ut & senatus de me sic iudicet. Agẽtibus igitur gratias omnibus circũstãtibus, Vlpius Crinitus surrexit, atque hac oratione usus est: Apud maiores nostros Valeriane Auguste, quod & familiæ meæ amicum ac proprium fuit, ab optimus quibusque in filiorum locum fortissimi uiri semper electi sunt, ut uel senescentes familias, uel fœtus matrimonijs iam caducos substitutæ fœcunditas prolis ornaret. Hoc igitur quod Cocceius Nerua in Traiano adoptando, quod Vlpius Traianus in Hadriano, quod Hadrianus in Antonino, & cæteri deinceps proposita suggestione fecerũt, iam in arrogando Aureliano, quem mihi uicarium iudicij tui autoritate fecisti, censui esse referẽdum. Iube igitur ut lege agatur, sitque Aurelianus hæres sacrorum, nominis, & bonorum, totiúsque iuris, Vlpio Crinito iã consulari uiro, ipse ac tu Crinite, iudice consularis. Longum est cuncta pertexere. Nã & actæ sunt Crinito à Valeriano gratiæ, & adoptio, ut solebat, impleta. Memini me in quodam libro Græco legisse, quod tacendũ esse non credidi, mandatum esse Crinito à Valeriano, ut Aurelianus adoptaretur: idcirco præcipue, quòd pauper esset: sed hoc in medio relinquendum puto. Et quoniam superius epistolã posui, qua sumptus Aureliano ad consulatum delatus est, quare posuerim rem quasi friuolam eloquendum putaui. Vidimus proxime consulatum Furij Placidi tanto ambitu in Circo editum, ut non præmia dari aurigis, sed patrimonia uiderentur, cum darentur tunicæ subsericæ li-

neæ paragaudæ, darentur etiam equi ingenuiscentibus frugi hominibus. Factum est enim ut iam diuitiarum sit, non hominum consulatus: quia utique si uirtutibus defertur, editorem spoliare non debent. Perierunt casta illa tempora, & magis ambitione populari peritura sunt. Sed nos (ut solemus) hanc quoque rem in medio relinquimus. His igitur tot ac talibus præiudicijs, muneribúsque fultus, Claudianis temporibus tantus enituit, ut post eum Quintillo quoque fratre eius interempto, solus teneret imperium, Aureolo interfecto, cum quo Gallienus fecerat pacem. Hoc loco tāta est diuersitas historicorū, & quidem Græcorum, ut alij dicant inuito Claudio ab Aureliano Aureolū interfectum, alij mandante ac uolente, alij ab imperatore iā Aureliano eundem occisum, alij uero adhuc priuato. Sed hæc quoque media relinquemus, ab ipsis petenda, per quos in literas missa sunt. Illud tamen cōstat, omne contra Mæotidas bellum diuū Claudium nulli magis quàm Aureliano credidisse. Extat epistola, quam ego, ut soleo, fidei causa, imò ut alios annalium scriptores fecisse uideo, inserēdam putaui. Flauius Claudius Valerio Aureliano suo salutem: Expetit à te munus solitum nostra Resp. Aggredere, quid moraris? Tuo magisterio milites uti uolo, tuo ductu tribunos. Gotthi oppugnandi sunt, Gotthi à Thracijs amouendi. Eorum enim plerique Hæmi montem, Europámque uexant, qui te pugnante fugerunt. Omnes exercitus Thracios, omnes Illyricianos, totúmque limitem in tua potestate constituo, solitam nobis ede uirtutē. Tecum erit etiam frater Quintillus cum occurrerit. Ego alijs rebus occupatus, summam belli illius uirtutibus tuis credo. Misi sanè equos decem, loricas duas, & cætera quibus munire ad bellū euntem necessitas cogit. Secundis igitur prælijs usus auspicijs

Claudianis Remp. in integrum reddidit: atque ipse statim, ut supra diximus, consensu omnium legionum factus est imperator. Equites sanè omnes ante imperium sub Claudio Aurelianus gubernauit, cum offensam magistri eorum incurrissent, quòd temere Claudio non iubente pugnassent. Item Aurelianus contra Sueuos, & Sarmatas iysdem temporibus uehementissime dimicauit, ac florentissimam uictoriam retulit: accepta est sanè clades sub Aureliano à Marcomannis per errorem. Nam dum is à frõte non curat occurrere, subito hostes erupere: dúmque illos à dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum grauiter euastata sunt. Postea tamen ipsi quoque Marcomanni superati sunt. In illo autẽ timore, quo Marcomanni cũcta uastabãt, ingentes Romae seditiones motae sunt pauentibus cũctis, ne eadẽ quae sub Gallieno fuerãt, prouenirẽt. Quare etiã libri Sibyllini noti beneficiys publicis inspecti sunt: inuentúmque ut in certis locis sacrificia fierent, quae Barbari trãsire non possent. facta denique sunt ea, quae praecepta fuerant in diuerso ceremoniarum genere: atque ita Barbari restiterunt, quos omnes Aurelianus carptim uagantes occidit. Libet ipsius senatusconsulti formam exponere, quo libros inspici clarissimorũ iussit autoritas. Die tertio Idus Ianu. Fuluius Sabinus praetor urbanus dixit: Referimus ad uos P.C. Pontificum suggestionem, & Aureliani principis literas, quibus iubetur ut inspiciantur fatales libri, quibus spes belli terminandi sacrato deorum imperio continetur. Scitis enim ipsi quotiescunq; grauior aliquis extitit motus, eos semper inspectos: neque prius mala publica esse finita, quàm ex iys sacrificiorũ processit autoritas. Tũc surrexit primae sententiae Vlpius Syllanus, atq; ita locutus est, Sero nimis P.C. de reip. salute cõsulimus, sero ad

fatalia iussa respicimus, more languentium, qui ad summos medicos nisi in summa desperatione non mittunt, proinde quasi peritioribus uiris maior facienda sit cura, cum omnibus morbis occurri sit melius. Meministis enim P.C. *me in hoc ordine sæpe dixisse iam tum, cum primum nuntiatum est* Marcomannos *erupisse, consulenda* Sibyllæ *decreta, utendum* Apollinis *beneficijs, recusasse uero quosdam, & cum ingenti calumnia recusasse: cum adulando dicerēt tantam principis esse uirtutem, ut opus non sit deos consuli, proinde quasi & ipse uir magnus nō deos colat, non de dijs immortalibus speret. Quid plura? audiuimus literas quibus rogauit opem deorū, quæ nunquam cuiquam turpis est, ut uir fortissimus adiuuetur.* Agite *igitur pontifices, qua puri, qua mundi, qua sancti, qua uestitu animisque sacris commodi templum ascendite, subsellia laureata constituite, ueteranis manibus libros euoluite, fata* Reipublicæ, *quæ sunt æterna, perquirite: patrimis matrimisque pueris carmen indictum: nos sumptum sacris, nos apparatum sacrificijs, nos aris ambarualia indicemus.* Post *hæc interrogati plerique senatores sententias dixerunt, quas lōgum est innectere.* Deinde *alijs manus porrigentibus, alijs pedibus in sententias euntibus, plerisque uerbo consentientibus, conditum est* S.C. Itum *deinde ad templum, inspecti libri, proditi uersus, lustrata urbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa, atque ita solēnitas quæ iubebatur expleta est.* Est *epistola* Aureliani *de libris* Sibyllinis: *nam ipsam quoque indidi ad fidem rerum:*

Miror *uos patres sancti tandiu de aperiēdis* Sibyllinis *dubitasse libris, perinde quasi in* Christianorū *ecclesia, non in templo deorum omnium tractaretis.* Agite *igitur, & castimonia pontificum, cæremonijsque solennibus iuuate*

principem necessitate publica laborantem. Inspiciantur libri: quæ faciēda fuerint, celebrentur: quemlibet sumptum, cuiuslibet gentis captiuos, quælibet animalia regia non abnuo, sed libens offero: neque enim indecorum est dijs iuuantibus uincere: sic apud maiores nostros multa finita sunt bella, sic cœpta. Siquid est sumptuū, datis ad præfectū ærarij literis, decerni iussi. est præterea uestræ autoritatis arca publica, quam magis refertam esse reperio, quàm cupio. Cū autē Aurelianus uellet omnibus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta apud Placentiam clades accepta est, ut Romanum penè solueretur imperiū. Et causa quidem huius periculi perfidia & calliditas barbarici fuit motus. Nā cum congredi aperto Marte non possent, in syluas se densissimas contulerunt, atque ita nostros uespera incumbente turbarunt. Denique nisi diuina ope post inspectionem librorum sacrificiorúmque curas, monstris quibusdam speciebúsque diuinis impliciti essent Barbari, Romana uictoria non fuisset. Finito prælio Marcomannico, Aurelianus ut erat natura ferocior, plenus irarū Romam petit uindictæ cupidus, quam seditionum asperitas suggerebat: inciuilius denique usus imperio, uir aliâs optimus, seditionum autoribus interemptis, cruentius ea quæ mollius fuerant curanda, compescuit. interfecti sunt enim nonnulli etiam nobiles senatores, cum his leue quiddam, & quod contemni à mitiore principe potuisset, uel unus, uel leuis, uel uilis testis obijceret. Quid multa? Magnū illud, & quod iam fuerat, & quod non frustra speratum est, infamiæ tristioris ictu contaminauit imperium, timeri cœpit princeps optimus, non amari: cum alij dicerent perfodiendum talem principem, non optandum: alij bonum quidē medicum, sed mala ratione curantem. His actis, cum

uideret posse fieri ut aliquid tale iterum, quale sub Gallieno euenerat, proueniret, adhibito consilio senatus, muros urbis Romæ dilatauit. Nec tamen pomœrio addidit eo tẽpore, sed postea. Pomœrio autem nemini principum licet addere, nisi ei qui agri barbarici aliqua parte Romanam Rempub. locupletauerit. Addidit autem Augustus; addidit Traianus, addidit Nero, sub quo pontus Polemoniacus, & alpes Cottiæ Romano nomini tributæ. Transactis igitur quæ ad sectiones, atque urbis statum, & ciuilia pertinebãt, contra Palmyrenos, id est contra Zenobiam, quæ filiorum nomine Orientale tenebat imperium, iter flexit. Multa in itinere ac magna bellorum genera confecit. Nam in Thraciis, & in Illyrico occurrens Barbaros uicit: Gotthorum quinetiam ducem Cannabã: siue Cannabaudem, cum quinque millibus hominum trans Danubium interemit. Atque inde per Byzantium in Bithyniam transitum fecit, eámque nullo certamine obtinuit. Multa eius tam præclara facta quàm dicta sunt: sed omnia libro innectere nec possumus fastidij euitatione, nec uolumus: sed ad intelligendos mores atque uirtutem pauca libanda sunt. Nã cum Thyanam uenisset, eámque occlusam reperisset, iratus dixisse fertur, Canem in hoc oppido non relinquam. Tunc & militibus acrius incumbentibus spe prædæ, & Heraclammone quodam timore ne inter cæteros occideretur, patriã suam prodente, ciuitas capta est. Sed Aurelianus duo statim præcipua, quod unum seueritatem ostenderet, alterum lenitatem ex imperatoria mente monstrauit. Nã & Heraclammonem proditorem patriæ suæ sapiens uictor occidit: & cum milites iuxta illud dictum, quo canem se relicturum apud Thyaneos negaret, euersionem urbis exposcerent, respondit ijs, Canem, inquit, negaui in hac urbe me

relicturum, canes omnes occidite. Grande principis dictum, grādius militum uotum: nam dictum principis, quo præda negabatur, ciuitas seruabatur, totus exercitus ita quasi ditaretur, accepit. Epistola de Heraclāmone. Aurelianus Augustus Mallio Chilloni: Occidi passus sum, cuius quasi beneficio Thyanam recepi. Ego uero proditorem amare non potui: & libenter tuli, quòd eum milites occiderunt: neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non pepercit. Solum denique ex omnibus qui oppugnabantur, campus accepit. Diuitem hominem negare non possum, sed cuius bona eius liberis reddidi: nequis me causa pecuniæ locupletem hominem occidi passum esse criminaretur. Capta autem ciuitas est miro modo. Nā cum Heraclammon locum ostendisset aggeris naturali specie tumētem, qua posset Aurelianus cultus ascendere, ille conscendit, atque elata purpurea chlamyde, intus ciuibus, foris militibus se ostendit. & ita ciuitas capta est, quasi totus in muris Aureliani fuisset exercitus. Taceri nō debet res, quæ ad famam uenerabilis uiri pertinet. Fertur enim Aurelianum de Thyanæ ciuitatis euersione uera dixisse, uera cogitasse: uerū Apolloniū Thyanæum celeberrimæ famæ autoritatisque sapiētem ueterē philosophū, amicum uerū deorū, ipsum etiā pro numine frequentandū, recipienti se in tentoriū ea forma qua uidetur subito astitisse: atq; hæc Latine, ut homo Pannonius intelligeret, uerba dixisse, Aureliane si uis uincere, nihil est quod de ciuiū meorū nece cogites. Aureliane si uis imperare, à cruore innocentiū abstine. Aureliane clemēter te age, si uis uincere. Norat uultū philosophi uenerabilis Aurelianus, atq; in multis eius imaginē uiderat tēplis. Deniq; statim attonitus, & imaginē & statuas, & tēplū eidē promisit, atque in meliorē rediit mentē. Hæc

ego à grauibus uiris comperi, & in Vlpiæ bibliothecæ libris relegi, & pro maiestate Apollonij magis credidi. Quid enim illo uiro sanctius, uenerabilius, antiquius, diuiniúsque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit uitam. Ille multa ultra homines & fecit & dixit: quæ qui uelit nosse, Græcos legat libros, qui de eius uita cōscripti sunt. Ipse autem si uita suppetat, atque ipsius uiri fauori usquequaque placuerit, breuiter saltem tāti uiri facta in literas mittam: non quo illius uiri gesta munere mei sermonis indigeant: sed ut ea quæ miranda sunt, omnium uoce prædicentur. Recepta Thyana, Antiochiam proposita omnibus impunitate, breui apud Daphnem certamine obtinuit: atque inde præceptis quantum probatur uenerabilis uiri Apollonij parens, humanior atque clementior fuit. Pugnatum est post hæc de summa rerum contra Zenobiam & Zabam eius sociā apud Emessam magno certamine. Cúmque Aureliani equites fatigati iam penè discederent, ac terga darent, subito ui numinis, quod postea proditum, hortante quadam diuina forma per pedites etiam equites restituti sunt. Fugata est Zenobia cum Zaba, & plenissime parta uictoria. Recepto igitur Oriētis statu, Emessam uictor Aurelianus ingressus est, ac statim ad templum Heliogabali tetendit, quasi communi officio uota soluturus. Verū illic eam formam numinis reperit, quam in bello sibi fauentem uidit. Quare & illic templa fundauit donarijs ingentibus positis, & Romæ Soli templum posuit maiore honorificentia consecratum, ut suo dicemus loco. Post hæc Palmyram iter flexit, ut ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere à latronibus Syris male accepto frequēter exercitu, multa perpessus est, & in obsidione usque ad ictum sagittæ periclitatus est. Epistola ipsius extat ad Mucaporē mus-

sa, in qua de eius belli difficultate ultra pudorem imperialem fatetur: Romani me modo dicunt bellum contra fœminam gerere, quasi sola mecum Zenobia, & suis uiribus pugnet, ac non hostium, quantum si uir à me oppugnandus esset, in conscientia & timore longe deteriore. dici non potest quantum hic sagittarũ, qui belli apparatus, quantum telorum, quantum lapidum: nulla pars muri est quæ non binis & ternis balistis occupata sit: ignes etiam tormentis iaciuntur. Quid plura? non quasi fœmina pugnat quasi pœnam timẽs: sed credo adiuturos Romanam Remp. deos, qui nunquam nostris conatibus defuerũt.

Deniq; fatigatus ac pro malis fessus, literas ad Zenobiã misit, deditionẽ illius petens, uitã promittens, quarũ exẽplũ indidi. Aurelianus imperator Romani orbis, & receptor Orientis, Zenobiæ cæterisque, quos societas tenet bellica: Sponte facere debuistis id quod meis literis nunc iubetur: deditionem præcipio impunitate uitæ proposita, ita ut illic Zenobia cum tuis agas uitam, ubi te ex senatus amplissimi sententia collocauero. Gemmas, argentum, aurum, sericum, equos, camelos in ærarium Ro. conferas. Palmyrenis ius suũ seruabitur. Hac epistola accepta, Zenobia superbius insolentiusque rescripsit, quàm eius fortuna poscebat, credo ad terrorem. Nam eius quoque epistolæ exẽplum indidi. Zenobia regina Orientis Aureliano Augusto: Nemo adhuc præter te quod poscis, literis petijt. Virtute faciendum est quicquid in rebus bellicis est gerendũ. Deditionem meam petis, quasi nescias Cleopatrã reginam perire maluisse, quàm in qualibet uiuere dignitate. Nobis Persarum auxilia non desunt, quæ iam speramus: pro nobis sunt Saraceni, pro nobis Armenij. Latrones Syri exercitum tuum Aureliane uicerunt: quid igitur si illa uene-

rit manus quæ undique speratur? pones profecto supercilium, quo nunc mihi deditionem quasi omnifariam uictor imperas. Hanc epistolã Nicomachus se transtulisse in Græcum ex lingua Syrorum dicit ab ipsa Zenobia dictatam: nam illa superior Aureliani Græca missa est. His acceptis literis, Aurelianus non erubuit, sed iratus est: statímque collecto exercitu ac ducibus suis, undique Palmyram obsedit: neque quicquam uir fortis reliquit, quod aut imperfectum uideretur aut incuratum. Nam & auxilia quæ à Persis missa fuerant, intercepit: & alas Saracenas Armeniásque corrupit, atque ad se modo ferociter, modo subtiliter transtulit: denique post multa mulierem potentissimam uicit. Victa igitur Zenobia cum fugeret camelis, quos dromedas uocitant, atque ad Persas iter tenderet, equitibus missis est capta, atque in Aureliani potestaté deducta. Victor itaque Aurelianus, totiúsque iam Orientis possessor, cum in uinculis Zenobiam teneret, cum Persis, Armenijs, Saracenis superbior atque insolentior egit ea quæ ratio temporis postulabat. Tunc illæ uestes, quas in templo Solis uidemus, consertæ gemmis, tum Persici dracones, & tiaræ, tum genus purpuræ, quod postea nec ulla gens detulit, nec Romanus orbis uidit: de qua pauca saltem libet dicere. Meministis enim fuisse in templo Iouis optimi maximi Capitolini pallium breue purpureũ lanestre, ad quod cum matronæ, atque ipse Aurelianus iungerent purpuras suas, cineris speciе decolorari uidebantur cæteræ diuini comparatione fulgoris. Hoc munus rex Persarum ab Indis interioribus sumptum, Aureliano dedisse perhibetur, scribens, Sume purpuram qualis apud nos est, sed hoc falsum fuit. Nã postea diligentissime & Aurelianus & Probus, & proxime Diocletianus missis diligentissimus confe-

ctoribus, requisiuerunt tale genus purpuræ, nec tamen inuenire potuerunt. Dicitur enim sandix Indica talem purpuram facere, si curetur. Sed ad incœpta redeamus. Ingens tamen strepitus militum fuit omnium, Zenobiam ad pœnam poscentium. Sed Aurelianus indignum existimans mulierem interimi, occisis plerisque, quibus autoribus illa bellum mouerat, parauerat, gesserat, triumpho mulierem reseruauit, ut populi Romani oculis esset ostentui. Graue inter eos qui cæsi sunt, de Longino philosopho fuisse perhibetur, quo illa magistro usa esse ad Græcas literas dicitur. Quem quidem Aurelianus idcirco dicitur occidisse, quòd superior illa epistola ipsius diceretur dictata consilio, quanuis Syro esset sermone contexta. Pacato igitur Oriẽte, in Europam Aurelianus redijt uictor, atque illic Carporum copias afflixit: & cum illum Carpicum senatus absentem uocasset, mandasse ilico fertur, Superest P.C. ut me etiam Carpisculum uocetis. Carpisculum enim genus calciamenti esse satis notum est, quod cognomen deforme uidebatur: cum & Gotthicus, & Sarmaticus, & Armenicus, & Parthicus, & Adiabenicus diceretur. Rarum est ut Syri fidem seruent, imò difficile. Nam Palmyreni qui iam uicti atque contusi fuerant, Aureliano rebus Europensibus occupato non mediocriter rebellarunt. Sandarionem enim, quem in præsidio illic Aurelianus posuerat, cum sexcentis sagittarijs occiderunt, Achilleo cuidam parenti Zenobiæ parãtes imperium. Verum adeo Aurelianus, ut erat paratus, ex Europa reuertit, atque urbem, quia ita merebatur, euertit. Crudelitas denique Aureliani, uel ut quidam dicunt, seueritas, eatenus extitit, ut epistola eius feratur confessionem immanissimi furoris ostentãs, cuius hoc exemplũ est. Aurelianus Augustus Ceionio Basso. Non oportet ulterius

progredi militum gladios, iam satis Palmyrenorũ cæsum atque occisum est. Mulieribus non pepercimus, infantes occidimus, senes iugulauimus, rusticos interemimus, cui terras cui urbem deinceps relinquemus? Parcendũ est ijs qui remanserunt. Credimus enim paucos tam multorum supplicijs esse correctos. Templum sanè Solis, quod apud Palmyram aquilifer legionis tertiæ cum uexilliferis & draconario cornicinibus atque liticinibus diripuerunt, ad eam formam uolo, quæ fuit, reddi. Habes trecentas auri libras Zenobiæ capsulis: habes argenti mille octingenta pondo. De Palmyrenorum bonis habes gemmas regias. Ex his omnibus fac cohonestari templum: mihi & dijs immortalibus gratissimum feceris. Ego ad senatũ scribam, petens ut mittat pontificẽ, qui dedicet templũ. Hæ literæ ut uidemus, indicant satiatam esse immanitatem principis duri. Securior denique iterum in Europam rediJt: atque illic omnes qui uagabantur, hostes nota illa sua uirtute contudit. Interim res per Thracias Europámq; omnẽ Aureliano ingentes agente, Firmus quidam extitit, qui sibi AEgyptum sine insignibus imperij, quasi ut esset ciuitas libera, uindicauit. Ad quem continuo Aurelianus reuertit: nec illi defuit felicitas solita. Nam AEgyptum statim recepit: atque ut erat ferox animi, cogitatione multus, uehementer irascens quòd adhuc Tetricus Gallias obtineret, Occidentem petijt: atque ipso Tetrico exercitum suum prodente, quòd eius scelera ferre non posset, deditas sibi legiones obtinuit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis per Occidentem Gallis, atque undique terris, Romam iter flexit, ut de Zenobia & Tetrico, hoc est de Oriente & Occidente triumphũ Romanis oculis exhiberet. Non ab re est cognoscere, qui fuerit Aureliani triumphus. Fuit enim speciosissimus. Currus

Aurelian triumphus

regij tres fuerunt. In his unus Odenati, argento, auro, gemmis operosus atque distinctus: Alter, quem rex Persarum Aureliano dono dedit, ipse quoque pari opere fabricatus: Tertius, quem sibi Zenobia composuerat, sperans se urbem Romanam cum eo uisuram, quod illam non fefellit: nam eo urbem ingressa est uicta & triumphata. Fuit alius currus quatuor ceruis iunctus, qui fuisse dicitur regis Gotthorũ: quo ut multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus inuectus est, ut illic cæderet ceruos, quos cum eodem curru captos uouisse Ioui optimo maximo ferebatur. Præcesserunt elephanti uiginti, feræ mansuetæ Libycæ Palæstinæ diuersæ ducentæ: quas statim Aurelianus priuatis donauit, ne fiscum annonis grauaret. Tigrides quatuor: camelopardali, alces, cætera talia per ordinem ducta: gladiatorum paria octingenta: præter captiuos gentium Barbararum, Blemyes, Axomitæ, Arabes, Eudæmones, Indi, Bactriani, Hiberi, Saraceni, Persæ cum suis quique muneribus: Gotthi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani religatis manibus captiui præcesserũt. Inter hos etiam Palmyreni, qui superfuerant principes ciuitatis, & AEgyptij ob rebellionem. Ductæ sunt & decem mulieres, quas uirili habitu pugnantes inter Gotthos ceperat: cum multæ essent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Prælati sunt tituli gentium nomina continentes. Inter hæc fuit Tetricus chlamyde coccinea, tunica galbina, braccis gallicis ornatus, adiuncto sibi filio, quem imperatorem in Gallia nuncupauerat. Incedebat etiam Zenobia ornata gemmis, catenis aureis, quas alij sustentabant. præferebantur coronæ omnium ciuitatum aureæ titulis eminentibus proditæ. Iam populus ipse Romanus, iam uexilla collegiorum atque castrorum, & cata-

phractarij milites, & opes regiæ, & omnis exercitus, & senatus etsi aliquanto tristior, quòd senatores triumphari uidebat, multum pompæ addiderāt. Denique uix nona hora in Capitolium peruenit, sero autem ad palatium. Sequentibus diebus datæ sunt populo uoluptates ludorum scenicorum, ludorum Circēsium, uenationum, gladiatorū, naumachiæ. Non prætermittendum uidetur, quod & populus memoria tenet, & fides historica frequentauit, Aurelianum eo tempore quo proficiscebatur ad Orientem, bilibres coronas populo promisisse, si uictor rediret: & cum aureas populus speraret, neque Aurelianus aut posset, aut uellet, coronas eum fecisse de panibus, qui nunc siliginei uocantur, & singulis quibusque donasse: ita ut siligineum suū quotidie toto æuo suo, & unusquisque reciperet, & posteris suis dimitteret. Nam idem Aurelianus & porcinam carnem populo Romano distribuit, quæ hodiéque diuiditur: leges plurimas sanxit, & quidem salutares: sacerdotia composuit, templum Solis fundauit, & pontifices roborauit. Decreuit etiam emolumenta architectis & ministris. His gestis, ad Gallias profectus Vindelicos obsidione barbarica liberauit: deinde ad Illyricum rediit, paratóque magno potius quàm ingenti exercitu, Persis, quos eo quoque tempore, quo Zenobiam superauit, gloriosissime iam uicerat, bellum indixit. Sed cum iter faceret apud Cænophrurium mansionem, quæ est inter Heracliam & Byzantiū, malitia notarij sui, & manu Mucaporis interemptus est. Et causa occidendi eius quæ fuerit, & quemadmodum sit occisus, ne res tāta lateat, breui edisseram. Aurelianus, quod negari non potest, seuerus, truculentus, sanguinarius fuit princeps. Hic cum usque eò seueritatē tetendisset, ut & filiam sororis occideret non magna neque satis idonea cau-

sa, iamprimum in odium suorum uenit. Incidit autem, ut se res fataliter agunt, ut Mnestheum quendam, quem pro notario secretorum habuerat, libertum, ut quidam dicunt, suum, infensiorem sibi minando redderet, quòd nescio quid de quodam suspicatus esset. Mnestheus, qui sciret Aurelianum neque frustra minari solere, neque si minaretur, ignoscere, breue nominum conscripsit mixtis ijs quibus Aurelianus uere irascebatur, cum ijs de quibus nihil asperũ cogitabat, addito etiam suo nomine, quo magis fidem faceret ingestæ solicitudinis: ac breue legit singulis, quorum nomina continebat: addens disposuisse Aurelianum eos omnes occidere: illos uero debere suæ uitæ, si uiri sunt, subuenire. Hi cum exarsissent timore qui merebantur offensam, dolorem miscentes beneficijs atque officijs, quibus Aurelianus uidebatur ingratus, in supradicto loco iter facientem principem subito adorti, interemerunt. Hic finis Aureliano fuit principi necessario magis quàm bono. Quo interfecto cum esset res prodita, & sepulchrum ingens, & templum illi detulerunt ij à quibus interemptus est. Sanè Mnestheus postea surreptus ad stipitem bestijs obiectus est, quod statuæ marmoreæ positæ in eodem loco utrinque significant, ubi & in columnis Diuo Aureliano statuæ constitutæ sunt. Senatus mortem eius grauiter tulit, grauius tamen Po.Ro. qui uulgo dicebat Aurelianum pædagogum esse senatorum. Imperauit annis sex minus paucis diebus: ac rebus magnis gestis inter diuos relatus est. Quia pertinet ad Aurelianum id quod in historia relatum est, tacere non debui. Nam multi ferunt Quintillum fratrem Claudij, cum in præsidio Italico esset, audita morte Claudij sumpsisse imperiũ. Verum postea ubi Aurelianum comperit imperare à toto exercitu delectum, cúmque contra eũ

concionaretur, nec à militibus audiretur, incisis sibimet ue nis die uigesimo imperij sui perisse. Quicquid sanè scelerũ fuit, quicquid malæ conscientiæ, uel artiũ funestarum, quicquid denique factionum, Aurelianus toto penitus orbe purgauit. Hoc quoque ad rem pertinere arbitror, Balbati filij nomine Zenobiã non Timolai & Herenniani imperium tenuisse quod tenuit. Fuit sub Aureliano etiã monetariorũ bellum Felicissimo rationali autore, quod acerrime seuerissiméque compescuit, septem tamen millibus suorũ militum interemptis: ut epistola docet missa ad Vlpiũ Crinitum ter consulẽ, qui eũ antè adoptauerat. Aurelianus Augustus Vlpio patri: Quasi fatale quiddã incessit, ut omnia quæcũque gessero, omnes motus ingrauescãt. Ita enim seditio intramurana bellũ mihi grauissimum peperit: monetarij autore Felicissimo ultimo seruorum, cui procurationem fisci mandauerã, rebelles spiritus extulerunt. Hi compressi sunt, septem millibus Hiberorum Ripariensium & Castrianorum & Daciscorũ interemptis. Vnde apparet nullam mihi à dijs immortalibus datam sine difficultate uictoriam. Tetricum triũphatum correctorem Lucaniæ fecit, filio eius in senatu manẽte: templum Solis magnificentissimum constituit: muros urbis Romæ sic ampliauit, ut quinquaginta propè millia murorũ eius ambitus teneant. Idem quadruplatores, ac delatores ingenti seueritate persecutus est: tabulas publicas ad priuatorum securitatem exuri in foro Traiani semel iussit. Amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Atheniensium. Cuius rei etiam Tullius in Philippicis meminit. Fures prouinciales repetundarum ac peculatus reos ultra militarem modum est persecutus, ut eos ingentibus supplicijs cruciatibúsque puniret. In templo Solis multum auri gemma-

rumque constituit. cum uastatum Illyricum, ac Mœsiam deperditam uideret, prouinciam trans Danubium Daciam à Traiano constitutam sublato exercitu, & prouincialibus reliquit, desperans eam posse retineri. Abductósque ex ea populos in Mœsiam collocauit: appellauítque suam Daciam, quæ nunc duas Mœsias diuidit. Dicitur præterea huius fuisse crudelitatis, ut plerisq; senatoribus simulatā ingereret factionem coniurationis ac tyrānidis, quo facilius eos posset occidere. Addunt nonnulli filium sororis non filiam ab eodem interfectum, plerique autem etiam filium sororis. Quàm difficile sit imperatorem in locum boni principis legere, & senatus sanctioris grauitas probat, & exercitus prudentis autoritas. Occiso nanque seuerissimo principe, de imperatore deligēdo exercitus retulit ad senatum: idcirco quòd nullum de his faciendum putabat, qui tam bonum principem occiderant. Verum senatus hanc eandem delectionem in exercitum refudit, sciēs non libenter iam milites accipere imperatores eos quos senatus elegerit. Denique id tertio factum est, ita ut per sex mēses imperatorem Romanus orbis non habuerit, omnésque iudices ij permanerent, quos aut senatus, aut Aurelianus elegerat, nisi quòd proconsulem Asiæ Falconiū Probum in locum Arelij Fusci delegit. Non iniucundum est ipsas inserere literas, quas ad senatū exercitus misit: Felices ac fortes exercitus senatui populóque Rom. Aurelianus imperator noster per fraudem unius hominis, & per errorem bonorum ac malorum interemptus est. Hunc inter deos referte sancti & domini P.C. & de uobis aliquē sed dignum uestro iudicio principem mittite. Nos enim de ijs, qui uel errauerunt, uel male fecerunt, imperare nobis neminem patimur. Rescriptū est senatusconsulto: Cum

die tertio nonas Februarias senatus amplissimus in curiam Pompilianam conuenisset, Aurelius Gordianus consul dixit, Referimus ad uos P. C. literas exercitus felicissimi: quibus recitatis Aurelianus Tacitus primæ sententiæ senator ita locutus est. hic autem est, qui post Aurelianum sententia omnium imperator est appellatus. Recte ordine consuluissent dij immortales P. C. si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, ut longiorem ducerēt uitam: neque contra eos aliqua esset potestas ijs qui neces infandas tristissima mente concipiunt. Viueret enim princeps noster Aurelianus, quo neque utilior fuit quisquam. Respirare certe post infelicitatem Valeriani, post Gallieni mala imperante Claudio cœperat nostra Resp. at eadē reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe uincēte. Ille nobis Gallias dedit, ille Italiā liberauit. Ille Vindelicis iugū barbaricæ seruitutis amouit: illo uiuēte Illyricum restitutū est. redditæ Romanis legibus Thraciæ. Ille (prò pudor) Oriētem fœmineo pressum iugo in nostra iura restituit. Ille Persas insultātes adhuc Valeriani nece fudit, fugauit, oppressit. Illū Saraceni, Blemyes, Axomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Armenij, populi etiam Indorū uelut præsentem penè uenerati sunt Deū: illius donis quæ à Barbaris gētibus meruit, refertū est Capitoliū: quindecim millia librarū auri ex eius liberalitate unū tenet tēplum, omnia in urbe fana eius micant donis. Quare P.C. uel deos ipsos iure cōuenio, qui talem principē interire passi sunt, nisi forte secum eum esse maluerūt. Decerno igitur diuinos honores: id quod uos omnes existimo esse facturos. Nam de imperatore deligendo ad eūdem exercitum censeo esse referendum. Etenim in tali genere sententiæ nisi fiat quod dicitur, & electi periculum erit, & eligentis inuidia. Pro-

bata est sententia Taciti: attamen cum iterum atque iterum mitterent, ex. S. C. quod in Taciti uita dicemus, Tacitus factus est imperator. Aurelianus filiam solam reliquit, cuius posteri etiam nunc Romæ sunt. Aurelianus nanque procõsul Ciliciæ senator optimus, sui uere iuris uitæq; uenerabilis, qui nũc in Sicilia uitã agit, eius est nepos. Quid hoc esse dicã tam paucos bonos extitisse principes, cũ iam tot Cæsares fuerint? Nã ab Augusto in Diocletianum Maximianúmq; principes, quæ series purpuratorũ sit, index publicus tenet. Sed in his optimu, ipse Augustus, Flauius Vespasianus, Titus, Cocceius Nerua, diuus Traianus, diuus Adrianus, Pius & Marcus Antonini, Seuerus Afer, Alexãder Mammeæ, diuus Claudius, & diuus Aurelianus. Valerianus enim cum optimus fuerit, ab omnibus infelix apparuit. Vides quæso quàm pauci sint principes boni, ut bene dictum sit à quodam mimico scurra Claudij huius tẽporibus, in uno annulo bonos principes posse perscribi, atque depingi. At contra quæ series malorum? ut enim omittamus Vitellios, Caligulas, & Nerones, quis ferat Maximinos & Philippos, atque illam inconditæ multitudinis fecem? Tametsi Decios excerpere debeam, quorum & uita, & mors ueteribus comparanda est. Et quæritur quidem quæ res malos principes faciat: Iam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi auarissimi, aulici uel stulti uel detestabiles: & quod negari non potest, rerum publicarum ignorantia. Sed ego à patre meo audiui Diocletianum principem iam priuatum dixisse, nihil esse difficilius quàm bene imperare. Colligunt se quatuor uel quinque, atque unum consilium ad decipiendum imperatorem capiũt. Dicunt quid probandũ sit. Imperator qui

domi clausus est, uera non nouit: cogitur hoc tantum scire quod illi loquuntur: facit iudices, quos fieri non oportet, amouet à Republica, quos debeat obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipse dicebat, bonus, cautus, optimus uenditur imperator. Hæc Diocletiani uerba sunt, quæ idcirco inserui, ut prudētia tua sciret nihil esse difficilius bono principe. Aurelianum quidem multi neque inter bonos neque inter malos principes ponunt: idcirco quòd ei clementia imperatorum dos prima defuerit. Verconius Herēnianus præfect. præt. Diocletiani, teste Asclepiodoto, sæpe dicebat Diocletianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem reprehenderet, Aurelianum magis ducem esse debuisse quàm principem. Nam eius nimia ferocitas eidem displicebat. Mirabile fortasse uidetur, quod cōpertum Diocletiano Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibet. Sed de hoc posteri iudicabūt. Dicebat enim quodam tempore Aurelianum Gallicanas cōsuluisse Druidas, sciscitantem utrum apud eius posteros imperium permaneret: tum illas respondisse dixit: Nullius clarius in Repub. nomen quàm Claudij posterorū futurum. Et est quidē iam Constantius imperator eiusdem uir sanguinis, cuius puto posteros ad eam gloriam quæ à Druidibus pronuntiata sit, peruenire. Quod idcirco ego in Aureliani uita constitui, quia hæc ipsi Aureliano consulenti responsa sunt. Vectigal ex AEgypto urbi Romæ Aurelianus uitri, chartæ, lini, stupæ, atque anabolicas species æternas constituit. Thermas in Transtiberina regione Aurelianus facere parauit hyemales, quòd aquæ frigidioris copia illic deesset. forum nominis sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit. In quo postea prætorium publicum constitutum est. Amicos suos honeste ditauit, & modice, ut miserias paupertatis ef-

fugerent, & diuitiarum inuidiam patrimonij moderatione uitarent. Vestem holosericam neque ipse in uestiario suo habuit, neque alteri utendum dedit. Et cum ab eo uxor sua peteret ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit, Absit ut auro fila pensentur. libra enim auri tūc libra serici fuit. Habuit in animo, ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argētum mitteretur: dicens plus auri esse in rerum natura quàm argēti: sed aurum per uarios bractearum, filorum & liquationum usus perire: argentum autem in suo usu manere. Idem dederat facultatem, ut aureis qui uellent & uasis uterentur & poculis. Dedit præterea potestatem, ut argentatas priuati carrucas haberent, cum antea ærata & eborata uehicula fuissent. Idem cōcessit, ut blatteas matronæ tunicas haberēt, & cæteras uestes, cum antea coloreas habuissent, & ut multū oxypæderotinas. Et ut fibulas aureas gregarij milites haberent, idem primus concessit, cum antea argenteas habuissent. Paragaudas uestes ipse primus militibus dedit, cum ante non nisi rectas purpureas accepissent: & quidē alijs monolores, alijs dilores, trilores alijs, & usq; ad pentelores, quales hodie lineæ sunt. Panibus urbis Romæ unciam de AEgyptio uectigali auxit: ut quadā epistola data ad præfectū annonæ urbis etiā ipse gloriatur: Aurelianus Augustus Flauio Arabiano præfecto annonæ: Inter cætera quibus dijs fauentibus Romanā Rēp. iuuimus, nihil mihi est magnificentius, quàm quòd additamento unciæ omne annonarum urbicarum genus iuui, quod ut esset perpetuum, nauicularios Niliacos apud AEgyptum nouos, & Romæ amnicos posui. Tiberinas extruxi ripas: uadum aluei tumentis effodi, dijs & perennitati uota cōstitui, almam Cererem cōsecraui. Nunc tuum

est officium Arabiane iucundßime elaborare, ne meæ dispositiones in irritum ueniant. Neque enim populo Rom. saturo quicquam poteſt eſſe lætius. Statuerat & uinum gratuitum populo Rom. dare: ut quemadmodum oleum & panis, & porcina gratuita præberentur, ſic etiam uinum daretur, quod perpetuum hac diſpoſitione conceperat. Hetruriæ per Aureliam uſque ad alpes maritimas ingentes agri ſunt, ij'que fertiles, ac ſyluoſi. Statuerat igitur dominis locorum incultorum, qui tamen uellent, pretia dare, atque illic familias captiuas cōſtituere, uitibus montes conſerere, atque ex eo opere uinum dare, ut nihil redituum fiſcus acciperet, ſed totum Po. Ro. concederet. Facta erat ratio dochæ, cuparum, nauium & operum. ſed multi dicunt Aurelianum ne id faceret, præuentum: alij à præf. præt. ſui prohibitum, qui dixiſſe fertur, Si & uinum populo Rom. damus, ſupereſt ut & pullos, & anſeres demus. Argumento eſt id uere Aurelianum cogitaſſe, imò etiam facere diſpoſuiſſe, uel ex aliqua parte feciſſe, quòd in porticibus templi Solis fiſcalia uina ponuntur, non gratuita populo eroganda, ſed pretio. Sciēdum tamen congiaria illum ter dediſſe, donaſſe etiam Po. Ro. tunicas albas manicatas ex diuerſis prouincijs, & lineas Afras atque AEgyptias puras: ipſúmque primum donaſſe oraria populo Romano, quibus uteretur populus ad fauorem. Diſplicebat ei, cum eſſet Romæ, habitare in palatio, ac magis placebat in hortis Salluſtij, uel in Domitiæ uiuere. Miliarenſem deniq; porticum in hortis Salluſtij ornauit, in qua quotidie & equos & ſe fatigabat, quanuis eſſet non bonæ ualetudinis. Seruos & miniſtros peccantes coram ſe cædi iubebat, ut plerique dicunt, cauſa tenendæ ſeueritatis: ut alij, ſtudio crudelitatis. Ancillā ſuam, quæ adulterium

cum seruo suo fecerat, capite puniuit. Multos seruos è familia propria qui peccauerant legibus audiendos iudicijs publicis dedit. Senatum, siue senaculum matronis reddi uoluerat, ita ut primæ illic, quæ sacerdotia senatu autore meruissent. Calceos mulleos, & cereos, & albos, & hederacios uiris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Cursores eo habitu quo ipse habebat senatoribus concessit. Concubinas ingenuas haberi uetuit. Eunuchorum modum pro senatorijs professionibus statuit, idcirco quòd ad ingentia pretia peruenissent. Vas argenti eius nunquam triginta libras transijt. Conuiuium de assaturis maxime fuit. Vino rufo maxime delectatus est. Medicum ad se cum ægrotaret, nunquam uocauit, sed ipse se media præcipue curabat. Vxori & filiæ annulum sigillaritium quasi priuatus instituit. Seruis suis uestes easdem imperator, quas & priuatus dedit, præter duos senes, quibus quasi libertis plurimum detulit, Antistium & Gillonem, qui post eum ex senatus sententia manumissi sunt. Erat quidem rarus in uoluptatibus, sed miro modo mimis delectabatur: uehementissime autem delectatus est Phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, ueruecem, & porcellum comederet: biberet autem infundibulo apposito plus orca. Habuit tẽpus præter seditiones quasdam domesticas fortunatissimum: populus autem Romanus eũ amauit, senatus timuit.

TACITVS.

QVOD post excessum Romuli nouello adhuc Romanæ urbis imperio factum pontifices, penes quos scribēdæ historiæ potestas fuit, in literas retulerunt, ut interregnum dū post bonum principem bonus alius quæritur, iniretur: hoc post Aurelianum, habito inter senatum exercitúmque Romanum, non muido, non tristi, sed grato religiosóq; certamine, sex totis mensibus factum est. Multis tamen modis hæc ab illo negotio causa separata est. Iam primum enim cum interregnum initum est post Romulū, interreges tamē facti sunt: totúsque ille annus per quinos & quaternos dies siue ternos centū senatoribus deputatus est, ita ut qui ualerent, interreges essent singuli duntaxat. Quare factū est ut plures ānos interregnū iniretur, ne aliquis sub æquali dignitate Romani expers remaneret imperij. Huc accedit, quòd etiā sub cōsulibus tribunísque militaribus præditis imperio consulari, siquando interregnū initū est, interreges fuerunt. Nec unquā ita uacua fuit hoc nomine Romana Resp. ut nullus interrex biduo saltē triduóue crearetur. Video mihi posse obijci, curules magistratus apud maiores nostros quadriēnium in Rep. non fuisse: sed erant tribuni plebis cū tribunitia potestate, quæ pars maxima regalis imperij est. tamē nō est proditū interreges eo tēpore nō fuisse. Quum etiā uerioribus historicis referētibus declaratū est consules ab interregibus prius creatos, qui haberēt reliquorū comitia magistratuū. Ergo quod rarū & difficile fuit, S.P.Q.R. perpessus est ut imperatorem per sex mēses, dū bonus quæritur, Resp. nō haberet. Quæ illa cōcordia militū, quāta populo quies, quàm grauis senat⁹

autoritas fuerit? Nullus usquam tyrannus emersit. sub iudicio senatus, & militum, populíque Romani totus orbis est temperatus: non illi principem quenquam, ut rectè facerent, non tribunitiam potestatem formidabant: sed, quod est in uita optimum, se timebant. Dicenda est tamen causa tam felicium morarum, & speciatim monumentis publicis inferenda, ea in posteros humani generis stupenda moderatio: ut discant qui regna capiunt, non raptum ire imperia, sed mereri. Interfecto sanè fraude Aureliano, ut superiore libro scriptum est, calliditate serui nequissimi, errore militariũ, ut apud quoslibet commenta plurimum ualent, dummodo irati audiant, plerunque temulenti, certe consiliorum propè semper expertes, reuersis ad bonam mentem omnibus, eisdémque ab exercitu grauiter confutatis, cœptum est quæri, & quis fieri deberet ex omnibus princeps. Tunc odio præsentium exercitus, qui creare imperatorem raptim solebat, ad senatum literas misit: de quibus priore libro iam dictum est, petens ut ex ordine suo principem legerent. Verũ senatus sciens lectos à se principes militibus non placere, rem ad milites retulit. Dúmque id sæpius fit, sextus peractus est mensis. Interest tamen ut sciatur quemadmodũ Tacitus imperator sit creatus. Die VII. Cal. Octo. cum in curiam Pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus cõsul dixit: Referimus ad uos P.C. quod sæpe retulimus: Imperator est deligendus: exercitus sine principe rectè diutius stare nõ potest, simul quia cogit necessitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes ualidas, nobiles, diuites, & potentes. Iam si nihil de Persis motibus nuntiatur, cogitate tam leues esse mentes Syrorum, ut regnare uel fœminas cupiant potius quàm nostram perpeti

sanctimoniã. Quid Africã? Quid Illyricum? Quid AEgyptũ? earúmque omniũ partium exercitũ, quousq; sine principe credimus posse cõsistere? Quare agite P.C. & principem dicite: aut accipiet eũ exercitus, quẽ elegeritis: aut si re futaueri, alterũ faciet. Post hæc cũ Tacitus, qui erat primæ sentẽtiæ consularis, sententiã incertum quam uellet dicere, omnis senatus acclamauit: Tacite Auguste dij te seruent, te deligimus, te principẽ facimus, tibi curã Reip. orbísq; mãdamus. Suscipe imperiũ ex senatus autoritate: tui loci, tuæ uitæ, tuæ mentis est quod mereris. Princeps senatus rectè Augustus creatur, primæ sententiæ uir rectè imperator creatur. Et quis melius quã grauis imperat? & quis melius quàm literatus imperat? Quod bonũ faustum salutaréque sit, diu priuatus fuisti. Scis quemadmodũ debeas imperare, qui alios principes pertulisti. Scis quemadmodum debeas imperare, qui de alijs principibus iudicasti. At ille: Miror P.C. uos in locũ Aureliani fortissimi imperatoris senem uelle principẽ facere: en mẽbra, quæ iaculari ualeãt, quæ hastile torquere, quæ clypeis intonare, quæ ad exemplũ docendi milites frequenter equitare: uix munia senatus implemus, uix sententias, ad quas nos locus arctat, edicimus. Videte diligentius quam ætatẽ de cubiculo atque umbra in pruinas æstúsque mittatis, an probaturos senem imperatorẽ milites creditis? Videte ne Reip. non eũ quem uelitis principem detis: & mihi hoc solum obesse incipiat, quòd me unanimiter delegistis. Post hæc acclamationes senatus hæ fuerũt: Et Traianus ad imperium senex uenit, dixerunt decies. Et Adrianus ad imperium senex uenit, dixerunt decies. Et Antoninus ad imperium senex uenit, dixerũt decies. Et tu legisti, -Incanáq; menta Regis Romani, dixerunt decies. Et quis melius quàm senex imperat?

dixerunt decies. Imperatorē te, non militem facimus, dixerunt uicies. Tu iube milites pugnent, dixerunt tricies. Habes prudentiam & bonum fratrem, dixerunt decies. Seuerus dixit, caput imperare nō pedes, dixerunt tricies. Animum tuū non corpus eligimus, dixerunt uicies. Tacite Auguste dij te seruēt. Deinde omnes interrogati: praeterea qui post Tacitum sedebat senator consularis Metius Falconius Nicomachus in haec uerba disseruit: Sēper quidem P.C. rectè atq; prudēter Reip. magnificus hic ordo cōsuluit, neque à quoquā orbis terrae populo solidior unquam expectata sapientia est: attamen nulla unquā neque grauior, neque prudētior in hoc sacrario dicta sententia est. Seniorem principē fecimus, & uirū qui omnibus quasi pater consulat: nihil ab hoc immaturum, nihil properum, nihil asperum formidandū est. Omnia seria, cuncta grauia, & quasi ipsa Resp. iubeat, augurāda sunt. Scit enim qualem sibi principē semper optauerit: nec potest aliud nobis exhibere, quàm quod ipse desiderauit, & uoluit. Enimuero si recolere uelitis uetusta illa prodigia, Nerones dico, & Heliogabalos, & Cōmodos, seu potius semper incōmodos, certe nō hominum magis uitia illa, quàm aetatum fuerūt. Dij auertant principes pueros, & patres patriae dici impuberes: & quibus ad subscribendum magistri literarij manus teneāt: quos ad consulatus dādos dulcia, & circuli, & quaecunque uoluptas puerilis inuitet. Quae (malum) ratio est habere imperatorē, qui famā curare nō nouerit? qui quid sit Resp. nesciat, nutritorem timeat, respiciat ad nutricem, magnorū magistraliū ictibus, terrorique subiaceat: faciat eos Coss. duces, iudices, quorū uitas, merita, aetates, familias, gesta nō norit. Sed quid diutius P.C. protrahor? magis gratulemur, quòd habemus principē senem, quàm illa iteremus,

quæ plus quam lachrymanda tolerãtibus extiterunt. Gratias igitur dijs immortalibus ago atque habeo, & quidẽ pro uniuersa Rep. téque Tacite Auguste conuenio petens, obsecrans, libere pro communis patriæ legibus deposcens, ne paruulos tuos, si te citius fata præuenerint, facias Romani hæredes imperij: ne sic Remp. Patrésque conscriptos, populúmque Romanum, ut uillulam tuam, ut colonos tuos, ut seruos tuos relinquas: quare circunspice, imitare Neruas, Traianos, Adrianos. Ingens est gloria morientis principis Remp. magis amare quàm filios. Hac oratione & Tacitus ipse uehementer est motus, & totus senatorius ordo concussus. Statímq; acclamatum est: Omnes omnes. Inde itum ad campum Martium. Ibi comitiale tribunal ascendit: ibi præfectus urbis AElius Cesetianus sic locutus est: Vos sanctissimi milites, & sacratissimi uos Quirites habetis principẽ, quem de sententia omnium exercituum senatus elegit: Tacitum dico Augustissimum uirum, ut qui hactenus sententijs suis Remp. iuuit, nunc iuuet iussis, atque consultis. Acclamatum est à populo: Felicissime Tacite Auguste dij te seruent, & reliqua quæ solent dici. Hoc loco tacendum non est, plerosque in literas retulisse, Tacitum absentem & in Campania positum, principem nuncupatum: quod uerum est, nec dissimulare possum. Nam cum rumor emersisset illum imperatorem esse faciendum, discessit, atque in Baiano duobus mẽsibus fuit. Sed inde deductus huc senatusconsulto interfuit, quasi uere priuatus, & qui uere recusaret imperium: ac nequis me Græcorũ alicui, uel Latinorum existimet temere credidisse, habet bibliotheca Vlpia in armario sexto librum Elephantinum, in quo hoc S. C. perscriptum est: cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nam diu hæc S. C. quæ ad principes pertines

bant, in libris Elephantinis scribebantur. Inde ad exercitus profectus: ibi quoque cum primum tribunal ascendit, Mesius Gallicanus praefect. praet. in haec uerba disseruit: Dedit sanctissimi commilitones, senatus principem quem petiistis: paruit praeceptis, & uoluntati castrensiũ ordo ille nobilissimus. plura mihi apud uos praesente imperatore non licet loqui. Ipsum igitur qui tueri nos debet, loquẽtem dignãter audite. Post hoc Tacitus Augustus dixit: Et Traianus ad imperium senex uenit, sed ille ab uno deductus est: at me sanctissimi commilitones, primum uos, qui scitis principes approbare, deinde amplissimus senatus dignum hoc nomine iudicauit: curabo, enitar, efficiam, ne uobis desint, si non fortia facta, at saltem uobis atque imperatore digna consilia. Post hoc stipẽdium, & donatiuum ex more promisit, & primam orationem ad senatum talem dedit:

Ita mihi liceat P.C. sic imperiũ regere, ut à uobis me cõstet electum, ut ego cuncta ex uestra facere sententia, & potestate decreui. Vestrũ est igitur ea iubere atq; sancire, quae digna uobis, digna modesto exercitu, digna populo Romano esse uideantur. In eadẽ oratione Aureliano statuam aureã ponendam in Capitolio decreuit: item statuam argenteam in curia, item in templo Solis, itẽ in foro diui Traiani. Sed aurea non est posita: dedicatae autem sunt solae argenteae. In eadem oratione cauit, ut si quis argento publice priuatímque aes miscuisset, si quis auro argentum, si quis aeri plumbum, capitale esset cum bonorum proscriptione. In eadem oratione cauit, ut serui in dominorum capita non interrogarẽtur, ne in causa maiestatis quidem. addidit ut Aurelianum omnes pictum haberent. Diuorum templum fieri iussit, in quo essent statuae principum bonorum, ita ut iisdem natalibus suis, & parilibus & Cal.

Ianuarijs & uotis, libamina ponerentur. In eadem oratione fratri suo Floriano consulatum petijt, & non impetrauit, idcirco quòd iam senatus omnia nundina suffectorum consulum clauserat. Dicitur autem multum lætatus senatus libertate, quòd ei negatus est consulatus, quem fratri petierat. Fertur denique dixisse: Scit senatus, quem principem fecerit. Patrimonium suum publicauit, quod habuit in reditibus HS bis millies octingenties. Pecuniam quam domi collegerat, in stipendium militum uertit. Togis, & tunicis ijsdem est usus, quibus priuatus. Meritoria intra urbem stare uetuit, quod quidem diu tenere non potuit. Thermas omnes ante lucernam claudi iussit, nequid per noctem seditionis oriretur. Cornelium Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit: & ne lectorum incuria deperiret, librum per annos singulos decies scribi publicitus in eius archijs iussit, & in bibliothecis poni. Holosericam uestem uiris omnibus interdixit. Domum suã destrui præcepit, atque in eo loco thermas publicas fieri priuato sumptu iussit. colũnas cẽtum Numidicas pedũ uicenũm ternũm Hostiensibus donauit. De proprio possessiones, quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolij deputauit. Argentum mensale quod priuatus habuerat, ministerijs conuiuiorũ, quæ in tẽplis fierent, dedicauit. Seruos urbanos omnes manumisit utriusque sexus, intra centũ tamen, ne Caniniã transire uideretur. Ipse fuit uitæ parcissimæ: ita ut sextariũ uini tota die nunquã potauerit, sæpe intra heminam. Conuiuiũ uero unius gallinacei, ita ut synciput adderet & oua. præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis impatienter indulsit. somnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat. amariores cibos

appetiuit. Balneis raro usus est, atque ualidior fuit in senectute. Vitreorũ diuersitate, atque operositate uehementer est delectatus. Panẽ nisi siccum nunquã comedit: eundémque sale, atque alijs rebus cõditum. Fabricarũ peritissimus fuit, marmorũ cupidus, nitoris senatorij, uenationum studiosus. Mẽsam denique suã nunquam nisi agrestibus opimauit. Fasianam auẽ, nisi suo & suorũ natali, & diebus festissimis, nõ posuit. Hostias suas semper domum reuocauit, ijsdémque suos uesci iussit. Vxorẽ gemmis uti nõ est passus. Auroclauatis uestibus idem interdixit. Nam & ipse autor Aureliano fuisse perhibetur, ut aurum à uestibus & cameris, & pellibus submoueret. Multa huius feruntur, sed longum est ea in literas mittere. Quòd siquis omnia de hoc uiro cupit scire, legat Suetoniũ Optatianum, qui eius uitam affatim scripsit. Legit sanè senex minutulas literas ad stuporem: nec unquam noctem intermisit, qua non aliquid uel scriberet, uel legeret, præter posterum calendarum diem. Nec tacendum est, & frequenter imitandum tantam senatus lætitiam fuisse, quòd eligendi principis cura ad ordinem amplissimum reuertisset: ut & supplicationes decernerentur, & hecatombe promitteretur à singulis: denique senatores ad suos scriberent, nec ad suos tantum, sed etiam ad externos. Mitterentur præterea literæ ad prouincias, ut scirent omnes socij, omnésque nationes in antiquum statum redijsse Remp. ac senatum principes legere, imò ipsum senatum principem factum: leges à senatu petendas, reges barbaros senatui supplicaturos: pacem ac bella senatu autore tractanda. nequid denique deesset cognitioni, plerasque huiusmodi epistolas in fine libri posui, & cum cupiditate & sine fastidio, ut existimo, perlegendas. Et prima quidem illi cura imperatoris facti hæc

gg.iiij

fuit, ut omnes qui Aurelianum occiderant, interimeret, bonos malósue, cum iam ille uindicatus esset. Et *quoniam à* Mæotide *multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque uiribus, ut eo redirent, compulit.* Ipsi *autem* Mæotidæ *ita congregabantur, quasi accitu* Aureliani *ad bellum* Persicum *conuenissent auxilium daturi nostris, si necessitas postularet.* Cum Tullius *dicat, magnificentius esse dicere, quemadmodum ceperit consulatum: at in isto uiro magnificum fuit, quòd tanta gloria cepit imperium.* Gessit *autem propter breuitatem temporum nihil magnum.* Interemptus *est enim insidijs militaribus, ut alij dicunt, sexto mense: ut alij, morbo interijt.* Tamen *constat factionibus eum oppressum, mente atque animo defecisse.* Hic *idem mensem* Septembrem Tacitum *appellari iussit: iccirco, quòd eo mense & natus, & factus est imperator.* Huic *frater* Florianus *imperio successit, de quo pauca ponenda sunt.*

FLORIANVS.

HIC *frater* Taciti *germanus fuit, qui post fratrem arripuit imperium, non senatus autoritate, sed suo motu, quasi hæreditariū esset imperium: cum sciret adiuratum esse in senatu* Tacitum, *ut cum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem principem faceret,* Denique *uix duobus mensibus imperiū tenuit, & occisus est* Tarsi *à militibus, qui* Probū *audierant imperare, quē omnis exercitus legerat.* Tātus *autē* Probus *fuit in re militari, ut illum senatus optaret, miles eligeret, ipse populus* Romanus *acclamationibus peteret.* Fuit *etiam* Florianus

morum fratris imitator, nec tamen usquequaque. Nā effu sionem in eo frater frugi reprehendebat: & hæc ipsa im perandi cupiditas alijs eum moribus ostendit fuisse quàm fratrem. Duo igitur *principes una extiterunt domo, quorū alter sex mensibus, alter uix duobus imperauerunt, quasi quidem interreges inter* Aurelianum *&* Probum, *post interregnum principes nuncupati. horū statuæ fuerūt* In*teramnæ duæ pedum tricenûm ex marmore, quòd illic eorum cenotaphia constituta sunt in solo proprio: sed deiectæ fulmine ita contritæ sunt, ut membratim iaceant dissipatæ.* Quo *tempore responsum est ab aruspicibus, quandoq; ex eorū familia imperatorē* Romanum *futurū, seu per fœminā, seu per uirum, qui det iudices* Parthis *ac* Persis: *qui* Frācos *&* Alemānos *sub* Romanis *legibus habeat: qui per omnē* Africā Barbarū *nō relinquat: qui* Taprobanis *præsidem imponat: qui ad* Romanam *insulam proconsulē mittat: qui* Sarmatis *omnibus iudicet, qui terrā omnem quā* O*ceanus ambit, captis omnibus gentibus, suā faciat: post ea tamen senatui reddat imperium, & antiquis legibus uiuat ipse uicturus annis* CXX *& sine hærede moriturus.* Futurū *autem eum dixerunt à die fulminis præcipitati statuísque confractis post annos mille.* Non *magna hæc urbanitas aruspicum fuit, qui principem talem post mille annos futurum esse dixerunt? quia si post centum annos prædicerent fore, possent eorum deprehendi mendacia, cū uix remanere talis possit historia.* Ego *tamen icirco hæc inserenda uolumini credidi, nequis me legens legisse non crederet.* Tacitus *congiariū populo* Romano *intra sex mēses uix dedit.* Imago *eius posita est in* Quintiliorū *in una tabula quincuplex, in qua semel togatus, semel chlamydatus, semel armatus, semel palliatus, semel uenatorio habitu.*

De qua quidam epigrammatarius ita allusit, ut diceret: Nō agnosco senem armatum, non chlamydatum inter cætera, sed agnosco togatum. Et Floriani liberi & Taciti multi extiterunt: quorū sunt posteri credo millesimū annum expectantes. In quos multa epigrammata scripta, quo iocati sunt aruspices imperiū pollicentes. Hæc sunt, quæ de uita Taciti atque Floriani digna memoratu comperisse memini. Nunc nobis aggrediendus est Probus uir domi forisque conspicuus: uir Aureliano, Traiano, Adriano, Antoninis, Alexandro, Claudióque præferendus, nisi quia in illis uaria, in hoc omnia præcipua tunc fuere: qui post Tacitum omnium iudicio bonorum imperator est factus, orbémque terrarum pacatissimum gubernauit, deletis barbaris gentibus, deletis etiam plurimis tyrānorum, qui eius temporibus extiterunt: de quo dictum est, ut Probus diceretur, etiamsi probus nomine non fuisset. Quem quidem multi ferunt Sibyllinis libris fore promissum: qui si diutius fuisset, orbis terræ Barbaros non haberet. Hæc ego in aliorum uita de Probo idcirco indidi, ne dies, hora, momentum aliquid sibi uindicaret, ne fatali necessitate absumptus Probo indicto deperirem. Nunc claudam uolumen, satisfactum arbitrans studio & cupiditati meæ. Omina imperij Tacito hæc fuerunt: Fanaticus quidā in templo Syluani tensis membris exclamauit, Tacita purpura, tacita purpura, idque septimo. Quod quidem postea omini deputatum est. Vinum, quo libaturus Tacitus fuerat in templo Herculis Fundani, subito purpureū factum est. Vitis quæ uuas amineas albas ferebat, eo anno quo ille imperium meruit, purpurascere plurima purpura cœpit. Mortis omina hæc fuerunt: Patris sepulchrum disruptis ianuis se aperuit, matris umbra se per diem & Tacito & Floria-

no uelut uiuentis obtulit: nam diuersis patribus nati ferebantur. in larario dij omnes seu terræmotu, seu casu aliquo conciderunt. Imago Apollinis, quæ ab his colebatur, ex summo fastigio in lectulo posita sine hominis cuiuspiã manu deprehensa est. Sed hæc sunt, quæ à plerisque dicuntur. Nos ad Probum & ad Probi gesta insignia reuertemur. Et quoniam me promisi aliquas epistolas esse positurum, quæ creato Tacito principe gaudia senatus ostenderent, his additis finem scribendi faciã. Epistolæ publicæ: Senatus amplissimus curiæ Carthaginensi S.D. Quod bonum, faustum, felix, salutareque sit Reip. orbique Rom. dãdi ius imperij, appellãdi principis, nuncupãdi Augusti ad nos reuertit. Ad nos igitur referte, quæ magna sunt. Omnis prouocatio præfecti urbis erit: quæ tamen à proconsulibus, & ab ordinarijs iudicibus emerserit, in quo quidem etiã uestrã in antiquũ statum redisse credimus dignitatẽ. siquidem primus hic ordo est, qui recipiẽdo uim suam, ius suũ cæteris seruat. Alia epistola: Senatus amplissimus curiæ Treuirorũ: Vt estis liberi, & semper fuistis, lætari uos credimus, creandi principis iudiciũ ad senatum redijt, simul etiã præfecturæ urbanæ appellatio uniuersa decreta est. Eodẽ modo scriptum est Antiochiensibus, Aquileiensibus, Mediolanensibus, Alexãdrinis, Thessalonicensibus, Corinthijs & Atheniẽsibus. Priuatæ autẽ epistolæ hæ fuerũt: Autronio iusto patri Autronius Tiberianus salutẽ: Nunc te pater sancte interesse decuit senatui amplissimo, nunc sententiã dicere cum tantum autoritatis amplissimo ordini creuerit, ut reuertat in antiquũ statũ Resp. & nos principes demus, nos faciamus imperatores, nos deniq; nuncupemus Augustos. Fac igitur ut cõualescas curiæ interfuturus antiquæ. Nos recepimus ius proconsulare, redierũt ad

præfectum urbis appellationes omnium potestatum, & omnium dignitatum. Item *alia:* Claudius Capelianus Cereio Metiano *patruo* S. Obtinuimus *pater sancte, quod semper optauimus, in antiquũ statum senatus reuertit.* Nos *principes facimus, nostri ordinis sunt potestates. Gratias exercitui* Romano *& uere* Romano*: reddidit nobis, quam semper habuimus potestatem.* Abice Baianos Puteolanósque *secessus.* Da *te urbi, da te curiæ.* Floret Roma, *floret tota* Resp. Imperatores *damus, principes facimus: possumus & prohibere, qui cœpimus facere.* Dictum *sapienti sat est.* Longum *est omnes epistolas connectere, quas reperi, quas legi.* Tantum *illud dico, senatores omnes ea esse lætitia elatos, ut domibus suis omnes albas hostias cæderent imagines frequenter aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præueniręt, antiquitatem sibi redditã crederęt.*

PROBVS.

CERTVM *est quod* Sallustius Crispus, *quódq;* M. Cato, *&* Gellius *historicæ sententiæ modo in literas retulerunt, omnes omnium uirtutes tantas esse, quantas uideri eas uoluerint eorum ingenia, qui uniuscuiusque facta descripserint.* Inde *esse quòd* Alexanxander Magnus Macedo, *cum ad* Achillis *sepulchrum uenisse, grauiter ingemiscens,* Feliciem *te, inquit, iuuenis, qui talem præconem tuarum uirtutum reperisti,* Homerum *intelligi uolẽs, qui* Achillem *tantum in uirtutum studio finxit, quantum ipse ualebat ingenio.* Quorsum *hæc pertineant mi* Celse, *ne fortassis requiras,* Probum *principem, cuius imperio* Oriens, Occidens, Meridies, Septentrio, *om-*

néq; orbis partes in totam securitatem redactæ sunt, scriptorum inopia iam penè nescimus. Occidit, prò pudor, tãti uiri & talis historia, qualem non habent bella Punica, non terror Gallicus, non motus Pontici, non Hispaniensis astutia. Sed nõ patiar ego ille, à quo dudum solus Aurelianus est expetitus: cuius uitam quãtum potui persecutus, Tacito Florianóque iam scriptis, non me ad Probi facta conscendere? si uita suppetet, omnes qui supersunt usque ad Maximinianum Diocletianúmque dicturus. Neque ego nunc facultatem, eloquentiámque polliceor, sed res gestas. quas perire non patior. Vsus autem sum (ne in aliquo fallã charissimam mihi familiaritatem tuam) præcipue libris ex bibliotheca Vlpia ætate mea thermis Diocletianis, item ex domo Tiberiana. usus etiam ex regesthis scribarum porticus Porphyreticæ, actis etiam senatus, ac populi. Et quoniam me ad colligenda talis uiri gesta ephemeris Turduli Gallicani plurimum iuuit, uiri honestissimi ac syncerissimi, beneficium amici senis tacere non debui. Cn. Pompeium tribus fulgentem triũphis, belli Piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarúmque rerum gestarum maiestate sublimem, quis tandem nosset, nisi eum M. Tullius, & T. Liuius in literas retulissent? P. Scipionem Africanum, imò Scipiones omnes, seu Lucios, seu Nasicas, nõne tenebræ possiderent ac tegerent, nisi commendatores eorum historici nobiles atque ignobiles extitissent? Lõgum est omnia persequi, quæ ad exemplum huiusce modi etiam nobis tacentibus usurpanda sunt. Illud tantũ contestatum uolo, me & rẽ scripsisse, quã siquis uoluerit honestius, eloquio celsiore demonstret: & mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer uiros in uita principum & temporibus disserẽdis,

sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabiũ Marcellinum, Gargilium Martialẽ, Iulium Capitolinum, AElium Lampridium, cæteró ſque qui hæc & talia non tam diſerte, quàm uere memoriæ tradiderunt. Sum enim unus ex curioſis, quòd infinita ſcire non poſſum, mœndentibus uobis: qui cum multa ſciatis, ſcire multo plura cupitis. & ne diutius ea quæ ad meũ conſiliũ pertinẽt loquar, magnum & præclarũ principem, & qualem hiſtoria noſtra non nouit, arripiam. Probus oriundus è Pannonia ciuitate Sirmienſi, nobiliore matre quàm patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, tam priuatus quàm imperator nobiliſſimis uirtutibus claruit. Probo, ut quidã in literas retulerunt, pater nomine Maximus fuit: qui cũ ordines honeſtiſſime duxiſſet, tribunatum adeptus apud AEgyptum uita functus eſt, uxore, ac filio, & filia derelictis. Multi dicunt Probum Claudij propinquum fuiſſe optimi & ſanctiſſimi principis: quod quia per unum tantum Græcorum relatum eſt, nos in medio relinquemus. Vnum tamẽ dico, quod in ephemeride legiſſe me memini, à Claudia ſorore Probum ſepultum. Adoleſcens Probus corporis moribus tam clarus eſt factus, ut Valeriani iudicio tribunatum propè imberbis acciperet. Extat epiſtola Valeriani ad Gallienum, qua Probum laudat adhuc adoleſcentem, & imitationi omnium proponit. Ex quo apparet neminem unquam perueniſſe ad uirtutum ſummam iam maturum, niſi qui puer ſeminario uirtutum generoſiore cõcretus aliquid inclytum deſignaſſet. Epiſtola Valeriani:

Valerianus pater Gallieno filio Auguſtus Auguſto, Et meum ſecutus iudicium, quod ſemper de Probo adoleſcente primo habui, & omnium bonorũ, qui eundẽ ſui nominis uirũ dicunt, tribunatum in eũ contuli datis ſex cohorti-

bus Saracenis, creditis etiam auxiliaribus Gallis, cum ea Persarũ manu, quam nobis Artabasses Syrus mancipauit. Te quæso fili charissime, ut eum iuuenẽ, quem imitari pueris omnibus uolo, in tanto habeas honore, quantũ uirtutes eius & merita pro debito mẽtis splẽdore desiderãt. Alia epistola de eodẽ ad præf. præt. cum salario: Valerianus Augustus Muluio Gallicano præf. præt. Miraris fortassis, quod ego imberbẽ tribunum fecerim contra constitutum diui Adriani. Sed non multum miraberis, si Probum cogitas adolescentẽ uere probũ: nunquam enim aliud mihi, cũ eũ cogito, nomen occurrit. Quod nisi nomẽ haberet, potuit habere cognomen. Huic igitur dari iubebis, quoniã mediocris fortunæ est, ut eius dignitas incrementis iuuetur, tunicas rufulas duas, pallia gallica duo fibulata, interulas paragaudias duas, patinam argenteam librarũ decẽ specillatam, aureos Antoninianos centum, argenteos Aurelianos mille, æreos Philippeos decẽ millia. Itẽ in salario diurno bubulæ põdo, porcinæ pondo sex, caprinæ põdo decem, gallinaceũ per biduũ, olei per biduum sextariũ unum, uini ueteris diurnos sextarios decem. cũ larido bubalino, salis, olerum, lignorũ, quantum satis est. Hospitia præterea eidẽ, ut tribunis legionum præberi iubebis. Et hæc quidẽ epistolæ declarant. Nunc quantum ex ephemeride colligi potuit, cum bello Sarmatico iã tribunus transmisso Danubio multa fortiter fecisset, publice in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis uallaribus duabus, corona ciuica una, uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo uno, patera sacrificali quinquelibri una. Quo quidem tempore Valerium Flaccum adolescentem nobilẽ parentem Valeriani, è Quadorum liberauit manu: unde illi Valerianus coronã ciuicã detulit. Verba Valeriani

pro concione habita: Suscipe Probe praemia pro Repu. suscipe coronam ciuicam pro parente. quo quidem tempore legionem tertiam eidem addidit sub testimonio eiusmodi: Epistola de legione tertia: Res gestae tuae Probe charissime faciunt, ut & serius tibi tradere maiores exercitus uidear, & cito tamen tradam: recipe in fidem tuam legionem tertiam Felicem, quam ego adhuc nulli, nisi prouecto iam credidi: mihi autem eo tempore credita est, quo & me canosum, qui credebat, cum gratulatione uidit. Sed ego in te non expecto aetatem, cum & uirtutibus fulgeas, & moribus polleas. Vestes tibi triplices dari iussi, salarium duplex feci. Vexillarium deputaui. Longum est, si per res gestas tanti, percurram uiri, quae ille sub Valeriano, quae sub Gallieno, quae sub Aureliano & Claudio priuatus fecerit: quoties murum conscēderit, uallum diripuerit, hostem cominus interemerit, dona principum emeruerit, Rempu. in antiquum statum sua uirtute reddiderit: docet Gallieni epistola ad tribunos data, qui fuerit Probus: Gallienus Aug. tribunis exercituum Illyricianorum: Etiamsi patrem meum fatalis belli Persici necessitas tenuit, habeo tamen parentem Aurelium Probum, quo laborante possim esse securus: qui si affuisset, nunquam ille ne nominandus quidem tyrānus sibi usurpasset imperium. Quare omnes uos consilijs eius cupio parēre, qui & patris iudicio probatus est, & senatus. Non magnum fortassis iudicium Gallieni esse uideatur principis mollioris, sed quod negari non potest, ne dissolutus quidem quispiam se, nisi in eius fidē tradit, cuius sibi uirtutes existimat profuturas. Sed esto Gallieni epistola sequestretur: Quid Aureliani iudiciū? qui Probo decimanos fortissimos exercitus sui, & cum quibus ipse ingentia gesserat, tradidit sub huiusmodi testimo-

nio: Aurelianus Augustus Probo S.D. Vt scias quãti te faciam, decimanos meos sume, quos Claudius mihi credidit. Isti enim sunt, qui quadã felicitatis prærogatiua præsules nisi futuros principes habere non norunt. Ex quo intellectum est Aurelianum in animo hic habuisse, ut siquid sibi sciẽti prudẽtique eueniret, Probum principẽ faceret. Iam Claudij, iam Taciti iudicia de Probo longum est innectere, quamuis feratur in senatu Tacitus dixisse, cum eidẽ offerretur imperium, debere Probum principem fieri. Sed ego S.C. ipsum inueni. Ipse autem Tacitus imperator primam talem ad Probum epistolã dedit: *Tacitus Augustus Probo: Me quidem senatus principem fecit de prudentis exercitus uoluntate. Attamen sciendum tibi est, tuis nunc humeris magis incubuisse Remp. qui & quãtus sis, omnes nouimus, scit senatus. Adesto igitur nostris necessitatibus: tuæ familiæ assere, ut soles, Remp. Nos tibi decreto totius Orientis ducatu, salarium quintuplex fecimus, ornamenta militaria geminauimus, consulatum in annum proximum nobiscum decreuimus: te enim manet pro uirtutibus tuis Capitolina palmata.* Ferunt quidam Probo ĩd pro imperij omine fuisse, quod Tacitus scripsit: *Te manet Capitolina palmata.* Sed in hanc sentẽtiam omnibus semper Coss. scribebatur. Amor militum erga Probũ ingens semper fuit. Neque enim unquam ille passus est peccare militem. Ille quinetiã Aurelianum sæpe à graui crudelitate deduxit. Ille singulos manipulos adijt, uestes & calciamenta perspexit: siquid prædæ fuit, ita diuisit, ut sibi nihil præter tela & arma seruaret. Quinetiam cum de prædato, hic ex Alanis, siue ex aliqua alia gente, incertum est, repertus esset equus non decorus, neque ingens, qui quantum captiui loquebantur, centum ad diem miliaria currere diceretur,

ita ut per dies octo uel decem continuaret, & omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturum, iam primum dixit, Fugitiuo militi potius quàm forti hic equus cõuenit. Deinde in urnam militares iussit nomen suum mittere, ut aliquis eum sorte ductus acciperet. Et cum essent in exercitu quidam nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit ut primum emergeret cui Probo nomen exstiteret, cum ipsius Probi ducis nomen missum non esset. Sed cum quatuor illi milites inter se contenderent, ac sortem sibi quisque defenderet, iussit iterũ agitari urnam: sed & iterum Probi nomen emersit. cúmque tertio & quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiã militibus, quorũ nomina exierant, id uolentibus. Pugnauit & contra Marmaridas in Africa fortissime, eós denique uicit, atque ex Libya Carthaginem transijt, eandémque à rebellionibus uindicauit. Pugnauit & singulari certamine contra quendam Aradionem in Africa, eundémque prostrauit: & quia fortissimum ac pertinacissimum uirum uiderat, sepulchro ingenti honorauit, quod adhuc extat tumulo usque ad ducentos pedes terræ lato, per milites quos otiosos esse nunquam est passus. Extant apud AEgyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatib. In Nilo autẽ tam multa fecit, ut uectigal frumẽtariũ solus adiuuerit. põtes, tẽpla, porticus, basilicas labore militũ struxit. ora fluminũ multa patefecit, paludes plerasq; siccauit, atque in his segetes agrósq; cõstituit. Pugnauit etiã contra Palmyrenos, pro Odenati & Cleopatræ partib⁹ AEgyptũ defendẽtes, primo feliciter, postea temere, ut penè caperetur: sed postea refectis uiribus, AEgyptũ & Oriẽtis maximam partẽ in Aureliani potestatẽ redegit. Cũ igitur his

tot & tãtis uirtutibus eniteret, Tacito absumpto fataliter, ac Floriano imperiũ arripiente, omnes Oriẽtales exercitus eundẽ imperatorẽ fecerunt. Nõ inepta neque inelegans fabula est scire queadmodũ imperium Probus sumpserit. Cũ ad exercitus nuncius uenisset, tũ primum animus militibus fuit præuenire Italicos exercitus, ne iterũ senatus principẽ daret. sed cum inter milites sermo esset quis fieri deberet, & manipulatim in campo tribuni eos alloquerẽtur, dicentes requirendum esse principem aliquem fortem, sanctum, uerecundum, clementem, probum, idque per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur: quasi diuino nutu undique ab omnibus acclamatum est, Probe Aug. dij te seruent. deinde concursus, & cespititium tribunal, appellatúsque imperator, ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum est: atque inde ad palatium reductus inuitus, & retrectans, & sæpe dicens, Non enim uobis expedit milites, non mecum bene agitis: ego enim uobis blãdiri non possum. Prima eius epistola data ad Capitonem præf. præt. talis fuit: Imperium nunquam optaui, & inuitus accepi. Deponere mihi rem inuidiosissimam nõ licet. Agenda est persona, quam mihi miles imposuit. Te quæso Capito, ita mecum salua Rep. perfruaris, annonam & cõmeatus & quicquid necessarium est ubique militi pares: ego, quantum in me est, si rectè omnia gubernaueris, præfectum alterum non habebo. Itaque milites cognito quòd imperaret Probus, Florianum, qui quasi hæreditarium imperium arripuerat, interemerũt, scientes neminẽ dignius imperare quàm Probũ. Ita ei sine ulla molestia totius orbis imperiũ & militum & senatus iudicio delatum est. Et quoniã mentionẽ senatus fecimus, sciendũ est quid ipse ad senatum scripserit, quid item ad eum amplissimus

ordo rescripserit.Oratio Probi prima ad senatum: Rectè *atque ordine* P.C. *proximo superiore anno factum est, ut uestra clementia orbis terrarum principē daret: & quidē de uobis,qui & estis mundi principes,& semper fuistis & in uestris posteris eritis.atque utinam id* Florianus *expectare uoluisset,nec uelut hæreditarium sibi uindicasset imperium,uel illum uel aliū quempiam maiestas uestra fecisset.* Nunc *quoniā ille imperiū arripuit nobis à militibus delatum est nomen* Augustum,*uindicatum quin etiam in illum à prudentioribus militibus, quod fuerat usurpatum:quæso ut de meis meritis faciatis quicquid iusserit uestra clementia.* Item S.C. *Die* III *Nonas Februarias in æde Concordiæ inter cætera* AElius Scorpianus Cos. *dixit:* Audistis P.C.*literas* Aurelij Valerij Probi, *de his quid uidetur?* Tunc *acclamatum est:* Probe *Auguste dij te seruent*.*Olim dignus,& fortis,& iustus,bonus ductor,bonus imperator.Exemplum militiæ,exemplum imperij,dij te seruent.* Assertor Reip. *felix imperes*.Magister *militiæ felix imperes:te cū tuis dij custodiant,& senatus antea te delegit.*AEtate Tacito *posterior,cæteris prior.*Quòd *imperium suscepisti,gratias agimus:tuere nos,tuere* Remp.*bene tibi committimus quos antè seruasti.*Tu Frācicus,*tu* Gotthicus,*tu* Sarmaticus,*tu* Parthicus,*tu omnia : & prius fuisti semper dignus imperio,dignus triumphis:felix agas,feliciter imperes.* Post *hæc* Mālius Statianus,*qui primæ sententiæ tunc erat,ita locutus est:* Dijs *immortalibus gratias,& præ cæteris* P.C.Ioui *optimo, qui nobis principem talem,qualem semper optabamus,dederunt.*Si *rectè cogitemus,non nobis* Aurelianus,*non* Alexāder,*non* Antonini, *non* Traianus,*non* Claudius *requirendi sunt : omnia in uno principe constituta sunt,rei militaris scientia,animus*

clemens,uita uenerabilis,exemplar agendæ Reip.atque omnium prærogatiua uirtutū.Enimuero quæ mundi pars est,quam ille non uincendo didicerit? Testes sunt Marmaridæ in Africæ solo uicti,testes Franci muijs strati paludibus,testes Germani & Alemanni longe à Rheni submoti littoribus. Iam uero quid Sarmatas loquar,quid Gothos,quid Parthos,ac Persas, atque omnem Ponticum tractum? ubique uigent Probi uirtutis insignia.Lōgum est dicere quot reges magnarum gentium fugauerit, quot duces manu sua occiderit,quantum armorum sit quæ ipse cœpit priuatus.Superiores principes,quas illi gratias egerint,testes sunt literæ publicis insertæ monumētis.Dij boni quoties ille donis militaribus est donatus? quas militum laudes emeruit? Adolescens tribunatum,non longe post adolescentiam regendas legiones accepit.Iupiter Opt.Max, Iuno regina,túque uirtutum præsul Minerua,tu orbis Concordia,& tu Romana Victoria,date hoc senatui P. Q. R. date militibus,date socijs,atque exteris nationibus.Imperet quemadmodum militauit. Decerno igitur P.C. uotis omniū concinentibus nomen Cæsareum, nomen Augustum,addo proconsulare imperium,patris patriæ reuerentiam,pontificatum maximum,ius tertiæ relationis,tribunitiā potestatem. Post hæc acclamatum est,Omnes omnes. Accepto igitur hoc S.C.secundū orationem permisit patribus,ut ex magnorum iudicum appellationibus ipsi cognoscerent, proconsules crearent, legatos consulibus darent, ius prætorium præsidibus darent : leges quas Probus ederet, senatusconsultis proprijs consecrarent.Statim deinde, siqui de interfectribus Aureliani superfuerant, uario genere uindicauit.Mollius tamen,moderatiusque quàm prius exercitus & postea Tacitus uindicaue-

rant. Deinde animaduertit etiam in eos qui Tacito insidias fecerant. Floriani socijs pepercit, quòd non tyrannũ aliquem uidebantur secuti, sed sui principis fratrem. Recepit deinde omnes Europenses exercitus, qui Florianũ & imperatorẽ fecerant, & occiderãt. His gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit, quae omnes occiso Posthumo, turbatae fuerãt, interfecto Aureliano, à Germanis possessae. tanta autem illic praelia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta per Gallias nobilissimas reciperet ciuitates: praedã deinde omnem, qua illi praeter diuitias etiam efferebantur ad gloriam. Et cum iã in nostra ripa, imò per omnes Gallias securi uagarẽtur, caesis propè quadringentis millibus, qui Romanum occupauerant solum, reliquias ultra Nicrum fluuium & Albam remouit. tantum his praedae barbaricae tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant: contra urbes Rom. & castra in solo barbarico posuit, atque illic milites collocauit. Agros & horrea, & domos, & annonam trãsrhenanis omnibus fecit, ijs uidelicet, quos in excubijs collocauit. nec cessatum est unquã pugnari, cum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur, iam ad singulos aureos singula, quandiu reguli nouem ex diuersis gentibus uenirent, atque ad pedes Probi iacerent. quibus ille primum obsides imperauit, qui statim dati sunt: deinde frumentum, postremo etiam uaccas, atque oues. Dicitur iussisse his acrius ut gladijs non uterentur, Romanam expectaturi defensionem, si essent ab aliquibus uindicandi. Sed uisum est id non posse fieri, nisi si limes Romanus extẽderetur, & fieret Germania tota prouincia. Maxime tamen ipsis regibus consentiẽtibus in eos uindicatum est, qui praedam fideliter non reddiderunt. Accepit praeterea sedecim millia tyronum, quos omnes per diuersas prouin

cias sparsit, ita ut numeris, uel limitaneis militibus quinquagenos, & sexagenos intersereret: dicens sentiendum esse non uidendum, cum auxiliaribus barbaris Romanus iuuatur. Compositis igitur rebus in Gallia, tales ad senatum literas dedit: Ago dijs immortalibus gratias P.C. quia uestra in me iudicia comprobarunt. Subacta est omnis, qua tenditur late Germania: nouem reges gentium diuersarum ad meos pedes, imò ad uestros, supplices stratique iacuerunt. Omnes iam barbari uobis arant, uobis iam serunt: & contra interiores gentes militant. Supplicationes igitur uestro more decernite. Nam & quadringenta millia hostium cæsa sunt, & sedecim millia armatorum nobis oblata, & septuaginta urbes nobilissimæ captiuitate hostium uindicatæ, & omnes penitus Galliæ liberatæ. Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates aureas, uestræ P.C. clementiæ dedicaui. Et has Ioui Opt. Max. cæterísque dijs deabúsque immortalibus uestris manibus consecrate. Præda omnis recepta est, capta etiam alia, & quidem maior quàm fuerat antè direpta. Arantur Gallicana rura barbaris bobus & iuga Germanica captiua præbent nostris colla cultoribus: pascuntur ad nostram alimoniam gentium pecora diuersarũ: equinum pecus nostro iam fœcundatur equitatui, frumento barbarico plena sunt horrea. Quid plura? illis sola relinquimus sola, nos eorum omnia possidemus. Volueramus P.C. Germaniæ nouum præsidem facere, sed hoc ad pleniora uota distulimus. Quod quidem credimus conferre, cum diuina prouidentia nostros uberius fœcundarit exercitus. Post hæc Illyricũ petijt: & prius quàm ueniret, Rhetias sic pacatas reliquit, ut illic ne suspicionem quidẽ ullius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas cæterásque gẽtes ita cõtudit, ut

propè sine bello cuncta reciperet quæ illi diripuerant. Tetendit deinde iter per Thracias, atque omnes Geticos populos fama rerū territos, & antiqui nominis potentia pressos, aut in deditionem, aut in amicitiam recepit. His gestis Orientem petiit, atque in itinere potentissimo quodam latrone Palfuerio capto & interfecto, omnem Isauriam liberauit: populis atque urbibus Romanis legibus restitutis, barbarorum qui apud Isauros sunt, uel per terrorem, uel per uoluntatem loca ingressus est: quæ cum peragrasset, hoc dixit: Facilius est ab istis locis latrones arceri, quàm tolli. ueteranis omnia illa quæ anguste adeuntur, loca priuata donauit, addens ut eorum filij ab anno octauodecimo mares duntaxat ad militiam mitterentur: ne antè latrocinari, quàm militare discerent. Pacatis denique omnibus Pamphyliæ partibus, cæterarúmque prouinciarum, quæ sunt Isauriæ uicinæ, ad Orienté iter flexit. Blemyas etiam subegit, quorū captiuos Romam transmisit, qui mirabilem sui uisum stupente P.o.Rom. præbuerunt. Copton præterea, & Ptolemaidem urbes ereptas barbarico seruitio, Romano addidit iuri. Ex quo tantum profecit ut Parthi legatos ad eū mitterent confitentes timorē pacémq; poscentes: quos ille superbius acceptos, magis timentes domum remisit. Fertur etiam epistola illius repudiatis donis quæ rex Parthorum miserat, ad Narseum talis fuisse: Miror te de omnibus, quæ nostra futura sunt, tam pauca misisse. Habeto interim omnia illa quibus gaudes, quæ si nos habere cupiamus, scimus quemadmodum possidere debeamus. His acceptis literis Narseus maxime territus, & eò præcipue quòd Copton & Ptolemaidē comperit à Blemyis qui eas tenuerant, uindicatas, cæsósque ad internitionem eos qui gētibus fuerāt antè terrori. Facta igitur pace cum

Persis, ad Thracias rediit, & centum millia Bastarnarum in solo Ro. constituit, qui omnes fidē seruauerunt. Sed cum & ex aliis gentibus plerosque pariter trāstulisset, id est ex Gepidis, Gautunnis, & Vandalis, illi omnes fidē fregerunt. Et occupato bellis tyrannicis Probo, per totum penè orbem pedibus & nauigando uagati sunt. Nec parum molestiae Rom. gloriae intulerunt: quos quidem ille diuersis uicibus, uariisque uictoriis oppressit, paucis cū gloria domum redeuntibus, quòd Probi euasissent manus. Haec Probus cū Barbaris gessit. Sed habuit etiam non leues tyrānicos motus. Nam & Saturninum, qui Orientis imperiū arripuerat, uariis praeliorum generibus, & nota uirtute superauit. Quo uicto tanta in Oriēte quies fuit, ut quemadmodū uulgo loquebantur, mures rebelles nullus audiret. Deinde cum Proculus & Bonosus apud Agrippinam in Gallia imperium arripuissent, omnésque sibi Britannias, Hispanias, & braccatae Galliae prouincias uindicarent, Barbaris semet iuuantibus uicit. Ac ne requiras plura uel de Saturnino, uel de Proculo, uel de Bonoso, suo eosdem inseram libro, pauca de iisdem, ut decet, imò ut poscit necessitas, locuturus. Vnum sanè sciendum est, quòd Germani omnes, cum ad auxilium essent rogati à Proculo, Probo potius perseruire maluerunt, quàm cum Bonoso & Proculo esse. Gallis omnibus & Hispanis ac Britannis hinc permisit ut uites haberent, uinúmque conficerent. Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossum, lecta uite conseuit. Dedit Rom. etiam uoluptates, & quidem insignes, delatis etiam congiariis. Triumphauit de Germanis & Blemyis: omnium gentium Drungos usque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit: uenationem in Circo amplissimā dedit, ita ut populus cun

cta diriperet. Genus autem spectaculi fuit tale: Arbores ualidæ per milites radicitus uulsæ connexis late longéque trabibus affixæ sunt, terra deinde superiecta, totúsq; circus ad syluæ consitus speciem, gratia noui uiroris effronduit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta uel ali potuerunt, uel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisque quod uoluit. Addidit alia die in amphitheatro una missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabāt: qui omnes contificijs interempti sunt, non magnum præbentes spectaculum cum occidebantur. Neque enim erat bestiarum impetus ille, qui esse ab eis egredientibus solet. Occisi sunt præterea multi, qui diripere uolebant, sagittis. Editi deinde centum leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum leænæ, & ursi simul trecenti: quarum omnium ferarum magnum magis constat spectaculū fuisse quàm gratum. Edita præterea gladiatorum paria trecenta, Blemyis plerisque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, plerisque Germanis & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Isauris. Quibus peractis, bellum Persicum parans, cum per Illyricum iter faceret, à militibus suis per insidias interemptus est. Causæ occidēdi eius hæ fuere: Primum, quòd nunquā militem otiosum esse perpessus est. siquidem multa opera militari manu perfecit, dicens annonam gratuitam militem comedere non debere. His addidit dictum eius graue, si unquam eueniat salutare Reip. breui milites necessarios non futuros: quod ille conceperat animo. Qui hoc dicebat, nónne omnes barbaras nationes subiecerat pedibus? quia totum mundū fecerat iam Romanum: Breui, inquit, milites necessarios non habebi-

mus: quid est aliud dicere? Romanus iam miles erit nullus, ubique regnabit, omnia possidebimus, secura Respub. orbis terrarum non arma fabricabit, non annonam praebebit: uobis habebuntur aratra, equus nascetur ad pacem, nulla erunt bella, nulla captiuitas. Vbique pax, ubique Ro. leges, ubique iudices nostri. Lõgius amore imperatoris optimi progredior, quàm pedestris sermo desiderat. Quare addam illud quod praecipue tanto uiro fatalem properauit necessitatem. Nam cum Sirmium uenisset, ac solum patrium effoecundari cuperet & dilatari, ad siccandã quandam paludem multa simul millia militum posuit, ingentem parans fossam, qua deiectis in altum nauibus, loca Sirmiensibus profutura siccaret. permoti milites confugientem eum in Turrem ferratam, quam ipse speculae causa editissimam exaedificauerat, interemerunt anno imperij sui quinto. Postea tamen ingens ei sepulchrum elatis aggeribus, omnes pariter milites fecerunt cum titulo huiusmodi inciso marmori: Hic Probus imperator, & uere probus situs est, uictor omnium gentium barbararũ, uictor etiam tyrãnorum. Cõferens ego cum alijs imperatoribus principem Probum, omnibus propè Romanis ducibus, qui fortes, qui clementes, qui prudentes, qui mirabiles extiterunt, intelligo hunc uirum parem fuisse: aut si non repugnat inuidia furiosa, meliorem. quinquennio enim imperij sui per totum orbem terrarum tot bella gessit, & quidẽ per se, ut mirabile sit quemadmodũ omnibus occurrerit praelijs. multa manu sua fecit: duces praeclarissimos instituit. Nã & eius disciplina Carus, Diocletianus, Cõstãtius, Asclepiodotus, Annibalianus, Leonides, Cecropius, Pisonianus, Herennianus, Gaudiosus, Vrsinianus, Herculius Maximianus, & caeteri quos patres nostri mirati sunt,

& de quibus nonnulli boni principes extiterunt, instituti sunt. Conferat nunc, cui placet, uiginti Traiani, Adrianique annos, conferat propè totidem Antoninorũ. nam quid de Augusto loquar cuius imperij anni uix possunt credi? Malos autem principes taceo: ipsa uox Probi clarissima indicat quid se facere potuisse speraret, qui dixit, breui necessarios milites non futuros. Ille uero conscius sui, nõ Barbaros timuit, nõ tyrãnos. Quæ deinde felicitas emicuisset, si sub illo principe milites non fuissent? Annonam prouincialibus daret nullus, stipendia de largitionibus nulla erogarentur, æternos thesauros haberet Romana Resp. Nihil expenderetur à principe, nihil à possessore redderetur, aureum profectò seculum promittebat. Nulla futura erãt castra, nusquam lituus audiendus, arma non erant fabricanda: populus iste militantium, qui nunc bellis ciuilibus rempublicam uexat, pacis studijs incumberet, erudiretur artibus, nauigaret. Adde quòd nullus occideretur in bello. Dij boni quid tantum uos offendit Rom. Respub. cui talem principem sustulistis? Eant nunc, qui ad ciuilia bella milites parant, in Germanorum necem armment dexteras fratrum, hortentur in patrum uulnera liberos, & dignitatem Probo derogent, quam imperatores nostri prudenter & consecrandam uultibus, & ornandam templis, & celebrandam ludis Circensibus iudicarunt. Posteri Probi uel odio inuidiæ, uel timore Romanam rem fugerunt: & in Italia circa Veronam, ac Benacum, & Larium, atque in his regionibus larem locauerunt. Sanè, quod præterire non potui, cum imago Probi in Veronensi ita fulmine icta esset, ut eius prætexta colores mutaret, aruspices responderunt, huius familiæ posteros tantæ in senatu claritudinis fore, ut omnes summis honoribus fungerentur. Sed adhuc

neminem uidimus. Posteri autem uidentur æternitatem habere. Senatus mortem Probi grauissime accepit, æque populus. Et cum esset nuntiatum, Carum imperare uirum bonum quidem, sed longe à moribus Probi, causa filij eius Carini, qui semper pessime uixerat, tā senatus quàm populus inhorruit. Metuebāt enim unusquisque tristiorē principem, sed magis improbum metuebāt hæredē. Hæc sunt, quæ de Probo cognouimus, uel quæ digna memoratu existimauimus. Nunc in alio libro, & quidem breui de Firmo, & Saturnino, & Bonoso, & Proculo dicemus. Non enim dignum fuit, ut quadrigæ tyrannorum bono principi misceretur. Post deinde, si uita suppetit, Carum incipiemus propagare cum liberis.

FIRMVS, SATVRNINVS, PROCVLVS, ET BONOSVS.

MINVSCVLOS tyrannos scio plerosque tacuisse, aut breuiter præterisse. Nam & Suetonius Tranquillus, emendatissimus & candidissimus scriptor, Antoniū & Vindicem tacuit, contentus eo quòd eos cursim perstrinxerat: & Marius Maximus, qui Auidium Marci temporibus, Albinum & Nigrum Seueri, non suis proprijs libris, sed alienis innexuit. Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare breuitatem. Quid Marius Maximus homo omnium uerbosissimus, qui & mythistoricis se uoluminibus implicauit, non ad istam descriptionem, curámque descendit? At contra Trebellius Pollio ea fuit diligentia, eáque cura in edendis bonis ma-

lijsque principibus, ut etiam triginta tyrannos uno breuiter libro còcluderet, qui Valeriani *&* Gallieni *nec multo superiorum, aut inferiorum fuere principum temporibus. Quare nobis etiam si non tamen minima fuerit cura, ut dictis* Aureliano, Tacito, *&* Floriano, Probo *etiam magno ac singulari principe, cum dicendi essent* Carus, Carinus, *&* Numerianus: *de* Saturnino, Bonoso, Proculo, *&* Firmo, *qui sub* Aureliano *fuerant, non taceremus.* Scis *enim mi* Basse, *quanta nobis contentio proxime fuerit cum amatore historiarum* M. Fonteio, *cum ille diceret,* Firmum, *qui* Aureliani *temporibus* AEgyptum *occupauerat, latrunculum fuisse, non principem.* Contrà *ego, mecúmque* Rufus Celsus, *&* Ceionius Iulianus, *&* Fabius Sosianus *contenderent, dicentes illum & purpura usum, & percussa moneta* Augustum *esse uocitatum: quinetiam nummos eius* Seuerus Archontius *protulit. De* Græcis *autem* AEgyptijsque *libris conuicit illum* αὐτοκράτορα *in edictis suis esse uocitatum.* Et *illi quidem aduersum nos contendenti hæc sola ratio fuit, quòd dicebat* Aurelianum *in edicto suo non scripsisse, quòd tyrannum occidisset: sed quòd latrunculum quendam à* Rep. *remouisset, perinde quasi digne tanti princeps nominis debuerit tyrannum appellare hominem tenebrarium: aut non semper latrones uocitauerint magni principes eos, quos inuadentes purpuras necauerunt.* Ipse *ego in* Aureliani *uita prius quàm de* Firmo *cuncta cognoscerem,* Firmum *non inter purpuratos habui, sed quasi quendam latronem: quod icirco dixi, nequis me oblitum existimaret mei.* Sed *ne uolumini, quod breuissimum promisi, multa connectam, ueniamus ad* Firmum. Firmo *patria* Seleucia *fuit, tametsi plerique* Græcorum *alteram tradunt, ignari eo tempore*

ipso tres fuisse Firmos: quorum unus præfect. AEgypti, alter dux limitis Africani, idémque proconsul. tertius iste Zenobiæ amicus, ac socius: qui Alexandriam AEgyptiorum incitatus furore peruasit, & quem Aurelianus solita uirtutum suarum felicitate contriuit. De huius diuitijs multa dicuntur: Nam & uitreis quadraturis bitumine alijsque medicamentis insertis domum introduxisse perhibetur: & tantum habuisse de chartis, ut publicæ sæpe diceret, exercitum se alere posse papyro & glutino. Idem & cum Blemyis societatem maximam tenuit, & cum Saracenis. naues quoque ad Indos negotiarias sæpe misit. ipse quoque dicitur habuisse duos dentes elephanti pedum denum, è quibus Aurelianus ipse sellam constituerat facere additis alijs duobus, in qua Iupiter aureus & gemmatus sederet, cum prætexta ponendus in templo Solis Apēninis sortibus additis, quē appellari uoluerat Iouē consulem, uel consulētem. Sed eosdē dentes postea Carinus mulieri cuidam dono dedit, quæ lectū ex ijs fecisse narratur. Et quia nunc scitur, & sciri apud posteros nihil proderit, taceo. Ita donum Indicū Ioui optimo maximo consecratum, per deterrimum principem & ministerium libidinis factum uidetur & pretiū. Fuit tamen Firmus statura ingenti, oculis foris eminentibus, capillo crispo, frōte uulnerata, uultu nigriore, reliqua parte corporis candidus, sed pilosus atque hispidus, ita ut eum pleriq; Cyclopē uocarent. Carne multa uescebatur, struthionem ad diem comedisse fertur. Vini non multum bibit, aquæ plurimum, mente firmissimus, neruis robustissimus, ita ut triarium uinceret, cuius Varro AElius meminit. Nā & incudem superpositam pectori constanter alijs tundentibus pertulit, cum ipse reclinus ac resupinus & curuatus in manus penderet potius quàm

iaceret. Fuit tamen ei contentio cum Aureliani *ducibus ad bibendum, siquando eum tentare uoluissent.* Nam *quidam* Burburus *nomine de numero uexillariorum notissimus potator, cum ad bibendum eundem prouocasset, situlas duas plenas mero duxit: & toto postea conuiuio sobrius fuit.* Et *cum ei* Burburus *diceret, Quare non feces bibisti? respondit ille,* Stulte, *terra non bibitur.* Leuia *persequimur, cum maiora dicenda sint.* Hic *ergo contra* Aurelianum *sumpsit imperium ad defendendas partes quae supererant* Zenobiae. Sed Aureliano de Carris *redeunte superatus est.* Multi *dicunt laqueo uitam eum finisse: aliud edictis suis ostendit. nanque cum eum uicisset, tale edictum* Romae *proponi iussit:* A*mantissimo sui po.*Rom. Aurelianus Augustus S. D. Pacato *undique gentium toto, quà patet, orbe terrarum,* Firmum *etiam latronem* AEgyptium *barbaricis motibus aestuantem, & foeminei propudij reliquias colligentem, ne plurimum loquar, fugauimus, obsedimus, cruciauimus, & occidimus.* Nihil *est* Romulei Quirites, *quod timere possitis.* Canon AEgypti, *qui suspensus per latronem improbum fuerat, integer ueniret, si uobis esset cum senatu concordia, cum equestri ordine amicitia, cum praetorianis affectio.* Ego *efficiam ne sit aliqua solicitudo* Romana. Vacate *ludis, uacate* Circensibus. Nos *publicae necessitates teneant, uos occupent uoluptates.* Quare *sanctissimi* Quirites, *& reliqua.* Haec *nos de* Firmo *cognouisse scire debuisti, sed digna memoratu.* Nam *ea quae de illo* Aurelianus Festiuus *libertus* Aureliani *sigillatim retulit, si uis cognoscere, eundem oportet legas: maxime cum dicat* Firmum *eundem inter crocodilos unctum crocodilorum adipibus natasse, & elephantum rexisse, & hippopotamos edisse, & sedentem in-*

gentibus struthionibus uectum esse, & quasi uolitasse. Sed hæc scire quid prodest? cum & Liuius, & Sallustius taceant res leues de ijs quorum uitas scribendas arripuerint: non enim scimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas T. Annius Milo: aut utrum Tusco equo sederit Catilina, an Sardo: uel quali chlamyde Pompeius usus fuerit an purpura. Quare finem de Firmo faciemus, uenientes ad Saturninum, qui contra Probum imperium sibimet in Orientis partibus uindicauit.

SATVRNINVS.

SATVRNINVS *oriūdus fuit Gallis ex gente hominū inquietissima, & auida semper uel faciendi principis, uel imperij. Huic inter cæteros duces, qui uere summus uideretur, Aurelianus limitis Oriētalis ducatum dedit, sapienter præcipiens ne unquam AEgyptum uideret. Cogitabat enim, quantum uidemus, uir prudētissimus Gallorū naturam, & uerebatur ne si perturbidam ciuitatem uidisset, quò eum natura ducebat, societate quoque hominum duceretur. Sunt enim AEgyptij, ut satis nosti, uiri uentosi, furibundi, iactantes, iniuriosi, atque adeo uani, liberi, nouarū rerum usque ad cantilenas publicas cupiētes, uersificatores, epigrammatarij, mathematici, aruspices, medici. Nam & Christiani, Samaritæ, & quibus præsentia semper tēpora cum enormi libertate displiceāt. Ac nequis mihi AEgyptiorū irascatur, & meū esse credat quod in literas retuli: Adriani epistolam ex libris Phlegontis liberti eius proditā, ex qua penitus AEgyptiorum uita detegitur, indidi. Adrianus Augu. Seruiano Cos. S. AEgyptum,*

quam mihi laudabas Seruiane chariſſime, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta uolitantem. Illi qui Serapim colunt, Chriſtiani ſunt: & deuoti ſunt Serapi, qui ſe Chriſti epiſcopos dicunt. Nemo illic archiſynagogus Iudæorũ, nemo Samarites, nemo Chriſtianorũ preſbyter, non mathematicus, non aruſpex, non aliptes. Ipſe ille patriarcha cum AEgyptum uenerit, ab alijs Serapidẽ adorare, ab alijs cogitur Chriſtũ. genus hominũ ſeditioſiſſimũ, uaniſſimũ, iniurioſiſſimum: ciuitas opulẽta, diues, fœcũda, in qua nemo uiuat otioſus. Alij uitrũ cõflãt, ab alijs charta cõficitur: omnes certe lymphiones cuiuſcũq; artis & uidẽtur, & habẽtur. Podagroſi quod agant, habẽt: cæci quod agũt, habẽt, cæci quod faciãt: ne chiragrici quidẽ apud eos otioſi uiuũt. Vnus illis Deus eſt, hũc Chriſtiani, hũc Iudæi, hunc omnes uenerãtur & gentes: & utinam melius eſſet morata ciuitas digna profecto ſui profunditate, quæ pro ſui magnitudine totius AEgypti teneat principatũ. Huic ego cũcta conceſſi, uetera priuilegia reddidi, noua ſic addidi ut præſenti gratias agerẽt. denique ut primum inde diſceſſi, & in filium meum Verum multa dixerunt, & de Antonino quæ dixerunt, comperiſſe te credo. nihil illis opto, niſi ut ſuis pullis alantur, quos quemadmodum fœcundant, pudet dicere. Calices tibi allaſſontes uerſicolores tranſmiſi, quos mihi ſacerdos templi obtulit, tibi & ſorori meæ ſpecialiter dedicatos, quos tu uelim feſtis diebus conuiuijs adhibeas. Caueas tamen ne his Africanus noſter indulgenter utatur. Hæc ergo cogitans de AEgyptijs Aurelianus iuſſerat, ne Saturninus AEgyptum uideret, & mẽte quidem diuina. Nam ut primum AEgyptij magnam poteſtatem ad ſe ueniſſe uiderunt, ſtatim clamauerunt, Saturnine Auguſte, dij te ſeruent: & ille quidem quod ne-

gari non potest, uir sapiens, de Alexandrina ciuitate mox fugit, atque ad Palestinam rediit. Ibi tamen cum cogitare cœpisset tutum sibi non esse si priuatus uiueret, deposita purpura ex simulacro Veneris, cyclade uxoria militibus circunstantibus amictus, & adoratus est. Auum meũ sæpe dicentem audiui se interfuisse, cum ille adoraretur: Flebat, inquit, & dicebat, Necessarium, si non arroganter dicam, Respub. uirum perdidit. Ego certe instauraui Gallias, ego à Mauris possessam Africam reddidi, ego Hispanias pacaui. Sed quid prodest? omnia hæc affectato semel honore perierunt. Et cum eum animarent, uel ad uitam, uel ad imperium, qui induerunt purpuram, in hæc uerba disseruit, Nescitis amici, quid mali sit imperare. Gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hastæ undique, undique spicula. ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro uoluptate, non iter pro autoritate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quòd omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam, inhabilis uidetur: sin minus, mest furor. nam quod imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. M. Saluidienus hanc ipsius orationem uere fuisse dicit, & fuit re uera non parũ literatus. Nam & in Africa rhetoricæ operã dederat, Romæ frequẽtauerat pergulas magistrales. Et ne lõgius progrediar, dicendũ est quod præcipue ad hunc pertinet. Errare quosdam scio, & putare hunc esse Saturninum, qui Gallieni temporibus imperium occupauit, cum hic longe alius fuerit, etiam Probo penè nolente sit occisus. Fertur autẽ Probus & clementes ad eum literas sæpe misisse, & ueniã esse pollicitũ: sed milites qui cum eo fuerãt, non credidisse. Obsessum

denique in castro quodam ab ijs quos Probus miserat, inuito Probo esse iugulatum. Longum est friuola quæque cōnectere, & odiosum dicere quali statura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, quid comederit: ab alijs ista dicantur, quæ propè ad exemplum nihil prosunt. Nos *ad ea quæ sunt dicenda, redeamus.*

PROCVLVS.

PROCVLO *patria* Albingauni *fuere, positi in alpibus maritimis. domi nobilis, sed maioribus latrocinātibus, atq; adeo pecore, ac seruis, & ijs rebus quas abduxerat, satis diues.* Fertur *denique eo tempore quo sumpsit imperiū, duo millia seruorū suorū armasse.* Huic *uxor uirago, quæ illū in hāc præcipitauit dementiā, nomine* Sampso, *quod ei postea inditū est.* Nam *antea* Viturgia *nominata est.* Filius Herēnianus, *quē & ipsum, quinquenniū si implesset (ita enim loquebatur) dicasset imperio.* Homo, *quod negari nō potest, optimus, idémq; fortissimus: ipse quoq; latrocinijs assuetus, qui tamen armatā semper egerit uitā.* Nam *& multis legionibus tribunus præfuit, & fortia edidit facta: & quoniam minima quæque iucunda sunt, atq; habēt aliquid gratiæ cū legūtur, tacendū non est, quod & ipse gloriatur in quadā sua epistola, quā ipsam melius est ponere, quàm de ea plurimū dicere:* Proculus Metiano *affini* S. D. Centum *ex* Sarmatia *uirgines cepi.* Ex *his una nocte decē miui: omnes tamē, quod in me erat, mulieres intra dies* X V *reddidi.* Gloriatur *ut uides, rem ineptam, & satis libidinosam: atq; inter fortes se haberi credit, si criminū densitate coalescat.* Hic *tamen, cū etiam post*

honores militares se improbe & libidinose, tamen fortiter ageret, hortantibus Lugdunensibus, qui & ab Aureliano grauiter contusi uidebātur, & Probū uehemētissime pertimescebant, in imperium uocitatus est ludo penè & ioco, ut Onesimus dicit: quod quidē apud nullum aliū reperisse me scio. Nam cū in quodā conuiuio ad latrunculos luderetur, atq; ipse decies imperator exisset, quidā non ignobilis scurra, Aue, inquit, Auguste. Allatáque lana purpurea, humeris eius iūxit, eúmq; adorauit: timor inde consciorū, atque inde iam exercitus tentatio, & imperij. Non nihilum tamen Gallis profuit. Nam Alemános, qui tunc adhuc Germani dicebantur, non sine gloriæ splendore contriuit, nunquam aliter quàm latrocinandi pugnans modo. Hunc tamen Probus fugatum usque ad ultimas terras, & cupientem in Frācorū auxilium uenire, à quibus originē se trahere ipse dicebat, ipsis prodentibus Francis, quibus familiare est ridendo fidem frangere, uicit & interemit. Posteri eius etiam nunc apud Albingaunos agunt: quioco solent dicere, sibi nō placere esse uel principes, uel latrones. Hæc digna memoratu de Proculo didicisse memini. Veniamus ad Bonosum, de quo multo minora condidi.

BONOSVS.

B ONOSVS *homo Hispaniēsis fuit, origine Britānus, Galla tamen matre, ut ipse dicebat, rhetoris filius: ut ab alijs cōperi, pædagogi literarij. paruulus patrem amisit, atque à matre fortissima educatus, literarū nihil didicit. Militauit primum inter ordinarios, deinde inter equites: duxit ordines, tribunatus egit, dux limitis Rhæ*

tici fuit: bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus *ſæpe dicebat,Non ut uiuat natus eſt,ſed ut bibat:quẽ quidem diu in honore habuit cauſa militiæ.* Nam *ſiquando legati* Barbarorum *undecunque gentiũ ueniſſent, ipſis propinabat ut eos inebriaret, atque ab his per unum cuncta cognoſceret.* Ipſe *quantumlibet bibiſſet,ſemper ſecurus, & ſobrius:&,ut* Oneſimus *dicit ſcriptor uitæ* Probi, *adhuc in uino prudẽtior.* Habuit *præterea rem mirabilẽ,ut quãtum bibiſſet, tantũ mingeret: neque unquam aut eius pectus,aut uẽter,aut ueſica grauaretur.* Hic *idẽ,cum quodam tẽpore in* Rheno Romanas *luxurias* Germani *incendiſſent, timore ne pœnas daret,ſumpſit imperium: ídque diutius tenuit quàm rebatur.* Nam *lõgo grauíque certamine à* Probo *ſuperatus,laqueo uitam finiuit.* Tunc *quidem iocus extitit,Amphoram pẽdere, non hominem.* Filios *duos reliquit, quibus ambobus* Probus *pepercit, uxore quoque eius in honore habita, & uſque ad mortem ſalario præſtito.* Fuiſſe *enim dicitur,ut & auus meus dicebat,fœmina ſingularis exempli, & familiæ nobilis gentis* Gotthicæ: *quam illi* Aurelianus *uxorem idcirco dederat,ut per eum à* Gotthis *cuncta cognoſceret: erat enim illa uirgo regalis.* Extant *literæ ad legatum* Thraciarum *ſcriptæ, de ijs nuptijs, & donis, quæ* Aurelianus Bonoſo *dari nuptiarum cauſa iuſſit,quas ego inſerui:* Aurelianus Auguſtus Gallonio Auito S. *Superioribus literis ſcripſerã ut optimates* Gotthicas *apud* Perinthum *collocares decretis ſalarijs, nõ ut ſingulæ acciperent, ſed ut ſeptem ſimul unum conuiuium haberent. Cum enim diuiſæ accipiunt, & illæ parum ſumunt,& Reſp.plurimum perdit.* Nunc *tamen,quoniam placuit* Bonoſo Hunilam *dari, dabis ei iuxta breue infraſcriptum omnia quæ præcipimus:ſumptu etiam pu-*

blico nuptias celebrabis. Breuis numerus fuit: Tunicas pal liolatas hyacinthinas subsericas, tunicam auro clauatam subsericam librilem unam, interulas dilores duas, & reliqua quae matronae conueniunt. Ipsi dabis aureos Philippeos centum, argenteos Antoninianos mille, aeris HS. decies. Haec me legisse teneo de Bonoso. & potui quidem horum uitam praeterire, quos nemo quaerebat. Attamen nequid fidei deesset, etiam de ijs quae didiceram, intimanda curaui. Supersunt mihi Carus, Carinus, & Numerianus: nam Diocletianus, & qui sequuntur, maiore stylo dicendi sunt.

CARVS.

FATO Remp. regi, eámque nunc ad summum euehi, nunc ad minima retrahi, Probi mors satis prodidit. Nam cum ducta per tempora uarijs uel erecta motibus, uel afflicta, nunc tempestate aliqua, nunc felicitate uariata, omnia propè passa esset quae patitur in homine uno mortalitas: uidebatur post diuersitatem malorum iam secura continuata felicitatis mensura, post Aurelianum uehementem principem Probo ex sententia senatus & populi, leges & gubernacula temperante. Sed ruina ingens uel naufragij modo uel incendij, accensis fataliter militibus, sublato è medio tali principe, in eam desperationem uotum publicum redegit, ut timerent omnes Domitianos, Vitellios, & Nerones. Plus enim timetur de incertis moribus principis, maxime in ea Repub. quae recentibus confossa uulneribus, Valeriani captiuitatem, Gallieni luxuriam, XXX etiam propè ty-

rannorum cæsa ciuilium membra sibimet uindican-tium perpessa mœruerit. Nam *si uolumus ab ortu urbis repetere, quas uarietates sit passa* Romana Resp*ub.inue-niemus nullam magis uel bonis floruisse, uel malis la-borasse.* Et,*ut à* Romulo *incipiam uero patre ac parente* Reip. *quæ illius felicitas, qui fundauit,constituit, robora-uitque* Remp. *atque unus omniũ conditorum perfectã ur-bem reliquit?Quid deinde* Numam *loquar,qui frequẽtem bellis, & grauidam triũphis ciuitatem religione muniuit?* Venit *igitur usque ad* Tarquinij Superbi *tempora nostra* Resp*ub.sed passa tempestatem de moribus regijs, non sine graui exitio semet ulta est.*A*doleuit deinde usque ad tem-pora* Gallicani *belli: sed quasi quodam mersa naufragio, capta præter arcem urbe,plus penè mali sensit,quàm tunc boni habuerat.* Reddidit *se deinde in integrũ: sed eousque grauata est* Punicis *bellis, ac terrore* Pyrrhi,*ut mortalita-tis mala præcordiorum timore sentiret.* Creuit *deinde ui-cta* Carthagine *trans maria missis imperijs:sed socialibus affecta discordijs,extenuato felicitatis sensu usque ad* Au-*gustum bellis ciuilibus confecta consenuit: per* Augustum *deinde reparata(si reparatadici potest libertate deposita) tamen utcũque etiam si domi tristis fuit,apud exteras gen tes effloruit: passa deinceps tot* Nerones,*per* Vespasianum *caput extulit.* Nec *omni* Titi *felicitate lætata,* Domitiani *uulnerata immanitate,per* Neruam *atque* Traianũ *usque ad* Marcum *solito melior,* Commodi *uecordia,& crudeli-tate lacerata est. nullum post hæc præter* Seueri *diligen-tiam usque ad* Alexandrum Mammeæ *sensit bonum.*Lon *gum est quæ sequuntur uniuersa cõnectere.*Vti *enim prin cipe* Valeriano *non potuit: &* Gallienum *per* XV *annos passa est.*Inuidit Claudio *longinquitatem imperij, amans*

uarietatum, propè & semper inimica fortuna iustitiæ. Sic *enim* Aurelianus *occisus est, & sic* Tacitus *absumptus, sic* Probus *cæsus, ut appareat nihil tam gratum esse fortunæ quàm ut ea quæ sunt in publicis actibus, euentuum uarietate mutentur.* Sed *quorsum talibus querelis, & temporũ casibus distinemur?* Veniamus *ad* Carum, *medium (ut ita dixerim) uirum, inter bonos magis quàm inter malos principes collocandum, & longe meliorem, si* Carinum *non reliquisset hæredẽ.* Cari *patria sic ambigue à plerisque proditur, ut præsumpte ueritatem dicere nequeã, quæ illa uera sit.* Onesimus *enim, qui diligentissime uitam* Probi *scripsit, dicit* Romæ *illũ & natum, & literis eruditũ.* Sed Illy*ricianis parẽtibus fuisse contẽdit.* Sed Fabius Cerilianus, *qui tẽpora* Cari, Carini, & Numeriani *solertissime persecutus est, neque* Romæ, *sed in* Illyrico *genitum, neque* Pan*nonijs, sed* Pœnis *parentibus asserit natum.* In *ephemeride quadam legisse memini* Carum Mediolanensem *fuisse, sed auo iuri* Aquileiensis *ciuitatis insertum.* Ipse, *quod negari non potest, ut epistola eius indicat quã procõsul ad legatum scripsit, cum eum ad bona hortaretur officia,* Ro*manus uult uideri.* Epistola Cari: Carus Manlius Aurelianus *proconsul* Ciliciæ Iunio *legato suo:* Maiores *nostri* Romani *illi principes in legatis creandis hac usi sunt consuetudine, ut morum suorum specimen per eos ostenderent, quibus* Remp. *delegabant.* Ego *uero, si ita non esset, aliter non fecissem: feci aliter, si te iuuante non fallar.* Fac *igitur, ut maioribus nostris, id est,* Romanis *non discrepemus uiris.* Vides *quòd tota epistola maiores suos* Romanos *uult intelligi.* Indicat & *oratio eius ad senatũ data istam generis prærogatiuam.* Nam *cum primum imperator esset creatus, sic ad senatorium ordinem scripsit inter cætera:*

Gaudendum est itaque P.C. quòd unus ex uestro ordine, uestri etiam generis imperator est factus. Quare adnitemini ne meliores peregrini, quàm uestri esse uideantur. Hoc quoque loco satis clarum est illũ uoluisse intelligi se esse Romanum, id est, Romæ oriundum. Hic igitur per ciuiles militares gradus, ut tituli statuarum eius indicant, præf. præt. à Probo factus: tantum sibi apud milites amoris locauit, ut interfecto Probo tanto principe, solus dignissimus uideretur imperio. Non me præterit suspicatos esse plerosque, & eos in fastos retulisse Cari factione interemptum Probum: sed neque meritum Probi erga Carum, neque Cari mores id credi patiuntur: simul quia Probi mortem & acerrime, & constantissime uindicauit. Quid autem de eo Probus senserit, indicant literæ de eius honoribus ad senatũ datæ. *Probus Augustus amantissimo senatui suo S.D. Inter cætera felix esset nostra Respu. si qualis Carus est, aut plerique uestrum, plures haberẽ in actibus collocatos. Quare equestrem statuam uiro morũ ueterum, si uobis placet, decernendam censeo. Addito eo, ut publico sumptu, uel eidem exædificetur domus marmoribus à me delatis. Decet enim nos talis integritatẽ remunerari uiri, & reliqua.* Ac ne minima quæq; cõnectam, & ea quæ apud alios poterunt inueniri: ubi primum accepit imperium, consensu omniũ militum bellũ Persicum, quod Probus parabat, aggressus est, liberis Cæsaribus nuncupatis: & ita quidem, ut Carinum ad Gallias tuẽdas cũ uiris lectissimis destinaret: secum uero Numerianũ adolescentẽ, cum lectissimum, tum etiam disertissimuum duceret. Et dicitur quidem sæpe dixisse se miserum, quòd Carinum ad Gallias principem mitteret: neque illa ætas esset Numeriani, ut illi Gallicanum, quod maxime constantem principem quærit, crede-

retur imperium. Sed hæc aliâs. Nã extant iam literæ Cari, quibus apud præf. suum de Carini moribus queritur, ut appareat uerum esse, quod Onesimus dicit, habuisse in animo Carum, ut Carino Cæsareum abrogaret imperiũ. Sed hæc, ut diximus, aliâs in uita Carini dicenda sunt. Nunc ad ordinem reuertamur. Ingenti apparatu, & totis uiribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico, quod gerebat contra Persas profectus, nullo sibi occurrente Mesopotamiam Carus cepit, & Ctesiphõtem usque peruenit. Occupatísque Persis, domestica seditione imperatoris Persici nomen meruit. Verum cum auidus gloriæ præfecto suo maxime iurgãte, qui & ipsius, & filij eius quærebat exitium, cupiens imperare, longius progressus esset, ut alij dicunt, morbo, ut plures, fulmine interemptus est. Negari non potest eo tempore quo perijt, tãtum fuisse subito tonitruum, ut multi terrore ipso exanimati esse dicantur. Cũ igitur ægrotaret, atque in tentorio iaceret, ingenti exorta tẽpestate immani coruscatione, immaniori, ut diximus, tonitru exanimatus est. Iunius Calphurnius, qui ad memoriã dictabat, talem ad præf. urbis super morte Cari epistolam dedit: inter cætera, Cum, inquit, Carus princeps noster uere charus ægrotaret, & tanti turbinis subito exorta tempestas esset, ut caligarẽt omnia, neque alter alterum noscere permitteret uis coruscationum: deinde tonitruũ in modum fulgurum igniti syderis cõtinuata uibratio omnibus nobis ueritatis scientiã sustulit. Subito enim conclamatum est imperatorem mortuũ, & post illud præcipue tonitruũ, quod cuncta terruerat. His accessit, quòd cubicularij dolẽtes principis mortẽ incẽderũt tentoriũ. Vnde fama emersit fulmine interẽptũ eũ: quẽ quãtum scire possumus, ægritudine constat absumptũ. Hãc ego epistolã idcirco indidi, quòd plerique

dicunt uim fati quandam esse, ut Ro. *princeps* Ctesiphon*tem transire non possit: ideóque* Carum *fulmine absumptum, quòd eos fines transgredi cuperet, qui fataliter constituti sunt.* Sed *sibi habeat artes suas timiditas calcãda uirtutibus. Licet planè ac licebit per sacratissimum Cæsarem* Maximianum Persas *uincere, atque ultra eos progredi: & futurum reor, si à nostris non deseratur promissus numinum fauor.* Bonum *principem* Carum *fuisse cum multa indicant, tum illud etiam quòd statim adeptus imperium,* Sarmatas *adeo morte* Probi *feroces, ut inuasuros se non solum* Illyricum, *sed* Thracias *quoque,* Italiámque *minarentur: ita inter bella patiendi contudit, ut paucissimis diebus* Pannonias *securitate donauerit, occisis* Sarmatarum *sedecim millibus, captis diuersis sexus, uiginti millibus.* Hæc *de* Caro *satis esse credo.* Veniamus *ad* Numerianum, *cuius & uicinior patri, & admirabilior per socerum suũ facta uidetur historia.* Et *quanuis* Carinus *maior ætate fuerit, prior etiam* Cæsar *sit nuncupatus: tamen necesse est ut prius de* Numeriano *loquamur, qui patris secutus est mortem: post de* Carino, *quem uir* Reip. *necessarius* Augu*stus* Diocletianus *habitis cõflictibus interemit.*

NVMERIANVS.

NVMERIANVS *Cari filius moratus egregie & uere dignus imperio, eloquentia etiam præpollẽs, adeo ut publicæ declamauerit, ferãtúrque illius scripta nobilia, declamationi tamen quàm* Tulliano *accommodatiora stylo.* Versu *autem talis fuisse prædicatur, ut omnes poetas sui temporis uicerit.* Nã *& cum* Olympio Ne-

meſiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ *&* ναυτικὰ *ſcripſit:quíque omnibus colonijs illuſtratus emicuit.* Et *Aurelium Apollinarem amborum ſcriptorem,qui patris eius geſta in literas retulit:ijſdémque recitauerat æditis ueluti radio Solis obtexit.* Huius *oratio fertur ad ſenatum miſſa tantum habuiſſe eloquentiæ : ut illi ſtatua non quaſi Cæſari,ſed quaſi Rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Vlpia, cui ſubſcriptum eſt:* Numeriano Cæſari oratori temporibus ſuis potentiſſimo. *Hic patri comes fuit bello Perſico:quo mortuo,cum nimio fletu oculos dolere cœpiſſet, quod illũ ægritudinis genus, nimia utpote familiariſſima confectus anguſtia,incurriſſet:& dum lectica portaretur, factione Arrij Apri ſoceri ſui,qui inuadere conabatur imperium,occiſus eſt.Sed cum per plurimos dies de Imperatoris ſalute quæreretur à milite, concionaretúrque Aper, idcirco illum uideri non poſſe,quòd oculos inualidos à uento, ac Sole ſubtraheret: fœtore tamen cadaueris res eſſet prodita,omnes inuaſerunt Aprum:cuius factio latêre non potuit, eúmque ante ſigna & principia protraxere.Tunc habita eſt ingens concio,factum etiam tribunal. Et cum quæreretur,quis uindex Numeriani iuſtiſſimus fieret, quis daretur Reip. bonus princeps: Diocletianum omnes diuino conſenſu, cui multa iam ſigna facta dicebantur imperij,Auguſtum appellauerunt: domeſticos tunc regentem,uirum inſignem,callidum, amantem Reip. amantem ſuorũ,& ad omnia quæ tempus quæſierat,paratum.Con ſilij ſemper alti,nonnunquam tamen effrontis,ſed prudentis,nimia peruicacia motus inquieti pectoris comprimentis. Hic, cum tribunal conſcendiſſet, atque Auguſtus eſſet appellatus:& quæreretur quemadmodũ Numerianus eſſet occiſus, educto gladio Aprum præf. præt. oſtentans per-*

cussit, addens uerbis suis, Hic *est autor necis* Numeriani. Sic Aper *seipsum fœdauit,& deformibus consilijs agens dignum moribus suis exitum dedit.* Auus *meus retulit se interfuisse concioni, cum* Diocletiani *manu esset* Aper *occisus, percussisse autem dicebat* Diocletianum,*& dixisse,* Gloriare Aper, *magni* AEneæ *dextera cadis.* Quod *ego miror de homine militari, quamuis te sciam plurimos plus quàm militares uel* Græce,*uel* Latine,*uel comicorum usur pari dicta,uel talium poetarum.* Ipsi *denique comici plerũque sic milites inducunt, ut eos faciant uetera dicta usurpare.* Nam *& lepus tute es, & pulpamentum quæris,* Liuij Adronici *dictum est:multáque alia,quæ* Plautus,Ceciliúsque *posuerunt.*Curiosum *non puto,neque satis uulgare,fabellam de* Diocletiano Augusto *ponere hoc conuenientẽ loco,quæ illi data est ad omen imperij.*Auus *meus mihi retulit ab ipso* Diocletiano *compertum.* Cũ,*inquit,*Diocletianus *apud* Tungros *in* Gallia *in quadã caupona moraretur in minoribus adhuc locis militans,& cum* Druyde *quadam muliere,rationem conuictus sui quotidiani faceret,atque illa diceret,* Diocletiane *nimium auarus, nimiũ parcus es:ioco nõ serio* Diocletianus *respondisse fertur,* Tunc *ero largus,cum* Imperator *fuero.*Post *quod uerbum* Druyas *dixisse fertur,* Diocletiane *iocari noli: nam* Imperator *eris,cum* Aprum *occideris.*Semper *exinde* Diocletianus *in animo habuit imperij cupiditatem,ídque* Maximiano *conscio,atque auo meo,cuius hoc dictum à* Druyde *ipse retulerat.* Denique *ut erat altus,risit & tacuit: apros tamen in uenationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit.* Denique *cum* Aurelianus *imperium accepisset, cũ* Probus,*cum* Tacitus, *cum ipse* Carus, Diocletianus *dixit:* Ego *semper apros occido , sed alter semper utitur pulpa-*

mento.Iam illud notum est atque uulgatum:quòd cum oc cidisset Aprum præfectum præt. dixisse fertur eundem, Aprũ fatalem occidi. Ipsum Diocletianum idẽ auus meus dixisse dicebat: nullam aliam fuisse sibi causam occidendi manu sua Aprum,nisi ut impleret Druydis dictum,& suum firmaret imperium.Non enim tam crudelem se innotescere cuperet primis maxime diebus imperij, nisi illũ necessitas ad hanc atrocitatem occasionis attraheret. Dictum est de Caro, dictum etiã de Numeriano,superest nobis de Carino.

CARINVS.

C ARINVS *homo omnium contaminatissimus,adulter,frequens corruptor iuuentutis: pudet dicere quod in literas Onesimus retulit: ipse quoque male usus genio sexus sui.hic cum Cæsar decretis sibi Gallijs atque Italia,Illyrico, Hispanijs,ac Britannijs & Africa,relictus à patre Cæsarianum teneret imperium:sed ea lege ut omnia faceret quæ Augusti faciunt, enormibus sæuitijs,& ingenti fœditate maculauit.Amicos optimos quosque relegauit: pessimum quenque elegit, aut tenuit, præf. urbi unum ex cancellarijs suis fecit. Quo fœdius nec cogitari potuit aliquando nec dici. præfectum præt.quem habebat,occidit.In eius locum Matronianum ueterem conciliatorem fecit,unum ex his notarijs,quem stuprorum & libidinum consciũ semper atque adiutorem habuerat.Inuito patre Cos. processit. Superbas ad senatum literas dedit. Vulgo urbis Romæ quasi populo R. bona senatus promisit. Vxores ducendo,ac reijciendo nouẽ duxit, pulsis plerisque*

prægnantibus. mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus, atque lenonibus palatiũ impleuit. Fastidiũ subscribẽdi tantum habuit, ut impurum quendam, cum quo semper meridie iocabatur, ad subscribendum poneret: quem obiurgabat plerunque quòd bene suam imitaretur manum. Habuit gemmas in calceis: nisi gemmata fibula usus non est. Balteum etiam sæpe gemmatum, ut regem denique illum Illyrici plerique uocitarent. Præfectus nunquam Coss. obuiam processit. Hominibus improbis plurimum detulit, eósque ad conuiuium semper uocauit. Centum libras auiũ, centum piscium, mille diuersæ carnis in conuiuio suo frequenter exhibuit. Vini plurimum effudit. Inter poma & melones natauit. Rosis Mediolanensibus & triclinia, & cubicula strauit. Balneis ita frigidis usus est, ut solent esse cellæ suppositoriæ frigidarijs semper niualibus. Cum hyemis tempore ad quendam locum uenisset, in quo fons erat aqua pertepida, ut solet per hyemem naturaliter, eâque piscina usus esset, dixisse balneatoribus fertur, Aquam mihi muliebrẽ præparatis. atque hoc eius clarissimum dictum effertur. Audiebat pater eius quæ ille faceret, & clamabat, Non est meus. Statuerat denique Constantium, qui postea Cæsar est factus (tunc autem præsidatum Dalmatiæ administrabat) in locum eius subrogare, quòd nemo tunc uir melior uideretur: illum uero, ut Onesimus dicit, occidere. Longum est, si de eius luxuria plura uelim dicere. Quicunque ostiatim cupit noscere, legat etiam Fuluium Asprianum usque ad tædium gestorum eius uniuersa dicentem. Hic ubi patrem fulmine absumptum, fratrem à socero interemptum, Diocletianum Augustum appellatũ comperit, maiora uitia & scelera edidit, quasi iam liber à frænis domesticæ pietatis, suorum moribus absolutus. Nec

ei tamen defuit ad uindicandum sibimet imperium uigor mentis. Nam contra Diocletianum multis prælijs cōflixit. Sed ultima pugna apud Murtiū commissa, uictus occubuit. Hic trium principum finis fuit, Cari, Numeriani, & Carini: post quos Diocletianum & Maximianum principes dij dederunt, iungentes talibus uiris Galerium atque Cōstantium: quorum alter natus est, qui acceptam ignominiam Valeriani captiuitate deleret: alter qui Gallias Romanis legibus redderet. Quatuor sanè principes, mundi, fortes, sapientes, benigni, & admodum liberales unum in Rep. sentientes: præterea senatus Romani moderati Po. amici, potestate graues, religiosi, & quales principes semper orauimus: quorum uitam singulis libris Claudius Euthemus, qui Diocletiano ab epistolis fuit, scripsit. Quod idcirco dixi, nequis à me tātam rem quæreret: maxime cum uel uiuorum principum uita non sine reprehensione dicatur. Memorabile maxime & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium, quòd ludos Romanos nouis ornatos spectaculis dederunt, quos in palatio circa porticum stabuli pictos uidimus. Nam & Neurobatem, qui uelut in uētis cothurnatus ferretur, exhibuit: & Tichobatem qui per parietem urso eluso cucurrit, & ursos in circum agentes: & item centum Salpistas uno crepitu concinentes, & centum camptaulas, choraulas centum, etiam pithaulas centum, pātomimos, & gymnicos mille: pegma præterea, cuius flammis scena conflagrauit, quam Diocletianus postea magnificentiorem reddidit. Mimos præterea undique aduocauit. Exhibuit & ludū Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Exhibuit Cyclopē adornatū: & Græcis artificibus & gymnicis, & histrionibus, & musicis, aurum & argentum, donata & uestis serica. Sed hæc omnia nescio quantum ad

lz lz i.

populum gratiæ habeāt, nullius certe sunt momenti apud principes bonos. Diocletiani *denique dictum fertur, cum ei quidam rationalis suus æditionem* Cari *laudaret: dicens multum placuisse principes illos causa ludorum theatralium, ludorúmque* Circensium: Ergo, *inquit, bene risus est imperio suo* Carus. *Denique cum omnibus gentibus aduocatis* Diocletianus *daret ludos, parcissime usus liberalitate, dicens castiores esse oportere ludos spectante censore.* Leget *hunc locum* Iunius Messala, *quem ego liberè culpare audeo.* Ille *enim patrimonium suum scenicis dedit, hæredibus abnegauit: matris tunicam dedit mimæ, lacernam patris mimo, & rete* Flauiæ: *pallio aurato, atq; purpurato pro syrmate tragœdus uteretur.* Inscriptum *est adhuc in choraulæ pallio hianthino, quo ille uelut spolio nobilitatis exultat,* Messalæ *nomen, & uxoris.* Iam *quid lineas petitas* AEgypto *loquar? quid* Tyro *&* Sidone *tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumandi difficultate pernobiles? donati sunt ab* Atrebaticis *birri petiti, donati birri* Canusini, Africanæ *opes in scena non prius uisæ.* Et *hæc quidem idcirco ego in literas retuli, quòd futuros æditores pudor tangeret, ne patrimonia sua proscriptis legitimus hæredibus, mimus, & ballionibus deputarent.* Habe *mi amice meum munus, quod ego (ut sæpe dixi) non eloquentiæ causa, sed curiositatis in lumē edidi: id præcipue agens ut si quis eloquens uellet facta principum reserare, materiam non requireret, habiturus meos libellos ministros eloquij.* Te *quæso sis contentus, nósque sic uoluisse scribere, meliúsque potuisse contendas.*

DE VITA ET MORIBVS IMperatorum Ro. excerpta ex libris Sex. Aurelij Victoris, à Cæsare Augusto usq; ad Theodosium Imperatorem.

D. CAESAR OCTAVIANVS AVGVSTVS.

ANNO *urbis conditæ* DCCXXII. *ab exactis uero regibus* CCCCLXXX'*que mos* Romæ *repetitus uni prorsus parendi pro rege imperatori uel sanctiori nomine* Augusto *appellato.* Octauianus *igitur patre* Octauio *senatore genitus, maternum genus ab* AEnea *per* Iuliam *familiā sortitus, adoptione uero* C. Cæsaris *maioris auunculi,* C. Cæsar *dictus, deinde ob uictoriam* Augustus *cognominatus est.* Iste *in imperio positus, tribunitiā potestatem per se exercuit.* Regionem AEgypti *inundatione* Nili *accessu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formam redegit.* Quam *ut annonæ urbis copiosam efficeret, fossas incuria uetustatis limo clausas, labore militum patefecit.* Huius *tempore ex* AEgypto *urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur.* Iste Cantabros *&* Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas *numero prouinciarum* Pop. Rom. *coniunxit,* Sueuos, Cattósque *deleuit,* Sicambros *in* Galliam *transtulit,* Pannonios *stipēdiarijs adiecit;* Getarum *populos,* Basternásque *lacessitos bellis ad concordiam compulit.* Huic Persæ *obsides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiserunt.* Ad *hæc* Indi, Scythæ, Garamantes, AEthiopes *legatos cum donis miserunt.* Adeo *denique turbas, bella, simultates execratus est, ut nisi iustis de causis nunquam genti cuiquam bellū indixerit.* Iactantísque *esse ingenij & leuissimi dicebat, ardore triūphādi, & ob laureā coronam, id est folia infructuo-*

sa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium praecipitare. Neque imperatori bono quicquã minus quàm temeritatẽ congruere. Satis celeriter fieri quicquid commode gereretur. Armáq; nisi maioris emolumenti causa, nequaquam mouenda esse: ne compendio tenui, iactura graui, petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissíque detrimentum, nullo capturae lucro pensari potest. Huius tempore trans Rhenum uastatus est Romanus exercitus, atque tribuni & propraetor caesus. Quod intantum accidisse perdoluit ut crebri ualido incursu parietem pulsaret, ueste capillóque, ac reliquis lugentium indicijs deformis. Auunculi quoque inuentum uehementer arguebat, qui milites cõmilitones, nouo blandóque more appellans, dum affectat charior fieri, autoritatem principis emollierat. Denique erga ciues clementissime uersatus est. In amicos fidus extitit. Quorum praecipui erãt ob taciturnitatem Mecoenas: ob patientiam laboris, modestiámque Agrippa. Diligebat praeterea Vergiliũ. Rarus quidem ad recipiẽdas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studijs, praesertim eloquentiae intantum incumbẽs, ut nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauítque Romam aedificijs multis, isto glorians dicto, Vrbem lateritiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciuilis animi & lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum siderũ modo uibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquã solis radijs aspectui suo. A cuius facie dum quidam miles auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit, Quia fulmen oculorum tuorũ ferre non possum. Nec tamen uir

tantus uitijs caruit: fuit enim paululum impatiens, leniter iracundus, occulte inuidus, palam factiosus. porrò autem dominandi supra quàm æstimari potest, cupidissimus, studiosus aleæ lusor. Cúmque esset cibi ac uini multi, aliquatenus uero somni abstinens, seruiebat tamen libidini usque ad probrũ uulgaris famæ. Nam *inter* XII *catamitos, totidémque puellas accubare solitus erat.* Abiecta *quoque uxore* Scribonia, *amore alienæ coniugis possessus,* Liuiam *quasi marito concedẽte sibi coniũxit.* Cuius Liuiæ *iã erant filij* Tiberius *&* Drusus. *Cúmque esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominum qui in ulciscendis uitijs, quibus ipsi uehemẽter indulgent, acres sunt.* Nam *& poetam* Ouidium, *qui &* Naso, *pro eo quòd tres libellos amatoriæ artis conscripsit, exilio damnauit.* Quódque *est læti animi, uel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero.* Annos VII *&* LXX *ingressus,* Nolæ *morbo interijt.* Quanquam *alij scribant dolo* Liuiæ *extinctum, metuentis, ne quia priuigni filium* Agrippam, *quẽ odio nouercali in insulã relegauerat, reduci cõpererat, eo summam rerũ adepto pœnas daret.* Igitur *mortuũ, seu necatum, multis nouísque honoribus senatus censuit decorandũ.* Nam *præter id quòd antea patrẽ patriæ dixerat, templa tam* Romæ *quàm per urbes celeberrimas ei consecrauit, cunctis uulgo iactantibus,* Vtinam *aut non nasceretur, aut non moreretur.* Alterum *enim pessimi incœpti, exitus præclari alterũ.* Nam *& in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo ciues sic amauit, ut tridui frumento in horreis quondam uiso, statuisset ueneno mori, si è prouincijs classes interea nõ uenirẽt.* Quibus *aduectis, felicitati eius, salus patriæ est at-*

tributa. Imperauit annis L & VI. XII cum Antonio, XL uero & IIII solus. Qui arte nunquam aut Reip. ad se potentiam traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ & studiorum bonis abundasset.

Claudius Tiberius.

C Laudius Tiberius Liuiæ filius, Cæsaris Octauiani priuignus, imperauit annis XXIIII. Iste, qui Claudius Nero dicebatur, eleganter à ioculatoribus, Caldius Biberius Mero ob uinolentiã nominatus est. Satis prudens in armis, satisq. fortunatus ante sumptũ imperiũ sub Augusto fuit, ut non immerito Reip. dominatus ei cõmitteretur. Inerat ei sciẽtia literarũ, eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulãs ea se uelle quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat: his uero quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repẽtinis responsionibus aut consilijs melior, quàm meditatis. Denique delatum à patribus principatum, quod quidem astu perfecerat, ficte abnuere, quid singuli dicerent uel sentirẽt atrociter explorans: quæ res bonos quosque pessum dedit. AEstimantes enim ex animo eũ longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare, cum sententias ad eius uoluntatẽ promũt, mœssere exitia postrema. Iste Cappadocas in prouinciã, remoto Archelao rege eorũ, redegit. Getulorũ latrocinia repressit. Maraboduũ Sueuorũ regem callide circumuenit. Cum immani furore insontes, noxios, suos pariter externósque puniret, resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mœsia à Dacis, Pãnonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gẽtibꝰ direptæ sũt. Iste post LXXVIII annum & mẽsem IIII, insidijs Caligulæ extinctus est.

C. Cæsar Caligula.

Caligula imperauit annos IIII. Iste filius fuit Ger-

manici: & quia natus in exercitu fuerat, cognomentū calciamenti militaris, id est Caligulæ sortitus est. Ante principatum omnibus charus acceptúsque fuit. In principatu uero talis ut non immerito uulgaretur atrociorem illo dominum non fuisse. Denique tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu deorū suorum. Iouem ob incestum, è choro autem bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi forte quia iuuat de principibus nosse omnia, ut improbi saltē famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit. Primus diademate imposito, dominum se iussit appellari. In spatio triū milliū, quod in sinu Puteolano inter moles iacet, duplici ordine naues contexens arenæ aggestu ad terræ speciem uiā solidatam, phalerato equo insignísq; aerea corona, quasi triūphans indutus aureo paludamēto, curru bijugi decucurrit. dehinc à militibus cōfossus interijt.

Claudius Tiberius.

C Laudius Tiberius, Drusi Tiberij fratris filius, Caligulæ patruus, imperauit annos XIIII. Iste cū senatus censuisset gentē Cæsarū exterminari, deformi latebra latēs, repertus à militibus, quia uecors erat, & mitissimus uidebatur imprudentibus, imperator effectus est. Hic uentri, uino, libidini fœdæ obediens, uecors & propè hebes, ignauus ac pauidus, libertorū & coniugis imperij subiectus fuit. Huius tēpore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus, cōtinuo occiditur. Mauri prouincijs à Cæsare pulsi, cæsa Musulamiorū manus est, aqua Claudia Romæ introducta. Huius uxor Messalina primo clàm, mox passim quasi iure adulteris utebatur. Ex quo facto plures metu abstinētes extincti sūt. Dehinc atroci* accensa, nobiliores quasq; nuptas & uirgines, scortorū mo-

do secum proposuerat, coactique mares ut adessent. Quod siquis talia horruerat, adficto crimine, in ipsum, omnémque familiam sæuiebatur ut magis uideretur sub imperatore uiro quàm imperatori nupta esse: ita liberti eius potestatem summam adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex quibus Felicem legionibus Iudeææ præfecit. Possidio eunucho post triumphum Britannicum, inter militariū fortissimos, arma insignia tanquam participi uictoriæ dono dedit. Polybum inter Coss. mediū incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini, Pallásque prætorijs ornamentis sublimatus, adeo diues, ut causante eo inopiā fisci, lepidissime famoso elogio uulgatum sit, Abunde ei pecuniā fore, si à duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus uisus est apud AEgyptum phœnix, quam ferunt uolucrem anno D. in Arabia memoratos locos aduolare: atq; in AEgæo mari repētè insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiā uxorem duxit, quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus, ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum, dum arte muliebri corrupti custodes ægrū simulant, Nero priuignus eius imperij iura suscepit.

Domitius Nero.

Domitius Nero, patre Domitio AEnobarbo genitus, matre Agrippina, imperauit annis XIIII. Iste quinquēnio tolerabilis uisus. Inde quidam prodidere Traianū solitū dicere, procul distare cunctos principes à Neronis quinquennio. Hic in urbe amphitheatrū & lauacra cōstruxit, Pontū in ius prouinciæ Polemonis reguli permissu redegit, à quo Polemoniacus Pōtus appellatus est:

idémque Cottias alpes, Cottio rege mortuo. Eo nanque dedecore reliquũ uitæ egit ut pudeat memorare huiuſcemodi quenquam: eò progreſſus eſt ut neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubẽtium uirginum ſpecie, palam conuocato ſenatu, dote dicta, cunctis feſta de more frequentantibus, nuberet. Pelle tectus feræ, utrique ſexui genitalia uultu contrectabat: matrem etiam ſtupro contaminauit, quanquam poſtmodum interemit. Octauiam & Sabinam cognomẽto Poppeam, in matrimonium duxit, uiris earum trucidatis. Tunc Galba in Hiſpania procul & C. Iulius imperium corripuere. Vbi aduentare Nero Galbam didicit, ſenatúſque ſententia cònſtitutum ut more maiorum collo in furcam coniecto, uirgis ad necem cæderetur, deſertus undique noctis medio egreſſus urbem, ſequẽtibus Phaone, Epaphrodito, Neophytóque, & ſpadone Sporo, quem quondam Nero exectum formare in mulierem tentauerat, ſemet ictu gladij tranſegit, adiuuante trepidãtem manum impuro, de quo diximus, eunucho Sporo, cum ſanè prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, Itáne nec amicum habeo, nec inimicũ? dedecoroſe uixi, turpius peream. Perijt anno ætatis XXXII. Hunc Perſæ intantum dilexerunt ut legatos mitterent orantes copiam conſtruendi monimenta. Cæterũ adeo cunctæ prouinciæ, omníſque Roma interitu eius exultauit ut plebs induta pileis manumiſſionum, tanquam ſæuo exempta domino, triumpharet.

Sergius Galba.

GAlba nobili Sulpitiorũ genere progenitus, imperauit menſes VII, diéſque totidem. Iſte in adoleſcẽtes infamis, ad ueſcẽdum intẽperãs fuit. Triũ amicorũ conſilio, id eſt Iunij, Cornelij, & Iceli, cũcta diſpo-

nerus, adeo ut inter Palatinas ædes pariter habitarent, & uulgo pædagogi dicerētur. Hic ante sumptam dominationē multas prouincias egregie administrauit, militem seuerissime tractās, ita ut ingresso eo castra, uulgaretur statim, Disce miles militare, Galba est, non Getulicus. Cum LXXIII ætatis annum ageret, dū factione Othonis accensas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est.

Otho Saluius.

Saluius Otho splēdidis ortus maioribus, ex oppido Ferētino, imperauit mēses III. Vita omni turpis, maxime adolescentia. Hic à Vitellio primum apud Placentiam, dehinc apud Bebriacum uictus, semet gladio transfixit anno ætatis XXXVII adeo amabilis militibus proprijs, ut plerique corpore eius uiso, suis manibus interierint.

Vitellius.

Vitellius ortus familia nobili, patre Lucio Vitellio III cōsule, imperauit menses VIII. Iste mēte crudelis auarúsq; cū profusione fuit. Huius tēpore Vespasianus in Oriēte principatū arripuit: à cuius militib⁹ certamine sub muris urbis habito, superatus, & palatio quo se abdiderat Vitellius uinctis à tergo manib⁹, productus circūducitur ad spectaculū uulgi. Ac ne homo impudēs, in extremis saltē malorū quæ gesserat, rubore faciē demitteret, subiecto in mentū gladio, seminudus multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamētis uultum eius incessentibus, per scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinū Vespasiani fratrem necari permiserat. numerosis ictibus confossus interijt. Vixit annis LVII. Hi omnes quos paucis attigi, precipue Cæsarū gens, adeo literis culti, atque elo-

quētia fuere, ut ni cunctis uitijs absque Augusto nimij forent, profectò texissent immodica flagitia.

Vespasianus.

VEspasianus imperauit annis X. Huius inter cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci, adeo ut Vitellij hostis sui filiā locupletissime dotatā, splēdidissimo cōiūgeret uiro. Ferebat patiēter amicorū motus, cōtumelijs eorū, ut erat facetissimus, dictis ioculatibus respōdēs. Nāq; Liciniū Mutianū, quo adiutore ad imperiū peruenerat, fiducia meritorū insolentē flectebat, adhibito aliquo utriq; familiari, id unū dicēs, Nosti me uirū esse. Sed quid mirū in amicis, cū etiam causidicorū obliqua dicta, & philosophorū cōtumaciā contēneret? Iste exanguem diu, fessúmq; terrarū orbē breui refecit. Nāque primū satellites tyrānidis, nisi qui forte atrocius longe processerāt, flectere potius maluit, quàm excruciatos delere, prudētissime ratus, nefaria ministeria à pluribus metu curari. Præterea legibus æquissimis monēdo, quódque uehementius est, uitæ specie uitiorū plura aboleuerat. Infirmus tamen, ut quidā praue putāt, aduersus pecuniā, cum satis cōstet ærarij mopia, & clade urbiū, nouas eū neq; postea habitas uectigaliū pēsiones exquisiuisse. Hic Romā deformē incēdijs ueteribus ac ruinis, permissa, si domini deessent, uolētibus ædificādi copia, Capitoliū, ædem Pacis, Claudij' que monimēta reparauit: multáque noua instituit. per omnes terras, quà ius Romanum est, renouatæ urbes cultu egregio: uiæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cauati mōtes per Flaminiā sunt prono transgressu, quæ uulgariter Pertusa petra uocitatur. Mille gētes cōpositæ, cum ducētas ægerrime reperisset, extinctis sæuitia tyrannorum plerisque, Rex Parthorum Vologeses metu solo in pace coactus est. Syria seu

Palæſtina, nec nõ Cilicia Trachea, & Comagene, quam hodie Auguſtophratenſem nominamus, prouincijs acceſſere. Iudæi quoque additi ſunt. Hic monẽtibus amicis ut caueret à Metio Põpoſiano, de quo ſermo percrebuerat regnaturũ, conſulem fecit, alludens tali cauillo, Quandoque memor erit tanti beneficij. Inſtitutũ uero uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte, publicisque actibus abſolutis charos admittere, dum ſalutatur calceamẽta ſumens & regium ueſtitum. Poſt autem negotijs, quæcũque aduenisſent auditis, exerceri uectatione, deinde requieſcere: poſtremo ubi lauiſſet, remiſſiore animo conuiuiũ curabat. Plura dicere ſtudiũ coegit imperatoris boni, quẽ ab Auguſti morte poſt annos V I & L, Romana Reſp. exanguis ſæuitia tyrãnorum quaſi fato quodam, ne penitus rueret, aſſecuta eſt. Itaque annum agens uitæ abſque uno ſeptuageſimum, ferijs ioca, quibus delectabatur, admiſcens interijt. Quippe primo cum crinitum ſidus apparuiſſet, Iſtud, inquit, ad regem Perſarũ pertinet, cui capillus effuſior. Deinde uentris ingluuie feſſus & aſſurgens, Stantem ait, imperatorem excedere terris decet.

Titus.

Titus uocabulo patris etiam Veſpaſianus dictus, matre liberta Domicilla nomine genitus, imperauit annos I I & menſes I I, dieſque X X. Iſte à puero præclaris ſtudijs, probitatis, militiæ, literarũ inſtantiſſime deditus, quò contenderet, animi & corporis muneribus oſtendit. Hic ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt quantum quos imitabatur, anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu: quæ eo amplius grata fuere, quòd ex nonnullis à priuato adhuc priuatis aſperior, luxuriæ, & auaritiæ amans crede-

batur fore. Nanque præfecturam prætorianam patre imperante adeptus, suspectum quemque & oppositum sibi, immissis qui per theatra & castra inuidiosa iactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis conuictos oppressit. In queis Cæcinnam cõsularem adhibitum cœnæ, uix dum triclinio egressum, ob suspicionem stupratæ Berenicis uxoris suæ iugulari iussit. Iurgia autem sub patre uenundata, rapinarum cupidum: unde Neronem cuncti uocãtes opinantésque, summam rerũ nactum grauiter acceperãt. Sed hæc in melius conuersa adeo ei immortalem gloriam contulere, ut deliciæ atq; amor humani generis appellaretur. Denique ut subijt pondus regiũ, Berenicem nuptias suas sperãtem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intẽperantiæ. Dehinc cum donata cõcessáue à prioribus principibus firmare insequẽtes solerẽt, simul ut imperiũ cœpit, talia possidẽtibus edicto sponte cauit uel concessit. Quadam etiam die, recordans uesperi nihil se cuiquam præstitisse, uenerando cælestíque dicto, Amici, ait, perdidimus diem: quia erat magnificæ liberalitatis. Clementiam uero usque eò perduxit, ut amplissimi ordinis duo cum aduersus eum coniurassent, neque abnuere cogitatum scelus quirẽt, monuerit primo, pòst deductos in spectaculum se utrinque assidere iusserit: petitóque ex industria Mirmilonum, quorum pugnæ uisebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiserit: quibus perculsis & constantiam mirantibus diceret, Videtisne potestates fato dari, frustráque tentari facinus potiundi spe, uel amittendi metu? Fratrem quoque Domitianum parantem insidias, multúmque animos solicitantem, flens sæpius obtestatus est ne parricidio assequi cuperet, quod & se uolente esset ob-

uenturum ei, & iam haberet, cum sit particeps potestatis. Huius tempore mons Vesuuius in Campania ardere cœpit, incendiúmque Romæ sine nocturna requie per triduũ fuit. Lues quoque quãta uix unquam antea fuit. Quibus tamen malis nonnullis uexatis, pecunia propria subuenit, cunctis remediorũ generibus: nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorũ mortibus afflictos. Vixit annis XLI: & in eodem quo pater apud Sabinos agro febre interijt. Huius mors credi uix potest quantum luctus urbi, prouincijsque intulerit, adeo ut eum delicias publicas, sicut diximus, appellantes, quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deflerent.

Domitianus.

D Omitianus & Domicillæ libertæ filius, germanus Titi, imperauit annis XV. Iste primo clemẽtiam simulans, neque adeo iners, domi bellique tolerantior uidebatur. Idcircóque Cattos Germanósque deuicit. ius æquissime dixit. Romæ multa ædificia uel cœpta, uel à fundamẽtis cõstruxit. Bibliothecas incendio consumptas, petitis undique, presertim Alexãdria exemplis, reparauit. Sagittarum tam doctus fuit ut inter patentes digitos extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarẽt. Dehinc atrox cædibus, bonorum supplicia agere cœpit, ac more Caligulæ dominum sese deúmque dici coegit: segnísque ridicule remotis omnibus muscarũ agmina persequebatur. Furens libidine, cuius fœdum exercitiũ, Græcorum lingua κλινοπάλην uocabat. Hinc percõtanti cuidam quisquámne in palatio esset, responsum est, Ne musca quidem. His eius sæuitijs, ac maxime iniuria uerborũ, qua se scortum uocari dolebat, accensus Antonius curãs Germaniam superiorẽ, imperiũ corripuit. Quo per Norbanum Appiũ

acie strato Domitianus longe deterior in omne hominum genus, etiam in suos ferarũ more grassabatur. Igitur metu crudelitatis, & conscientiæ suæ coniurauere plerique impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, & Stephano, & tum ob fraudẽ intercœptæ pecuniæ supplicium suspectante Clodiano, adscita etiam in consilio tyranni uxore Domitia, ob amorem Paridis histrionis à principe cruciatus formidante, Domitianum multis uulneribus confodiunt, post annum V & X L uitæ. At senatus gladiatoris more funus efferri, radẽdúmque nomen decreuit. Huius tempore seculares ludi celebrati sunt.

Cocceius Nerua.

HActenus Romæ seu per Italiam orti imperium rexere: hinc aduenæ. Vnde cõpertum est, urbem Romam externorũ uirtute creuisse. Quid enim Nerua prudentius aut moderatius? Quid Traiano diuinius? Quid præstantius Adriano? Cocceius Nerua oppido Narniẽsi genitus, imperauit menses X I I I, dies X. Iste cũ imperium suscepisset, mox rumore orto, uiuere atque affore Domitianum, perinde trepidauit, ut colore mutato, uerbis amissis, uix cõsisteret. Sed à Parthenio confirmatus, recepta fiducia, ad solenne delinimentum conuersus est. Qui cum in curia à senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antoninus uir acer, eíque amicissimus, cõditionẽ imperantiũ prudẽter exprimẽs, amplexus eũ, gratulari se ait senatui & populo, prouincijsq; ipsi autẽ nequaquam: cui satius fuerat malos semper principes eludere, quàm tãti oneris uim sustinentẽ, non molestijs modo & periculis subijci, sed famæ etiã inimicorũ pariter & amicorũ: qui cũ se mereri omnia præsumũt, si quicquam nõ extorserint, atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. Iste quicquid

antea pœnæ nomine tributis accesserat, indulsit: afflictas ciuitates releuauit: puellas, pueróſque natos parentibus egestosis sumptu publico per Italiæ oppida ali iussit. Hic *ne accessu maleuolorum terreretur,* Iunij Maurici cõstantis *uiri dicto ita admonetur,* Qui *conuiuio familiari adhibitus, cum* Veientonem *consulari honore functum quidem, apud* Domitianum *tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse uidisset, inter colloquia mentione* Catulli *facta calumniatoris præcipui dicente* Nerua, Quid nūc *faceret si* Domitiano *superuixisset?* Nobiscum, *inquit,* Mauricus *cœnaret.* Hic *iurgiorum disceptator & scientissimus & frequens fuit.* Calpurnium Crassum, *promissis ingentibus animos militum pertentantem, detectum, confessúmque* Tarentum *cum uxore remouit, patribus lenitatem eius increpantibus.* Cúmque *interfectores* Domitiani *ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neque uomitum, neq; impetum uentris ualuerit differre. & tamen uehementer obstitit, dictitans æquius esse mori, quàm autoritatem imperij fœdare, proditis potentiæ sumendæ autoribus.* Sed *milites neglecto principe, requisitos* Petroniū *uno ictu,* Parthenium *uero demptis prius genitalibus & in os coniectis, iugulauere, redempto magis sumptibus* Casperio: *qui scelere tam truci insolentior,* Neruam *compulit referre apud populum gratias militibus, quia nefandos pessimósque omnium mortalium peremissent.* Hic Traianum *in liberi locum, ínque partem imperij adoptauit: cum quo tribus uixit mensibus.* Qui *dum suggerente ira, uoce quammaxima contra quendam* Regulum *nomine inclamaret, sudore correptus est.* Eo *die quo interijt, solis defectio facta est.*

Vlpius Traianus.

VLpius Traianus ex urbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus, Traianus à Traio paterni generis autore, uel de nomine Traiani patris sic appellatus, imperauit annis XX. Iste talē se Reip. præbuit, qualem uix ægréque exprimere ualuerūt summorū scriptorum miranda ingenia. Hic imperium apud Agrippinam nobilem Galliæ coloniam suscepit, habens diligentiam in re militari, in ciuilibus lenitatem, in subleuandis ciuitatibus largitionem. Cúmque duo sint quæ ab egregijs principibus expectentur, sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia: tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam uirtutis miscuisse uideretur: nisi quia cibo, uinóque paululum deditus erat: liberalis in amicos, & tanquam uitæ conditione par societatibus perfrui. Hic ob honorem Suræ, studio cuius imperium arripuerat, lauacra condidit. De quo superuacaneum uidetur cuncta uelle nominatim promere, cum satis sit excultum atque emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cuiusque, ac bellicosi: magísque simpliciora ingenia aut eruditissimos, quanuis ipse parcæ esset scientiæ, moderatéque eloquens, diligebat. Iustitiæ uero, ac iuris humani diuinique tam repertor noui, quàm inueterati custos. Quæ omnia eo maiora uisebātur, quoniā per multos atque atroces tyrannos perdito atque prostrato statu Romano, in remediū tantorum malorū diuinitus credebatur opportune datus, usque eo, ut adueniens imperiū eius pleraque mirifica denūtiauerint. In queis præcipuū, cornix è fastigio Capitolij Atticis sermonibus effata, καλῶς ἔσαι. Huius exusti corporis cineres relati Romā, humatiq; Traiani foro sub eius colūna, & imago superposita, sicuti triūphan-

tes solent in urbem inuecta, senatu praeeunte & exercitu. Eo tempore multo perniciosius quàm sub Nerua Tiberis inundauit, magna clade aedium: & terraemotus grauis per prouincias multas, atróxque pestilentia, famésque, & incendia facta sunt. Quibus omnibus Traianus per exquisita remedia plurimum opitulatus est: statuens ne domorum altitudo LX superaret pedes, ob ruinas faciles, & sumptus, siquando talia contingerent, exitiosos: unde merito pater patriae dictus est. Vixit annis LXIIII.

AElius Adrianus.

AElius Adrianus stirpis Italicae, AElio Adriano Traiani principis consobrino Adriae orto genitus, quod oppidum agri Piceni, etiã mari Adriatico nomen dedit: imperauit annis uigintiduobus. Hic Graecis literis impensius eruditus, à plerisque Graeculus appellatus est. Atheniensium studia, moresque auxit, peritus non sermone tantum, sed & caeteris disciplinis canendi, psallendi, medendíque scientia, musicus, geometra, pictor, fictor ex aere uel marmore proxime Polycletos & Euphranoras. Proinde omnino ad ista erat factus, ut elegantius nunquam quicquã humanae res expertae uideantur. Memor supra quàm cuiquam credibile est, locos, negotia, milites, absentes quoque nominibus recensere. Immensi laboris, quippe qui proui ncias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium praeuertens, cum oppida uniuersa restitueret, augeret ordinibus. Nanque ad specimen legionum militarium, fabros, perpendiculatores, architectos, genúsque cunctum extruendorum moenium, seu decorandorum, in cohortes centuriauerat. Varius, multiplex, multiformis ad uitia atque uirtutes quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens, ingenium

inuidum, triste, lasciuum, & ad ostentationem sui insolens callide regebat, continentiam & facilitatem, clementiámque simulans, contráque dissimulans ardorem gloriæ quo flagrabat. acerrimus ad lacessendum pariter & respondendum serijs, ioco, maledictis, referre carmen carmini, dictum dicto: prorsus ut meditatum crederes aduersus omnia. Huius uxor Sabina, *dum propè seruilibus iniurijs adficitur, ad mortem uoluntariam compulsa: quæ palàm iactabat, quàm immane ingenium pertulisset: & elaborasse ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur.* Hic *morbo subtercutaneo, quem diu placide pertulerat, uictus, dolore ardens, impatiénsque plures è senatu extinxit.* A *regibus multis pace occultis muneribus imperata, iactabat palam plus se otio adeptum, quàm armis cæteros.* O*fficia sanè publica, & palatina, necnon militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per* Constantinum *immutatis hodie perseuerat.* Vixit *annos* L X I I. *dehinc miserabili exitu consumptus est, cruciatu membrorum ferè omnium confectus, in tantum ut sese interficiendum ministrorũ fidissimis precans offerret, ac ne in semetipsum sæuiret, custodia charissimorum seruaretur.*

Antoninus Pius.

A*ntoninus* Fuluius, *seu* Boionius *dictus, postea etiam* Pius *cognominatus est, imperauit annis* X X I I I. *Iste ab Adriano in filiũ adoptatus, cuius gener fuerat, tãtæ bonitatis in principatu fuit, ut haud dubie sine exemplo uixerit.* Q*uanuis eũ* Numæ *contulerit ætas sua, cum orbẽ terræ nullo bello per annos* X X I I I *autoritate sola rexerit, adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus nationibúsque & populis, ut parentẽ seu patronum magis quàm dominũ imperatorémue*

putarent, omnésque uno ore in cælestiũ morem propitium optantes, de controuersijs inter se iudicem poscerent. Quum etiã Indi, Bactri, Hircani legatos misere iustitia tanti imperatoris comperta, quam ornabat uultu sereno & pulchro, procerus membra, decenter ualidus. Prius quàm salutandus prodiret, degustans panis aliquantulum, ne frigescẽte circum præcordia per ieiunium sanguine, uiribus exesis interciperetur, eóq; actuum publicorum laboribus minime sufficeret, quæ incredibili diligentia ad speciẽ optimi patrisfamiliâs exequebatur, appetentia gloriæ carens, & ostentatione: adeo mansuetus, ut instigantibus Patribus ad eos qui contra eum coniurauerant persequendos, compresserit quæstionem, præfatus necesse non esse sceleris in semetipsum cupidos pertinacius indagari: ne si plures reperirentur, quantis odio esset intelligeretur. Igitur cũ esset annorum LXXII, apud Lorios uilla propria, millibus passuum XXII ab urbe, febri paucorum dierũ post tres atque XX annos imperij consumptus est. Ob cuius honorem, templa, sacerdotes, atque infinita alia decreta sunt. Vsque eo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ suspicionẽ lapidibus à plebe Romana perstringeretur, maluerit ratione exposita placare, quàm ulcisci seditionem.

Marcus Antoninus.

Arcus autẽ Antoninus imperauit annis XVIII.

M Iste uirtutum omnium, cælestísque ingenij extitit, ærumnísque publicis quasi defensor obiectus est. Etenim nisi ad illa tẽpora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani. Quippe ab armis quies nunquam erat: pérque omnem Oriẽtem, Illyricum, Italiam, Galliámque bella feruebant: terræmotus non sine interitu ciuitatum, inundationes fluminum, lues cre-

bræ, locustarum species agris infestæ, prorsus ut propè nihil, quo summis angoribus atteri mortales solent, dici seu cogitari queat, quod non illo imperante sæuierit. Credo *diuinitus attributum ut dum mundi lex seu natura aliunde quid hominibus incognitum gignit, rectorum consilijs tanquam medicinæ remedijs leniatur.* Is *propinquũ suum* Lucium Annium Verum, *ad imperij partem nouo beneuolentiæ genere adsciuit.* Qui Verus *inter* Altinum *atque* Concordiam *iter faciens, ictu sanguinis, quem morbum* Græci ἀπόπληξιν *uocant, undecimo imperij anno extinctus est, carminum maxime* Tragicorum *studiosus, ingenij asperi atque lasciui.* Post *cuius obitũ* M. Antoninus Remp. *solus tenuit, à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia uultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit: philosophiæ studens, literarúmque* Græcarum *peritissimus.* Hic *permisit uiris clarioribus ut conuiuia eodẽ cultu quo ipse, & ministris similibus exhiberent.* Hic *cum ærario exhausto, largitiones quas militibus impenderet, nõ haberet, neque indicere prouincialibus, aut senatui aliquid uellet: instrumentum regij cultus, facta in foro* Traiani *sectione, distraxit, uasa aurea, pocula crystallina & murrhina, uxoriam ac suam sericam & auream uestem, multa ornamẽta gemmarum: ac per duos continuos menses uenditio habita est, multúmque auri redactum.* Post *uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt. molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.* Huius *tempore* Cassius *tyrannidem arripiens, extinctus est.* Ipse *uitæ anno* LIX *apud* Vendobonam *morbo consumptus est.* De *eius nuntio* Romam *peruecto, confusa luctu publico urbe, senatus in curia ueste tetra indutus, lachrymans conuenit.* Et *quod de* Ro-

ll.iij.

mulo ægre creditum est, omnes pari sensu præsumpserunt, Marcum cælo receptum esse: ob cuius honorem templa, columnæ, multáque alia decreta sunt.

Commodus.

Vrelius Cõmodus M. *Antonini filius*, Antoninus A *& ipse dictus, imperauit annis* XIII. *Hic qualis futurus esset in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur à parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere: respondit, Ab incolumi quamuis paulatim negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sæuior omnibus libidine atque auaritia, crudelitate nulli fidus, magísque in eos atrox quos amplissimis honoribus donísque ingentibus extulerat. Intantum deprauatus ut gladiatorijs armis sæpissime in amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini, forma tamẽ meretricijsque artibus pollẽs, cum animum eius penitus deuinxisset, egresso è balneo, ueneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso ualidissimo palæstrita, compressis faucibus expirauit, anno uitæ tricæsimo secundóque.*

Heluius Pertinax.

Eluius Pertinax imperauit dies LXXXV. *Iste* H *coactus imperauit, repugnánsque suscipiẽs tale cognomentũ sortitus est. Origine gentis sordida, præfecturam urbi agens, imperator effectus scelere Iuliani multis uulneribus obtruncatur, annos natus* VII *atque* LX. *Huius caput tota urbe circumuectum est. Hoc exitu obijt uir ad humanæ conuersationis exemplum per laboris genera uniuersa absumptus, prouectúsque eò ut fortunæ uocaretur pila. Nam libertino genitus patre apud Ligures in agro squalido Lollij Gentiani, cuius in præfectura quoque clientem se esse libentissime fatebatur, fuit*

doctor literarum quæ à grammaticis traduntur, blandus magis quàm beneficus. Vnde eum Græco nomine χρησολόγον appellauere. Nũquam iniuria accepta ad ulciscendum ductus, amabat simplicitatem, communem se affatu, conuiuio, incessu præbebat. Huic mortuo Diui nomen decretum est: ob cuius laudẽ ingeminatis adusq; defectũ plausibus, acclamatũ est, Pertinace imperãte securi uiximus, neminẽ timuimus, patri Pio, patri senatus, patri omniũ bonorum.

Didius Iulianus.

D Idius Iulianus ortu Mediolanẽsis, imperauit mẽsibus VII. uir nobilis, iure peritissimus, factiosus, præceps, regni auidus. Hoc tempore Niger Pescennius apud Antiochiam, in Pannonia Sabaria Septimius Seuerus creantur Augusti: ab hoc Seuero Iulianus in abditas palatij balneas ductus, extenta damnatorum modo ceruice decollatur, caputque eius in rostris ponitur.

Septimius Seuerus.

S Eptimius Seuerus imperauit annis XVIII. Hic Pescenniũ interemit hominẽ omniũ turpitudinũ. Sub eo etiã Albinus, qui in Gallia se Cæsarẽ fecerat, apud Lugdunũ occiditur. Hic Seuerus filios suos successores suos reliquit, Bassianum & Getã. Hic in Britannia uallũ per XXXII passuũ millia à mari ad mare deduxit. fuit bellicosissimus omniũ qui ante eũ fuerunt: acer ingenio, ad omnia quæ intẽdisset in finẽ perseuerans: beneuolẽtia quò inclinasset mirabili ac perpetua: ad quærendum diligẽs, ad largiendũ liberalis: in amicos, in inimicósque pariter uehemẽs. Quippe qui Lateranũ Chilonẽ, Amilinũ Bassum, cæterósq; alios ditaret, ædibus quoq; memoratu dignis, quarũ præcipuas uidemus, Parthorum quæ dicuntur, ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit

honores uenundari: Latinis literis sufficienter instructus, Punica eloquētia promptior, quippe genitus apud Leptim prouinciæ Africæ. Is dum membrorum omnium maxime pedum dolorem pati nequiret, ueneni uice, quod ei negabatur, cibum grauis ac plurimæ carnis auidius inuasit: quem cum conficere non posset, cruditatem passus, expirauit. Vixit annos L X X.

Antoninus Caracalla.

A Vrelius Antoninus Bassianus Caracalla, Seueri filius, Lugduni genitus, imperauit solus annis V I. Hic Bassianus ex aui materni nomine dictus est. At cum è Gallia uestem plurimam deuexisset, talaréfque caracallas fecisset, coegissétque plebem ad se salutandum indutam talibus introire, de nomine huiusce uestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrem suum Getam peremit, ob quam causam, furore pœnas dedit Dirarum insectatione, quæ non immerito ultrices uocantur: à quo pòst furore conualuit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum atque Alexandrum se iussit appellari, assentantium fallacijs eò perductus, uti truci fronte, & ad læuum humerum conuersa ceruice, quod in ore Alexādri notauerat mœdens, fidem uultus simillimi persuaderet sibi. Fuit impatiens libidinis, quippe qui nouercam suam duxit uxorem. Cum Carris iter faceret, apud Edessam secedens ad officia naturalia, à milite qui quasi ad custodiam sequebatur, interfectus est. Vixit annis ferè X X X. corpus eius Romam relatum est.

Macrinus & Diadumenus.

M Acrinus cum Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati, imperauerunt menses X I I I I. ab eodē exercitu obtrūcantur, pro eo, quia Macrinus

militarem luxuriā, stipendiáque profusiora comprimeret.

Aurelius Heliogabalus.

A *Vrelius Antoninus Varius, idē Heliogabalus dictus, Caracallæ ex Semea consobrina occulte stupratæ filius, imperauit biēnio & mensibus* VIII. *Huius matris Semeæ auus Bassianus nomine fuerat, Solis sacerdos. Is cum Romam ingenti militum & senatus expectatione uenisset, probris se omnibus contaminauit. Cupiditatem stupri quam adsequi naturæ defectu nondum poterat, in se conuertens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalib. matri se Magnæ sacrauit. Hic Macellum, qui post Alexander est dictus, consobrinum suum Cæsarem fecit. Ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris à milite tractum est, militari cauillo appellantium, indomitæ & rabidæ libidinis catulam. Nouissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime reciperet, usque ad Tiberim deductum, adiecto pondere ne unquam emergeret, in fluuium proiectum est. Vixit annis* X V I, *atque ex rebus quæ acciderant, Tiberinus, Tractitiúsque appellatus est.*

Seuerus Alexander.

S *Euerus Alexander imperauit annis* X I I I. *Hic bonis Reip. fuit ærumnosus. Sub hoc imperante, Taurinus Augustus effectus est. Ob timorem ipse se Euphrati fluuio obiecit. Tūc etiā Maximinus regnum arripuit, pluribus de exercitu corruptis. Alexander uero cum deseri semet à stipatoribus uidisset, matrem sibi causam fuisse mortis exclamans, accurrenti percussori, obuoluto capite, ceruices suas ualide compressas præbuit, anno ui*

tæ XXVI. *Huius mater Mammea eò filium coegerat ut illa ipsa quanuis permodica, si mensæ prandióque superessent, alteri conuiuio reponerentur.*

Iulius Maximinus.

I *Vlius* Maximinus Thrax *è militarib⁹, imperauit annis* III. *Is dum persequitur pecuniosos, insontes pariter noxiósque, apud* Aquileiam *seditione militum discerptus est una cum filio, conclamãtibus cunctis militari ioco, ex pessimo genere ne catulum habendũ.* Huius *imperio duo* Gordiani *pater & filius principatũ arripientes, unus post unum interiere.* Pari *etiam tenore* Pupienus *&* Balbinus *regnum inuadentes, perempti sunt.*

Gordianus.

G *Ordianus nepos* Gordiani *ex filia, ortus* Romæ *clarissimo patre, imperauit annis* VI. *apud* Ctesiphontem, *à* Philippo *præf. præt. accensis in seditionẽ militibus, occiditur anno uitæ* XX. *Corpus eius prope fines* Romani Persicíque *imperij positum, nomen loco dedit* Sepulchrum Gordiani.

Philippus.

M *Arcus* Iulius Philippus *imperauit annis* V. Veronæ *ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentium præciso. filius autem eius* Gallus Iulius Saturninus, *quem potentiæ sociauerat,* Romæ *occiditur agens uitæ annos duodecim, adeo seueri & tristis animi, ut iam tum à quinquenni ætate, nullo prorsus cuiusquam commento ad ridendum solui potuerit: patrémque ludis secularibus petulantius cachinnantem, quanquam adhuc tener, uultu notauerit auersato.* Is Philippus *humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore.*

Decius.

D Ecius è Pannonia Bubalia natus, imperauit menses XXX. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit: uir artibus cunctis, uirtutibúsque instructus, placidus & communis domi, in armis promptissimus. in solo Barbarico inter cõfusas turbas gurgite paludis summersus est, ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filiꝰ uero eius bello extinctus est. Vixit annis L. Huius temporibus Valens Licinianus imperator effectus.

Virius Gallus.

V Irius Gallus cum Volesiano filio imperauerunt annis II. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à senatu imperator creatus, nec multo post pestilẽtia consumptus est. Sub his etiã AEmulianus in Mœsia imperator effectus est: contra quem ambo profecti, apud Interamnam ab exercitu suo cæduntur, anno ætatis pater septimo circiter & XL, creati in insula Menynge, quæ nunc Girba dicitur. AEmilianus uero menses quatuor dominatus, apud Spoletum siue põtem, quem ab eius cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt, inter Otriculum, Narniámque, & Spoletum, & urbem Romam regione media positũ. Fuit autem genere Maurus, pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis quatuor minus L.

Licinius Valerianus.

L Icinius Valerianus cognomento Colobius, imperauit annis quindecim, parentibus ortus splendidissimis, stolidus tamen & multum iners, neq; ad usum aliquem publicum officio, consilio seu gestis accommodatus. Hic filiũ suũ Gallienum Augustum fecit, Gallienúque filiũ Cornelium Valerianum Cæsarem. His imperantibus Regilianus in Mœsia, Cassius Labienus Posthu-

mus in Gallia, Gallieni filio interfecto, imperatores effecti sunt. Pari modo AElianus apud Moguntiam, cum in AEgypto AEmilianus, apud Macedonas Valens, Mediolani Aureolus dominatum inuasere. Valerianus uero in Mesopotamia bellum gerens, à Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit, rex eiusdem prouinciæ incuruato eo pedem ceruicibus eius imponens, equum ascendere solitus erat.

Gallienus.

G *Allienus quidem in locum Cornelij filij sui, Saloninum alterum filium subrogauit, amori diuerso pellicum deditus, Saloninæ coniugis & concubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pannoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonij specie susceperat Pipam nomine. Nouissime aduersus Aureolũ profectus est. Quẽ cum apud pontẽ, qui ex eius nomine Aureolus appellatur, obtentũ detrusumq; Mediolanum obsedit, eiusdem Aureoli commento à suis interijt. regnauit annis X V, cum patre septem, & solus octo. Vixit annis L.*

Claudius.

C *Laudius imperauit annis I I. Hunc plerique putant Gordiano satum, dum adolescens à muliere matura institueretur ad uxorem. Hunc Claudius Gallieni morientis sententia imperator designatus, ad quem Ticini positum per Gallonium Basilium indumenta regia direxerat. extinctóque à suis Aureolo, receptis regionibus aduersum aciem Alemannorum haud procul à lacu Benaci dimicans, tantam multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius uero, cum ex fatalibus libris, quos*

inspici præceperat, cognouisset sententiæ in senatu dicendæ primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, *qui tunc erat, se offerente, ipse uitam suam, haud passus responsa frustrari, dono* Reipub. *dedit, præfatus neminem tanti ordinis primas habere nisi ipsum imperatorem.* Ea *res sic erat cunctis grata, ut non diui uocabulū modo, sed ex auro statuam prope ipsum* Iouis *simulacrū, atque in curia imaginem auream proceres sacrauerint.*

Quintillus.

H*Vic successit frater eius Quintillus.* Is *paucis diebus imperium tenens, interemptus est.*

Aurelianus.

A*Vrelianus genitus patre mediocri, & ut quidam ferūt,* Aurelij *clarissimi senatoris colono inter* Da*ciam &* Macedoniam, *imperauit annis* V. *Iste haud dissimilis fuit* Magno Alexandro, *seu* Cæsari *dictatori.* Nam *Romanam urbem triennio ab inuasoribus receptauit: cum* Alexāder *annis* X I I I *per uictorias ingentes ad* Indiam *peruenerit, &* C. Cæsar *decēnio subiecerit* Gallos, *aduersum ciues quadriennio congressus.* Iste *in* Italia *tribus prælijs uictor fuit apud* Placentiam, *iuxta amnem* Metaurū *ac fanum* Fortunæ: *postremo* Ticinensibus *in campis. huius tempore apud* Dalmatas Septimius *imperator effectus, mox à suis obtruncatur.* Hoc *tempore in urbe* Roma *monetarij rebellarunt, quos* Aurelianus *uictor ultima crudelitate compescuit.* Iste *primus apud* Romanos *diadema capiti innexuit: gemmisque, & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitum* Romanis *moribus uidebatur, usus est.* Hic *muris ualidioribus & laxioribus urbem sepsit.* Porcinæ *carnis usum populo instituit.* Hic Tetricū, *qui imperator ab exercitu in* Gallijs *effectus fuerat, cor-*

rectorem Lucaniæ prouexit, aspergens hominem eleganti ioco, Sublimius habendũ regere aliquã Italiæ partẽ, quàm trans alpes regnare. Nouissime fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius, nomina pertulit adnotata, falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, ab ijsdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est. Fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiã filij sororis interfector. Hoc tempore VII mensibus interregni species euenit.

Tacitus.

T *Acitus post hunc suscepit imperium, uir egregie moratus, qui ducentesimo imperij die apud Tarsum febri moritur.*

Florianus.

H *Uic successit Florianus. Sed cũ magna pars exercitus equitantiũ Probũ militiæ peritũ legisset, Florianus dierũ LX quasi per ludum imperio usus, incisis à semetipso uenis, effuso sanguine consumptus est.*

Probus.

P *Robus genitus patre agresti hortorũ studioso, Dalmatio sanguine, imperauit annis VI. Iste Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ imperatores effectos oppressit. Vineas Gallos & Pãnonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorẽ, uineis conseuit. Hic Sirmio in Turri ferrata occiditur.*

Carus.

C *Arus Narbonæ natus, imperauit annis II. Iste confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interijt.*

Numerianus quoque filius eius, cum oculorum dolore correptus in lecticula ueheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors quousq; Aper inuadere posset imperiũ, fœtore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadẽs imperiũ, à Carino in cãpis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminib⁹ occidit. Matrimonia nobiliũ corrupit: cõdiscipulis quoq;, qui taxauerũt eũ in auditorio uerbi fatigatione, perniciosus fuit. Ad extremũ trucidatur eius præcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse.

Diocletianus.

D Iocletianus Dalmata, Amulini senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea: quorum uocabulis, donec imperium sumeret, Diocles appellatus, ubi orbis Romani potentiam cepit, Graium nomen in Romanũ morẽ conuertit. imperauit annis XXV. Is Maximianum Augustum effecit. Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium Cæsares creauit, tradens Constantio Theodoram Herculij Maximiani priuignam abiecta uxore priori. Hoc tẽpore Carausio in Gallijs, Achilleus apud AEgyptum, Iulianus in Italia imperatores effecti, diuerso exitu periere. E quibus Iulianus acto per costas pugione, in ignem abiecit se. Diocletianus uero apud Nicomediam spõte imperiales fasces relinquens, in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiẽdum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit, Vtinam Salonæ possetis uisere olera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandũ iudicaretis. Vixit annis LXVIII, ex quens cõmuni habitu propè

nouem egit. Morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem uoluntaria. Quippe cum à Constantino atque Licinio uocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse ualeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse, ac Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, uenenum dicitur hausisse. His diebus Constantius Constantini pater, atque Armentarius, Cæsares Augusti appellantur, creatis Cæsaribus, Seuero per Italiam, Maximino Galerij sororis filio per Orientem: eodémque tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius imperator in uilla VI millibus ab urbe discreta, itinere Lauicano, dehinc Licinius Augustus efficitur, paríque modo Alexãder apud Carthaginem imperator fit: similíque modo Valens imperator creatur, quorũ exitus iste fuit. Seuerus ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinguitur, funúsq; ei⁹ Gallieni sepulchro infertur, quod ab urbe abest per Appiã millibus nouem.

Galerius Maximianus.

Galerius Maximianus, consumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius à Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere postremo fractis laqueo ceruicibus luit. Alexander à Constantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduersus Constantinum congreditur, paulo superius à ponte Miluio, in pontem nauigijs compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, uoratúmque limo pondere thoracis corpus uix repertum. Maximianus apud Tarsum morte simplici perijt. Valens à Licinio morte mulctatur. Fuerunt autem morum huiusmodi: Aurelius Maximianus cognomento Herculius, ferus natura, ardens libidine, consilijs stolidus, ortu agresti, Pan-

nonióque. Nam etiam nunc haud longe Sirmio, eminet locus palatio ibidem constructo, ubi parētes exercebāt opera mercenaria. Aetate interijt sexagenarius, annorū X X imperator. Genuit ex Europia Syra muliere Maxentiū, & Faustam coniugem Constātini: cuius patri Constantio tradiderat Theodoram priuignam. Sed Maxentiū suppositum ferunt arte muliebri, tenere mariti animum laborantis auspicio praeuissimi coepti à puero. Is Maximianus charus nulli unquā fuit, nec patri, aut socero quidē Galerio.

Galerius Armentarius.

G Alerius autem fuit (licet multa agrestiq; iustitia) satis laudabilis, pulcher corpore, eximius & felix bellator, ortus parentibus agrarijs, pastor armentorum: unde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Dacia Ripensi, ibíque sepultus est: quem locum Romulianum etiā uocabulo Romulae matris appellarat. Is insolenter affirmare ausus est, matrem more Olympiadis Alexādri Magni creatricis, compressam dracone semet concepisse.

Galerius Maximinus.

G Alerius Maximinus sorore Armentarij progenitus, uerόque nomine ante imperium Daza dictus, Caesar quadriennio, dehinc per Orientem Augustus triennio fuit: ortu quidē atque instituto pastorali, uerum sapientissimi cuiusque, ac literatorum cultor, ingenio quieto, uini auidior. Quo ebrius, quaedam corrupta mente aspera iubebat: qui cū pigeret factum, differri quae praecepit, in tempus sobrium ac matutinum statuit.

Alexander.

A Lexander fuit Phryx origine, ingenio timidus, inferior aduersus laborem uitio senectae aetatis. His omnibus absumptis, imperij iura penes Constan-

mm.i.

tinum & Licinium deuenere.

Constantinus.

C*onstantinus Constantij imperatoris & Helenæ filius, imperauit annis* XXX. *Hic dum iuuenculus à Galerio in urbe Roma religionis specie obses teneretur, fugam arripiēs, atque ad frustrādos insequētes, publica iumēta quaqua iter egerat, interficiens, ad patrem in Britanniam peruenit: & forte hisdem diebus ibidem Constantiū parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis qui aderant adnitentibus, sed præcipue Eroco Alemannorum rege auxilij gratia Cōstantium comitato, imperium capit. Hic sororem suam Constantiam, Licinio Mediolanum accito coniungit: filiúmque suū Crispum nomine ex Mineruina concubina susceptum, item Cōstantinum, ijsdem diebus natum oppido Arelatensi, Licinianúmque Licinij filium, mensium ferè* XX *Cæsares effecit. Verum enimuero ut imperia difficile concordiam custodiunt, dissidium inter Licinium Constantinúmq; exoritur, primúmque apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinij irrumpente, Licinius fugam petijt: Byzantiúmque fuga uolucri peruenit. ibi Martinianum officiorum magistrum Cæsarem creat. Dehinc Constantinus acie potior apud Bithyniam adegit Licinium pacta salute indumentum regium offerre per uxorem. Inde Thessalonicam missum, paulo post eū, Martinianúmque iugulari iubet. Hic Licinius annum dominationis ferè post* XIIII, *uitæ proxime* LX, *occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neque alienus à luxu uenereo, asper admodū, haud mediocriter impatiens: infestus literis quas per inscitiā immodicam, uirus ac pestem publicam nominabat, præcipue forensem industriā. Agra-*

rijs planè ac rusticantibus,quia ab eo genere ortus altúsque erat,satis utilis:ac militiæ custos ad ueterum instituta seuerissimus. spadonum & aulicorum omnium uehemens domitor, tineas soricésque palatij eos appellans. At Cōstantinus obtento totius Romani imperij mira bellorū felicitate regimine, Fausta coniuge,ut putant,suggerente, Crispum filiū necari iubet.Dehinc uxorem suam Faustam in balneas ardentes coniectam interemit,cum eum mater Helena ardore nimio nepotis increparet.Fuit uero ultra quàm æstimari potest,laudis auidus.Hic Traianum herbam parietariam ob titulos multos ædibus inscriptos,appellare solitus erat.Hic pontem in Danubio construxit:habitum regium gemmis,& caput exornans perpetuo diademate.Commodissimus tamen rebus multis fuit:calumnias sedare legibus seuerissimis:nutrire artes bonas,præcipue studia literarum:legere ipse,scribere,meditari,audire legationes,& querimonias prouinciarū. Cúmque liberis,filióque fratris Dalmatio, Cæsaribus confirmatis, III & LX annis uixisset, ex quibus dimidios ita ut XIII solus imperaret,morbo consumptus est,irrisor potius quàm blandus.Vnde prouerbio uulgari,Tracala X annos præstantissimus,XII sequentibus latro, X nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatus.Corpus sepultū in Byzantio,Constantinopoli dicta:quo mortuo,Dalmatius militum ui necatur.Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est,Constantino,& Constantio, ac Constante filijs Constantini . hi singuli has partes regendas habuerunt : Constantinus iunior cuncta trans alpes. Constantius à freto Propontidis,Asiam atque Orientem,Constans Illyricum,Italiámq;,& Africam,Dalmatiam, Thraciam, Macedoniámque,& Achaiam.

Annibalianus, Constans & Constantius.

Nnibalianus Dalmatij Cæsaris consanguineus,
A Armeniam, nationésque circunsocias, interim ob Italiæ, Africǽque ius dissentire statim Constantinus, & Constans cœperunt. Constantinus latrocinij specie dum incautus, fœdéque temulentus in aliena irruit, obtruncatus est, proiectúsque in fluuium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia. Constans uero uenandi cupidine dum per syluas saltúsq; erraret, conspirauere aliquãti militares in eius necem, autoribus Chrestho & Marcellino, simúlque Magnentio: qui ubi patrãdi negotij dies placuit, Marcellinus natalem filij simulans, plerosque ad cœnam rogat. Itaque in multam noctem conuiuio celebrato, Magnentius quasi ad uentris secreta secedens, habitum uenerabilem capit. Ea re cognita, Constans fugere conatus, apud Helenam oppidum Peirenæo proximum, à Gaisóne cum lectissimis misso, interficitur anno XIII Augustæ dominationis: nam Cæsar triénio fuerat, æui septimo uicesimóque. Hic fuit debilis pedibus manibúsque, articulorum dolore: fortunatus cæli temperie, fructuum prouẽtu, nulla à Barbaris formidine: quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum rectores non pretio, sed iudicio prouexisset. Huius morte cognita, Vetranio magister militum imperium in Pannonia apud Mursiam corripuit: quem Cõstantius non post multos dies regno exuit, grandæuo ætate non uitam modo, sed etiam uoluptarium otium concedens. Fuit autem propè ad stultitiam simplicissimus.

Constantius.

Onstantius Gallũ fratrem patruelẽ Cæsarẽ pro-
C nuntiat, sororem Cõstantinam illi coniungens. Magnentius quoq; Decentium consanguineũ suũ trãs

alpes Cæsarē creaunt. His diebus Romæ Nepotianus Eutropiæ Cōstantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quē octauo die uicesimóque Magnentius oppressit. Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiā dimicans uicit. In quo bello penè nūquam amplius Romanæ consumptæ sunt uires, totiúsque imperij fortunæ pessundatæ. Dehinc cum se Magnentius in Italiā recepisset, apud Ticinum plures fudit incautius & ut in uictoria solet, audacius persequētes. Nec multo pòst apud Lugdunū coangustatus, gladio occultè prouiso, ictum pulsu parietis iuuans, trāsfosso latere, ut erat uasti corporis, uulnere, naribúsq; & ore cruorem effundens, mense imperij XLII, ætatis anno L, expirauit, ortus parētibus qui Galliam inhabitant: legendi studio prōptus, sermonis acer, animi tumidi, & immodicæ timidus: artifex tamē ad occultādā audaciæ specie formidinē. Eius morte audita, Decētius laqueo fasciæ ad collū posito uitā finiuit. Hoc tēpore Gallus Cæsar à Constātio occiditur. Imperauit annis IIII.

Siluanus.

SIluanus imperator effectus, die imperij XXVIII, perimitur. Fuit ingenio blandissimus, quanquam barbaro patre genitus, tamen institutione Romana satis cultus & patiens.

Constantius.

COnstantius Claudium Iulianum, fratrē Galli honore Cæsaris assumit, annis natum ferè III atque XX. Iste in campis Argentoratensibus apud Gallias, cum paucis militibus, infinitas hostium copias deleuit. Stabant aceruu montium similes, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarius, fusi omnes optimates: redditus limes Romanæ possessionis, ac

mm.iij.

postmodum cum Alemannis dimicans, potentissimum eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus Gallicanis Augustus pronuntiatur. Hic Cōstantius urgere legationibus in statum noménque pristinum reuerti.

Iulianus.

Vlianus mandatis mollioribus refert se sub nomi-
I ne celsi imperij multo officiosius pariturum. Hinc Constantius magis magisque ardens dolore: atque ut erat talium impatiēs, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenem febri acerrima, quam indignatio nimia uigilijs augebat, interijt anno æui I I I I & X L. imperij I X atque X X X, uerum Augustus I I I I, X X'que. Octo solus: cum fratribus atque Magnentio X V I: X V Cæsar. Felix bellis ciuilib⁹, externis lachrymabilis: mirus artifex in sagittis: à cibo, uinóque & somno multum intemperans, patiens laboris, facundiæ cupidus: quam cum assequi tarditate ingenij non posset, alijs inuidebat. Spadonū, aulicorúmque amori deditus & uxorum, quibus contentus, nulla libidine transuersa, aut iniusta polluebatur. Sed ex coniugibus, quas plurimas sortitus est, præcipue Eusebiā dilexit: decoram quidē, uerum per Amantias, & Gorgonias, & alia importuna ministeria uexantem famam uiri, contrà quàm fœminis modestioribus mos est: quarum sæpe præcepta maritos iuuant. Nanque ut cæteras omittam, Pōpeia Plotina, incredibile dictu est quanto auxerit gloriā Traiani: cuius procuratores cum prouincias calūnijs agitarent, adeo ut unus ex ijs diceretur locupletium quenque ita conuenire, Quæ habes ad mensam? Vnde habes? tertium, Pone quæ habes: illa coniugem corripuit, atque increpans quòd laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit ut postea exactiones improbans & detestans, fiscum lienem uocaret,

quod eo crescente artus reliqui tabescant. Igitur Iulianus *redacta ad unum se orbis* Romani *curatione, gloriæ nimius cupidus, in* Persas *proficiscitur.* Illic *à transfuga quodam in insidias deductus, cum eum hinc inde* Parthi *urgerent, è castris iam positis, arrepto tantum clypeo procurrit.* Cúmque *inconsulto ardore nititur ordines ad præliũ componere, ab uno ex hostibus & quidem fugiente, conto percutitur.* Relatúsque *in tabernaculum, rursúsque ad hortãdos suos egressus, paulatim sanguine uacuatus, circa noctis fere medium defecit, præfatus, cõsulto sese de imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studijs amicorum, ex inuidia rei præ discordia exercitus periculum pararet.* Fuerat *in eo literarum ac negotiorũ ingens scientia, eo iuuauerat philosophos &* Græcorum *sapientissimos.* Vsu *promptior corporis, quàm ualidus quidem, sed breuis fuit.* Hæc *minuebat quarundam rerũ neglectus modus.* Cupido *laudis immodica, cultus numinum superstitiosus: audax plus quàm imperatorem decet.* Cui *salus propria, cum semper ad securitatem omniũ, tum maxime in bello conseruanda est.* Ita *illum cupido gloriæ flagrantior peruicerat, ut neque terræmotu, neque plerísque præsagijs, quibus uetabatur petere* Persidem, *adductus sit finem ponere ardori, ac ne noctu quidem uisus, ingens globus cælo lapsus diem belli cautum præstiterit.*

Iouinianus.

I *Ouinianus genitus patre* Varroniano, *incola agri* Singidonensis *prouinciæ* Pannoniæ *imperauit menses* VIII. *Cuius patri cũ liberos crebros amitteret, præceptũ somnio est, eũ qui iam instante uxoris partu edẽdus foret, diceret* Iouinianum. Hic *fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarũ studiosus.* Hic *dũ à* Persi-

de hyeme aspera mediáque Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, ex ēctrio noui operis grauatus esset, repente interijt, annos gerens proxime X L.

Valentinianus.

V*Alentinianus imperauit annis* X I I, *minus diebus* C. H*uius pater* Gratianus *mediocri stirpe ortus apud* Cibalas, F*unarius appellatus est, eo quòd uenalitium funem portanti quinq; milites nequirēt extorquere. eo merito ascitus in militiam, usque ad præfecturæ prætorianæ potentiam conscendit: ob cuius apud milites commendationē,* Valentiniano *imperiū resistenti aggeritur.* Hic Valentem *consanguineum suum sibi sociū in imperio asciuit: ac demum* Gratianum *filium, necdum plene puberē, hortatu socrus & uxoris* Augustum *creauit.* Hic Valētinianus *fuit uultu decens, solers ingenio, animo grauis, sermone cultissimus.* Q*uanquā enim ad loquendum parcus, seuerus, uehemens, infestus tamen uitijs, maximéq; auaritiæ: cuius punitor ipse fuit acer: & in ijs, quæ memoraturus sum,* Hadriano *proximus. Genera uetustissimorū meminisse, noua arma meditari: fingere terra seu limo simulacra: prudenter uti locis, temporibus, sermonibus: atque ut breuiter concludam, si ei infidis hominibus, queis sese quasi fidissimis prudētissimísque dederat, carere, aut probatis, eruditisq; monitoribus uti licuisset, perfectus haud dubie princeps enituisset.* H*uius tēpore* Firmus *apud* Mau*ritaniā regnum inuadēs, extinguitur.* Valētinianus *apud* Bergentionem *legationi* Q*uadorū respondens, anno æui* V & L, *impetu sanguinis, uoce amissa, sensu integer expirauit.* Q*uod quidem ..te imperātia cibi, ac saturitate, quæ artus diffuderat, accidisse plures retulere. Itaque eo mortuo,* Valentinianus *adhuc quadriennis, autore* Equitio,

ac Merobaude propinquo, ubi cum matre fuerat adlatus, creatus est imperator.

Valens.

V*Alens unà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnauit annos decem, menses quinque.* Hic Valens cum Gotthis lachrymabili bello commisso, sagittis saucius, in casam deportatur uilissimam: ubi superuenientibus Gotthis, ignique supposito, incendio concrematus est. In quo probanda hæc fuere: Fuit possessoribus consultor bonus, mutare iudicia uerus, in amicos fidus: irasci sine noxia ac periculo cuiusquam, sanè ualde timidus. Huius temporibus Procopius tyrannus cadens extinguitur.

Gratianus.

G*Ratianus genitus Sirmij, imperauit cum patre Valentiniano annis octo, diebus LXXXV. cum patruo & fratre tribus, cum eodem fratre ac Theodosio quatuor, & cum his omnibus accedente Archadio, menses sex.* Hic apud Argentarium oppidũ Galliæ XXX Alemannorum milia in bello extinxit. Hic cum animaduertisset Thraciam Daciámque tanquam genitales terras possidẽtibus Gotthis, Taiphalis, atque omni pernicie atrocioribus Hunnis, & Alanis, extremum periculũ instare nomini Romano, accito ab Hispania Theodosio, cunctis fauentibus, agenti annum à tricesimo tertium, imperiũ committit. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus: carmẽ facere, ornate loqui, explicare controuersias rhetorum more. nihil aliud die noctúque agere quàm spiculis meditari: summæque uoluptatis, diuinǽque artis credere ferire perite sibi destinata: abíque, uini ac libidinis uictor: cunctísque fuisset plenus bonis. si ad cognoscendam

reipublicæ gerendæ ſcientiam animum intendiſſet, à qua propè alienus, nõ modo uoluntate, ſed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad ſe tranſtulerat, anteferret ueteri ac Romano militi, adeóque Barbarorum comitatu & propè amicitia capitur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra ſe militum excitauit. Hoc tempore cum Maximus apud Britanniam tyrannidem arripuiſſet, & in Galliam tranſmiſiſſet, ab infenſis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugauit, nec mora extinxit, qui uixit annis trigintaocto.

Theodoſius.

THeodoſius genitus patre Honorio, matre Thermãtia, genere Hiſpanus, originem à Traiano principe trahens: à Gratiano Auguſto apud Sirmium imperator effectus, regnauit annis uigintiſeptem. Huic ferunt nomen ſomnio parentes monitos ſacrauiſſe, ut Latine intelligimus, A' deo datum. De hoc etiã oraculo in Aſia diuulgatum eſt, eum Valenti ſucceſſurum, cuius nomen è Θ & E, O, atque Δ Græcis literis initiaretur. Qua cognatione principij deceptus Theodorus, cum ſibi imperiũ præſumeret, ſceleſtæ cupidinis ſupplicia percepit. Fuit autem Theodoſius propagator Reip. atque defenſor eximius. Nam Hunnos & Gotthos, qui eam ſub Valente defatigaſſent, diuerſis prælijs uicit. Cũ Perſis quoque petitus pacem pepigit. Maximum autem tyrannum qui Gratianum interfecerat, & ſibi Gallias uindicabat, apud Aquileiã extinxit. Victorem quoque eius filium, intra infantiæ annos à Maximo patre Auguſtum factum, necauit. Eugeniũ quoque tyrannum, atque Arbogaſtem ſuperauit, deletis eorum decem milibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confi-

ſus uiribus Arbogaſtis, poſtquam apud Viennam Valentinianum extinxerat, regnum inuaſit: ſed mox ſimul cum uita imperium perdidit. Fuit autem Theodoſius moribus & corpore Traiano ſimilis, quantum ſcripta ueterum & pictura edocent. Sic eminens ſtatus, membra eadem, par cæſaries, os abſque eò quod illi aliquantum uellendo ſteriles genæ, neque tam ingentes oculi erãt, neſcio an & tanta gratia tantúſque flos in facie, ſeu tãta dignitas in inceſſu. Mens uero prorſus ſimilis, adeo ut nihil dici queat quod non ex libris in iſtum uideatur transferri. Clemens animus, miſericors, communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans: in omnes homines honorificus, uerum effuſius in bonos: ſimplicia ingenia æque diligere, erudita mirari, ſed innoxia: largiri magno animo magna: amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eóſque honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præſertim quorum erga ſe uelut patrem aſpero caſu officia probauerat. Illa tamen, quibus Traianus aſperſus eſt, uinolentiam ſcilicet, & cupidinem triumphandi, uſque eo deteſtatus eſt, ut bella non mouerit, ſed inuenerit: prohibuerítque lege, miniſteria laſciua, pſaltriáſque comeſſationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiæ, ut conſobrinarũ nuptias uetuerit, tanquam ſororum. Literis, ſi nimium perfectos contemplemur, mediocriter doctus, ſagax planè, multúmque diligens ad noſcenda maiorum geſta: è quibus non deſinebat execrari ueterum facta ſuperba, crudelia, libertati infeſta quæ legerat: ac Cinnam, Marium, Syllámque, atque uniuerſos dominantiũ, præcipue tamen perfidos & ingratos. Iraſci ſanè rebus indignis, ſed flecti cito: unde modica dilatione emolliebãtur aliquãdo ſeuera præcepta. habuítq; à naturæ munere, quod Auguſtus à philoſophiæ doctore di-

dicerat: qui cum uidisset eũ facile commoueri, ne asperum aliquid statueret, monuit ut ubi irasci cœpisset IIII *atq;* XX *Græcas literas memoria recenseret, ut illa concitatio, quæ momẽti est, mente aliò traducta, parui temporis interiectu languesceret.* Melior haud dubie, *quod est raræ uirtutis, post auctam annis potentiam regalem, multóque maxime post ciuilem uictoriam.* Nam *&* *annonæ curam sollicitus attendere, & auri argentiq; graue põdus sublati, atque expensi à tyranno, multis è suo restituere, cum benigni principes, & quidẽ uix fundos solerent nudos, ac deformata prædia concedere.* Iam *illa minutiora, & ut dicitur, intra aulam: quæ quidem quia occulta sunt, magis naturæ hominum curiosæ oculos auré́sque ad se trahũt: patruum colere tanquam genitorẽ, fratris mortui sororísque liberos habere pro suis, cognatos affinésque parentis animo complecti: elegans lætúmque conuiuium dare, non tamen sumptuosum: miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus.* Exercebatur *neque ad illecebras, neque ad lassitudinem: ambulationibus magnis, cũ esset otium, reficiebat animum: uescendi continentia ualetudinem regebat: sicque in pace rebus humanis annum agens* L. *apud* Mediolanum *excessit: utranque* Remp. *utrique id est* Arcadio *&* Honorio *quietam relinquens.* Corpus *eius eodem anno* Constantinopolim *translatum atque sepultum est.*

FRANCISCO BORGIAE EPISCOPO ET PONTIFICALIS AERARII PRAEFECTO POMPONIVS LAETVS.

SOLET quæri ab studiosis uiris, utilisne sit historia. Nos uero nõ modo utilẽ & frugiferã, sed necessariã mortalibus esse contendimus. & quẽadmodũ agricolatione corpora, sic monimentis rerum animi fouẽtur. Vitæ cupido pharmaca pellendis morbis inuenit. Series rerum, ne unà cum eo qui gerit, interiret, historiam excogitauit. quantóque nobilior corpore animus, tanto cæteras dotes præcellit historia, potissimámque sibi sapientiæ partem uẽdicat. In ea enim est imitatio uiuendi, uitia detestatur, uirtutes ardore quodã imitationis effert. Et cum rebus omnibus tempora uetustatem afferant, historia numero annorum admirabilior est, & sanctior habetur. Scripserũt multi de eius utilitate, déque eius obseruatione, quæ præterire negligentia non est. Ab historicis abesse debent fœdum crimen assentationis, & amor ac beneuolentia, metúsque & simultas, quibus corrũpitur narratio, uti sæpenumero contigit. Aiũt enim, Scribe securus quod lubet, & quod uelis narres, habiturus mendaciorũ comites. Principes historiarũ cur dissentiũt? cur uaria tradunt? quòd iudiciũ quo solemus in rebus uti, sæpius decipit. Itaque scribẽtes quæ ipsi uidimus, unde nomen esse memorãt, errore liberi uera fateremur. Sed quoniã ad ea quæ ab seculis nostris remota sunt, accommodatur narrandi materia, iudicio opus est simul &

memoria. accuratius legere prodest. Laudatur etiã in historia breuitas, quæ sit aperta ac lucida, ut illa Crispi Sallustij. Liuius modo breuis, modo copiosus, plus eloquentiæ addidit. Sunt & alij candidi, alij nimis phalerati & tumidi. Veterũ simplicitas, ut fuit M. Catonis, & Q. Fabij, interijt. Nos uero breues esse uolumus, & sæpius digressi sumus ornatus gratia. Verũ si candor ille simplicitatis antiquæ aberit, ueniã oramus: quam cum sciamus minime mereri, præcipue nobis dandã ab his qui legerint, aut audierint, arbitramur. Præterea historia quouis modo scripta delectationem adfert. Natura ipsa ad rerum notitiã prouocamur: résque auidius quàm eloquẽtia petitur, ut qui qualibet nuda rerum cognitione etiã anilibus fabellis capiamur. Nihil his commentarijs falsi, quantũ perspeximus, ausi sumus, exorsi ab interitu iunioris Gordiani usq; ad exiliũ Iustini Heracliorũ. Multa dispersa in unum corpus collegimus. Ab Philippis uero usq; ad cædem AEmiliani, quia Trebonij Pollionis labor sine capite est, & monimẽta illorum temporum desiderantur, nimis circuncise narrauimus: utcunque certi sumus, procuIdubio libellos tibi Borgia placituros, qui memoria seculorum plurimum delectaris, & ob id à publicis negotijs seuocaris. Alij uero, si cætera nobis deessent, quoniam titulus tuæ humanitatis index est, satis sunt probaturi.

Põponij Læti epitaphiũ, per Domitiũ Palladiũ Soranum.

Hic iacet exigua Lætus Pomponius urna,
Cuius honos merito pulsat utrunque polum.
Lætus erat Romæ uates sublimis, & idem
Rhetor, nunc campis lætior Elysijs.

ROMANAE HISTORIAE COMPENDIUM, ab interitu Gordiani iunioris usque ad Iustinum tertium, per Pomponium Lætum.

BALBINVS, PVPIENVS, GORDIANVS.

MAXIMINO profligando, qui primus posthabita senatus autoritate, ab exercitu imperator Augustus appellatus est, ex concione Vectij Sabini, patres imperium duobus uiris decreuere, & populus Rom. concordi assensu ac lætitia sciuit. Ii fuere Decius Cælius Balbinus, & M. Clodius Pupienus. Hic quanuis homo nouus, per gradus dignitatis satis illustris erat, & grauitate ac seueritate uenerabilis. Balbini maiores ex Gadibus Hispaniæ cum Pompeio Magno uenerant, & ciuitate donati. horum primus Theophanes Balbus, Romæ appellatus Cornelius, quem M. Tullius defendit. Igitur Balbinus nobilitate familiæ: fortunisque & clementia satis cognitus. hic Cæsaris, ille Catonis moribus comparatus: ille contra Maximinos hostes iudicatos copias eduxit, hic urbis gubernationem suscepit: illius auspicijs cæsi Maximini, huius bonitate tumultus in urbe inter ciues ac prætorianos exortus est. Tandem neque illi seueritas, neque huic clementia profecerunt. ambos milites occiderunt. Gordianum natum annos XIII, qui modo Cæsar erat, imperatorem fecerunt, non abnuente senatu. Cuius successibus cum posset Persicum nomen deleri, insidiæ Philippi uetuerunt. Quibus circunuentus, adolescens occisus est. Etenim occultæ proditiones ad exci-

dium bonorum excogitatæ, scelera audientium prodigiorum augent. nõ fuit multa iuuenis Gordiani cædes. quicunque in eum coniurauerunt, crudelibus supplicijs afflicti interierunt.

Marcus, & Seuerus Hostilianus.

S *Enatus de morte Gordiani factus certior, Marcum quendã uirum grauem ac sapientem imperatorẽ legit, qui subita morte in palatio ubi habitabat, decessit: nec successor dilatus est: statimque lectus à patribus Seuerus Hostilianus, qui repente cũ incidisset in morbum, medicis male uenam soluentibus, occubuit. Interea literæ Philippi ad senatum adferũtur: in ijs scriptum erat, Gordianum graui morbo affectum obijsse, & Philippum ab exercitu imperatorẽ factum, rogaréque uti patres probarent. Senatus qui rem nondum nouerat, Augustum Philippum confirmauit, Gordianum inter diuos retulit.*

De imperio Philippi.

M *Arcus Iulius Philippus Vostris Arabiæ urbe, obscuris parẽtibus natus est, cuius fortunæ, humilitas generis nõ obfuit. Ab teneris annis relicto patrio solo militare cœpit: nec difficile hoc puero fuit. nam Arabes optimi sunt equites, & militiam Romanam noscere cœperunt, in Oriente res gerente Pompeio. Philippus haud parum diligens, per gradus promotionis ascendit, comes ordinis, deinde dux, post præfectus prætorio. Tandem in Perside post mortem Misithei, exercitui à Gordiano præficitur, & loco parentis, iuuenis imp. eum habuit. Misitheus, qui & idẽ Timessocles, uir modestus ac frugi, Reip. & militibus moderandis tanta dexteritate usus, ut utrisque charissimus fuerit: propter cuius bonitatem simul & ingenitam eloquentiam, eius filia adolescenti Gordiano*

nupsit, præfectúsque urbi factus. tanti uiri consilio imperium ex omni parte augebatur. Bello Persico *senis prouidentia fugatus est* Sapores *rex* Artaxerxis *filius.* Erat *autem* Sapores *statura procerus, & corpore horribilis. Recuperatæ urbes,* Antiochia *quæ est* Nisibis, & Carræ: *exerciti commeatus nunquam defuit. In eo exigendo prouincialibus minime molestus. Senatus hominem quadrigis & titulo honestauit,*

Misitheo parẽti principũ P. R. *tutori Reip.* S. P. Q. R.

Sunt *qui scribunt & hunc consilio* Philippi *obijsse.* Nam *cum medici poculum decreuissent uentris profluuio cohibendo, aliud fraude porrectum quod magis solueret.* Post *huius obitum factio* Philippi *plurimum creuit: frumentariæ naues eius opera interceptæ sunt.* Exercitúsque *esurie cum laboraret, ad loca difficiliora traductus, ad quæ per* Euphratem *commeatus aduehi non posset, amici* Philippi *negligentiæ principis id ascribebant. cæteri cum esurirent, facile crediderunt.* Iámq; *palàm princeps accusabatur, adolescentia culpabatur, quòd non digna imperio esset: tandem fames impulit penè omnes imperiũ cõmendare* Philippo, *qui unà cum iuuene imperaret: quod diu durare non potuit.* Nam & Philippus *fraudulenter omnia agebat, per clandestinos amicos noua crimina fingebat.* Et *iuuenis* Scipionum *proles, &* Augustorum *hæres æquatum sibi imperium cum indignitate* Philippi *ægreferebat.* Ea *res cædem* Gordiano *festinauit. accessit etiam ne amor* S. P. Q. R. & *militum, intellectis hominis* Arabici *fraudibus, imperium abrogaret.* Hac *uia iam* Aug. Philippus *proficiscendi ad urbem cõcionem habuit, percussóque cum* Persis *fœdere,* Mesopotamiã & Assyriam *hostibus reliquit, passus uictriciũ armorũ dedecus ut ad urbẽ*

è Syria aduolaret. In natali agro urbẽ sui nominis condi iussit Philippopolim. & nequis ambigat, aut nominis similitudine decipiatur, altera est in Thracia Philippopolis, quam Scythae diripuerũt regum Macedoniae opus. In itinere cõsortem imperij fecit Philippum filiũ: reuersus ad urbem iã uoti cõpos, plura largitus est. sed ipsius aduẽtu laetitia haud ingens, quòd prouincias amiserat. studens sedare animos omniũ, inducto cum Persis decreto, illis bellũ indixit, sperãs ignominiã abolere. Res sine sanguine peracta est, Persis prouincias restituere pollicẽtibus. Huius imperij anno II, ante XI Calẽd. Maij, ingenti pompa, magnóque sumptu & apparatu seculares ludi anno A. V. C. M. celebrati sunt. beluae triumpho Persico & ijs ludis à Gordiano asseruatae (nam iuuenis natali urbis triũphare decreuerat) hae fuisse memorantur: Elephãti XXXII, alces X, tigrides X, leones mãsueti LX, leopardi cicures XXX, hyenae X, hippopotamus unus, rhinoceros unus, arcoleontes X, cameleopardi X, onagri XX, equi feri XL, gladiatorũ paria mille. Quae omnia in Circo maximo exhibita, & scenicos ludos in Põpeij theatro tribus diebus, totidémq; noctibus (mirũ dictu) peruigil populus spectauit, funalibus atque lychnis tenebras uincẽtibus: & cũ multitudo solennibus ludis intenta esset, incendium aut ex luminaribus, aut ex ignibus coalitũ, in curia diuagatum est. Theatrũ Põpeij arsit, & ei propinquũ hecatonstylon, cẽtum columnarũ in cãpo Martio opus. Centenariam porticum appellabant. Circenses dati, in quibus certamine currendi quadragesimus equorũ è carcere missus numeratus est. De ludis secularibus pauca referre haud ab re est. Eos instituisse fertur exactis regibus M. Valerius Publicola, & appellatos, quòd plerunque hominis aetas semel intueri potest: ídque

aliquandiu seruatum est. Postea ambitione Cæsarũ cupientiũ id solẽne suis tẽporibus exhiberi, ordo corruptus est, & pro libidine seculares ludi habiti. Interea Scythæ, *qui* Mi*sitheo fidẽ præstiterant, & illius nutu quieti erant, facta irruptione limites transgressi, urbes & agros imperij* Ro*mani uastare, prædas abducere, cædes undique facere, incẽdia suscitare, domos, uillas, tuguria euertere, metum haud inanem inferebant.* Expeditioni *propere præficitur* Ma*rinus quidam, dux limitis* Sarmatici*: ab exercitu* Illyrico*rũ imperator est appellatus.* Quod *cum nuntiatum esset* Romæ, Philippus *aduocato senatu, plurimũ de* Marini *ingratitudine questus est.* Decius *uir clarus hortatus est principem ne timeret quòd* Marinus *pœnas daturus esset: qui post paulo cæsus seditione militari, pœnas luit.* Confirma*tus imperator uaticinio* Decij, *contra* Scythas *cum supplemento copiarum ipsum* Decium *misit: qui cum ad exercitum peruenisset, cõcordi assensu milites* Illyriciani *imperatorem fecerunt, renuentem ac repugnantem strictis ensibus coegerunt.* Dux *experientia rerum cautus, ne à principe accusari posset, néue locum calumnijs præberet, fidissimo nuntio literas ad* Philippũ *dedit, quibus se excusabat, suppliciter exorãs ne turbato animo ferret, promittens abdicaturũ se dignitate, ad quã inuitus tractus esset.* Philip*pus uero homo* Punica *fraude deterior, qui ut scelera tegeret, cultũ* Christiani *nominis simulabat, expeditionẽ scriptis etiã nouis legionibus cõtra* Decium *parauit: & cum posset per duces bellum gerere, ipse eductis copijs profectus est, minis ingentibus palàm asserens se* Decium *cum toto scelerato exercitu perditurum.* Hac *mente turbatus, uelut furore concitus ferebatur.* Itaque *à militibus ipse* Veronæ *cæsus est, &* Romæ *filius à prætorianis.* Is *traditur fuisse*

agglastos, & ludis secularibus ridentẽ patrem seuero uultu inspexisse, uelut illum corrigeret. Ambo Philippi uixerũt annis quinque, & immerito inter diuos relati.

Decius.

Mp. Cæs. M. Q. Traianus Decius Augu. Decius
1 Bibali inferioris Pãnoniæ urbe natus claris parentibus, ab ineunte ætate spem optimæ indolis præbuit: in quo uirtutes cum ætate creuerunt: ad amplissimas dignitates non ambitio, non empta suffragia, non corruptæ amicitiæ, sed boni mores perduxere. Igitur qui à militibus Illyricianis antè imperator factus fuerat, ab senatu Augustus est appellatus. Is cũ magnitudinẽ imperij contemplaretur, P. Cornelium Licinium Valerianum, qui postea imperauit, exercitu præfecit, uirum militarem, & bonis moribus nutritum, tum sexagesimum sextum agentem annum. Et cum de Censore eligendo potestas senatui data esset ab Decio, Valerianus absens Censor lectus, in æde Castoris & Pollucis in parte fori Rom. uersus palatium, cuius uestigia effodi uidimus. Ea Censura probata Decio patre ac filio consule, modestia Decij hoc passa est. Nam postquàm Respublica unius nutu gubernari cœpta est, ipsi imperatores Cẽsores erant. Decius, cuius uita sanctissimis institutis nunquam aduersata, cupiens nihil agere nisi quantum senatus iuberet, Cẽsuram amplissimo ordini permisit. Huius imperatoris uita, quæ & ciuilis & militaris fuit, multos habuisset laudatores, si ab Christianorũ cruciatibus se temperasset. Nam ius quintæ relationis, & procõsulare imperium, unde Augusti omnes procõsulibus necnõ & ius Tribunitiæ potestatis, quod Augustus primus sibi perpetuo uindicauerat, arbitrio senatus populíque Romani permisit, patris patriæ cognomen accepit. Sed priusquã

ad urbem rediret, ciuiles in Gallia motus sedauit. Parũ in urbe cõmoratus, cogente senatu filiũ suum Decium Cæsarẽ fecit. Patribus Rẽpublicam cõmendauit, & unà cũ filio ad liberãdas Thracias profectus est. Nam Scythæ & naualibus & terrestribus copijs omnia infestabant. Victor in primis cõgressibus, hostes in angustias locorũ, quæ in Dardanijs sunt, cõpulit & obsedit: expugnasſétq; fame, ni proditus ab suis fuiſſet. Hostium dux per legatos petijt uti relicta omni præda sineret cum suis abire trans Istrum: Romanus imperator negauit, auidus illos perdẽdi, qui toties fractis fœderibus irruperant: & qui prouincias Romani imperij quiescere non sinerent: & sua strage uix domiti, amisso rege Decibalo, Neruæ Traiano illuserint. Iámq; ferè uoti compos, Trebonianum Gallũ, ducem limitis Mysiæ, ad obsidẽdos aditus, ne fugerẽt, cum bona parte copiarum misit. Gallus consilium Barbaris patefecit, & eos monuit ut se diuiderent, & alij consisterent in insidijs prope paludem, alij in primo congressu fugam simularent paludem uersus. Barbari nonnihil addẽtes consilio Galli, rem peragunt. Cũ in pugnam descenderent, admiratus est Decius, quòd qui modo perculsi metu erant, iam arma poscerent: ignarúsque proditionis, certus uictoriæ copias educit. Illi statim terga dant, imperator insequitur. cum uentũ est ad insidias, atrocissima fit pugna, utrinq; magnæ cædes. Deciani difficillime præliabantur, luto palustri afferẽte cladem, tamen non moriuntur multi, & loco & fato aduersantibus pereunt. Decius pater cum filio occubuere: senior fortè equo sedens, ne uiuus aut contrà in manus hostium perueniret, insilijt in uoraginem paludis. Nam quæsitum eius cadauer, nusquam repertum est. Regnauerunt biennio nondũ finito. Hic fuit Deciorũ finis qui (ut credi-

bile est) se pro futura victoria deuouerunt. Ita enim Deciorum nomen facere consueuit. Decij Mures duo prioribus seculis, alter bello Hetrusco, alter bello Latino, cõstanti animo inter confertissimos hostes pro victoria patriæ se deuouentes occubuere. Hunc deuouendi morem primus creditur introduxisse Linus Codri F. qui pro patria bello Dorico se deuouit. Hic Miletum coloniam Atheniensium deduxit in Ionia. Quidam scribit Decium cupientem Philippopoli ferre opem, cito petijsse Beræam: & inde fugatum ab Echina rege Gotthorum, reparatísque in Mœsia viribus, redisse ad hostes, qui Philippopolim ceperant, & Priscum ducem sibi conciliauerãt. In ipso congressu ictum sagitta Decium filium decessisse: & patrem, uel ut cædem filij ulcisceretur, uel ut morte sua finem dolori inueniret, in confertissimos se immisisse hostes, & nusquam apparuisse, & dijs ante congressum immolasse, ad Abrittum Mœsiæ urbem. inde factum loco nomen, Ara Decij appellatur. Decius pater bonitate Traiano adæquatus, noménque optimi principis iudicio senatus meruit, appellatúsque est, Imp. Cæs. M. Q. Traianus Decius Aug. Exercitum Illyricianum mire dilexit, quia ab eo primum imperatoris nomen accepit. Senatus Decij nomine, Decianas thermas in Auentino ædificauit.

Gallus.

IMp. Cæs. C. Vib. Trebonianus Gallus Aug. patritiorũ familia ortus, in quo plus fortunæ quàm fidei fuit. quanuis cum Augustus esset, in numismatibus exprimi iusserit, Virtus Augustorũ, de se ac filio: quasi uirtute, non dolo principatum assecutus. In tanta nostrorum strage, legio quæ integra Scytharũ fide remanserat, Gallum imperatorem fecit. qui superfuerant, ad hunc

confugerunt, uelut seruatorem reliquiarum Romani exercitus. quo rumore adductus senatus, Augustum appellauit, licet & ipse scripserit. Cum Scythis fœdus percussit nō sine Romani nominis ignominia. Tunc primum diuturno & libero potẽtatu populus Romanus tributa pependit. Tūc primum Respublica iugum Scythicæ seruitutis accepit. tantáque est imperandi auiditas, ut qui præesse cupit, & ad id fastigium legi, urbes & prouincias sine discrimine donet. Hadrianus ab alijs occupatas restituit, quod principis liberalitate uideri actum potest: sed qui tributo pendendo obnoxiam fecerit Vrbem, præter Gallum fuit nemo. Tributum fuit drachmarum aurearum C C. Secus euenit quàm sperabat imperator. Barbarus cum uincit, insolentior est. Itaque contẽplatus diuitias Romani imperij, quòd & sua fide ille imperaret, ac per hoc tributū pro meritis non esset, incursiones facere, prædas abigere, ingentique agmine terra mariq; sæpius irrūpere. Depopulatur Dardaniam, Thraciam, Thessaliā, Macedoniámq;, & Hellada, & pars infestabat Asiam: undique cum plurium urbiū uastatione & excidio, Scytharū exemplo alij hostes surgunt, armáque capiunt. iam in uiscera Syriæ penetrant Parthi, & Armenias fugato rege Tyridate occupant, cuius liberi hostibus se dederunt. Scythæ magna onusti præda, in Dardanios, uelut regni sedem redeunt. Interea Gallus cum Romam uenisset, C. Vib. Volusianum filiū consortẽ imperij fecit. Scythæ rursus non cõtenti pretio, iam Italiæ minabantur: sic Barbaricæ gẽtis animus nostris opibus inhiabat. Itaq; opera AEmiliani ducis limitis Misiæ rapacissimi hostes, nō sine magna cæde in suas solitudines redire coacti sunt. Ita imperium Galli infaustum atque infelix, rerum gestarū monimentis obscurum, uerū clade generis humani

memoriæ traditum est. siquidem eo imperante, perniciosa pestis undique inguit. Tabis initiũ fuit ab AEthiopia, forte ex nimio solis ardore. Pestilitas primo cõsumptis ferè Meridianis per Oriẽtem diuagata est: inde cæteras orbis partes inuasit, ubique maximam partem incolentium exhausit, pleraque loca inhabitata reliquit. ea labes uix intra decem annos finem inuenit. Prouenisse ex infelicibus Galli auspicijs uisa est, ut qui proditione imperium arripuit, Christiani etiam dogmatis hostis: qui cum copi.s contra AEmilianum duceret, uictus, & ab suis militibus desertus, unà cum filio cæsus est. Imperauit annis duobus.

Imp. Cæs. AEmilianus Aug.

Emilianus Libycus, nãque in Mauritania ortus,
A *à pueritia cœpit stipendia mereri: & cum pro ætate honores promotionis non deessent, dux limiti Sarmatico in Mœsia à Decio præpositus, & à Gallo minime submotus: cum Scythæ solertissimum latrocinandi genus, contenti pretio non essent, AEmilianus pro concione suis militibus id pollicitus est, si hostes uicissent. Nostri præmio accensi ad conferendas cum Barbaris manus incitatiores facti. cúmque nimius ardore insisteret, apertis castrorum portis, auidum pugnandi militem educit: qui tanto impetu in hostes illatus est, ut nõ fugauerit modo, sed bona ex parte ceciderit, illorũmque regiones abactis prædis penè exhauserit. Reuersus in Mysiã, præmia assecutus est: AEmilianus persoluit. qui hoc successu adeo gratus uictori exercitui fuit ut ab eo sit imperator appellatus. ad hos motus opprimendos Gallus unà cum filio proficiscitur, nec proficit. Ambo in primis prælijs cæsi sunt, & milites AEmiliano hæserunt: qui statim ad senatũ scripsit docens se imperatorem lectum esse, promittens se liberaturũ*

Thracias & Mesopotamiam, & Armenias recuperaturũ, & depulsurũ undique hostes nominis Romani. Sed priusquam opus aggrederetur, milites qui in alpibus erant, Valerianum imperatorem faciunt: quo nuntio accepto, qui sub AEmiliano erant, ne ciuili bello & cognatorum sanguine se mutuem inficerent: contemplãtes præterea humilitatem generis AEmiliani, & nobilitatẽ Valeriani, simul & laudatissimos mores, eo interfecto, censorio uiro se tradiderunt. Imperauit autem mensibus tribus, uixit annis quadraginta. Ita res solo ducis capite peracta est.

Valerianus.

P Vblio Cornelio Licinius Valerianus successit, homo maioris spei ac opinionis quàm fortunæ. Captus ab Sapore rege Persarum, in captiuitate consenuit. Interea eius filius Licinius Gallienus ab initio Cæsar, mox Augustus præclara gessit: deinde ad delicias lapsus, dum popinæ studet, imperium dilacerare nõ curat: & nisi in Gallijs Occidentem Aulus Posthumius, & Orientem in Syria Odenatus Palmirenus defendissent, imperium Romanum sudore ac uigilijs, fortuna & uirtute fauentibus acquisitum, Germani, Persæ, Scythæque, & surgentes ubique hostes perdidissent. Verum & tyranni triginta sibi bona ex parte occupauere. Porrò Gallienum cum fratre Valeriano, milites Aureoli, qui dux erat Illyriciani exercitus, prope Mediolanum interfecerunt.

Claudius.

M Arcus Aurelius Claudius deinde suscepit imperiũ, uir ad barbaros delendos natus, quos statim multis in locis & uicit, fudit, atque cecidit. Prælijs ac rerum penuria Sarmatas, Getas, Scythas, Quados consumpsit. Daciam recuperauit, uictor Sirmium Pan

noniæ petijt, ubi in ægritudiné incidit. & priusquam decederet, conuocatis ducibus, tribunis & præfectis, concionatus est præsertim de eligendo imperatore, & longa orationis serie Aurelianum probauit. Senatus nuntiata Claudij morte, eius fratrem Aurelium Quintillū Italici præsidij ducem, Cæsarem Augustum appellauit. Exercitus interea Aurelianum imperatorem legit. Postquam nuntium ad urbem peruenit, illius conatibus se imparem cum uideret, maléque expertus concione militum uoluntatem, qui omnes fauebant partibus Aureliani, uenas soluit, & post paulo decessit decimoseptimo imperij die. Aurelianus solus imperat, qui imperium multiplici tyrānide liberauit, & eius terminos auxit, rebus gestis magnis principibus non modo æquandus, uerumetiam anteferendus: interfectus medio itinere, quod ducit ab Heraclea Byzantiū, non longe ab Cenophrurio, ministri à libellis manu.

Tacitus.

P Vblius Annius Tacitus post hunc imperat, uir egregius, & reipublicæ cōmodo, sine exercitu ab senatu imperator & Augustus appellatus. Tunc primum respublica uelut lōgo postliminio reducta, suo iure ac iudicio usa est. Vtinam nec militaris furor, aut nimia erga nutrices cura bonos mores perdidissent. Nam quandiu sua grauitate senatus decernit, tandiu respublica uiribus suis consistit: quæ tunc renascens, Tacitum sui corporis legit, & militibus principem dedit, non accepit ab legionibus, aut à prætorianis iugum. Sed inuidit tanto facinori cælum. Dum fama tanti principis ad suos limites producitur, fata successorem dedere. Is fuit

Probus.

Marcus Aurelius Probus, uir gloria rerum gestarum

illustris: nec potuit obesse M. Annius Florianus Taciti frater: qui cum suo iudicio ad tantum uelut hæredium properaret, imperium & inuasit & arripuit. Itaque cum uix duobus mensibus præfuisset, Tarsi à militibus occisus est. Probus igitur uere probus, ita se & in toga, & in militia gessit ut res ipsa nomen sequeretur. Sarmatas contudit, tyrannos extinxit, orbem pacauit, iudicia bonorum de se admirabili uirtute confirmauit, pace terra marique parta dicere solebat milites minime necessarios fore, cũ desunt hostes: quæ uox plurimum obfuit. In Sirmiensi agro, natali solo dum moram trahit, tumultu militari occisus est. imperauit annis VI, mensibus quatuor.

Carus.

M Arcus Aurelius Carus Narbonæ genitus, molem subijt. Exercitus imperatorem appellauit. Is cum Probi apparatu in Persas profectus, Mesopotamia recepta Ctesiphontem peruenit. & nisi fulmine ictus concidisset, regnum Persicum subuertisset: traditæque sunt rerum habenæ eius filio.

Numerianus.

N Vmeriano, cui Mars in armis familiare numen præbuit, Minerua peculiarius adfuit, & citharã præbuit Apollo. Miles, orator, simul & poeta, oculis æger, forte aer & uigiliæ in bello Persico nocuerant, occlusa lectica ferebatur. Erat in castris Arrius Aper, cuius filia nupserat Numeriano. Huius igitur cupientis inuadere imperium factione, modestus & frugi iuuenis occisus est. Nec eius mors multa. concionãtem Aprum Diocletianus confodit.

Carinus.

Carino moranti in Gallijs, ubi à patre relictus, obue-

nit. Hic *primum florem pueritiæ, quem fruẽdum dederat, cum adoleuisset ab adolescentibus repetijt.* Pater *si uixisset, abrogare sæpius cogitauit filio* Cæsaris *nomen, & conferre* Cõstantio *uiro claro. sed hoc fata* Herculio *seruatum statuerant.* Carinus *diu præesse non potuit, piorum sanguine madefactus, totius ubique iuuẽtutis corruptor.* Victor *tamen exercitus in* Perside, Diocletianum *imperatorem legerat, qui* Carinum *multis prælijs uicit.* Non *defuit* Carino *uigor occupandi orbẽ: multúmque progressus fuisset, si non incidisset in* Diocletianũ *cum exercitu recẽti uictoria ferocem.* Occubuit Carinus *ultimo prælio ad* Margum *commisso, à militibus fortissimis quos habebat desertus.* Percurri *gesta* XI *imperatorum, ne interrupta temporum series admirationem legentibus faceret.* Ad *destinatum opus redeo, professus initio me scripturum de his imperatoribus quorum gesta magna ex parte ferè interierant.*

C. AVRELIVS VALERIVS DIOCLETIANVS.

SALONIS *Dalmatiæ ortus, utroque parente ignobili & obscuro (quidam scribũt libertino* Anulini *senatoris genitum, quidã scribæ filium) militare à pueritia cœpit.* Cúmq; *gregarius miles in* Gallia *esset, diuersorio cuiusdam* Driadis *utebatur, ab qua cibaria emebat, debebátque plurimum uetulæ. cum illa pretium posceret, dicere solebat,* Soluã *cum imperator fuero.* At *illa subiunxit,* Eris *imperator cum aprum interficies.* Hac *uoce augurium futuræ felicitatis accepit.* Etiam *studebat uenatum ire, sæpius contra apros congrediens, plurimos in-*

perfecit. tandem cum Arrium Aprum sua manu confodisset, & imperator ob id factus esset, intellexit uocem Driadis haud uanā fuisse. Profligato & cæso Carino Augustus appellatus, & ab S.P.Q.R. magno honore exceptus est. In quibusdā imperij regionibus facti sunt motus, & tyranni non deerant. Diocletianus animaduertens consorte imperij opus esse ut citius pacem ubique redderet, Maximianū legit. tantáque fuit in gubernanda republica inter principes concordia, ut alter alteri, quamuis semper honesta cupiebant, nunquam repugnauerit. uerū Maximianus ut filius patri Diocletiano obtemperabat. Felicissima cognomina sibi indidere, Diocletianus Iouius, Maximianus Herculius appellati sunt: uelut ille Iouis, hic Herculis hæres. Iupiter gigantes ut cæli regiam defenderet, perdidit. Diocletianus ut orbis terrarum regiam tueretur, tyrannos surgentes, ut Centimanos, diligenti cura perdidit ac deleuit. Et ut Iupiter turbata pacauit elementa, sic Diocletianus domitis ac cæsis seditiosis hominibus, imperium turbatum, tranquillum reddidit. Iupiter ab sua arce undique suum numen diffundit. Diocletianus quamuis uno esset in loco, sua prouidentia præsens ubique esse uidebatur. Hercules ἀλεξίκακος, à nostris custos generis humani cognominatus, urbes, oppida, agros, regiones, syluas, horrendis & perniciosis monstris, & aerem infestis alitibus liberauit: simul & genus humanum tutatus est. Maximianus post salubre temperamentum uirtutis & imperij assertor, nunquam nisi reddita toti orbi securitate quieuit. Conatus contra Remp. dispulit. Hercules qui magna gessit, materiam præbuit camœnis concinendis, harūmque comes habitus est, unde Musagetes appellatus. Maximianus laborum Herculis æmulus, niuosas alpes maiore conatu tutior calcauit, latrones

plurimos toto imperio exegit, superiora secula gestis adæquauit, pestilentem aerem in perpetuam salubritatem restituit, immissis in perpetuas foueas paludibus, materiā canendi poetis exhibuit. Hercules Iouis F. Maximianus Diocletiani. *Veram igitur cognominis adoptionem duo Cæsares* Augg. *meruere. Inter quos quidam clarior ac præcipuus amor usque ad sapientiæ finem perdurauit. Eam sic appello cum imperium deposuere. Ita cognomine patris ac filij unanimes nihil orbi pacando prætermisere.* Maximianus *tumultus in* Gallijs, *quos* Amandus *&* AElianus *excitauerant, sub specie tyrannidis, cum tota factione* Bagaudarum *(hoc nomine se appellauit turba rusticorū) compressit mira celeritate, statimque deleuit. Ita pax* Gallijs *restituta est. Inde translatus in* Africam, Gentianos *deuicit, qui uix pacem impetrarūt. Quinquagenarij & supra eum numerum annorum hi milites fuere, qui* Africam *diripiebant, cupientes sibi regnū uindicare. Pullulantibus per uaria loca nouis bellis, concordes* Augustos *duos adoptauere:* Diocletianus Galeriū Maximinum, Maximianus Constantium *cognomine* Cloron, *Cæsaréque fecerunt, & præter adoptionem affinitate iunxerunt. Nam coacti repudiare primas uxores, nouas duxerunt: ille* Valeriam Diocletiani *F. hic* Theodoram *priuignam* Maximiani. *Erat in* Gallia Herculius, Iouius *uero in* AEgypto. *Ille* Gallias, *ut diximus: hic euersis duabus urbibus superato* Achilleo *pacauerat* AEgyptum. *urbes prope ueteres* Thebas *positæ erant, dites ac populosæ,* Busiris *&* Coptos. *spem rebellionis augebat* Achilleus, *cuius consilio fere tota dissenserat* AEgyptus. *tandem cæsis ubique autoribus defectionis, intra nouem menses quieuit prouincia seminarium religionum, in qua archisynagogi plurimum autoritatis ha*

bebant. Alexandria uero obsessa, & VIII mense capta est. Imperator contentus optimatum cæde, abstinuit à multitudine. Achilleus uero meritas luit pœnas, feris oppositus & dilaniatus: terra uero ubique cædibus potentium maduit. Frustra contra Crausium, Britanniam insulam occupantē, arma cepimus per duces Maximiani, qui anno VII ab socio per insidias petitus, occisúsque est, & is tyrannidē sumpsit. qui tertio post anno ab Asclepiodoro præfecto præt. uictus est. Britāniæ X post anno quàm defecerāt, receptæ sunt. Britanniam circūfluam oceano Aborigines tenuere. nomen indiderunt Britanni continētis, qui sunt intra Gallos & Hispanos, uocati post Britones. & hi accolæ oceani insula potiti. Eò deinde concessere Hispani, Galli & Germani. Primus Romanorū Caius Cæsar insulam ostendit. Vespasianus imperante Claudio captis regibus domuit. Huc cum frequentes irent Romani, paulatim nostros imbibit mores. Cōstantius uero multa præclara gerens in Gallijs, semel cum esset apud Lingonas populos, eodem die uarietatem fortunæ expertus est. Alemanni magno impetu irrumpunt, Constantiū in fugam uerterunt. Is ad propinquam urbē fessus se contulit. Cuius portæ hostili metu occlusæ fuerāt: & nisi demisso fune per muros sublatus fuisset, eum hostes captiuū abduxissent. In urbe hortatus est robur suorum, qui eò ante confugerant, ne talem ignominiam paterentur. Post concionatus est ciuibus ut arma caperent, & dedecori abolendo auxiliū præstarent. ita apertis portis erumpunt, hostes fugant, & propè LX milia cædunt. ea uictoria liberatæ Galliæ, attritæ Germaniæ suas uires amisere, quas reparare nisi non sunt Alemanni. At in AEgypto erat Diocletianus, ut res turbatas in Oriēte sedaret. Narses enim modo Armenias, modo Mesopo-

tamiam acri bello quatiebat, & cum eo conuenerant propinqui reges ac duces praecipui, rex Scionitarum, & rex Albanorū. Priusquam bellum cōtra Persas explicemus, non alienum forte erit acerrimi progeniem hostis aperire. Regnaum in Perside Artaxerxes quidam ex genere illius qui per seditionem à militibus regnum accepit, Persis praefecit. Huius filius fuit Sapores, Saporis Hormisdas, Hormisdae Vararanes, huius uero Vararaces, Vararacis Vararanes secundus, qui Narsen filium regni successorem reliquit. Contra hunc ab Diocletiano missus est Galerius. Etenim ipse expeditionem parare cupiebat in AEthiopas, si res in Oriente prospere succederent. Galerius iuuenili ardore ausus est contra multitudinem congredi, & aequo Marte discessit. Inde factus animosior, non longe à Carris iterum congressus, paulo inconsultius quàm antea, dū sperat uincere, superatur, amisso ferè toto exercitu. Itaque repulsus rediit in Syriam, & inde ad Diocletianum, occurritque Augusto in itinere, ad quē antea aduersi belli fama uenerat. Galerius purpura indutus (nam Caesar erat) mille passus ante carpentum indignati principis pedes cucurrit, ueluti homo gregarius, & auditus non est. Tādem princeps post minas iussit uti ex lectissimo supplemento exercitum reficeret, & in Persida rediret, ignominiámque aboleret. Is ex militibus Daciae, Illyriae ac Mysiae, pugnacissimas copias & robustissimas coegit: & contra Persas meliore auspicio profectus, hostem inuenit in Armenia maiore, qui ex recenti uictoria sumptis uiribus prouincias imperii Romani secūdo Marte uexabat. Maximinus uero iratum principem placare studens, abolendaéque ignominiae accensus, priusquam manus consereret, hostiū stationes ipse habitu gregarii diligentissime explorauit. Interea Diocle-

tianus cum firmissimo subsidio Mesopotamiam concesserat, ut nostris animum, & hosti terrorē praeberet. Ibique Cercusium oppidum spatio ampliauit: moenibus & turribus inexpugnabilibus muniuit. Galerius cum XX milibus equitum ex improuiso hostilia castra noctu aggressus, innumerabilium Persarum strage, decus nostrum non modo ultus est, sed felici usus uictoria, fines imperij longius produxit, uetus oraculum falsum esse ostendit. Antiquissimi uates cecinerant Romana arma Ctesiphontem transire nefas esse, & duces qui ausi fuissent, poenas darent. Putant M. Crassum id cogitantem cum exercitu perijsse. M. Vlpium Traianum transgredi ausum, Italiam non repetijsse: & quinque prouincias trans Tigrim statim amisisse: satisque fuisset iter non tentasse. legiones longo labore attriuit, & ferè consumpsit: & quamuis uictor longius produxerit terminos, tamen non multum profecit, nescio an sic uolētibus fatis, an culpa successoris Hadriani. Ctesiphontem cupiens transire superato Tigride Valerianus, ab Sapore rege Persarum captus est. Verū Odenatus Palmyrenus uictor Romanae maiestatis, Ctesiphontem usque trans Tigrim peruenit. Carus imperator exercitum Probi Sarmatico bello late uictorem duxit in Persida, hostile regnum uastauit. Seleuciā cinctam Euphrate, quam olim ceperat AElius Verus Antoninus, expugnauit. Deinde Ctesiphontem, & longius progredi uolentem, uel morbus, uel ictus fulminis caelo turbido & coruscante absumpsit. Galerius de quo nunc sermo est, totam Assyriam expugnata Ctesiphonte cepit: & quinque prouincias Transtigritanas quae statim redeunte ad nos Traiano, defecerant, subegit, & imperio adiunxit. uictor redijt ad Diocletianum, & post imperauit Augustus. Illud sanè constat, numinū ora-

cula bona ex parte uana, & fidem raro implere: & siquando euenerit, uix intelligi, & sæpius eludere credentes: adeóque præstat rationibus & experimentis, atque consulto res aggredi. etsi in rebus bellicis fortuna plurimum sibi uindicat, tamen credibile est etiam uirtute augeri atque ampliari, ut in propagando Rom. imperio fatale animaduertere licet. Nam si de rebus futuris certa starent uaticinia, uirtus pro nihilo esset. Non eo inficias cælitus nostra gubernari: uerum sapiens non uano consilio multa aduersa effugere potest: inconsultum & insipientem prosperi successus prætereunt. Illos uero non audio (ut in uita Maxentij post dicemus) qui ad magorum monitus ac diuinationes res omnes componunt. Præter hoc quod diuulgatum iam erat, aliud occurrit augurium. Aciem explicanti contra Narsen Maximino, leo & aper trucidati oblati sunt. Tages aruspicum princeps, uisum leonem exitialem pugnaturis putat. Verũ & hæc, ut oracula, sæpius uanescunt. In Maximini uictoria fugatus & uulneratus Narses, quem uictores usque ad muros Parthiæ montis persecuti sunt, regis proles ferè omnes & uxores & sorores captæ sunt, pleraque Persarum nobilitas abducta, reguli ducésque & triumpho tam illustri reseruata: & quanuis per legatos ab rege conualescente petita, promissa tamen, sed nõ statim restituta. Ictum uero est fœdus, ut Persæ ab Armenijs, Mesopotamia, Assyria, & quinq; nouis prouincijs abstinerent. Diocletianus rebus toto Oriente compositis, Europam repetijt: ubi iam Scythæ, Sarmatæ, Alani & Basternæ iugum subinerant unà cum Carpis, Cattis & Quadis. Admonendi sunt qui legerint, pro Maximino in quibusdã codicibus Maximianum esse, & hoc, qui è marmoribus epigrãmata exscripsere, satis indicant, scilicet simul

imperasse Maximianum *&* Cōstantinum, *&* deinde Maximinum *&* Seuerum: *errórque est aut ab librarijs, aut ab his qui ex lapidibus accepere.* Nos uero *confusi decernere non audemus.* AEra *lapidésque indicabūt.* Sed *in eo summopere hæremus, quòd priori Maximiano præponitur* Herculius, *posteriori* Galerius, *dúmque incerta aura ferimur, sit hic* Constantij *collega* Maximianus. Anno *postquā hæc scripseramus,* Seraphinus *antistes sancti* Petri *à uinculis, &* Vilelmius Heda Alphinius *commercio literarū mihi ualde familiares, & antiquorum monimentorū diligentissimi indagatores, cum urbem* Romam *repeterent, secum attulere epigramma in agro* Forosempronienſi *ex saxo quadrato exscriptū:* AEterni *imperatores* Diocletianus *&* Maximianus Augusti: Perpetui Cæsares Constantius *&* Maximianus *ponte* Metauro. Romæ *in templo* Vestæ *nuper reperto ad forū* Rom. *in quadam marmorea basi,* Dedicata XIIII Cal. Ian. Constantio III. *&* Maximiano III. Cæss. Coss. Curāte Aur. Niata. *Aliàs plures.* Quoniam *hac uia multum profecimus, studiosis consulendum arbitramur, uti perquirēdo his uestigijs insistant: quod si fecerint, sciant uelim & se nostræ linguæ plurimum collaturos, & laboris gloriam consecuturos.* Ex *barbaris multi adducti captiui, qui non fuere securi cæsi, sed post triumphum in* Romani *imperij finibus positi, ut unà cum ueteribus incolis habitarent.* Regiones *enim assiduis incursionibus uastatæ ferè in solitudinem ierāt.* Rediere *ex diuersis partibus orbis ad urbem principes seniores, quorum auspicijs limites imperij* Romani *longius producti atque prolati.*

Magnitudo imperij Romani.

Ab *ortu usque ad* Indos *propagati imperij fines, non*

Euphrates, non Tigris uetuere, non superbæ regum Persarum minæ. A meridie AEthiopes per legatos accersere: ab Aquilone barbaræ feræque nationes Sarmatarum domitæ: ab Occasu Gessoriacus oceanus admirabilis uictoriæ testis est, simul & Britannicus. Igitur toto terrarũ orbe undique Romana arma illustres uictorias assecuta, socijs lætitiam præbuere, rebellibus metum, terrorémque pugnare cupientibus. Porrò Persæ armis Rom. cedere confessi intra positos terminos se tenuerunt. Post tot uictorias maximus triumphus ab senatu decretus, & inclyta cognomina principibus indita ab deuictis populis. Diocletianus uero Romanorũ principum uictoriosissimus, diuinos honores imperatoribus Augustis habendos præcepit. Nam cum priores ut consules salutarentur, primus ipse uoluit adorari, uelut in eo esset cælestis maiestas. Persarum iste mos, quorũ princeps rex regum appellatur & adoratur, fratrem Solis ac Lunæ se nuncupans. Imperatores antea manus exosculandas nobilibus præbebant, pòst suis manibus subleuabant ad oris osculum. Vulgus genua exosculabatur. Diocletianus edicto sanxit, uti omnes sine generis discrimine prostrati, pedes exoscularentur: quibus etiam uenerationem quandam adhibuit, exornans calciamẽta auro, gemmis & margaritis. Quod fecisse antè Caium Caligulam memorant: eundem ornatum immiscuit uestibus, ut augustior esset: & cũ contentus esse debuisset, quibus priores fuissent insignibus, quæ Priscus Tarquinius accepta ab Hetruscis induxit, reperit ex ipso habitu, uti Deus haberetur, maioréque sumptu uanam Arsacis gloriam superaret. Itaque ueste gemmata, & aureo gemmatóque curru, cum imperij cõsorte triũphauit, ingẽti ferculorũ pompa, ante præcinentibus & saltãtibus lætitia militibus, quibus libertas erat

scommata in ipsos effundere triumphantes. Ipsa *quidem fercula primus ostendit* Romulus : *qui ramum quernum manu cepit, in quo caesi* Acronis *regis* Ceninensium *opima* Iouis Feretrio *in* Capitolium *tulit*. Ferculis *apud ueteres ferebantur spolia caesorum hostiũ sanguinolenta*. Postquã *arma* Romana *longius prouecta uicere, fabricata fuêre cum signis & monimentis* Victoriae, *quae possent manibus multum ferri*. Inferebantur *ferè omnes triumphi uia* Appia, *porta* Capena. Ea *enim uia ampla, &* VIII *mil. pas. ab urbe frequens ex utroque latere habitata, & inde in* Capitolium *rectum & amplum iter*. In *quo lignei primum, continuíque arcus, post marmorei columnis suffulti, unde multitudo satis commode triumphum spectare posset*. Cuius *ordo non semper idem, uerum qui tum fuerit talem accepimus qualem* Diocletianus *cum consorte habuisse memoratur*. Templa *deorum immortalium tota urbe patebant, ornata sertis ac floribus, spirantia* Arabicos *odores, itinera ubique repleta pinguibus mensis, & laetis poculis, ut fessi uictores se recrearent*. Praeferebantur *in uehiculis tabulae, signa, colossi, hostium galeae, thoraces, ocreae, peltae, scuta, uexilla, pharetrae, tela, arcus, enses, frena, & equorum picturata strata, opes, tapetes, & quae pretiosa & digna spectaculis, deuictis hostibus allata erant: & modo ex* Orientẽ*, ut puta* Assyrijs *ac* Persis*, tentoria, & ex* Babylonico *opere multa*. Post *ingens hominum grex, qui in uasis ferebant aurum argentúmque & purum & signatum*. Singula *uasa ualidi iuuenes humeris ferebant*. Post *argentei crateres, pelues, phialae, calices, uestes, & tota regia supellex, & uasa ex solidis gemmis*. Hinc *ferculorum multitudo, & hos sequebantur tubicines bellicum clangorem intonantes: deinde boues auratis cornibus, quorum*

medios uittæ cingebant: necnon & frontibus uittatos ad sacrificiũ succincti popæ, hoc est ministri agebant. Sequebãtur & alij ministri cum argenteis pateris: regia deinde proles uxoréſque & nati & ſorores, cum pincernis ſeruiſque ac nutricibus, & pleraque Perſarum nobilitate, patrio more ueſtiti omnes, ſed pullati. Spectantiũ oculos, etſi hic impleuit numerus, tamen lætiores reddidere tabulæ duæ: altera ipſam Perſida oſtendens ſuppliciter tollentem manus, & exorantem à P.R. gentiũ uictore ueniam: altera Narſen regem fugientem conſpiciẽdum præbebat. Poſt ingens captiuorũ turba ſatis mœſta, in qua fuerunt Scytharum & uariarũ gentium duces, qui lachrymas effundebant. Præferebãtur aureæ coronæ, & munera uictori dono data. Propius currum præcedebant homines ſtipitibus ſudibúſque accenſis, qui turbam ſubmouerent. Poſt triumphantiũ currus ex auro & lapillis pretioſis, quẽ trahebãt quatuor equi candore certantes cum niue: in quo ſellæ curules duæ ornatæ gemmis, in quibus ſedebant principes terrarum: triumphantiũ capitibus imminebant Victoriæ alatæ. Diocletianus (ut cæteri antea) una fuit corona ex lauro cõtentus, ſimili & collega. Reges uero Perſarũ tiarã, qua utebantur, tribus coronis exornabant. Currũ ſequebantur captiuitate liberati, raſo capite & pileati, deinde equites laureati. Illud etiã lectorem ne fugiat, arma uictorum fuiſſe in triumpho laureata: & qui triumphabat, ex lauro coronam, cum perueniſſet in Capitoliũ, poſt ſacrificia ponebat in Iouis gremio. Primi triumphi fuere currus, clypei, arma horrida, & ſpolia perfuſa ſanguine. Bello Punico ſecundo, M. Marcellus deuictis Syracuſis oſtendit opes, & ſigna intulit & deorũ ſimulacra: in quo reprehenſus eſt ab Q. Fabio Max. quòd relinquere debuiſſet deos ſuis ira-

tos, ut ipse prius fecerat de Tarentinis. Verum inualuit consuetudo Marcelli. Nam longe antea captis Veijs, M. Furius Camillus Veientanam Iunonem intulit urbi.

De Triumpho & Ouatione.

Operæpretiũ est cognoscere hoc in loco quid sit Triũphus, quid Ouatio, & unde sint factæ uoces. Non solum chorographia, sed etiam interpretatione uerborum, historia ornatur: licet primum simplex fuerit narratio & nuda, tamen non caruere laudibus qui exornauerunt. Triumphum primus mortalium post Indicam uictoriam ostendit Bacchus, noménque ab re inditum est. milites eius folijs ficorum quæ θρία dicuntur, uultus cooperuerunt, iambos & scommata canentes, quæ sunt licentiose dicta, mixta salibus in eum qui triumphat. Pòst uero milites usi fuere rythmis. Scribunt alij triumphum dictum ἐκ τῶν τριῶν, hoc est tribus uelut ordinibus, senatorio, populari, & militum, ab quibus celebris est triumphus. Cognomentum Baccho triumphanti inditum M. Varro tradidit. Vnde clamabant omnes, Io, Triambe Bacche Io. Nos conuertimus in triumphũ: & Ro. milites dicebant, Io triũphe, Io triumphe. Tradunt & scenicos, priusquam ora fecibus tegerent, folijs ficorum usos fuisse. Triumphus uero nõ idem ualet quod Ouatio. Domitis multa cæde hostibus habebatur triumphus, & boues cornibus auratis mactabantur, & bos ipse qui mactabatur in triumpho, triambos etiam dictus. Cum uero hostes sine pugna & sanguine cum ducibus nostris conuenissent, quoniã res peracta sine cæde esset, Ouatio erat. Pedes ingrediebatur urbẽ, qui sic uicisset, sine ferculorum pompa, myrto coronatus, unà cum militibus: quia ea arbor dicata Veneri, quiescere ab armis ostendit. Tibicines ouantem præcedebant, quæ pacificæ

choreæ instrumenta sunt. In sacris mactabantur oues, unde Ouationis nomen. Modo de triumpho centuriæ decernebant, & comitia erant centuriata, modo senatus. Primus Romanorum qui quadrigis urbem inuectus est, fuisse Priscus Tarquinius memoratur. Sunt qui malint P. Valerium Publicolam. Prima ouatio data est P. Posthumio Tuberto, qui fuit collega Menenij Agrippæ Lanati: & huic triumphus datus. Ille primum contra Sabinos re male gesta liberatus est ab Agrippa, in altero prælio causa uictoriæ fuit. Ita cum ambobus honos haberetur, senatus huius laudis decus excogitauit, ut non sella curuli, sed pedes cum exercitu exciperetur. Verum sanguis in ea uictoria, & nostrorum & hostium effusus est. Pòst uero ouationem his dedere qui conuentione uicissent. In triumpho clangor tubarum, in ouatione concentus tibiarum: ille Martis, hic Veneris est. Illud etiam huic loco addendum puto, quòd Romani profecturi ad bellum Nemesi sacrificabant, & munus gladiatorium edebant, quod non sine ratione factum arbitramur.

De Nemesi dea.

Virgo & uictrix Nemesis numen fuit, quo qui ex malefactis delinquebant, puniebantur. Vnde uictores Nemesim non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma. Cæteræ nationes odio & maleuolentia liuoréque, quòd imperium tantæ urbis iustitia augeretur, tela in populum Romanum capiebant. Nemesis, quam plerique existimauere esse uim fortunæ, alij filiam iustitiæ, alij uim quandam esse inter cælestes discurrētem, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium uires temperat atque emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cæloque terrena despectans, nocentes punit, bo

nis præmia largitur: & cum sit uelocissima, quia diu non permittit impios præesse atq; grassari, alata fingitur à ueteribus, & eius pedibus supponitur rota, cum citissime discurrat. Sed *tandem multitudine scelerum indignata, oculos iandiu ab rebus humanis auertit: & cum genitrice in remotiore parte cæli, ultra terrarum regiones non reditura, renascentem urbem expectat.* Rhamnusia *est appellata ab* Rhamnunte *oppido* Atticæ *regionis, ubi templū & simulacrum habuit: & ab* Adrasto Adrastia. Roma *tēplum huic deæ posuit in* Capitolio, *ut inde suam urbem posset ulcisci: ludos uero gladiatorū, ut effusione sanguinis non expauescerēt.* Quidam *tradunt hac specie pugnarum uelut deuotionem fecisse pro futura uictoria.* Triumphauerunt *autem uictoriosi & felices* Augusti *anno imperij* XVIII. *Post tantam felicitatem, cum haberetur gloriosissimus principum* Diocletianus, *secum sæpenumero cōtemplans fortunæ mobilitatem, decreuit imperio se abdicare, & in priuatam secedere uitam.* Gestorū Pompeij *admonitus ueteranus princeps, cum quisque de rebus futuris ambiguus sit, nō expectauit incertæ uicissitudinis aleam.* Raro *enim permanent usque ad exitum successus. etsi in primo* Augusto *fuisse uideantur, tamen & acceptæ in* Germania *clades, & domesticæ libidines, hominis felicitatem turbauere: & (quod minus fieri debuerat)* Liuia *uxor uenenatas porrexit ficos, ut cunctantem in sene animam citius educeret.* Scribunt *quidam duces post triumphum solitos se otio dare, & laudibus efferunt* M. Catonem, *postquam de* Hispania *triumphauit, non quieuisse, sed foro & publicis negotijs incubuisse.* Quod *si in* Diocletiano *quis obijceret, longe aberraret.* Neque *enim honor triumphi, neque ætas imbellis, sed metus rerum humanarum, quæ aut*

rarissime, ut nunquam cōsistunt, imperiū deponere suasit. Eius etiam cōsilio ferū & asperum ingeniū Maximani, qui solebat in omnibus collegæ non repugnare, acquieuit. Igitur eodē die (nam ita conuenerant) Iouius Nicomediæ, Herculius Mediolani, rem monimētis Romanorū incognitam, & nepotibus non minus dignā memoratu, quàm admirabilē peregerunt. In quo Iouij animus ueram philosophiam est imitatus, affirmans tunc illuxisse diē, & habuisse uitæ principiū, quòd magnis molestijs esset liberatus. Philosophi asserunt, dominatum appetere non esse sapientis hominis. & id cogitasse Augustum scribunt, sed uetitū ab amicissimis. Et M. Aurelius imperiū molestias uocabat. Tamē ambo se excusant, & rē laudabilē ab amicis impeditam dicunt. Verū ille sibi uixisse testari potest, qui priuatus, sine rerū publicarū cura, & studioso otio, & rei rusticæ felicissime indulsit. Stimulis collegæ ut imperium unà repeteret, cōtradixit, disseruitq; se peste liberatū, nolle amplius uenena imbibere, satis se pro Republica elaborasse, & tēpus appetijsse ut sibi uiuat: & uixisse nō posse testari, nisi postquā in patria sua, hoc est Salonis, holera seuisset. Cum ille res angustas pro ea dignitate quæ præcesserat, obijceret, respōdit non esse turpe homini qui summū bonū in animo posuerit, honestam profiteri paupertatē: exemplóque ueterum, & præsertim C. Fabritij castam opinionē confirmabat. Vocatus ab Cōstantino atque Licinio, excusauit per literas senectuti minime licere. Cúmque illi ægretulissent, rescripserunt se non admittere excusationem, quòd fauisset Maxentio ac Maximiano. Trebellius Pollio meminit Diocletianum dicere solitum, cum in priuata esset uita, Nihil esse difficilius quàm bene imperare. Nam quisque pro uoto de principe loquitur. Ad hæc, prin-

cipē cubiculo clusum uera minime noscere, aures suis præbere, & horū uerbis accendi ac sedari, magistratus creare: denique sit qui imperat bonus, sit cautus, sit optimus, omnino uēditur ab aulicis, ac decipitur. Et interrogatus quæ esset potissima in principe dos, respōdit, Liberalitas & clementia. Hæc cum Aureliano defuisset, asserebat ducem esse debuisse, non principem: asperitatémque collegæ imperator sæpius detestatus. In eóque summopere studuit, ut liberalitatis & clemētiæ cognomen assequeretur. Vnde, ut mihi uidetur, Iouius appellatus. Nam qui iuuat, largitur & parcit. Ius uero, ab quo clementia abest, crucem ueteres appellauere. Vixit Diocletianus annis duodeoctoginta. imperauit annis X X. Mansit priuatus Salonis annis X. Scribunt quidā stupore mentis, & lōga ægritudine confectum, animam inter suspiria efflasse: quidam hausto ueneno interiisse, quidam decreto senatus perfracta gula occubuisse. Id ego existimo de Herculio accipiendum esse, non de Iouio. Quoniam cum pœnituisset Herculium assensisse collegæ, & inde animum hominis non flexisse, contulit se ad urbem, simulans filio ad gubernacula auxilio fore. milites indignati sunt, quòd ea tentaret, statimque subiunxit se hoc figmento uoluisse experiri an milites Maxentium amarent, unde tumultū suppressit. Inde profectus est ad Constantinum generū suum ex Fausta, quæ in Galliis erat, & clanculū quærebat genero insidias. Res aperta est uiro per uxorem, quæ patri maritū prætulit. Itaque iussu generi captus Massiliæ, strangulatúsque est. Hunc finem meruit Maximianus seuerus, asper & immitis: qui ubi collegæ obtemperauit, priuatū uiuēdi statum sequi debuit. Diocletianus, qui ab tanto rerum culmine secesserat, nullius cōsilio adduci potuit ut pœniteret. Igitur priuatus

cum esset, post mortẽ inter Diuos relatus est. Thermæ eius nomine Romæ sunt consecratæ, & Maximiani Herculij Carthagini. Thermæ nominis Diocletiani inchoatæ fuerunt à ueteribus principibus, & cõsecratæ ab nouis Augustis Constantio & Maximiano. Diocletianus igitur inchoatũ opus absoluerat omni cultu perfectum. Secuti principes posuere ibi statuas, & seniorũ & nouorum imperatorum: quorum capita integra, & fragmenta reliqua corporum erui ex subterranea testudine, uelut ibi post ruinas thermarum conseruata, uidimus: & partim in Capitolium delata, partim Florentiam missa. Constantius & Maximianus inuicti Augusti, Seuerus & Maximinus Cæsares thermas ornauerunt, & Romanis suis dedicauerunt. Sine in nominibus ambiguitas diximus. Hæc didicimus ex fractis marmoribus ibi effossis, in quibus & tituli uictoriarum Maximiani Herculij in hæc uerba: M. Aur. Val. Maximiano inuicto Aug. Pont. max. Sarmatic. Max. Gotthic. max. imp. VIII, COS. III. P.P. proconsuli.

Et item Viennæ Allobrogum sic,

D.D.N.N. *imp.* Cæs. C. Aurel. Valerius Diocletianus P.P. *inuict.* Aug. *muris Curalonensibus ædificijs prouidentia sua instituit.*

Tis. atq; erectis portã Viẽnensiũ Herculiã uocari iusserũt. Et in frõte alterius portæ urbis idẽ epigrãma in fine sic:

Portam Romanã Iouiam *uocari iusserunt: nam* Diocletianus Iouius *est dictus, &* Maximianus Herculius. Iouius & Herculius *ab* Gallis *adeo dilecti, ut ab eis duo populi nomina sumpserint,* Iouiorum & Herculiorum, & Viennenses *duas urbis portas,* Iouiam & Herculiam *appellauere, ut epigrãmata docent.* Porrò Diocletianus *aurei seculi parens, &* Maximianus *ferrei existimatus.*

Constantius Clorus, & Galerius Maximianus.

S*Eniores Augusti priusquam se imperio abdica-rent, Augustos appellauere adnuente senatu, Constantium & Maximianum. Ille natus est patre Eutropio, Romanæ gentis nobilissimo, qui genus ab AEnea deducebat, & matre Claudia Claudij Augusti filia, ut Gallijs, Hispanijs, Italiæ, & Africæ præesset: hic ut Illyrico Græciæ & Orienti imperaret. Constantius natura mitissimus, & diuitiarum spretor, administrationem Africæ & Italiæ recusauit: quòd existimabat ab uno tantum pondus minime sustineri posse. Et quoties feriatis diebus epulum dedisset, uasa argentea accipiebat ab amicis ut abacum exornaret. Nam & ipse paucis contentus, ab fictilibus non abhorrebat. Tanta modestia uixit, ut facilem & amabilem se cũctis præberet. Vnde plurimum diligebatur. Eóque regnante in Hispanijs, Gallijs, & Alpibus, nulli motus fuere, & hostes populi Rom. ab armis cessauere. In hac placida quiete ex Theodora liberos suscæpit, Cõstantinũ, Anaballianum, & Constantium ac Constantiam XI anno ex quo Cæsar est factus, occubuit, morbo absumptus Eboraci, sic est oppidi nomen in Britannia, & inter diuos relatus. Galerius, postquam Constantius Italiam & Africam reliquit, adoptauit duos, Seuerum & Maximianum. Illum præfecit Italiæ & Africæ, hũc Orienti. Romæ autẽ prætoriani imperatorem fecere Maxentiũ, non abnuẽte senatu. qui non ut Augustus, sed ut tyrannus imperauit, prætorianis eum ad hanc sæuitiam impellentibus. Aberat ab urbe Seuerus cum prætoriani Maxentium creauerunt: ad urbem cito redijt. Sed Maxentij uires (incredibile dictu) statim creuerant. Seuerus impar aufugit: & cum Maximianum peteret, qui in Illyrijs erat, Rauennæ captus cæ-*

sus est. Ab cuius cæde Maxentius gloria elatus, ciues Rom. libidinibus primum, inde cædibus uexare cœpit: hinc odio haberi cœptus est. Maximianus cum accepisset de morte Seueri, consortem imperij legit Licinium Dacia oriundum, qui genus suum ad Philippum Augustum referebat. Qua de re in monimentis publicis illius nomen adoptauit, dictúsque est Marcus Iulius Licinius Licinianus: quoniam proauus, ut ipse dicebat, fuit Marcus Iulius Philippus. Licinij uirtus in re militari bello Persico contra Narsen Maximiano cognita ante fuerat. Hic Licinius fuit qui subuertit in Perside tumulum Gordiani, quòd titulus uidebatur progenitoribus suis iniuriam facere. Multa tamen præclara gessit & priuatus & Augustus. Maximianus relicto in Illyrijs Licinio, Romam proficiscitur pugnaturus contra Maxentium. In itinere cum acciperet de futura militum defectione, qui ita conuenerãt, si cum Maxentio conflixisset, Illyriam redijt, & iam pœnitebat legisse Licinium. Incidit postea in morbum, ulcus inguinibus innatum uirilia exedit. Marcescente tota illa corporis parte, uermes pullularunt, remedia deerant, medici desperauere: & si erant qui noua tentassent, admouere manus non audebant, metuentes ne à sæuissimo principe occiderentur. In hoc cruciatu cum esset, suspicatus est ob sæuitiam in Christianos id perpeti. Vnde reuocauit decreta, & superinduxit, illos accersiri iubens ut pro salute principis orarent. Sed pro truculento & sanguinolẽto homine preces non ualuere: si enim cõualuisset, redijsset ad solitam crudelitatem: itaque ex eo morbo perijt, homo gloria rei militaris illustris, uerum sæuitia in Christianos crudelis. Vnde fœdum exitium habuisse creditus est. Regnauit solus annis II: cum Cæsaribus & imperij consorte

annis XVI. *Aduersus Licinium Maximianus in Oriente res nouas molitus, oppressus est: & ne uiuus caperetur, se strangulauit* Tarsi. *Imperauit annis* VII. *Et is contra Christianos toto Oriente, si non truculẽtior, tamen non inferior Maximino fuit. Interea bona pars nobilium Romanorum per clandestinos nuntios Constantinum, qui in Gallijs imperabat, exorant uti urbem Romam, imperij caput, tyrannide liberet: qui sæpius accersitus, tandem cessit precibus, & uix quarta parte exercitus Italiam petijt. Maxentius asperitate similis Maximiano patri, sæuitia Domitiano & Commodo, plerosque claros uiros occidit, bona accepit. Noua uectigalia inuenit, in occidẽdo & omni ui a exigendo pecunias inexorabilis factus. Huic etiam mulieribus stuprandis libido inextinguibilis. Captus amore nobilissimæ & castissimæ fœminæ, misit ad eam ministros libidinum, quos solos aulicos habere consueuerat, quibuscum de Repub. consultabat. Vir puellæ metu mortis abduci non uetabat uxorem. Illa quæ Christiana erat, petijt se ornandi tempus, & impetrauit: ingressa cubiculum sibi manus iniecit. Illi cum torquerentur mora, irrumpunt, & rem uti euenerat ad principem referunt. Quo exemplo plures appetere non est deterritus, sed magis accensus. Accepto nuntio de copijs Constantini, quæ Italiæ fines tenebãt, exercitũ educit. Quintus erat annus imperij Cõstantini, qui multis prælijs Maxẽtij conatus plerisque in locis, præsertim in foro Iulij fudit. Postremo coacto exercitu intra mœnia urbis se continuit Maxẽtius: & cum nihil unquam gesserit sine responsis mulierculatum, consuluit magum de belli exitu. Illa omnia prospera uaticinabatur, admonens ut cæsis infantibus prius aduersa numina placaret. Ad hoc diem & horam dedit, quando eductur us esset*

exercitum, & manus conserturus. Qui sacris peractis rem pro magæ consilio egit, uictus tamen est ad pontem Miluium magna strage. Ipse seu fugiens, seu numinibus magicæ uanitatis actus, in Tiberim unà cum equo insiluit, submersúsque est, & nusquam inuentus. Cacodæmones corpus animámque ad perpetuos cruciatus retulere. Scribunt alij conantem euadere, gurgite fluminis haustum, & imis retentum arenis ac limo. Sunt qui referunt Tiberinum patrem indignatum deuorasse, & statim euomuisse, & caput recisum, adhuc sæuitiam ac libidines præseferés, spectaculo fuisse ante currum uictoris. Hunc exitum Maxentius meruit, magicis artibus quàm imperio aptior. Sæuus in cæteros, sibi non pepercit. Quicunque magos consulũt, & uaticinia aut auspicia rebus gerẽdu quærunt, semper sunt anxij, & nũquam, inter metũ & spem audi futurorũ, quiescũt. Si illi prospera nuntiãt, mani & uana spe iam tũ lætari incipiũt: sin cõtra, repẽte tristitia affecti torpescũt. Heu miseros mortalis imbecillitas ingenij, & mens stupida huc illuc distrahit atq; suspẽdit. Insana sanè sunt documenta, quæ nostra credulitas excogitauit ut acrius torqueremur. Vtinam facesseret à mentibus hominum tale figmentum, quod esse falsum & nullius momenti etiam maiores nostri tradiderunt. Maxentius filiúsne Maximiani, an suppositus uxori simulanti partum ut charior esset marito prolem cupienti, ad nos qui tam remoti ab illo seculo sumus disserere non pertinet. Verum & hæc sunt prætorianorũ militum semina, rapere, stuprare, necare, incẽdere: satis edocti, quorũ scelera indomita abhorrẽdam fecerãt cõsuetudinem. Stipatores & custodes principũ, ipsos principes ad omne genus sæuitiæ armabant. Hi primum uenale imperium proposuerunt. Quid ijs ducibus ausa

non est insania Commodi Antonini? quid turpe atque crudele non excogitabat praefectus praetorio, etiam de capite principis decernens? Horum iudicio AElius Pertinax uir bonus, & Reip. utilis, caesus est. Quid dicam de Balbino & Pupieno, quorum armis fluctuans Resp. constiterat? O Romule parens urbis, quid te profecturum credidisti, cum auspicato hos celeres primus legisti? Male auspicatus es, eos constituisse, qui opus tuum perdituri essent. Sed querimoniae in alia tempora differantur.

M. Iulius Licinius Licinianus.

L *Icinius in Dacia natus, parentibus agricolis, & ab ijs puer nutritus (utinam inter rusticos cum aratro & sarculis conseruisset) extrema pueritia militauit, promotúsque tribunus militũ bello contra Narsen, qui primus Armeniam Romanis ablatam Persarum iuri ascripserat, optime se gessit. Vnde duci semper postea gratus fuit. Mortuo Seuero, Maximinus ab uirtute rei militaris consortem imperij fecit, & Augustum appellauit. Prius Illyrijs, post Orienti praefuit. Literarum acerrimus hostis, asserens uenenum ac pestem reipublicae esse philosophos & oratores, quos odio praecipue habuit, & mirifice insectabatur. Literarum enim adeo expers ut nomen decretis uix subscribere posset. Sectae etiam simplicium Christianorum minime parcens. Iure igitur Constantinus contra Liciniũ uires Gallicanas & Italicas expertus est. nec affinitas prohibuit, & Licinij ingratitudo ferenda nõ erat. Nam Galerij liberos adfines iure sodalitatis & consortij interfecit. Sunt qui scribant Licinium in nuptijs, ut Constantino gratificarentur, milites appellasse imperatorem, & ab Constantino missum contra Galerium. Sed uerisimilius est imperatorem factum ab Galerio, ut simul &*

pp.i.

hostilitatis literarum, & ingratitudinis accusari posset. Primu congressus fuere in Pannonia, ubi uictus concessit in Macedoniam: ibique reparantem uires, & magnas copias cogentẽ improuisus Cõstantinus adortus fudit, copias dissipauit in Thraciã, fugauit in Asiam. Cõuenere duces, fœdere tamen incerto, modo pax, modo bellũ erat. Culpa datur ab historicis Licinio, qui sæpius tentauit fortunam, ac propterea infidus: tandem & naualibus & terrestribus prælijs uictus, deditionem Nicomediæ fecit: missúsque est Thessalonicã: ubi homini maligno, & musarum hosti, etiã contra sacramẽti reuerentiam minime fuit seruanda fides, ut deditus esset, & priuatus uiueret. Occisus est à militibus, meritásque luit pœnas, homo septuagenarius & uecors. Imperauit annis quatuordecim, & nequa turpitudine careret, Christianis aduersabatur, sæpiúsq; rogatus à Constantino, non destitit. Hinc semina discordiæ fuisse memorant. Scribunt quidem ante deditionem Constantiam uxorem concessisse ad fratrem, & orasse pro imperio mariti, deinde pro titulo tantum, & non impetrasse: cum pro salute precaretur, flexisse animum fratris. Ita Licinius, qui annis sedecim præfuerat, iussus est sine purpura & insignibus ad Constantinum uenire, missúsque est Thessalonicen ut illic priuatus cum uxore degeret. Imperator scripsit ad senatum ut de Licinio quod agendũ esset, consuleret. Senatores rescripserunt ut milites decernerent. Quod ubi nuntiatum est, proficiscentem Sertas Licinium interfecerunt. Opinio fuit immorantem Thessalonicæ Licinium, misse consilium de resumendis armis, & ideo missos interfectores. Ab Christianis historicis quod traditur prætereundum non puto. Ad Hadrianopolim cum pugnaret contra Licinium, fertur Constantinus ui-

diſſe duos equites cædentes legiones hoſtium, & in agro Byzantino uidiſſe lumen ſatis coruſcans ſupra caſtra. Et antea cum certamen fuiſſet ante oculos urbis contra Maxētium, conſpexiſſe in aere crucem irradiantem ſuas legiones, quibus ſignis ubique cælitus uictoria data eſt. Ea uera eſſe quis eſt qui ambigat? Vetuſtas enim perſuaſit Caſtorem & Pollucem bis hoſtes imperij Romani profligaſſe, bello Latino, & bello Macedonico. Vtinam qui pugnant, certa ſtarent erga Deum fide. Sed præliandum eſſet contra hoſtes fidei. tūc ſigna certæ uictoriæ noſtris turmis & cohortibus diuinitus micarent. Sed quoniam ſemper bello ciuili occupantur Chriſtiani, & odio inteſtino pacē inuenire non poſſunt, & quandiu hæc rabies erit, non ceſſabunt furta, rapinæ, raptus mulierum & puerorum, cædéſque ſine diſcrimine ætatis & ſacerdotij reuerentia, uaſtationes agrorum, direptiones urbium, atque euerſiones: & templis minime parcunt, uiri ſacrilegi quieſcētes mortuos turbant, auidi ſanguinis ciuilis ac prædæ: mali dæmones ſic implicuere noſtras mentes, ut relictis ueris hoſtibus, quos lōga pace frui permittimus, in nos, noſtrorúmque membra armatas & ſanguinolentas conuertamus manus. Baſſarides Bacchi numine concitatæ in furorem, ſe inuicem non trucidabant. Agaue quæ non fœminam bacchantem, ſed irreligioſum filium trucidauit, ubi ad ſe redijt, ſeceſſit in antrum, & locum pœnitentiæ dedit. At nos nunquam cædis pœnitet. Imò exiſtimamus ad laudē & gloriam accedere quamplurimos interficere, acſi hoſtes non ciues eſſent. Culpādi ne ſint principes, qui ad tā perniciosum facinus ſtipēdia ſoluunt, iudicent alij. Illud uero auſim dicere, Chriſtianos omnes ſub uno ſigno Crucis militare, & noſtram religionem unicam eſſe Remp. unicam

ipsius Dei urbem, cuius nos ciues sumus, & bellum inter nos esse non posse, nisi ciuile. Iusta arma nostro seculo inter tot reipublicae Saluatoris nostri reges ac duces, unus Ferdinandus rex Hispaniarum mouit, cuius ingenita uirtus diuinitus adiuta, uictis, fugatis, partim caesis, & partim sub iugum actis hostibus, palmam diuinae & immortalis gloriae inuenit. Vtinam Deus felices prorogет annos, ut sedatis motibus, quos omni uia placare studet, ad laudabile & sanctissimum redeat opus, unde plures coronas quas meretur, sibi atque uxori latius uindicet. Iam satis commode digressi sumus. Licinius laude nō caruit in eo, quòd appellare solebat eunuchos & secretiores aulicos qui fumos uenderent, tineas & mures palatij.

Marcus Flauius Valerius Cōstantinus Maximus Pius Felix semper Augustus, Constantij Pij filius.

Constantinus natus est in Britannijs, patre Constantio, matre Helena, quam uir coactus fuit repudiare, ut Theodoram priuignam Herculij duceret. Extremam pueritiā, quam parens literis, moribus, & re militari fouendam praebuerat, egit sub Galerio Maximiano in Oriente: ab quo iam adolescens missus est cum exercitu contra Sarmatas, gentem ferocissimam, caedibus hominum assuetam. In ea expeditione iuuenculus plusquā promitterent anni, gessit: & praeter opinionem hostes profligauit atque cecidit. Ducem Sarmatarū catenatum ad Galerium duxit: qui ea uictoria minime laetatus est, quoniā adolescentem perdere quaerebat, ut olim Euristheus Herculem. Propter eam causam hortatus ut cum leone in theatro pugnaret, Constantinus auidus gloriae, in certamen descendit, feram pertinacissime uicit. Spectatores miris laudibus efferebant: subridens imperator cogitabat maioribus

periculis obijcere. Cum intellexisset Cõstantinus insidijs se peti, cum fidissimus quibusdam aufugit, & ad patrem redijt, qui iam antea de filij uirtutibus certior factus erat, & spem haud uanam de illo conceperat. Mortuo patre, regnum Galliarum, Hispaniarúmque & alpium Cottiarum testamento relictum accepit. Eum antea pater Cæsarem fecerat, cælesti nuntio admonitus, cum ægrotaret, ut primum Constantinum successorem faceret, qui esset ab tyrannis Romanum imperiũ liberaturus, & militibus Dei opem laturus. Illud constat in initio sanxisse ut agri, uillæ, oppida quæ ad uictum emeritorum contributa erant, ad hæredes transirent. unde milites sibi magis obnoxios ac deditos reddidit. Prius ex uetere consuetudine, tribunis, præfectis, comitibus & ducibus, qui pro augendo imperio consenuerant, dabantur agri uilléque, ut necessaria suppeterent quoad uiuerent, parochias uocabant. Cum imperasset in Gallia annis tribus in summa laude ubique erat. Interdum impellente Fausta uxore opinionibus ueterum hæsit, & dijs sacrificauit. Accersitus per literas occultis ferentibus nuntijs ab senatu, Italiam cum parte copiarum petijt. Cum Maxentio conflixit, auspicio fulgidæ Crucis uictor fuit, eadémq; felicitate sæpius Licinium superauit. Victo Maxentio, senatus populúsque Romanus quòd tyrannide liberatus esset, marmoreũ arcum triumphis insignem, inter palatium & Cælium posuit, qui nũc mutilatus conspicitur: appellatúsque est liberator urbis, & fundator quietis: exceptúsque est insigni & triũphali pompa. Hæc laurus Italiam dedit & Africam, fuisséтque his orbis partibus contentus, nisi Licinius ultimi belli ciuilis causam præbuisset. Verum iã antea Christianis obesse desiterat, solúsque in toto imperio populi Ro. cũ imperaret,

cognomen induit Maximi. Quod antea duo inter tot duces ab rebus gestis non accepere: & magni dicti Alexander Macedo & Cn. Pompeius. Alexander uero Antonij Pij sobrinus ac filius allatum à militibus renuit. Alexandri uero sobrinus & pater Magnus Antoninus, Pius in monumentis ut appellaretur mandauit. Inditæque sunt & appellationes aliæ, utputa Constantinus restitutor humani generis, propagator imperij, ditionisque Romanæ, & fundator æternæ securitatis. Ex Fausta Herculij quinque liberos suscepit, Constantinum Constantem & Constantiū, Helenámque & Constantiam. Et ex priore quæ fuit ab eo dilecta, susceperat Crispum. Ante Licinij cædē, cum ille priuatus uiueret, Cæsares treis facit, Crispum, Constantinum, & Licinium iuniorem sororis filium. Post bella ciuilia militaris gloriæ semper appetens, multis prælijs uicit Sarmatas & Gotthos Thraciam diripientes, & omnem ferè Scythicam gentem, quibus & pacem dedit. Barbaræ nationes ob id Augusto deditissimæ fuere. Cōstantinus dum hostes habuit, optimis principibus æquandus: postquam ex omni bello lauream adeptus, insolens factus est, amplo indito Maximo cognomine, & certe non meruit cæde suorum ac plurimorum nobilium. Ferunt Faustam Crispum priuignum, cuius amore capta erat, ad libidinem sæpius tentasse, & renuentem detulisse ad maritum, illum noluisse eum inferre, & uirum præstitisse fidem, iussisséque interfici: cæsúsque est Polæ oppido Istriæ. post aliquot annos comperta causa, occidisse uxorem. Illud fit uerisimile, insidijs Faustæ circumuentum Crispum occubuisse, ne peritia in militando filijs obesset, & propterea post paulo sublatus est Licinius iunior. Non caruit ex eo quod factum est suspicione Constantinus, quòd aliquot

quos nouerat cædis illorum misereri, perdidit. Post quinquennalia quæ Nicomediæ edidit, & deinde data sunt Romæ, liber curis suspiciosis atque molestijs, decreuit animo urbem sui nominis ædificare. & primum in Asia in Sardico agro: pòst ad Sigæum Troadis, ubi fundamenta iecit: tertio transtulit opus Chalcedonem, ubi iam muri erecti erant. Sed aquilæ funiculos regulares ter quatérque architectis rapuere, & transmisso mari abiecerunt Byzantium. periti augurandi illo transferri urbem iubent. Imperator ueluti dijs monentibus mutauit mentẽ. Itaque trãslati Byzantiũ architecti, ductis rite fossis, urbẽm medio spatio condidere. Cõdi cœpta est ante V iduũ Maij. Sed postquam immortali deo sacra rite persoluit, conditam urbẽ Mariæ uirgini, quæ sola est Deipara, consecratam dedicauit. Valenti mathematico cura data ut inspecto urbis horoscopo nuntiaret de eius ætate: ille respondit opus duraturum annos sexcentos nonaginta sex, intelligens quod tandiu futuri principes rebus imperij nihil essent detrecturi, & tandiu consilio senatus Resp. esset gubernanda: post quod tempus tyranni essent imperaturi, qui Remp. dissiparent, & ad priuatos tyrannulorum usus transferrent. Qui totum lac ex uberibus ouium emulserit, agnos fraudans cibo, prædo est non pastor. Visúmque est propter hoc Byzantium antiquum instaurari, quod ab Seuero Pertinace ferè totum euersum fuerat triennali obsidione. causa fuit quòd Pescennius Niger ab Antiochenis appellatus Augustus, Byzantium contra opes Seueri bene muniuerat, & firmis præsidijs occupauerat. Deinde instauratam deleuere milites Gallieni, ut nullus ex antiquis permaneret incola. Vrbs est Thraciæ, Claustra põtica uocant, in angustissimo freto Propontidis posita, uelut arx

incursionibus barbarorũ propulsandis. mœnia antiqua ex lapidibus quoquouersus quatuor pedum, ab continente præalta, uersus mare magis depressa, sed par undique latitudo. duos habuit portus, utrunque clusos ferreis catenis, & in frontibus eorum eminentes turres. Constantinus *lõge firmius muniuit, & multis monumentis exornauit. pleraque ornamenta tota* Asia & Europa & Africa *ad eius dedicationem aduecta sunt.* Ex urbe Roma *genitrice Cochlidem columnam porphyriam transferri iussit, & locari in foro lapidibus strato, & uarijs signis circundato: & ex* Troade *æneam statuam* Apollinis *mirãdæ magnitudinis, supposito eius titulo, numinísque sublato capite suũ accommodauit, columnǽque superposuit, necnon & clauum tormenti* Saluatoris. *Statua post multos annos regnãte* Alexio, *cognomento* Comneno, *cecidit uiolentia uentorum deiecta, quòd tanta moles in illa altitudine consistere non poterat. in ipso casu fracta, multos in foro spatiantes contriuit.* Transtulit ex arce quæ fuerat Ilij, Palladium, *ut credidit uana superstitio, olim cælo lapsum, &* Dardani *manibus exceptum: scutum id fuisse quidam scribũt, ut* Romæ *ancilia. aliter sentiunt* Diodorus *atque* Dion, Palladium *signum fuisse ligneum & tricubitale cælo lapsum, in* Pessinunte *urbe* Phrygiæ, *dextra tenens hastam, leua colum & fusum, & ad eum locum duce boue deuenisse* Dardanum, *deos rogasse ut signum darent, statímque decidisse è cælo* Palladium. *Alij scribunt* Chrysen Pallantis *filiam in* Arcadia *nupsisse* Dardano, *& signum* Palladis, *quod* Palladium *est, secum tulisse ad domum mariti, unà cum signis magnorum deorum, qui sunt penates: & hæc translata in* Samothracen, *& inde in* Phrygiam. Nec *mirũ est in* Arcadia *cõtigisse: nã & ibi natus est* Iupi-

ter in oppido cui nomen erat Creta, *è cuius uerticæ nata fuit* Pallas. Stesichorus *&* Euphorion *tradunt sublatum* Palladium *ab* Vlixe *&* Diomede *opera* Antenoris, *cuius uxor* Theano Palladis *sacerdos adseruabat.* Veteres *scribunt urbes omnes fuisse sub tutela* Palladis, *& eam esse præ cæteris numinibus urbium custodem: & eius sacerdotem* Nautium, *comitem* AEneæ *cum in latium nauigaret, eiúsque deinde posteros quoad uiguit dea ceremonijs præfuisse.* Silius Italicus *asserit ab* Diomede *datũ* AEneæ. Nostræ *historiæ narrant seruatum fuisse* Lauini: *postea translatum* Romam, *& asseruatum in tẽplo* Vestæ. Quid *autem id fuerit cum penatibus, multis uerbis disserũt nemo tamẽ uidere potuit.* Itaque *in ambiguo est an* Dardanus *an* Ilus *susceperit, fueríne ligneum an æneum, signũ aut scutum: & remansisse* Ilij, *an aductum* Romam, *nemo est qui affirmet. ubicunque fuerit, inde* Constantinus *ferri iussit* Constantinopolim, *& locari in foro.* Credibile *est fuisse simulacrum, ut uox indicat.* Palladis *enim statua ubicunque fuerit,* Palladium *dicitur.* Hieronymus *ait* Constantinũ *nudasse urbes ut* Constantinopolim *ornaret: ut in foro* Traiani *ornando priores fecere principes, nec illic consistere ornamenta sæpius irruentibus* Barbaris, *præsertim* Getis, *urbem suam titulis, honoribus,* Nearomã *habendam censuit, & lege sanxit, illuc deductis multis antiquorum* Ro. *familijs & liberam fecit, cum antea lege* Seueri *sub iure* Perinthiorum *esset.* X X *imperij anno tricennalia dedit.* In *quibus mutata mente cum pœniteret eius quod fecisset in affines,* Dalmatium Anaualliani *fratris* F. Cæsarem *fecit, & unà cum filijs hæredem statuit.* Hic Dalmatius *cum imperasset annis* I I I, *factione* Constantij *in* Oriente *à militibus occisus est, & eodem anno*

multi nobiles cæsi cum Alladio *præfecto prat. Cũ libelli dati essent de erroribus quorundam episcoporum, manu accepit* Constantinus, *& proiecit in ignem, asserẽs nolle de episcopis decernere, ut qui in ea authoritate & ueneratione sint, peccare non possunt.* Helena *Augusti mater, quæ totam se dederat nostræ religioni, octogenaria diẽ obijt. Filius in templo duodecim* Apostolorum *condidit: ibi enim commune sepulchrũ sibi posterisque suis fecerat. Iam senex* Persis Mesopotamiam *diripientibus bellum indixit, paratas ad hoc opus copias eduxit, classéque transuexit. Ipse* Sotiropolim *urbem petijt, quæ* Pythia *ante uocata est, ut aquis calidis senile corpus foueret, uiribus pro ætate cõseruãdis.* Priusquam *se ablueret, medici pharmacon dedere.* Ministri *corrupti pretio (ut scribũt) ab affinibus, nocua immiscuere, ille intrepidus poculum ebibit: pòst paulo incidit in morbum, quo ingrauescente ductus est in uillã publicam prope* Nicomediã. Interea Constantinus *qui copias omnes* Antiochiæ *cogebat contra* Parthos, *cum accepisset de patris aduersa ualetudine,* Nicomediam *aduolauit ut pater diligentius curaretur.* Medicorum *fomẽta nihil profuere: intrinsecus absumẽte ueneno mortuus est, & ab* Nicomedia Constantinopolim *regale perductum est funus, comitante filio* Constantino, *& cum genitrice sepultus.* Iulianus *in oratione de* Cæsaribus *scribit* Mercurium *interrogatum à patruo* Constantino *quis esset modus boni principis, respondisse,* Regem *oportere multa possidere, & multa impendere.* Constantinus *in initio bonis principibus similis, post bella ciuilia uelut omni metu liber, contra ius æquitatis plerósque occidit, minime suis parcens, & liberalitatis* Augustorum *immemor cœpit esse parcus, & interdum nimis tenax, gloriæ tamen appetens militaris:*

rebus gerendis fortunatus & felix: quod prouenisse ex eo fertur, quoniam fidei Christianæ plurimum fauerat: mirúmque est quòd cum deditissimus fuerit, lauacrũ renascentis uitæ in extremum uitæ suæ tempus distulerit, ut existimo, uolens id in Iordane, *iturus contra* Persas, *efficere.* Baptizatúsque *est ab episcopo* Nicomediensi. *Illud in eo principe laudabile memoratur, quòd si quos ex uulgo priuatus dilexit, opibus honestauit, non dignitate prætoria, aut consulari, uti priores principes nulla habita honoris ratione, fecerunt. Cúmque fuerit armorum studiosissimus, eloquentiæ expers non fuit ac philosophiæ, & in differendo satis accuratus.* Dicere *frequenter solebat, pro utilitate* Reipublicæ *imperatorem non debere labores recusare: & partem corporis recidendam si remedium non admitteret: sin contrà, fouendam.* Ea *similitudine notabat malos homines, qui emendari nequeunt.* Vixit *annis sexaginta sex. imperauit* XXXII, *minus mensibus duobus.* Quidam *tradunt* Constantinũ *orbem hæredibus testamento diuisisse, quidam filios sorte fecisse.*

Diuisio *imperij* Romani.

C Onstantino *obuenere* Galliæ, Hispaniæ, & *alpes* Cottiæ, Britanniæ, Orcades, Hybernia, Thyle.

Constanti Italia & Africa *cum insulis,* Illyricum, Macedonia, Achaia, Peloponnessus, Græcia. C. Constantio Oriens & Thracia, *cuius caput* Constantinopolis. & *cum eo* Dalmatius *imperauit, in omni actione patruo quàm patri similior: sed uirtus obfuit.* Nam *factione* Constantij *patruelis, ut diximus, seditione militari interfectus est, cum imperasset annis* III, *neque prohibente, neque iubente* Constantio: *sed credibilius est huius clandestino consilio facinus peractum fuisse.* Constantinus *qui*

in Gallia imperabat, minime contentus, legatos misit ad fratres, petens ut fieret noua diuisio: & cum non proficeret, post lõgas querimonias fisus opibus Gallicanis & equitibus Hispanis, & Alpino peditatu, bellum ciuile cõtra ius & fas mouit, & primum inuasit propinquas regiones. Constans tunc erat in Dacia pugnans contra Getas & Sarmatas. Constantinus ad Aquileiam peruenerat. Cuius in agro obuiam fiunt milites á fratre missi, qui conatum repellerent, & cum ille longe uiribus præstaret, qui a per summum nefas arma ceperat, incautius congreditur, lapsúsque est in insidias, quibus exercitus circunuentus in medio cæditur. Equus principis, uulnere ictus sessorem Cõstantinum deiecit. Cum iaceret humi sine purpura incognitus, multis ictibus confossus est. Imperauit triennio nondum finito. Vixit annis XXV.

Constans post meritam cædem fratris omni conatu superatis alpibus, Galliam intrat: uarióque euẽtu pugnans biẽnio partem fratris assecutus est. Præfuit aliquandiu ut bonus rector: pòst siue debilitate naturæ, siue amicis suadentibus, animum ad delicias flexit: ex quo in leues articulorum incidit ægritudines, quæ hominem reddiderunt difficilem, morosum, austerum: unde factus est prouincialibus grauis, & militibus illiberalis: ea causa seditionem peperit. Erat in exercitu Magnentius comes ordinum Augustæ, urbs est Germaniæ. Conuiuium militibus exhibuit à mane ad uesperas more gẽtis: inde cubiculum ingressus, statimq; egressus est indutus purpura, multis satellitibus cinctus: qui conscij non erant, coacti sunt assentiri. Abij'tq; cum omni turba in prætorium, & donatiuum dedit: positis custodibus cauit nequis rem aperiret aut referret. Cõstans quærens mitigare tædia articularis morbi, ubicunqu

fuisset uenatibus operam dabat, & ad syluas diuertebat. ubique cum formosis pusiunculis ludebat & bacchabatur, etiam fruens illorum tenera aetate. Ad eum missi percussores, qui insidiarentur, offenderunt Constantem uenatione fessum, quiescentem: ingressi tentorium nihil tale cogitantem interficiunt. Quidam dicunt eũ uigilem cognouisse parricidas, & abiisse in propinquum templum, & insignia imperij deposuisse, & ab altaribus tractum, caesum fuisse. Scribunt eius horoscopum inspectum à mathematico, qui dixit periturum gremio genitricis. Nam Helena auia, mortua Fausta matre Cõstantini, filios nutriuit ut parens. Constans occisus est in oppido haud lõge ab Hispanijs, cui Helenae nomen erat. Constans si exemplo Ciceronis didicisset, non armasset in suam caedem Magnentium. Popilius Laenas reus capitis M. Tullio defensori caput abscidit. Magnentius seruatori suo mortem intulit. Nã cum milites exorto tumultu in Illyrijs occidere uellent, obiecto paludamento imperator texit ac seruauit. Discant igitur qui legerint, illorum misereri, & illos tueri quorũ uirtutes cognitas habeant: aliter poena, quam illi propter flagitia meruere, in defensorum capita resilit. Pauci praeterea reperiũtur qui norint gratificari. Vixit Cõstans annis paulo plus XXX. imperauit XIII. Milites trucidarij & coniurati, Magnentium imperatorem salutant. Cũ haec nuntiata essent, Romae Nepotianus imperator à populo & Mirmullonibus factus. Heraclides senator fautor Magnentianae factionis populum decepit: factáque proditione, Nepotianum Augustorum sororis filium, quem gladiatores cingebant, simulans uelle cum eo loqui, obtruncat. Caput pilo fixum per urbis itinera deportatum est. Imperauit dies duodetriginta.

Magnentius.

MAgnentius comes duorum ordinum dolo imperator factus, Constantis nomine literas scripsit sub illius signo ad eos qui præerāt uel cohortibus, uel urbibus, qui statim ad imperatorem uenirent, quos in itinere cædi iussit ut non esset qui motum faceret. Iam & Roma cesserat: eius enim factio plurimum ualebat. Constantius tūc in Oriente aduersam fortunam contra Persas experiebatur. Igitur ingenti agmine Italiam petit, & Mediolani diu immoratus, fratrem suum Decentium Cæsarē fecit, misitque cum exercitu uti Gallias tueretur. Idémque tota Italia & Africa Magnentij erant. Factio Illyricorum duce Britannione cum nouo imperatore sentiebat. Ad Constantium legatos misit cum literis, uti Oriente & Thracijs contentus esset, qui nihil respondit. Constantius Gallum patruelem Cæsarem fecit, & reliquit in Oriente. ipse Hesperios petijt ulturus fratris cædem. Sed ne sua Roma bello ciuili uexaretur, misit ad Magnentium, concedens Galliam si arma deponeret. Tyrannus sperans uincere, non paruit. ideo ambo ad pugnam se parant. Magnētio priusquam congrederetur, maga consuluit uirginem iugulare, & cruorem uino miscere, potandúmque militibus præbere (mos est immanium Barbarorū cum aliquid secretius agunt) ipsa interea carmina peragebat. Post hæc profana sacra fit pugna utrimque magnis copiarum uiribus ad Mursam. uicit Constantius magna hostiū & suorum strage. uerum hostes ad multam partem noctis cæsi. Tyrānus dimisso equo & insignibus, in habitu equitis au fugit, equū suum reliquit, ut qui uiderent, existimarēt sessorē esse mortuum. Victor imperator die sequenti conscendit tumulū, ex quo tota planicies cōspici poterat: quam cū

uidiſſet repletam cadaueribus, ingemuit. Cæſa fuere ſupra LIIII *milia pugnatorū. omnes cæſi iuſſu principis ſepulti ſunt: qui uerò uulnerati non perierant, uictoris beneficio curati & cōſeruati.* Exercitus *tyrāni fuit ex* XXX *milibus.* Conſtantij *uerò* LXX *milia pugnatorum habuit.* Periere *illinc* XXIIII, *hinc propè* XXX. Ea *pugna attritæ fuerunt imperij* Romani *uires. nam ij qui cæſi, & numero & robore ad quæuis externa bella ſatis fuiſſent.* Magnentius *poſtquam in tutum locum ſe recepit, reliquias profligati exercitus collegit, & nouo milite ſuppleuit, cupidus rurſus aleam dimicationis tentare: & priuſquam experiretur, miſit unum è ſenatoribus grandem natu ad* Conſtantiū, *quòd uellet omnibus præterquā* Galliæ. Conſtantius *hominem reiecit, opinatus illum ſpeculatorem ueniſſe.* Pòſt *miſit epiſcopos, nihil prouinciarū quærens, ſed tantum ut liceret militare ducis titulo, quibus nihil reſponſum eſt.* Quod *cum accepiſſet exercitus tyranni, plerique milites adierunt ad uictorem.* Tyrannus *intelligēs ſibi dimicandū fore, exercitum ex copijs* Gallicanis *reparauit: miſitque dum milites cogeret, aſſuetum parricidam multis pollicitationibus* Antiochiam, *qui* Gallum *cōfoderet, ut illo cæſo* Conſtantius *relictis rebus* Heſperiæ *cogeretur* Orientem *petere propter* Perſas. Cum *trucidarius* Antiochiam *perueniſſet, domum cuiuſdam uetulæ diuertit appoſitam fluuio* Oronti, *qui labitur per eam urbem.* Orontes *antea dictus* Ophites, *poſt ab filio* Cambyſæ *regis* Perſarum *ibi ſubmerſo uocatus* Orontes. Hic *in cœna poſt uina rem communicauit cum paucis, quos inuitauerat, minime expaueſcens mulierem ætate confectam. illa clàm ſe proripuit, & quod audiuerat, ad* Gallū *retulit, qui ſtatim omnes comprehendi iuſſit, atque necari.*

ubi quæstionibus ordine suo negotium aperuerunt. Magnentius quia tale consilium irritum fuerat, rursus præliari statuit. Victúsque est, & aufugit Lugdunum. Comites ut uictori grati essent, consilium meunt tyrannum capere, & Augusto tradere. Ille ubi se custodiri cognouit, cum fugæ locus deesset, furorem simulauit, & primum fratri Desiderio uulnera intulit, quæ non fuere letalia, pòst interfecit quosdam amicos, tandem se confodit. hic exitus fuit ingrati hominis. Decentius Cæsar, qui Gallias tuebatur, audito fratris casu, sibi metuens, laqueo apud Senonas usus est. Desiderius accessit ad Constantium, ab quo liberaliter exceptus est. Geruntium Magnentianæ factionis comitem, exilio uictor mulctauit dum in Gallia esset.

Britannion.

B Ritannion ante tyranni pericula, quorum conuenerat, & imperator ab Illyriciano exercitu appellatus Mursæ, quo tempore & Nepotianus Romæ, posita purpura & Gallica ueste indutus, Cōstantium adijt, & obuius uenienti factus in Thracia, obuolutus pedibus ueniam petijt & impetrauit. Imperator senem ducem amplexus, patrē eum uocauit, & cœnæ adhibuit, ab quo multa de Magnentio intellexit. Deinde iussit abire Prusiada Bithyniæ caput, & propinqua oppida uoluit ut ad uictum senis cōtribuerent, qui plures ministros secū ducens, illic magna quiete uixit annis sex, post decessit.

Siluanus.

S Iluanus Bonitij F. in Gallia natus, qui bello Liciniano clarus sub Constantino, tribunus sub Magnentio fuit, post defecit ad Constantium, ab quo missus in Galliam est. Imperator uero qui calumnijs aures facile præbebat, successus eius suspectos habuit: quære-

bat igitur insidijs circumuenire. Siluanus ubi accepit, pro concione questus est: ita à militibus Cæsar appellatus. Ad hunc motum opprimendum mittitur Vrsinus, qui pecunia tribunos Siluani corrupit ut occiderent. Agrippinæ igitur de industria facto tumultu cæsus est: cuius cæde tam magno gaudio exultauit Constantius, ut ferè insanus haberetur. præfuit paulo plus duobus mensibus.

Gallus.

G*Allus natus est in Massa Veternensi, patre Cõstãtio, fratre Magni Cõstantini, matre Galla, Rufini & Cerealis, qui cõsulares erãt, sorore: ac liberaliter educatus, feros mores uincere non potuit. Profectus ad Oriẽtem cõsedit Antiochiæ, ubi stimulãte uxore omne genus sæuiẽdi expertus est. Illud uero nefandum & abhorrendũ, noctu cum satellitibus incognitus errabat per lupanaria & tabernas, explorãs submissa uoce, Græco sermone, quid de Cæsare sentirent, & notabat singulos qui oblocuti fuissent: pòst aliquo reperto figmento trucidabat: quod antea in urbe Roma fecisse Gallienũ memoriæ proditum est. utrũque uxoris stimuli exagitabãt. Missus est ad eum Domitianus præfectus præt. ab imperatore, qui de sceleribus Cæsaris iam senserat, uti cum Gallo secretius ageret, & persuaderet uenire ad principem. quod cum parum proficeret, addidit mãdata & minas. Indignatus Gallus, hominem cõprehendi iussit, & custodiæ tradidit. Montium etiam quæstorẽ, qui tale facinus non probabat, coniecit in uincula: suadente uxore ambos per forũ tractos & uerberatos in fluuium proijci mandauit. Quod ubi accepit imperator, misit qui Gallũ adducerẽt. Ille uxorem Cõstantiam ire ad fratrẽ iubet, placaturã eius indignationem, & hæc in itinere decessit. Cuius morte audita Cõstantius edi-*

cto Gallũ dignitate priuauit, exilio damnat: & ne lõgius rem protrahat (omnẽ autem eius securitatẽ in morte Galli posuerat) percussoribus mandat iuuenẽ obtrũcare. Hi fuere Seruianus reus maiestatis paulo antè absolutus, & Pentadius notarius, & Apodenius, qui prenso Gallo & uti noxio manus post terga reuincto, ceruicem absciderunt. In foro trũcus relictus est. Pòst paulo quàm illi missi sunt, pœnituit imperatorem, & destinauit citissimos qui prohiberẽt, & ij retenti fuerunt ab Eusebio Eunucho. Is enim erat præpositus cubiculi, cuius cõsilio princeps ferè omnia agebat: quãuis Gallus meruerit pœnas dare. Imperauit annis IIII. Vixit undetriginta. Cõstantiæ corpus delatum ad urbẽ, & in suburbano uiæ Nomẽtanæ post primum lapidem sepulchro maiorũ illatum est. Cõstantius in Oriente aduersa fortuna res gessit: hostis enim semper superior fuit. Anno XI imperij Persica palma præcepta semel est temeritate militũ ad Singaram. nam octies cũ hoste congressus, & in hoc prælio cum uictoria pro eo staret, ad hostes trãsijt nõ sine graui uulnere. Amissa est Singara & Bizabda & Amida. cũ accepisset de fratris cæde, dubius agebatur permaneretne contra acerrimos Persas, an ad uindicandam Europam remearet. Sapores Armenias uexabat. Ianque Nisibin obsedit, quã urbẽ Luculli arma iuris Rom. fecerant, quo tẽpore Mithridates Ponticus ad opem Tigranis soceri confugerat. Nisibis urbs est Mygdoniæ, sic appellauere proxima Syriæ Macedones, à nostris dicta Antiochia. Huic cum capta fuit à Lucullo, præerat Guras Tigranis frater, quẽ Romanus dux apud se honorifice tenuit. Barbari Nisibin, Antiochus Antiochiam nominauit. Expugnandæ urbi intentus Sapores bellica tormenta admouit. Alueum fluuij qui mediã secat urbem, aliò ductis fos-

ſis deduxit: ſed ex hoc non obfuit propter frequentes illic fontes, puteóſq;, qui ſatis ſuppetebāt. Cúmq; hoc non procederet, occluſit meatum fluminis, deinde emiſit, unde impetus aquarum ſubuertit partem mœnium. Niſibēſes *noctu citiſſime obſtruxerūt tabulis, trabibus & terra. Cum illuxit dies, rex uetitus ab expugnatione re infecta mœſtus abijt.* Niſibenſes *muros inſtaurauere. In hac expeditione rex amiſit* X X *milia hominum.* Maſſagetæ *abſentia regis ex ſuperiore parte* Perſida *inuaſerant abigētes prædam.* Rex *regno tuendo properauit. Conſtantius ſubſidiarios milites miſit,* Niſibin *& mœnia firmari iuſſit, inducias cum* Sapore *fecit. & priuſquam* Europam *peteret,* Gallum *patruelem* Cæſarem *pronuntiauit, iunxítque ei matrimonio uxorem* Conſtantiam *ſororem ſuam, præfecítque copijs* Orientis. *Ipſe contra tyrannos properauit, & pacem ubique fecit.* Et *cum undique in* Europa *late uictor eſſet, ſedatis bellis ciuilibus, ludos* Arelatæ *dedit ante* VI *iduum* Octobr. Quo *die imperium ſumpſerat,* Italiam *uenit,* Mediolani *conſtitit: & inde ut* Gallis *ſubueniret,* Iulianum *patruelem adoptauit, miſítque in* Gallias *cum paucis militibus: ipſe petijt urbem comite* Ormiſda *regis* Perſarum *filio. nobilitatem urbis & maieſtatem admiratus eſt.* Nobilitatem *ſtans audiuit, uulgus ſella curuli ſedens in foro.* Et *quoniam hoſtes præter* Perſas *deerant, ſuis manibus ſcripſit,* Conſtantius *totius orbis dominus: inſanior* Domitiano, *qui inſcripſit,* Dominus *& deus ueſter* Domitianus. *huius æmulus cœpit odio habere uiros claros. Cum opera urbis intueretur, ardor inceſſit ſtatuam equeſtrem erigere ſimulem illi quæ* Traiani *erat, in eius atrio: &* Ormuſdæ *qui ponè ſequebatur, mētem aperuit: at ille ſubridens reſpondit, prius oportere*

stabulum fieri molis equi capax. Imperator *cõticuit.Locus admonet de* Ormusda *inspicere.*Narses *plures habuit more* Persico *uxores:ex illustribus suscepit* Adarnassem, *Ormisdam & Narsen.* Ex *humili generis uxore,uerũ supra cæteras formosa,genuit* Saporẽ.Adarnasses *successurus erat, quia maior natu,sed coronam non assecutus est ob ingenitã sæuitiã.* Mesopotamij *tentoriũ ex corio camelorũ intexto auro arte* Babylonica, *dono miserunt ad* Narsen. *filio dedit* Narses,*& interrogauit an placeret: respõdit* Adarnasses,*magis ei placere si imperaret,quòd ex hominum corijs lõge pulchrius facturus esset.*Huius *uocis memoria,& alia crudelissima quæ in initio regni fecit,regnũ abstulit.* Itaque *omnibus præpositus cõmuni consensu* Persarũ Sapores, *qui cæso illo,*Narsen *fratrem luminibus priuauit,* Ormisdam *in uincula cõpegit.*Huius *uero mater & soror & uxor, corruptis pecunia custodibus, carcerem ingressæ limam iuueni dederũt,quam secũ tulerant.quo instrumẽto fibula cõpedum dissoluta est.*Vbi *opus peregit,illæ pingue conuiuiũ custodibus exhibuere: qui dum cibo & potu graues quiescunt,*Ormusda *aufugit,& in castra* Romanorũ *uenit ultimis* Cõstantini Magni *annis.* Sapores *re intellecta uxorẽ sequi maritum iussit.*Ormusda *bello ciuili à* Cõstantio *præpositus est turmis equitum.*Fuit *enim uir fortis ac certus iaculator, nunquam iaculũ frustra emittens, antè designans quò esset iaculaturus.* Bellis Europeis *eius claritudo omnibus nota fuit,& magnã sibi laudẽ propagauit.* Constãtio *redeunti ad* Orientem,*legati* Saporis *occurrũt ad* Sirmium,*petentes restitui* Mesopotamiã *&* Armenias,*aliter pax non esset.* Cõstantius Augustus *ad hæc rescripsit,* Persas *seruisse* Macedonibus,*&* Macedonas *seruire* Romanis: *hac ratione iniuria petis.* Mesopotamiã

maiores nostros cepisse, Persas irrupisse latronum occupantium more: Armenias cessisse Romano *imperio, victo* Tigrane: *contra quem iustum bellum gessit* L. Lucullus, *qui* Mithridatem *hostem populi* Rom. *hospitio & affinitate fouendum exceperat: & ipsum* Mithridatem *nulla contumelia lacessitum, sponte iniurijs ac cædibus affecisse* Romanos: *&* Persas *irrupisse sæpius in* Armenias: *& à patre tuo* Narse *nõ bello occupatas, sed insidijs interceptas.* Qua *de re desine hæc petere quæ nostro iure tuemur: pacem quã petis minime, sed conditiones eius recusamus.* Sapores *lectis literis bellum mouit,* Nisibin *frustra obsidione tentauit: nam inde repulsus est.* Post *in alias urbes profectus, tantum* Amida *potitus est, quæ non satis firmo præsidio tenebatur. eam solo æquauit.* Ea *res coegit* Constantiũ *cõsortem eligere, censuitque accersiri* Iulianum *patruelem,* Galli *fratrem, quem adoptauit pro cõcione ad milites, &* Cæsarem *fecit.* Non *me præterit qui sub* Constantio *militarunt, scribere* Iulianum *adoptatũ fuisse in* Gallia Cisalpina *propter irruptionẽ* Germanorũ, *qui* Gallias *uastabãt, ut ab rapinis hostilibus* Gallias, *quas præcipue amabat, liberaret.* Alij *scribunt* Athenis *adoptatum. ubicunque fuerit, assensu militari purpuram induit ante diem* VIII Iduum Nouemb. Arbitione *&* Lolliano Coss. Et Galliam *missus, priusquam proficisceretur,* Helena Constantij *soror ei iuncta matrimonio est. & quia periculum imminebat,* Calend. Decemb. *egressus cum exiguo supplemento, deductúsque est per aliquot millia passuum ab* Aug. *maturauítque iter* Taurinos *uersus.* Ferunt *consilio* Eusebij *quærentis perdere totum genus* Cõstantini, *paucos milites fuisse datos* Iuliano, *ut ab hostibus occideretur: quod illud præcipue indicat, quoniam obsesso apud* Senonas, *auxilium*

non misit. Secus euenit: re enim bene gesta in Gallijs sæpius hostes profligauit, ultra Rhenum coegit, multos captiuos abduxit. XI ferè millia nostrorum, qui belli iure seruiebant, ab Alemannis recepit, & prope Argētoratum urbem Galliæ totum ferè Alemannorū exercitum perdidit. Iam inde Barbaricæ cladis monimentū habuit, quod nisi contigisset, urbs minime nota in obscuro esset. & præter omniū opinionem, in solo hostili multa præclara gessit. Cúmque eius successus felix haberetur, non caruit calumnijs apud Augustum. & erant qui appellabant eum loquacem talpam, alij purpuratā simiam, alij græcanicum literionem: & erāt qui mollem Asianum Græculúmque fallacem, & sub specie sapientiæ stolidum. Cōstantij enim aures ad fidem præstandam faciles pronæque erāt. quod cum sciret Iulianus, ægretulit, & metuit ne idē sibi quod Gallo fratri, eueniret. ideo iam tunc cœpit cautior esse: & post uictoriam ingētis pugnæ, cum hostium peremptorum magni acerui essent, cadauera in fluuium proiecta, concordi assensu uictoris exercitus uocatus est imperator, & inde Augustus. Nomē Augusti pertinacissime renuit: hinc tumultus militum fuit, nudatis ensibus cogentium meritum cognomen accipere. Itaque ut illi quiescerent annuit. non reperiebatur diadema, facere tētauerunt ex mundo muliebri. Iulianus uetuit, asserens non esse boni euentus augurium. Tribunus coronam attulit non lōge differentem ab corona quæ solet in xysto uictoribus dari. Marcellinus scribit Maurum comitem ordinis detraxisse sibi torquē (draconarius enim erat) & capiti principis aptasse. Pòst uero usus est diademate micantibus gemmis exornato. Fœdus cum Alemannis percussit, illis restituētibus ablata. Deinde misit ad Constantium Pentadium quendam magistrū co-

piarum cum literis, in quibus erat tãtummodo Cæsaris titulus. Sũma literarũ hæc fuit, Milites sæpius uictores, & qui diu pro Republica pugnauerunt, ut præmia laborũ & diuturni sudoris petere possent, me licet repugnantem, imperatorem appellauere. Non ignoras antiquæ cõsuetudinis esse, qui sub ducibus ac Cæsaribus militãt, nõ licere præmia Romano iure poscere: quia ea causa iusta cẽseri debet, te exoro, qui communis es parens, ut æquo animo ad communionẽ imperij me patiaris, ne miseri milites frustra effudisse sanguinẽ uideantur. Addebat in fine se polliceri missurũ certatores equos ex Hispanijs, & promptos milites ex Gallijs. id quidem erat annuũ tributũ. Erat Cõstantius cũ accepit epistolam Iuliani, Cæsariæ in Cappadocia: ultra solitum excanduit. Cæsaria antè dicta Mazaca, est posita in radicibus Argei montis. Et nihil rescribens, edixit expeditionem contra Persas, pro qua Orientem petierat, ita suadentibus qui utilitatem Reip. quærebant. Eius animus cum legit literas, præceps fuit uertere copias contrà Iulianũ. pòst paulo legatos placide abire iussit, quibuscum misit Leonem quæstorem cum mandatis, cui & literas dedit, in quibus admonebat iuuenem ut Cæsaris nomine cõ entus, Augusti maiestatem poneret. Leonas Parrhisijs exceptus honorificè est. Et postquam in campum cum armata multitudine stans pro tribunali uelut concionaturus, literas imperatoris legit, cum uentum ẽst ad Cæsaris nomẽ, omnis turba clamitare cœpit, Iuliane Auguste salue, Iuliane Aug. dij te seruent, Iuliane Aug. dij te sospitent. Postea unum ex his quæ mandauerat Constantius, actum est, hoc est, Nebridium præfectum prætorio factum, submoto Florentio. & hoc minime processisset ni Iulianus ex sua sententia prouenire diceret. Iulianus, ne ardor mili-

tum frigesceret, legatos rursus ad Constantium *mittit, ipse profectus est ad limites* Germaniæ. Imperator *interea accersiuit* Arsacen *regem* Armeniæ, *uti fidus cum* Romanis *perseueraret, neu fallacijs* Persarum *animaduerteret.* Post *misit ad reges* Träsligritanos *ut in fide permanerent, ne deficerent ad* Persas. Iulianus *ordinatis in* Germania *rebus, statuit* Viennæ *hyemare.* Non *desunt qui scribant mandatum fuisse* Leonæ *ut obijceret beneficia imperatoris* Iuliano, *ut homini ingrato: & illum questum etiam de* Constantio, *de cæde parentum ac fratris, & inuocasse ultores deos: deinde iussisse abire omnes ab exercitu qui dicta* Constantij *probarent.* At *uxor* Cõstantij Augusti *moritur, & ducta est* Faustina, *utraque forma pulcherrima. sed illa mœstitia ac dolore interijt impotentia genialis thori.* Cum *ad bellũ ciuile* Iulianus *se pararet, existimans* Constantium *nunquam ad cõcordiam uenturũ, uxor eius* Helena *moritur.* Iussit *corpus* Romam *perferri, & sepeliri in suburbano* Nomentanæ *uiæ, ubi antea* Constantia *soror sepulta erat.* Falsum *est quòd iampridem uxorem expulerit, quæ castissima erat.* Iulianus *fertur dixisse militibus ut se pararẽt contra* Constantiũ, *priusquam ille aduersus se moueret impetum.* In *ipsa expeditione, quia multi erant in exercitu* Christiani, *iussit uti quisque coleret quos uellet deos.* Ipse *uero ne ab fide abhorrens animos militum alienaret, ingressus templum in natali* Saluatoris, *ut alij dicunt, in solẽni* Epiphaniæ, *& unà cum cæteris adorauit, & diuinis rebus interfuit.* Pòst *ut se corrigeret, dicebat se properare ut coniungeret exercitus, & præsciret quo die esset imperator moriturus, ut per nocturnũ quietem præmonitus erat, quãdo uocẽ audierat,* Cũ Iupiter *erit in fine aquarij, &* Saturnus *in* XXV *parte uirginis,* Cõstantius

dominus Asiæ morietur. Cum ex Antiochia peruenisset Tarsum imperator Aug. ut Iuliano obuiam iret, incidit in febriculam semper æqualẽ, ratúsque est gestatione aboleri. uectus lectica est per mutua itinera usque ad radices Tauri montis. Ibi in statione quadam, quæ appellatur fons Mopsi, Græce Mopsocrenus, intrinsecus exurente calore, febris aucta est, adeo ut corpus tangi non posset. Hic cum deficeret successorem statuit Iulianum. pòst paulo mortuus est ante tertium nonas Octobr. Vixit annos XL, & paucos mẽses. Imperauit annis XXIIII. Iulianus ubi accepit de morte Constantij, citissime petijt Cõstantinopolim. Corpus principis conditũ in loculo, Iouinianus qui pòst imperauit, domesticorum protector, cum regia pompa Cõstãtinopolim perduxit, & sepulchro maiorum intulit, interque diuos relatus est. Prope finem uitæ se palàm accusare solebat, quòd occisor suorum fuerit, quòd Iulianum Cæsarem fecisset, & quòd in noua credulitate numinum esset. Natura debilis ad coitum fuisse traditur, in uictu parcissimus: lata lege uetuit phasianum & sumẽ conuiuijs inferri. nunquam spuisse memoratur. In iudicijs iustus & moderatus, si secretiores consultores nõ habuisset. ad iram tardus, bellis ciuilibus fortunatus, Persicis semper infelix. Sarmaticis uarius: bis Sarmatici cognomẽ inscripsit. Nam cum Sarmatis, Dacis & Quadis fœdera feriret, & in suggestu orationẽ haberet, barbaris male audiẽtibus quòd ad hoc opus assueti non erant, unus è Quadis secessit, & stercore alterũ è calceis repleuit, sub ueste tulit, & propius accedens in uultum concionantis proiecit. Id dedecus mereri puto, qui inter rusticos aut philosophari, aut rhetoricè loqui uolũt. In fide semper fauit Arrianis, quorum causa synodum habendam præcepit, statuta est conuentus dies.

Imperator indignatus erat, quòd mandauerat Alexandro episcopo nouæ Romæ, ut in communionem exciperet Arrium cum tota factione, & Alexander negauerat, qui prostratus orabat ne fineret Deus à pernicioso lupo suum ouile corrumpi. tempus appetit. Arrius cum argumentosis syllogismis ingressus est, fauente Eusebio Eunucho. Et in initio priusquam pudendum os solueret, correptus cœliaco dolore, secessit ut onus uentris deponeret: & cum niteretur ui expellere, unà cum stercore animam emisit. Hũc finem meruit homo perfidus ac malignus, qui uenenum in urbe Dei latius seuit, aconito uehementius: unde geniti in fide Saluatoris ignes inextinguibiles, quibus Asia, Africa, & bona pars Europæ fidelibus & iuxta credentibus ereptæ sunt. Præfuit Alexander annis XXIII. Successit Paulus homo iustus, quem Constantius consilio Eusebij Eunuchi submouit, & in eius locum subrogauit Eusebium episcopum Nicomediensem militem Arrij. Paulus ad urbem Rom. se contulit, petij'tque ab episcopi Rom. autoritate restitui in suam dignitatem: & quoniam uitæ sanctitas merebatur, ab Iulio pont. in sedem restitutus est. Cõstantius indignatus, hominem exilio prius mulctauit: deinde minime contẽtus, interfici iussit. Qua de re hæretico Arriano successit Macedonius Arrius. Hoc in loco digredi non ineptum putemus, ut scilicet ostendamus episcopum Ro. caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma ipsa terrarum dea, & gentium regina poscere uidetur Dei sedes & imperij generis humani. Sed ubi noua Roma præsentibus Augustis lacertos extulit, absentia principum nostra Roma paululum imminuta: utraque tamen urbe principatum sibi uindicante, nescio quo fato, præfectis obtemperauimus, & aliquando Augustulis, & sæpenumero regibus

Gotthorum. Itaque per ea tempora episcopalem maiestatem, nutibus imperatorum Constantinopolis sibi usurpauit. Nos uero non cessimus, sed passi fuimus ne ira principum obesset, qui urbis sacratissimæ dignitatem Barbarorum prædæ reliquerant. res non potuit diu differri. Phocas imperator totius maiestatis decus iniuria ablatum restituit, & publico decreto sanxit: nam plerique episcopi Cōstantinopolitani male usi autoritate, prauis opinionibus, fidei simplicitatem turbauerant. Romani uero pont. semper habiti orthodoxi & iustissimi, ut ipsi Græci in historijs tradiderunt. Episcopus igitur Ro. & diuino iussu, & humanæ rationis uinculo, generis humani parens & princeps est. Nam illud perpetuo mansurum quis dubitat? Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Cōstantius eques optimus & certus iaculator, eloquens, & carminibus componendis aptus, quòd fuit in suos ferus, non caruit exemplis, quòd sic fecisset Caligula, Domitianus, & Commodus, & F. Seueri, Antoninus: in cæteros ut Gallienus, qui tormentis adigebat homines fateri quod uellet. In Gallijs & Pannonijs triumphales arcus erexit, magno prouincialium dispendio.

F L. Cl. Iul. Iulianus natus est Constantinopoli, patre Constantio Constantini fratre, matre Basilina nobilissima fœmina: forma liberali, ingenióque ad literas & ad arma satis accommodato. Mater grauida somniauit se pariturā Achillem: excitata, marito narrauit. peperit antequā pariendi tempus sentiret. hinc parētibus bona spes de filio fuit, datúsq; est & initiandus & erudiēdus Eusebio episcopo Nicomediæ. Primo bonæ indolis puer apparuit. utinam non habuisset rhetorem Libanium, ab quo ita institutus est, ut prætermissa ueritatis cognitione,

puerilē animum ad antiquorū credulitatem flexerit. Itaq; *sub illo immutatus est,* Mercurium *præponens cunctis.* Non *caruit tamen in cæteris laude: similis existimatus* Tito,*ut frater* Gallus Domitiano,*bellorum successibus comparatus* Traiano:*res ei fuit cum ferocibus* Germanorum *populis,ut* Traiano *contigit nondū principi:clementia* Antonino,*moderatione* M.Aurelio:*literarum studio magnis philosophis.Cúmq; his assuetus, soporiferæ quieti multum detrahens,insomnes noctes aliquando,cum utilitas* Reip *posceret,ducebat:& musis uigilias impēdebat:nullóque adhibito remedio, minimo strepitu excitabatur.* Philosopho *uenienti statim occurrebat,ne ab literatis rusticitatis reus citaretur. memoria plurimum ualuit: in rebus gerendis optimos imitabatur principes:in re uenerea citra omnem suspicionem uixit:modesta liberalitate semper usus:eunuchis & pantomimis & morionibus nihil unquam largitus.*Illud *incredibile dictu,postquam solus imperauit, hostes populi* Rom.*intra suos terminos se continuerunt,& in laudes noui principis accendebantur.* Restabant *profligandi & domandi* Persæ.Itaque *cum ingenti apparatu egressus* Constantinopoli, *transmisso* Bosphoro, *à* Chalcedone Nicomediā *processit,quæ olim regia & ampla urbs ædificiorū sumptibus,terræmotu corruerat: memor quòd illic educatus erat, ingemuit.*Per Bithynos *Gallogræciam uenit,& inde* Antiochiam Orontis *petijt,* Oriētis *apicem: & cum loci situs omnes ad uoluptatem muitet, princeps ibi suapte natura continentissimus fuit. ex eius imperandi ordine iustitia è cœlo ad mortales redijt.* Iulianus *quartum inijt consulatum, adscito* Sallustio *collega, quem præfecerat* Gallijs *præfectum.* Cū Ver *appeteret,* Hieropolim *uenit,hinc in* Mesopotamiam *signa commouit,pòst perue-*

nit Cercusiũ (ferè instar insulæ inter Euphratem & Xaborectoram amnes positum est) quod Diocletianus mœnibus amplificatum, excelsis turribus circundedit. Hic moranti allatæ sunt ab Sallustio literæ, ut expeditionem in Persas differret, & dijs uetantibus cederet. sed quis fato repugnat? Transgressus flumen, pontem auelli iubet, Zaitámque uentum est, ubi Gordianum imperatorem exercitus tumulo intulit: quem Licinius hostis bonorum euertit. Iulianus ubi hostes propere adesse intellexit, concionem habuit, afferens maiorum nostrorum exempla: initium faciens à Ventidio usque ad Maximianum, quòd ferè omnes rediere laureati præter Gordianum & Carum: ille insidijs mortalium, hic ira deorum sublatus. hostes à prælio abstinuerunt. Ipse Assyriam depopulatus, urbes, oppida partim ui cœpit: pleraque deditionem fecere: uictórque cum ingenti gloria profligato exercitu hostili, usque Ctesiphontem peruenit. Castra aliquandiu illic habuit cum exercitu satis lecto. dum remeat, facem sereno uidit cælo. aruspices Hetrusci uetabant quicquam tentandum, quia signum erat infelix. Iulianus & hoc cõtempsit ut antè Sallustij monitus. postquã illuxit, castra mouit. Persæ sæpius afflicti terga inuadunt, & priusquam laborantibus subueniretur, hostilis ex improuiso globus in cataphractos irruit. Sic mos Parthorum ut confusos cædant. Dúmque imperator incautius sese infert, uulnus excepit. emissa hasta incerti militis, transmisso brachio & costis, hæsit fibræ iecinoris. dũ auellere conaretur, scidit digitorum neruulos: prolapsus in ceruicem equi, ueloci cursu in castra relatus est. adhibita fomenta paululum dolorem leniuere. poscit equum & arma, ut prælium reuisat: cum spiritus deficeret, concionem habuit, disseruitque mortem esse summum

præmium. Petijt inde quid ageret Anatolius. Sallustius respondit, Beate degere. ingemuit amici casum, quòd interfectus esset. circunstantes qui dolore conciti deflebant, sua autoritate castigauit, turpe quidem principem sideribus conciliatum lugere. Inde cum philosophis sermo ei fuit de immortalitate animæ. epotáque frigida aqua uita solutus est, annum agens alterum & XXX, ante sextum Calen. Iulij. In suburbana uilla agri Tarsensis Iulianus sepultus est, & in diuos relatus. successor si uixisset, decreuerat nobile sepulchrum. Homo statura exigua & gracili, maiestate conspicuus, inter ueteres heroas connumerandus ampliando imperio, & reipublicæ gubernandæ satis idoneus, si fata commisissent: ore & manu (ut inquit ille) consultor patriæ. Imperauit solus annum unũ, menses septẽ, ab eo quod Cæsar fuit annos septem. Corpus Procopius Tarsum usque perduxit, & tumulo dedit. inde abijt, & nusquam nisi ex improuiso Constantinopoli purpuratus apparuit. Mirum creditu, barbaræ nationes eũ plurimum diligebant, à militibus adeo obseruatus ut in creãdo nouo principe Iuuianum legerint, ab uocis similitudine una litera immutata. Memoria & liberalitate clarus, tributa parcius exigenda mãdauit, licet sint qui nolint, gloriæ cupidius appetens. & cũ Christianos nimis insectaretur, sanguine tamẽ abstinuit. hostes morte nostri principis elati & circunfusi, castra quæ spatiũ trium mil. passuum complebant, disperdere quærebant. Romanis uero controuersia fuit in eligendo. Cõstantiani Abilũ præponebant, proceres Gallorum Sallustium, qui propterea quòd senex & ualetudinarius esset, recusauit: dúmque mora fieret ob certamen clamantibus militibus maturandum esse, Iuuianus eligitur domesticorum primus.

V Arronianus comes ordinum, agri Singidonensis incola in Pannonia, liberos utriusque sexus cum plures extulisset, mœrore anxius, ut qui sine prole esset, admonitus est per nocturnam quietem uti filium qui nasceretur, Iouianum uocaret, fore ut uiueret, & ad purpuram uenturus esset. Itaque editum filiũ Iouianum appellauit, præceptoribúsque cum ætas posceret, erudiendum dedit. non parũ liberalibus artibus profecit, ingenio ualde ad omnes disciplinas prompto. Pater militia clarus, notissimus erat: & iam emeritus secesserat in auitos agros ut quiesceret, & agricolationi incumberet.

Iouianus.

I Vuianus electus est princeps, & statim antesignani Iouianũ clamauerunt: qui in medio, quique postremi erant, opinati Iulianũ reuixisse, ingenti lætitia effusi choreas ducebant. cum nouus imperator purpuratus castra comitatibus primoribus circuiret, & cõspectus esset ab ignaris homo incuruus, statura procera, statim lachrymæ obortæ sunt, auspiciũ haud felix præsentis imperij. reductus in tentoriũ de iminẽti periculo sermonem fecit, adhibitis tribunis & comitibus. Instabat totus exercitus deduci in Mesopotamiã. hostes à tergo territabãt, quanuis semper uicti. fames in castris erat, & rerũ penuria, & quanuis noster exercitus uictor esset, rerũ difficultatibus, & recẽti cæde ducis timebat, adeo ut si hostis irruisset, magnã intulisset cladem. cœptũ est consilio iter. Instare hostes cũ elephantis, qui graui nidore terruere equos. opẽ ferentibus Iouijs & Herculijs Gallis, restiterũt beluis. Vbi Carras uentũ est, infelicitate Crassi nobiles, tanta trepidatio nõ fuit. hinc Darã oppidũ. Hoc in loco quatriduũ cõsumptum est. hinc miles cum abiret, peruenit ad Tigri-

dem iam auctum cælestibus aquis. metus erat transire. Galli assueti flucta perfringere, ingenti animo ingressi, ad alteram ripam perueniũt, ibique hostes obseruantes ripas, obtruncant illos. secuta est cætera turba. Ad hæc uenere oratores à Persis Surenas (nomen est dignitatis post regiã) & alij proceres offerentes conditiones pacis, si nõ æquas, attamen necessarias. Consultarunt cum imperatore primates, ictũmque est fœdus nõ sine calamitate Ro. imperij. Prouinciæ quinque Transtigritanæ, quas uictor Galerius Maximianus acceperat, restitutæ sunt, Asarzamena, Mozena, Zabdizena, Rheumena, Carduena: tradita & Singarena, & Nisibis, & pars Mesopotamiæ: non tradita tamen est Ctesiphon. & ita fines ueteres innouati non sine magno imperij dispendio. Accessit maior ignominia: uetitus est P. R. Arsaci regi Armeniæ amico ac fido auxilium contra Persas ferre, quod nunquam antea ad hoc coactus est. usq́ue est libertas uictricium armorum corruisse, Ictũ est ignobile fœdus ad annos XXX, & religioso ritu utriusq; gentis confirmatum. exercitus inde in tutum perductus est. Iuuianus cum peruenit ad locum, Dadastana uocant, qui diuidit Bithynos à Galatis: assiduo labore lõgi itineris, aut recenti tectorio, positis ibi prunis, mortuus est. Sunt qui scribant incidisse in morbum ex uarietate ferculorum, quibus repletum corpus, quod auidissime illic sumebat, concoquere non potuit, & cruditate perijsse. Vixit annis XXXIII. Imperauit menseis septem, à Valentiniano in diuos relatus est.

Fl. Val. Valentinianus Aug.

P*Ost Iuuiani mortem exercitus Niceæ, quæ urbs caput est Bithyniæ, Valentinianũ Gratiani filiũ imperatorẽ elegit. Nam L. Equitius, qui Illyrico præ-*

erat,quoniam absens,præteritus est. Augustus Cæs. Valentem fratrem tribunum stabuli fecit. Post paulo Constantinopolim cum uenisset, & in suburbanum concessisset, cõsensu omnium ipsum Valentem cõsortẽ imperij & Aug. pronuntiauit. Præerat eo tempore Romæ Rufius Turcius Apronianus, literis & Reip. moderãdis habenis uir clarus & illustris. Procopius qui genus suum ad Constantinum referebat, & paucis suffragationibus purpuram induerat, pœnas cœpti motus dedit. Porrò Valens Gotthos, qui Procopio auxilia miserant, uictos Thracia exegit: & uictor magister Equ. Atalaricũ regem Gruitugrorum (bellicosa gens est) uertit in fugam, & pacem dedit. Interea Valentinianus Saxonas Oceani accolas inter inuias paludes domuit, Alemannos attriuit, & uictor ad Oceanũ peruenit. deinde in febrem incidit, qua liberatus pro concione, exercitu assentiẽte, alterum ex filijs Gratianum, insignibus ornatum, appellauit Augustum: statimque expostulatus publicarum rerũ admonuit, & urbi Romæ præfecit Orphitum. Picti & Scoti Germaniæ gentes Britanniam inuadunt: illi Caledonios & Veturionas occupant, ij depopulãtur insulam. Sarmatæ præsidem, quem Romanus imperator dederat, expulerũt. Parthi suo consilio qui Armeniam irruperant, occurrente Arhubeo legato, abierũt: sic prouincia liberata est. Alia uia Sapores rex Persarum rupto fœdere nos tentauit, Ctesiphontem cœpit, ibique hyemauit, & Valens Antiochiæ. Ad aquilonẽ inquieta rebellat Germania. Eò missus cum exercitu Theodosius primus magister Equ. cuius prosperi successus similes ferebantur actis L. Domitij Corbulonis in Armenia sub Nerone, & L. Veturini sub Traiano. Valentinianus exacta Treuiris hyeme, Gallias reuertitur. & post paulo dum

intentus audit legatos Quadorum, qui latrocinia excusabant, subita ira accensus incidit in morbum: quo arescentibus uenis cum nil sanguinis emitti posset, mortem obijt. Imperauit annos undecim, menses octo, dies uiginti. Interea Hūni, seu Alani, qui sunt Tartari & Nomades, Scythae, qui longe ante à regione trans Tanaim uenerant, superato Istro, qui limes erat, uagi Pannonias Epirúmque & Thessaliam, direptis & incensis aliquot urbibus, grauiter uastauerunt. Maiores nostri, uiri boni, non ambitiosi, non contentiosi, sine auaritia & luxu, Scythas irruentes saepius repulerunt. At uero cum opes in pretio fuere, & mensae magnis sumptibus paratae, & maior cibi condiendi quàm uirtutis cura, Scythis bellatoribus acerrimus, grauia uulnera perpessi sumus. Imperatores duo, Decius pater ac filius, non sine magna strage cum Scythis congrediētes uicti cecidere: at pòst Valens propere ex Antiochia accitus, tantam pestem auertere non potuit: sed magna clade uictus, terga dedit, & in fuga uulneratus decidit ex equo: acceptúsque in uile tugurium, inter fomenta expirauit. Victor Alanus cum persequeretur, locum armatis sepsit: & quia capere primo impetu nō potuit, inscius quòd illic imperator esset, ignem inicit & absumpsit. Hic fuit Valentis finis: qui modo terror Orientis erat, Boreali incendio fomentum praebuit. Hunni Alaníque & Gotthi uictricibus signis Constantinopolim obsident, persolutáq; ingenti ui pecuniae ab Dominica Augusta uxore Valentis, coepta reliquerunt. Dum haec infeliciter ad Aquilonem geruntur, Theodosius pater eius qui postea imperauit Theodosij, in Africa Firmum noua molientem praelio uicit ac cepit. Et Gratianus Treuiris agens, fratrem suum Valentinianum Iustina matre editum, consulente Merobaude tri-

buno, titulo Cæsaris Augusti, consortem imperij fecit. Ipsum uero Gratianum otiosum, dum suos negligit, & habitu ac moribus, Alanis, quos sibi post obitum patrui conciliauerat, placere studet, Maximus ab exercitu nostro dux electus, ex improuiso adoritur, & in Italiā transire properantem dolo circumuenit, & occidit: & ab eodem Iunior Valentinianus Italia exactus, ad Theodosium, qui in Oriēte res gerebat, concessit: à quo liberaliter exceptus est.

Theodosius.

THeodosius qui sex antè annos à Gratiano, ut Orienti præesset, Olymbrio & Ausonio Coss. Augustus pronuntiatus erat, bello ciuili commotus, uictricibus signis Aquileiam per inuias alpes raptim contendit. Maximum ibi securè degentem ui cepit & occidit. statimque Andragasius præfectus classis, & socius Maximi, certior de cæde factus, in mare se præcipitem dedit. Valētinianus in Occidentis regnum restitutus, ab Italia in Gallias profectus est. & dū Viēnæ negligentius moraretur, fraude Arbogasti, Alanorum præfecti, noctu in cubiculo strangulatus, creditus subita aut uolūtaria morte obijsse. sic interijt Gratianorum proles. Satisque fauenti cælo uisum est, uno uelut cursu quatuor eam numerasse Augustos. inter quos tertius parum bellicosus, non auo, non patri similis, Romæ cum à palatio ad hortos Sallustianos sederet, dicebat se confecisse Parthicam expeditionem. Extincto etiam in Gallijs Victore, quem pater Maximus ibi copijs præfecerat, illa orbis pars minime quieuit. Arbogastus enim occulta iuuenis morte, Eugenium imperatorem cum exercitu facit: hac scilicet uia, sub titulo illius, Occidentis regnum inuadere studebat. Multis milibus

coadunatis, de summa rerum cũ Theodosio confligere statuit. Dux noster inuictus, Deo, hominibúsque acceptus, cum Honorio filio, ingenti animo opus aggressus, hostilia arma pugnantibus etiã pro eo uentis, qui spõte carceris AEolij cedente obice eruperant, profudit atque deleuit. Eugenius captus pœnas luit. Arbogastus ut cruciatibus se eximeret, sua manu usus occubuit. Victor ingenti gloria potitus, amplissimo triumpho liberati orbis, subactis undique domitísque tyrannis, administrationi reipublicæ animũ adiecit. Filios Honorium & Arcadium, quos ex Flaccilla susceperat, consortes fecit imperij. & quia nondum ætas matura imperio erat, ductores legit qui adessent, testamẽtóque sanxit. Rufinum Arcadio adiungit, & Honorio Stiliconem. Ipse interea Mediolani morbo absumptus, Olymbrio iterum & Prino Coss. Imperauit annis septemdecim. Genus à Traiano ducere se iactabat, nec ab re: nam moribus & uultu, & successu rerum similis fuit. Ille labẽtem Rempu. in pristinas uires restituit: sub hoc imperium Romanum, quod otio & negligentia trium principum cõsenuerat, dissensione partium dilaceratum, uelut reiuuenescens lacertos mouit. Ille pacata Europa ad Indos usque arma intulit: hic prius auspicijs atque armis paternis asserta Libya, attrita bellicosa Germanorum gente, datâque sua uirtute toto Orienti pace, postremo subactis ardentissimis Gallis, non omissa Britannia, parenti gentium urbi, Italiǽque suæ, uictrices aquilas reportauit: sibique eo Fortunæ simulacrum nusquam prætorium mutauit. Arcadius igitur Constantinopoli, Honorius Romæ imperat. Sed quis animorum recessus intueri potest? ueterum fidem & sanctissimum legati ius cupido regnãdi uiolauit. prior Rufinus clàm missis muneribus, Alarico Gotthorum rege

capere arma contra Arcadium persuadet, ut sub eo metu diadema orientis capiti suo imponeret. Re intellecta, à militibus Italicis perniciosus tutor occisus est: caput cum dextera praecisum ante ipsas Constantinopolis portas pependit, ac spectantibus ludibrio fuit. Caianus Rufini imitator, auxilio Gotthorum fretus, bellū ciuile mouit. arrisit ei primo praelio fortuna, pòst nauali inter Hellespōtum & Cheronessum uictus, dum fugit, captus est. caput eius pilo suffixum Constantinopoli spectaculo fuit. Arcadius cum regnasset annis paulo minus tredecim, decessit, Basso & Philippo Coss. relicto filio Theodosio, quem antea Caesarem fecerat. Cui ex matre Eudoxa & Augusto patre tres sorores erant, Flacilla, Martina & Pulcheria, quae uirginitatem perpetuo seruauit, summa bonitate, integritateque & sanctitate, religionis obseruantissima cultrix. Virgini Deiparae nobile templum aedificauit Blacernis, in quo inclusas argenteo tabernaculo pretiosas Mariae uestes, quas è Palaestina suis manibus tulit, summa cum ueneratione posuit. Eudoxa ante uiri obitum tribus annis, morbo soluta est, Honorio IIII & Eutitinio Coss. Gildo regnum Africae adeptus, Masaezelis fratris filios enecat. Is Italiam nauigauit, ab Honorio copias accepit: murū dictu, cum quinque milibus pugnatorum fraternas copias deleuit: ipsiúsque Gildonis à fuga tracti, uelo gulam, quibus mandatum est, fregere. Hoc modo Masaezel caedem filiorum ultus est. Interea Stilico secretiore uia filio regnum parat. Mariam Honorio nuptui dat. quae cum ante nuptiarum diem obisset, Thermatiam filiam alteram despondit: & haec illius fatum uirgo secuta est. moestus parens Eucherium filium Caesarem uisere cupiens, Suenos Vuandalósque & Alemannos magna praedae spe solicitauit. Illi properant cum rege

Rhadagaiso. numerus fuit ducẽtorum milium. Stilico metum simulat. Hostis urbis potiendæ causa in Italiam irrumpit, occursu nostrorum subito repellitur. In Hetruriam fugit, ibique uictus est. Rex uero à fuga retractus, & in carcere strãgulatus est. Hostes deinde qui superfuerunt, cũ ad solita loca se recepissent, eligendo duci intenti, Alaricum regem salutauere, qui statim legatos ad Honorium misit, qui agros ad habitandum peterent. Gallia ab imperatore concessa est. quò dum pergit, cum omni supellectile, fraude à Stilicone de industria petitus, iter omisit: ultores inuocans deos, quòd ius gentium uiolatum sit, indignatus toto (ut dicitur) impetu, cælo duce Romam contendit: obstupescentibus cunctis, quà iter faciebat, uoto potitus est: pauca ædificia incendit: non multa onustus præda, sexto die egressus est, captiuam abducens Placidiam, Magni Theodosij filiam, quam in foro Cornelij, Ataulpho propinquo suo uxorem dedit. Ex lectione historiarum illud compertum habeo, uictoriam semper fere in ea parte quæ iure pugnat. Victores olim Galli, post captam urbem si à fœda innocentium nobilium cæde abstinuissent, cõscendisse Capitolium Romanis minime profuisset, & anseris clangor Mãlium non excitasset. Capta est urbs an. A.V.C. millesimo C L X I I I I. ignominia potius quàm clades illata est. Victor deinde Alaricus in Siciliam tranare naufragio uetitus, dum Consentiæ hyemat, morbo interijt. Milites metuentes ludibria effossi cadaueris, alueum Bussenti amnis mutauerunt: excauatóque hypogeo, regis tumulum congestis opibus posuerunt, & fluuium pristino alueo immiserunt, & præposito copijs Ataulpho rege ad urbem diripiendam redeunt. Dux uero Ataulphus moribus uxoris Placidiæ lenitus, fœdus cum Romanis percutit, ibi indi-

gnati regem dolo sustulerunt. Ianque Stiliconis fraudes in aperto erant: igitur cum filio Romæ in foro Pacis occisus est: etiam eius factionis plerique ccidere. Interea in Britannia occiso Gratiano tyranno Constantinus præficitur, propter nomen duntaxat ad hoc dignus existimatus. Is cum exercitu in Gallias nauigauit, & Constantem filium Cæsarem ab eo factum, cum parte copiarum ad occupandas Hispanias frustra misit. Cum hoc accepisset Honorius, Constantium ingentis animi uirum, ad liberandas Gallias proficisci iubet: qui Constantinum ad primos impetus compressit, & filius sortem patris secutus, à Gerontio Viennæ occiditur. in cuius locum exercitus, homicida consultore, Maximum legit. qui dum in Hispania exularet, urgente rerum tenuitate perijt. Extinctis undique in Gallijs Hispanijsque, & Libya surgentibus tyrannis, suasione Constantij Placidia ad Honorium fratrem remittitur. Qua liberalitate Gotthorum rex Vuallis pacem ab Romano principe impetrauit. Porrò Placidia iubente Honorio nupsit claro uiro Constantio, quem dux Cæsarem & consortem imperij simul fecit. Ex quibus nuptijs Rauennæ quinto nonas Quintilis natus puer est Valentinianus, Moma & Plinta Coss. magno post apparatu Honorius tricennalia celebrauit, quæ uouerat pro imperio liberando. Rursus Scotorum & Pictonum copiæ, è Britannia ab legionibus nostris pelluntur: & in Hispania res pro uoto successerunt. Post obitum Constantij Placidia cum filijs Valétiniano & Honorio, iussu Augusti pelluntur, & ab Theodosio Arcadij filio, qui Orienti præerat, hospitaliter excipiuntur. post paulo Honorium febris inuasit, qua decessit, rebus gerendis dissimilis patri. Nam qui eius acta recēsent, in quibusdam Magni Constantini

F. Constantium imitatum fuisse reperiunt. Imperauit annis XXXI, cum patre II, cum fratre XIII, cum fratris filio XVI. Theodosius iunior audita patrui morte, Valentinianum Cæsarē fecit, & cū matre Romam misit. aduentus satis opportunus fuit. Nam Iohannem factione Castini imperatorem factum, & Africam sibi uindicantem nouus princeps oppressit. Theodosius Constantinopoli uicenalia edidit, se XVI, & Festo Coss. Gensericus rex Vuandalorū accersitus à Bonifacio, qui de Africa tenenda desperauerat, post multorum cædem Carthaginem occupauit. Ad Aquilonem Belba & Attila fratres, Hunnorum reges Illyricum & Thraciam populationibus infestando Thermopylas usque occupauerunt. Omnia Theodosius magna gloria tutatus est: & uictor uota tricenalia edidit. Sic erat imminentibus periculis consuetudo, ut ludi uouerentur: quod triumphalia monumenta ex marmore, ære, argento, auro, & indicant & testantur. Sub ea figura, uotis XX, uotis XXX, hoc est, uicenalibus & tricenalibus, quod etiam indicat annos imperij.

Valentinianus.

V Alentinianus, in quo magna & non uana spes asserendi Occidentis erat, acclamatione totius Italiæ Augustus ab Augusto appellatus est. AEetius ductor Gotthos in Gallia uicit, Burgundionū regem afflixit: sed in Africa fortuna nobis obfuit. Vuādali sub Gēserico Carthaginē cædibus fœdauerūt: nec cōtenti Siciliā inuadūt. Theodosius frustra mouit arma, quoniā pro Barbaris uictoria stabat. Qui in Britannia erant, cum Scotorum & Pictorum rapinas & impetus ferre non possent, Anglorum regem Vertigomarum, ad opem ferendam poposcerunt. secus euenit: Angli insulam suæ ditionis fecere.

Sunt etiam ij Saxonum Germanorum populi feroces atq; pugnaces, qui adhuc cum Scotis interiectis limitibus imperant. Valentinianus Constantinopolim concessit: filiam principis uxorem accepit: post nuptias Italiam repetijt. Mira res, aliquot annis quieuit Oriens, existimo ut uires resumeret, & fortius insurgeret. Theodosius uelut lõgo imperij potentatu afflictus (imperauit enim annos quadragintaocto) febre solutus est. Attila toto potitus Septentrione, orbis imperio inhians, Gotthos, qui in Gallia erant, socios accersit. AEetius hæc longe antè præuidens, missis legatis, Theodoricum regem certo fœdere Romanis coniunxit. Conueniunt ducũ copiæ in Gallia: hinc nostri cum auxiliaribus, illinc Hunni, Gepidæ, Sarmatæ, Scythæ, Sueui, Quadi, Heruli, Vgri, fauentibus etiam regulis quibusdam. pugnatum est à mane ad uesperam utrinque acerrime. nusquam cum maiore hostium numero cõgressi sumus: nusquã maior cædes obstinatione animorum. nam pugnæ contra Xerxem, & Persarum contra AEgyptios fide carẽt. Prælium nox diremit: ceciderunt supra ducenta millia fortissimorum hominum. Nemo loco cessit, uulnera aduerso pectore infixa. nemo iudicium ferre potuit, qui cadauera inspexit, utra pars ardentius pugnauerit: agebatur enim de toto imperio. Barbari tandẽ regnasse Romanos ægreferebant: Romani illos toties impulsos ac uictos, insultare nõ patiebãtur. Riuulus qui propè erat, humano sanguine auctus, rapidissimi torrentis instar effluxit. Sed quamuis superiores fuimus, nõ parua iactura fuit Theodorici cædes, quam eius filius Thorismundus capite Attilæ rependisset, ni AEetius consuluisset ei expedire paternum regnum defendere: ueritus ne profligato Attila impetũ in nos conuerteret. sed perniciosum fuit consiliũ. Attila enim repa-

ratis in Pannonia uiribus, sæuiori animo inuasit Italiã, plerasq; urbes diripuit, Istriæ Venetiæque, & togatæ Galliæ, ac Insubrium. Ad eum Leo pontifex maximus legatus uenit, salutẽ Italiæ perorans imperauit. Reuersus in Pannoniã Attila, dũ in nouis nuptijs nimus uino indulget, & quieti se dedisset, ferocius stertendo mero repletũ spiritum efflauit. Vitio laborauit Bonosus imperator, qui congium uini epotabat, quare cũ pependit, non hominẽ pependisse, sed amphoram in prouerbio fuit. Veteres Græci heroes ut plenius ingurgitarent, quòd hinc existimabãt lætitiam fore, magnis cornibus epotabãt. unde scribit Athenæus cornutum pingi Bacchum. satiúsq; est, quod sapientes uiri monẽt, uino abstinendũ: quod immoderate sumptũ, pro ueneno est. AEtius uel Maximi figmẽtis, uel iussu principis, qui illius successus metuebat, occisus est. qua de re non longe pòst Romæ in campo Martio Transtyla & Octyla milites AEtij, ipsum imperatorem confoderunt, consilio, ut ferunt, Maximi: quoniam statim arripuit imperiũ. qui tertio pòst mense à populo Romano mẽbratim cæsus. Eudoxa Valentiniani uxor, in ultionem cædis uiri, Gensericum ex Africa accersiuit. ille magno cum exercitu nauigauit. urbẽ ingressus, à rapinis non temperauit: ut cuiq; libitum est præda abacta, abducta & Eudoxa cum duabus filijs, quarum altera Trasimundo Genserici filio nupsit. At milites auidi prædæ, in Campaniam irrumpunt, Capuam euertunt, urbes alias diripiũt, onusti præda Libyam repetunt.

Fl. Valerius Marcianus.

D Vm hæc in Occidente aguntur, Orienti præficitur Marcianus, fauente ad imperium Pulcheria Arcadij filia, cuius consilio nondũ patefacta populo

Theodosij morte id factū est. Marcianus humili genere natus, prima stipendia meruit in Lycia. cum ægrotaret, hospitalitate usus cuiusdam Tatiani & Iulij (germani erāt) postquam conualuit, animo recreādo uenatum exiere: fastiditi ardore solis, sub arbuscula quieuerunt. Tatianus prior excitatus conspexit aquilam supra caput Marciani in aere pendere, quæ pansis alis solis radios arcebat. ille fratrem, ut uideret, excitauit. ubi somnus abijt, multi quæ uiderant aperuerunt, regnū ex eo portendi nuntiantes. Igitur abeuntem uiatico CC. argenteorum prosecuti sunt. hoc idem prodigium ei contigit sub Aspare, dum contra Vuandalos militaret: captus cum cæteris captiuis quiescebat. Rex cupidus eos recensendi, uidit aquilam supra caput illius. per eiusmodi imaginem abire iussit: &, si quando eueniret, fœdus cū Vuandalis iniret orauit. Seu aquila, seu uultur regnum portendit, talium prodigiorū plenæ sunt historiæ. Pulcheria in eligendo Cæsare princeps, senis Marciani capiti diadema imposuit. & quamuis satis cognitus ordinibus erat, boni ac probati mores eum principatu dignum fecerunt. Ideo magis expedit eligere, quàm ex hæreditate mereri principē. Nouus imperator statim pro Tatiano & fratre misit: illum Constantinopoli, hunc Illyricis præfecit: cum Vuandalis fœdus percussit. Arma nunquam nisi prouocatus mouit: quietis amator, quietum Orientem habuit. Dicere solebat, donec liceret in pace uiuere, non decere principem sumere arma. Romæ Populus Romanus cum toto senatu Auitum patritium imperatorem legit: sed non diu uixit. Marcianus cū præfuisset paulo amplius annis sex, naturæ cōcessit, ut quidam tradūt, conspiratione Asparis. Qua de causa post creationem noui principis, cum filius Asparis, Ardabu-

rius Cæsar esset à Leonte pronuntiatus, populus patrem interfecit cum filio.

Fl. Val. Leon primus.

Actione & suffragijs Asparis Leon dicitur imperator & Augustus appellatus: qui post cædē Ardaburij Cæsaris, nepotem ex filia, Zenonis filium Leōtem Cæsarem fecit: quidam filium scribunt. Asper enim ita conuenerat cum Leonte, ut factus imperator, Ardaburium eius filium adoptaret: quod Leon obseruauit. Populus ubi hæc nouit, Ardaburiū cum patre interemit. Anthemium patritium Cæsarem pronuntiauit, Romámque misit, eíque imperium Occidētis tradidit: quod Maiorianus mortuo Auito sibi uindicauerat. is quarto anno necatus, Dagalaipho & Seueriano Coss. Sed Rauennæ Seuerus imperium arripuit. Qui superato Biorgo rege Alanorum, lauream meruit. I I I anno occubuit. Quidā tradunt Anthemium factum imp. post mortem Seueri. utcunque res conuenit (nam ante Marcianū res cœpta est) Anthemius cū genero suo Ricimere à Gotthis oriundo diu certauit. Et cum utriusq; copiæ paratæ essent, & per factiones diuisa urbs & Italia esset: Leon è Constantinopoli Olymbrium misit purpura indutum, qui uiuenti Anthemio regnum auferret. Res non ita successit: quoniā Ricimer ad AElium pontem, superatis auxiliaribus Gallis, cum Bilimere Anthemium gladio trāsfodit. Ciuium Ro. bona data sunt prædæ. exhausisset etiam uiscera, ni cœliacus dolor hominem extinxisset. Olymbrius sine controuersia succedens, V I I post mense decessit. Iam Basiliscus Gēserieum redeuntem in Italiam prælio uicerat. Rauennæ exercitus Gliceriū imp. salutat: & à Nepote (sic erat illi nomē) sororis filio, regno pellitur. Interea Basiliscus Zenonis (qui po-

stea imperauit) gener, ingenti gloria uictor magni nominis fuit. Nepos ab Oreste *pulsus* Salonis (*nomen uillæ in agro* Ro.)*cæsus est.* Orestem Odoacer Gotthorum *rex superauit, & Placentiam misit, iussitque interfici: &* Orestæ *filium* Augustulũ *iam* Romæ *imperantem exilio damnauit.* Exulauit in Lucullano Cãpaniæ. Scribunt *alij, hunc, ne caperetur à* Gotthis,*sponte imperium reliquisse.* In eo *sanctissimum* Augustorũ *cognomen defecisse memoratur: etsi* Iustinianus *postea iura uindicauit, neminẽ pur pura & diademate insignitum, ipse & alij qui secuti sunt principes,* Occidẽti *præfecerũt.* Gotthi ab Augustulo ad Iustinianum *regnũ tenuere.* Mira res, *nequid integrũ maneret, defecit cognomen* Augustorũ *in uno* Cos. Basilio,*cũ cõsulatus antea duo fuissent, quod scilicet fore portẽdit urbis* Ro.*excidiũ.* Hæc *sunt* Tite Arunti,*quæ ante aliquot secula prædixisti ex* Romuli *uulturibus, utrũ cõfusus fuisset numerus, nequis tutelam uinciendo, iacturam peroraret.* Matheseos *peritus homo inuenit rem sacerdotum uitio turbatam : nec claui in pariete* Mineruæ *tam liquido constitere, nec annales sub titulo consulum tenere numerũ potuerunt.* Odoacer *igitur tyrannus* Romæ,*in tota* Italia XIIII *regnauit an. cogitauit de urbe transferenda, & noua colonia deducẽda, ut ab suo nomine urbẽ appellaret* Odoacriam . Primus *exterarum nationum quietus per* X *annos possessor, postea infeliciem regno ac uitæ finem dedit.* At Leon *in* Oriẽte X V I *præfuit annos.* Leon *secundus præfuit annum, uterque morum, nõ belli studiosus .* Eodem *anno quo* Roma *capta est, equestris* Theodosij *magni statua posita in foro* Tauri,*supra cochlidem columnam, sponte corruit.*

Fl. Val. Zenon.

Zenonem Leon secundus sua manu coronauit. Fuit Zenon ex Isauris Ciliciæ humilibus parētibus natus, humili & incognita uilla, non minus uultu quàm moribus deformis. imperauit non ut Augustus, sed ut tyrannus. sub eo Ilus (quid non audet fortuna?) è suis gentibus mutilatis auribus unà cum Leontio in Oriēte ciuilem motum fecere. Theodoricus rex Ostrogotthorum mire à Zenone diligebatur, ab eo factus consul, collega Venātij impetrauit ab Augusto Italiam, si Odoacrem superasset. Cui Zenon assensus est, cōmendauitque ei urbem Romam, populúmque Ro. Theodoricus cum exercitu per Illyricos Italiam petijt, occurrentem Odoacrē prælio uicit & fugauit. Fugiens intra mœnia urbis non admissus, citissime Rauennam contendit. triennium ibi obsessus, tandem captus in cœna iussu uictoris crudeliter excarnificatus. uictor ingenti lætitia ac plausu ab obuio senatu populóque Ro. exceptus, plurimúmque dilectus quòd gratuita liberalitate caritatem annonæ fugauit. hoc scilicet imperij conseruandi salubre fomentum: multáq; ædificia urbis instaurauit, & si ab sanguine quorūdam senatorū abstinuisset, nemo fuisset Theodorico acceptior. an. II Zenonis imperij Basiliscus à sorore, quæ Augusta erat, quia imperator aberat, in regali solio positus, M. filiū Cæsarem fecit. rediēs è Syria Zenon ius suum repetens, in Cappadocia Basiliscum cum filio relegauit, qui Lemnis (nomen oppidi est) fame consumpti sunt. Præfuit Zenon annis septendecim.

Fl. Val. Anastasius

Anastasius Dicorus magno consensu princeps electus, statim donatiuū militibus dedit. legatos Indorum cum muneribus uenientes, placidissime au-

diuit. à mari ad Selymbriam lõgum murum duxit, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum & Scytharum cum fierent, obesse possent. Statuam æneã equestrem mauratam sui nominis ac tituli supra columnam fori Tauri posuit: laudabilius si illam Theodosij Magni restituisset. Athenodorus tyrãnus in Cilicia pœnas luit: cuius caput Isauricus miles ueruto affixum ante portas Tarsi tulit, ibique relictũ aruit. Priscus Antiochiæ, quæ est Ciliciæ, Lõginum Selymantheũ cœpit, & unctũ catenis ad Anastasiũ misit. Cuius iussu Nicææ Bithyniæ tãquam fera dilaniatus est. & Hunni non contenti Armenorum spolijs, Cappadociã uastauerunt, & usque Lycaoniam urbes diripuerunt. Ad Aquilonẽ uero Vitalianus magister militiæ grauem fecit motum, & ut quiesceret, nongenta pondo auri ab imperatore accepit. Getæ Macedoniam, Thessaliam, Epirum diripuerunt, multos fecere captiuos: pro quibus redimendis cum aurum misisset Anastasius, & nõ sufficeret hostium uotis, Barbari captiuos aut in domibus suffocarunt, aut pro mœnibus in conspectu multitudinis trucidarunt. Anastasius, ut credibile est, malo genio actus, in diuinis præcepit non trinitatem, sed quaternitatem adorandam esse. huic ciuiles motus adeo creuere, ut nisi simulasset se mutare mentem, imperio priuatus dedisset pœnas. sed cœlestem iram quis uitat? ictus fulmine occidit. Marcellinus tamen tradit eũ natũ supra an. L X X X, subita morte occubuisse. Imperauit, an. X X I I I I, mẽses I I. D. XXIX.

Fl. Val. Iustinus

I Vstinus Thrax sine imaginibus, sine tribu, utroque parẽte ignobilis, à teneris annis suum custos, deinde boũ, post lignarij cuiusdã minister, natus annos sedecim militare cœpit: promptus manu, & doctus

hostem ferire, sortē mutauit, princeps ordinis fuit, & hinc promotus comes factus est. Mortuo Anastasio ad eum Amātius Spado *libertus superioris* Augusti *ditissimus uenit, magnam uim pecuniarum secum ferens: orauitque ut in toto exercitu ductoribus & militibus partiretur, & ipse acciperet quantum uellet, promitteret donatiuum per singula capita, & lōge maius quàm priores fecerunt, si* Theocritianum *imperatorem legissent.* Pecunia *satis integre soluta est, non ad uotum* Amantij, *sed* Iustini, *qui pro se suffragia caute emit.* Itaque *cum princeps eligeretur, nemine discrepante,* Iustinus *pronuntiatus est: quem curuli acceptū sella, diademate ornatum, adorauerunt omnes.* Amantius & Theocritianus & Andreas *minister à cubiculo, insidias principi parauerūt: ea de causa è medio sublati sunt.* In Occidēte Theodoricus XXX *mil.* Gallorum *prælio cecidit.* Iohannem *pōtificem max.* Romæ *carcere consumpsit.* Inde *subita morte occubuit, regnúmque* Atalarico *ex filia nepoti tradidit.* In Oriente Iustinus *sororis suæ filium* Iustinianum *consulem fecit cum* Valerio *collega, qui consulatus contra legem* Marciani, *adeo insignis fuit ludis atque muneribus, ut facile priores superauerit.* Viginti *leones iubatos, & triginta pardos exhibuit, aliásque innumerabiles feras.* Item *gladiatores & scenas,* Circenséſque, *& magna aurigarum præmia, in quibus ultima tantū mappa à populo propter factiones denegata est.* Anno *imperij eius nono,* Calen. Aprilis Iustinianum *adoptauit, consortem imperij fecit, quarto post mēse decessit.* Imperauit *an.* IX, *mens.* II. Mauortio *consule.*

Fl. Val. Iustinianus.

Iustinianus *reparando imperio animum admouit.* Persas *qui transgressis limitibus* Mesopotamiam, Cœlesy-

riam Syriámque prædati sunt, Belisarius legatus ab Augusto missus, prælio fudit fugauítque. Trãs Euphraten abire coegit: ueteres firmauit limites. Iura imperij toto Orienti asseruit. cum uictoria redeuntem & aureo curru triumphantem, Iustinianus magna lætitia excepit. idémque dux triũpho insignis, & rebus gestis clarus, recuperata Africa, Gelimerem Vuandalorum regem uinctum catenis Cõstantinopolim misit. Carthaginem firmius quàm antea restituit. Triumphus maior ac pretiosior Persico fuit. præferebantur puluinaria ornata auro ac gemmis, signa militaria, tapetes, mensæ, pocula, uestes pretiosæ, pepla, regiáque hæc supellex distincta auro, lapillis & margaritis, septem magna uasa plena auro, & uasa quædam è gemmis. Quid gratius præberi oculis potuit, quàm captiuum intueri regem cum uxore & regia familia? Cum ad conspectum imperatoris uentum est, iussúsque est rex adorare principem, ferunt eum pleno ore semper risisse. Existimabant ingenti dolore perculsum, mente captum esse: illúmque dixisse se ridere fortunæ humanæ uicissitudines: ut qui modo rex fuisset, iam seruiret. Eadem sententia fuisse AEmilij Pauli memoratur, cum post captum Persen Macedoniæ regẽ, de mutabilitate fortunæ nõ sine lachrymis disseruisset. Consul factus Belisarius (quæ dignitas prima post imperatorem erat) è Sicilia in Africam redijt, rebellantes compressit. Solomoni præsidi partem inuictarum copiarum reliquit. At uero in Italia Atalarico defuncto, qui regnauit annos IIII, successit Theudatus: qui cum suspectus esset in loco qui dicitur Quinctus, tumultu militari occisus est. Opinio fuit Vitigitem, qui statim regnum accepit, autorem cædis fuisse. Belisarius cum uictore exercitu, iussu principis in Italiam nauigauit: Neapolim resistentem

ui cœpit, sæuitúmque est sine sexus, ætatis, & sacerdotij discrimine. Romam cum uenisset, paucti Gotthi Rauennam profugerũt. Vitigitis coadunatis innumerabilibus copijs Romam contendit, obsidet: nihil cum proficeret, suburbana omnia incendit. ita Belisario acriter defendente, urbs non capta est. Post annum Vitigitis re infecta, Rauennam reuersus. Deinde, quod uix credibile esset, Belisarius cũ parua manu, cum tanta multitudine conflixit, profligatóque hoste Vitigitem fugauit. captus à Iohanne magistro militiæ, Romam ductus est, & inde à Belisario Constantinopolim. Iustinianus regij nominis memor, ne sine dignitate uiueret, Persico limiti in ripa Euphratis hominem præposuit. ubi sequentibus annis diem obijt. Dum hæc in Italia geruntur, Gotthi in Africa duce Gundorico rebellarunt. Belisarius rẽ sedauit, cæso autore qui dux erat. Gotthi Circumpadani Hildebrandum regem creant: cui pòst paulo interfecto substituitur Vatrius, qui uix annum præfuit, & cæsus est. Eius locum assentientibus copijs, accepit Badula cognominatus Totila, quo ductore Gotthi populationibus & incendijs totam Italiã infestam reddiderunt. Aueratium pont. Ausinatum legatum ad imperatorem misere, ut eis liceret urbem & Italiam tenere, quemadmodum maiores eorum tenuerant. Quibus respõdit Iustinianus, Res Italicas commisisse Belisario & Iohãni, cum illis agerent. Gotthi intellexerunt sibi armis decernendum fore: itaque sine spe ueniæ ac pacis omnia rapinis, cædibus, incendijs, ruinis, antequam Belisarius rediret, ingenti miseratione fœdarunt. Vrbẽ Romam proditione Isaurici militis XVI Cal. Ian. porta Cælimontana ingressi, imperio potiti sunt. nec eo contenti, bona diripiunt: mœnia bona ex parte solo æquant, domos aliquot igni absumunt. Incolas

omnis cuiusque gradus atque ordinis rex potissimum Totila *ab urbe abire praecepit, ducturus alio in loco coloniã. multitudo omnis in propinquas urbes se recepit, sine habitatoribus urbs relicta est, mansitque in ea solitudine amplius* X L *diebus.* *Haec sunt tua monumenta parẽs* Romule: *haec est illa aeterna urbs, terrarum dea, gentiũmque* Roma: *cui par est nihil, & nihil secundum, quae undique uicto penè orbe aduectos triumphos recepit: cuius imperium* Occidentis, Oceano & Transtigritanis *regnis terminatum. Túne illa* Roma *ad quam quot sunt sub caelo gentes, conuenire ius erat, quae innumerabiles colonias emisisti?* Sed *iam ciuili intestinóque odio eò lapsa es, ut honorificentior habereris, si nomen tuum tantummodo extaret.* Q*uoniam dissensione partium, & assidua uastatione* Romani *agri, ita à tuis praesertim dilaniata es, ut exactam uetere pomoerio, mutilatámque in campo uix consistentem, nostra aetas non sine lachrymis conspiciat.* Auget *praeterea dolorẽ, quòd qui praesunt, licet uelint, adiumentum tamen ferre non possunt.* Interea Belisarius *morbo liberatus, silentio & ruina squalidam urbem, & graui dolore depasti incendij foetidam, ingressus est.* Ferunt *incendiũ surgentibus flãmis* X I I I *dies emicuisse.* Dux *cautus moenia raptim reparauit, lignis & ruinis. ciues redire iussit, quorũ maior pars etiam nõ uocata reuersa est: sed nõ omnia aedificia in cineres ierãt, quae magno redeuntibus adiumento fuere.* Veruntamen *regiones tres, porta* Capena, Piscina *publica, &* Auẽtinus, *adeo consumpsit, ut neq; tunc, neque postea restitui potuerint.* Totila *accepto huius rei nuntio, cum infesto exercitu ad euertendam urbẽ redijt: sed repulsus,* AEmiliam *petijt.* Et *si* Belisarius *persecutus esset,* Gotthicae *uictoriae laudẽ* Narseti *ademisset.* Be-

lisarium à rebus Italicis fama belli Gallici reuocauit. Germanus patritius Augusti patruelis contra Gotthos missus, in Illyria morbo occubuit. Itaq; Italicae expeditioni praeficitur Narses. In Africa Artabanes Stozā tyrannum praelio uicit ac cepit. Dúmque Cisalpinae Galliae Totilas auxilium praestat, à Langobardis occisus est. Deinde Gotthi audito Narsetis aduentu, obsides Romanos, quos & secum habebant, ad unum interficere omnes. Narses deinde cum Gotthis magno praelio conflixit, & felici usus uictoria, omnes penè deleuit: etiā rex ipse ne superstes dedecori esset, gladio pugnando transfixus unà interijt. Ob uictoriam ludi editi, & in Circensibus ex factione Prasinorū & Venetorum tanta seditio ex certamine orta est, ut magnam fecerit caedem. Tale spectaculum aurigae praebēt, & inanis spectantium fauor nunquam quiescit. Sic Russati, Albati, Veneti & Prasini mappas in circo quaerunt, sed ultima ferè semper in ambiguo est. sic pro uili panno, miserorum mortalium animi, huc illuc distracti pendent. Princeps tandem affectus morbo, Iustinum ex filia nepotem consortem imperij fecit, capúteque diademate exornauit, Fortunaéque fauctis signum in cubiculum illius trāsferri iussit. ingrauescēte morbo non sanus mente decessit. Imperauit annis XXXIX.

Fl. Val. Iustinus II.

Vstinus patre Illyrico, matre Augusti filia, à teneris
I annis non ut nepos, sed uti filius in aula principis
educatus, magno in honore habitus est, natura facili, & ad omnia dexteriore. Ab initio principatus, orante Sophia eius uxore, aes alienū soluit: tāta liberalitate usus, animos ciuium simul & militum coniunctissimos habuit. Cū Persis solutis inducijs pacē fecit. Narses post Gotthicam

victoriam tenuit Italiam annis sedecim: accusatus à quibusdam seditiosis ciuibus apud Iustinum, quòd nimis austerus ac sæuus in iudicijs esset, per literam se expurgauit. Sophia ut hominem irrideret, ad eum scripsit ut ad pensa, muliebre opus, rediret: eunuchus enim erat. ille indignatus solicitauit Langobardos, qui in Pannonia erant, quorum auxilio delendis Gotthis usus fuerat, uti Italiam occuparent. Natio fuit Germanica, quæ ex Cimbrica peninsula ad quærendas sedes profecta erat, & non statim cepit arma. ferè triennio pòst, cum uxoribus & liberis, & omni supellectile Italiam petierunt: numerus fuit C C milium. sub rege Albuino subactam ac domitam Italiam in potentatus diuisere. Tenuerunt an. C C I I I I illo tẽpore Vgri, glacialis Oceani accolæ, quærendo sedes, Pannonias ingressi, ibi commorati, quam adhuc pacificæ tenent: rebus bellicis ita clari, ut nulli ferocissimarum gentium cedant. Iustinus cum grauiter dolore pedum laboraret, obijt. Tiberius quem ante adoptauerat, ei successit.

Tiberius.

Tiberio pax erat cum Langobardis, qui se paratos fore ad omnia principis mandata per legatos fuerant polliciti. regem sibi creauerunt Clephen: qui cum à suorum sanguine etiam non abstineret, in insidias lapsus, cædi meruit. quo cæso Langobardi X X X duces legẽre, qui Italiam regerent: quæ à Samnitibus ad alpes, præter urbẽ Romam & portum, ditionis eorũ erat. Tiberius in Oriẽte Persas sæpe profligatos intra suos fines cõpulit, recepta Mesopotamia. Langobardi rupto cum imperatore fœdere, urbem Romam graui obsidione premunt: sed eos multitudo decidentium imbrium à mœnibus repulit. Qui existimantes sacrum quoddam uiolari, ma-

gno silentio eo animo concesserunt, amplius cum hostilibus armis non redituri. Secuta est imbres longa siccitas, & inde caritate annonæ laboratum est. Tiberius Mauricium generum suum adoptauit. Tiberij felicitas multi nominis fuisset, si res in Occidente ut in Oriente ei successissent. Imperauit annis VII. Mauricium generum suum consortem imperij fecit, qui successit.

Mauricius.

M Auricius gerendis rebus in initio felix, Armenos & Persas per legatos fudit, Mœsia Scythas repulit. In Italia Langobardos repressit. Deinde auspicijs Theodosij filij sui, & Germani soceri, uictos Hunnos, Pannonijsque exactos ad solitudines fugauit, & Chaganum afflixit illorum ducem. Romanus quidam patritius, non abnuente Augusto, cum Langobardis sæpius pugnauit, & uictor primus Italiæ exarchus factus est. felix est qui uictoriam assecutus temperare se didicerit. Romanus Græcis munditijs nutritus, ad delicias animum flexit, simulq; ad rapinas, Mauricius uero uetuit: cuius mēs (quia pax erat) cumulandis thesauris accensa, finem non inueniebat. Ea de causa tenax factus, stipendia aut rara, aut nulla dabat: factáque contra eum conspiratio est ab exercitu, qui Sarmatico limiti præpositus erat: cuius dux Phocas. Rumor ad Augustum peruenit, qui Philippicum generum accersiri iubet: cui aperuit, quomodo per nocturnam quietem bis térue admonitus erat, uti cum tota familia à Phocate præcaueret. Philippicus admirans dixit se noscere hominem, qui tale facinus nō auderet, cum nimis timidus esset, improbus tamen. Propter id, inquit Mauricius, mihi cauendū est: nam qui timidi sunt, postquam scelera ineunt, parcere nesciunt, & sæuius agunt. Cogitemus igitur ne

res eueniat. Tũ Philippicus, Liberalitate opus est, ea sola milites etiam irati sedãtur. Mauricius surdis auribus audiebat, aut cogitabat inferos pecunia placare, ne acciperẽt admitterẽntque: aut ne priuatus ut antea inter notarios lateret: notarius enim fuerat, & ob diligentiam à Iustino præfectus uigilum factus, inde Tiberij gener, pòst Augustus. Longe auarius quàm antè omnia negotia principis agebãtur, ut opinor, ob fatorum necessitatem: Cum milites id amplius ferre non possent, præsertim qui contra impetum Scytharum positi erant, loco sterili ac difficili, & gelu horrido, coniurauere in caput Mauricij. Sed cum ad opus uentum est, Chalcedone tota domus ferè cum principe cæsa est: quod ei non contigisset, si non fraudasset milites stipendio, si, ut decebat, uixisset. Ferũt enim nihil esse in eo qui imperat auaritia detestabilius: fœdum crimen est, & parens omnium malorum. Hinc rapinæ, hinc cædes, hinc dominandi cupido ortum habuere. hæc in Pertinacem (cætera uirum integrum ac sanctum) milites armauit: contrà liberalitas Alexandro Magno imperium propagauit. Vtinam Maurici, aut Iustinum, aut socerum tuum imitari didicisses. Ab illo Iustino æs alienum persolutum est. Hic Tiberius cum uxore Anastasia, placido certamine indigentibus largas opes dedit. sed tu uenti facto concederes, thesauris inhiando gladio iugulum præbuisti. Imperauit Mauricius annis XX.

Phocas.

PHocas ab scelerato exercitu, cuius dux erat, imperator lectus est, qui penè Mauricij oblitus, nec tãta cæde edoctus, auarissime tributa exigenda mãdauit: tenacius priore aurum seruans: secretò cum suis aulicis Persico more omnia disponens. & hi legatos audiebãt,

iudicia pendebant, magistratus dabant, quo in eo qui imperat, miserius & deterius nihil est. Palatini enim fumi grauiter lædere solent. Gratiores apud eũ erant, qui implebili rapacitate populos uexabant. stipendia nunquam negauit, quæ tamen parcissime dabat. unum porrò sanxit quod laudem meruit, hoc est, urbem Romam totius salutaris uitæ caput esse, cum antea propter sedem principis Constantinopolis haberetur. Desidia & ignauia imperatoris, Romanorum hostes potentiores facti Occidentis diœcesi, Germanias cum insulis, Gallias, Hispanias, & bonam partẽ Italiæ, Pannoniásque & Mœsiam abstulerant, & magnam partem Africæ. Oriẽtis uero Iberos, Armenias, Arabas, & hinc Dardanos, & mediterranea Macedoniæ & Thraciæ. Chaganus Thrax, Hunnorum rex, modo huc, modo illuc undique discurrebat. Mesopotamiam, Assyriam Persæ occupauerũt. AEgyptum Saraceni uastauerãt. Proh dedecus, nostræ uires adeo defecerant per luxum ac libidinem, ut imperium Romanum solo tantum nomine constaret. Res enim P. uindices non habebat. Magnam spem in initio præbuit de se Phocas, quòd homo militaris, sed omnes fefellit opinio. Itaq; ex omni parte reges soluti metu, irruebant. eóque uentum est, ut aut nomen imperij deleretur, aut Phocas occumberet. Erat acceptus imperatori Priscus patricius gener Heraclonæ. Huius filius Heraclius pro prætore Africam administrabat: ij tres de imperatore occidendo coniurationem inierunt. Heraclonas quia magister militiæ erat, in Thracia uelut defensurus regionem & propulsurus Barbaros exercitum coegit. Heraclius ex Africa Cõstantinopolim uenerat, ne pater defectionis suspicionẽ faceret. Cõueniunt statuto tempore, fit de industria tumultus: dum milites prætoriani accurrunt,

coniurati principem obtruncant. Milites primum Heraclium *imperatorem,* Cæs. Aug. *pronũtiant.* Populus *deinde & senatus ingenti acclamatione probauit.*

Heraclius.

H Eraclij Sergius *Cõstantinopolitanus pontifex, caput diademate cinxit, eademque die* Fabiam Eudoxiam *duxit uxorẽ, simulque & sacratissimæ coronæ, & nuptiarum pompa celebrata est.* Totum Orientem *uastauerant* Persæ, *& legiones sæpius reparatas sæpius deleuerant.* Hinc Scythæ *&* Auari Europam *diripuerant, &* Rom. *milites interfecerant: paucissimi in tot cædibus supererant, ex his qui militauerant sub* Mauricio *&* Phocate. *uix crediderim quod quidã scribunt, duos tantum superfuisse.* Ambiguus *erat* Heraclius, Europámne *an* Africam *uindicaret.* Crispum Cappadociæ *præfecit. fœdus cum* Chagano *ante longum murum* Anastasij *percussit. cum* Langobardis *induciæ nondum exierant:* Africam *firma præsidia tuebantur.* Itaque *tota mole ad* Orientem *liberandum conuersus est.* Priusquam *bellum gereret, legatos misit ad* Cosroen, *ut à uastatione urbium &* Romanorum *cæde cessaret: útque iam satur humano sanguine rediret in* Persida. *deinde frustra orauit inducias.* Ille *cui animus omnia perdẽdi erat, bis legatos cõtempsit.* Tãdem *spretis conditionibus pacis, superbe & contumeliose respondit, se nũquam cum* Romanis *quieturũ, nisi postposita & abnegata* IESV *Nazareni crucifixi religione,* Mitram, *hoc est,* Solem, *qui unicus est deus, adorarent.* Imperator *indignatus, desperata pace, expeditionem quam cœperat, parauit: acrem delectum undique haberi iussit: nouas legiones scripsit. nam ueteres occiderãt, & priusquam ad bellum duceret, exercuit, ut solet de tyronibus fieri. ad*

liberandum Orientem pergit. Cosroes factus de bello certior, Palæstinam Iudæámque diripuit. Hierosolymas, post longam Christianorum occidionem, exhaustis omnibus, & omni supellectile, consumpsit. Lignũ salutiferæ Crucis, unà cum sanctissimo urbis episcopo, in auita regna ferri iussit. Ostanem satrapam cum ualido exercitu, cõtra uenientem Heracliũ misit. Res primum leuibus prælijs tentata est, deinde totis uiribus pugnatum est. Persæ uicti terga dedere. Cæsa sunt hostium supra X X X milia. Ostanes fugit. Saraces & Sarabasses duces cecidere. nec tanta cæde ulti sumus. Iamque iterum ac tertio uictores, deleto ac cæso supplemento longe maiore, cum duce Saie & Razetene, in uiscera Persidis superato Tigride penetrauimus: sæuitúmque est, non modo in homines, uerum in urbium direptiones: nec temperatum est à prophanis hostiũ templis, qua strage nostra uulnera recõpensauimus. Secũdo & tertio prælio, cælesti auxilio usi, uictoriam assecuti sumus. Sed tertius ille congressus cæsis militis milibus, finem bello Persico fecit. Cosroes desperatis rebus Ctesiphontem aufugit, ubi à Siroe filio interfectus est, quòd pater Medarsæ filio alteri, sed natu minori regnum tradiderat. quare & hic cecidit, uxoresque. Negotio perfecto, Siroes, ablatas opes quas reperit, captiuósque Romanis, & Lignum uitæ restituit Heraclio, & primus ipse de morte patris ac fratris scripsit ad principem. Paxque ei data est ijs conditionibus, ut limes Persici ac Rom. imperij Tigris esset, atque Persæ Mesopotamiam non attentarent. Tertiæ pugnæ dies, fastis Rom. ascriptus adhuc magnæ uenerationis est. Exercitus uictor & laureatus onustus ferculis atque trophæis magna lætitia & ingenti gloria Constantinopolim redit. dux purpuratus aureo inuectus curru, non laureã manu, sed lignũ

Crucis tenens, se lætantibus populis spectandum præbuit. Gratum & salutiferum spectaculum, occurrentibus sacerdotibus regio ornatu insignibus, pompáque admirabili, præeunte Pont. in sacratissimo templo positum est. Maior hic certe triumphus, quàm qui de Gilemere uicto & Africa recuperata habitus est. Imperauit Heraclius annis XXXI: ferunt hydropisi occubuisse. Alij scribūt nouo cladis genere, testium folliculo sursum uerso, simul cum uirili membro, & semper tento: adeo ut quoties meieret, nisi tabula umbilico admota prohibente, uultum lotio sparsisset. Existimant ob illicitas nuptias id accidisse. Lapsus etiā fertur in hæresim Monothelitarum.

Magmed.

H*Vius tempore prodisse in lucem Magmed memoriæ proditum est, obscuris genitum in Arabia parentibus, captúmque ab Scenitis (Numidarum more uiuunt) & mox uenditum. Abdimoneples Ismaelitici generis emit, locuples mercator, qui non ut seruum, sed liberum loco educauit. forma puerum conciliabat. Cū adoleuisset mercimonijs præposuit: qui dexteritate ingenij cum ualeret, commercio usus Christianorum Iudæorúmque, & aliorum, & lucro augēdo diligens, primum domino gratus, inde in notitiam plurimorum uenit. Erat tū in Arabia Sergius monachus. Eò enim è Byzantio fugerat, scelestæ opinionis pœnas metuēs, ínque domum Abdimoneplis consuetudine diuertebat, Magmedi plurimū fauens: nactúsque iuuenis facilitatē atque prōptitudinē, in diuersa haud difficulter deduxit. Interea herus moritur sine liberis. uxor uidua dū uirū quæreret, & esset quinquagenaria, domíq; haberet ualidū annis iuuenem, domesticis nuptijs usa traditur, Sergio (uti ego existimo) persuadente.*

iuuenis magicæ uanitatis non expers, potens polléńsque carmine, intra paucos dies muliebri menti murū de se studium immiscuit, adeo ut illa nimio ardore depriret. Corripiebatur Magmed *comitiali morbo: quod ubi uxor animaduertit, ægreferens rogauit quidnam rei esset. tum ille monitis* Sergij, Desine *mirari, inquit, morbus abest: sed cōspectum cælestis nuntij ad me* Dei *iussu uenientis, ferre cum nequeam, mens & membra obstupescunt. idémque contingere omnibus prophetis narrabat, se quoque prophetam esse dictitans.* Vana *spe elusa fœmina, fidem præstitit: & quem modo amabat, obseruare simul & colere cœpit.* In *ea persuasione cum diem obijsset, hæredem uirum toto (ut aiunt) axe scripsit. ijs opibus fretus, palàm de se loquebatur. multi assentiebātur, præsertim fœminæ, inter quas antea gloriabunda uxor, nomen laudésque mariti & cælestium congressus disseminauerat: siqui uero repugnarent, cogebantur armis. breuíque sermone & metu exercitum satis amplum coegit.* Negligentia Cæs. Augusti *animos præbuit, qui exiguis copijs primos illos conatus effringere potuit. neglectus ignis paulatim augescens, cum fomes suppetit, absumit omnia: desidiáque nostrorum, perniciosa tabes creuit: cui fomentum medicæ manus adhibere nequeūt.* Arabes *primi defecere, proximæ deinde regiones, ipsáque inuaditur* Syria: *in qua ferax* Damascus *ui expugnata, uiuentis* Phylarchi *& templum & diuinos honores princeps inspexit. pugnasse postea fertur cum* Persis, *& partem copiarum amisisse, redijsséque ad suos* Arabas, *copiásque suppleuisse* Scenitis, *manu tum bello ualidissima, & rebus gestis clara: quæ indignata ob negata stipēdia fraude quæstorum, &* Romani *ducis tenacitate,* Magmedi *hæsit: & tunc defecisse prouincias quidam scribunt.* Scriptor *haud*

ignobilis, qui paulo post illa tempora fuit, tradit Magmed cum plerisque assectarum cohortibus Syriam intrasse, & per legatos petijsse ab Heraclio regiones ad incolendum, atque impetrasse: & ingentem illum numerum, cum alimenta deessent, direptionibus agrorum, villarúmque & urbium quæsiuisse. Adijciũt post rapinas reuersum eum ad antiquas sedes, aperuisséq; leges, & fuisse legislatorem: tandem natum annos quadraginta ueneno interijsse, quod affines dominorum, ad quos hæreditas spectabat, parauisse ferunt, & clàm cibis immiscuisse. Eo sublato Ismaelitica gens, quod ab duce didicerat, ferre palàm deterrita nõ est. Tota ferè quæ antea cœperat cessit Africa, sed oræ mediterranei maris longe serius. Demum desidia Romanorum principum, eò superstitio creuit, ut magnitudine eius atque armis perterritus Oriens, & bona pars Europæ, non sine clade, & nostra ignominia desciuerit.

De progenie Heraclij.

H *Eraclius ex Fabia Eudoxia uxore suscepit Epiphaniam & Heraclium, qui Constantinus nouus appellatus est: quem ab ineunte ætate sacro diademate adornauit pater. Defunctæ Fabiæ funus cum efferretur, puella forte quadam spuit per fenestram, contigitque tetigisse elatum cadauer: nulla facta mora cõprensa, & rogo Fabiæ posita, uiua exusta. Duxit postea Martinam filiã fratris, lata lege ut idem omnibus liceret: ex qua genuit Heraclonam. Successit primum patri Constantinus nouus, qui regnum à patre acceperat, non malũ fidei dogma: nondum annum imperans, à nouerca ueneno sublatus est. Arripuit imperium Martina cum Heraclona, qui natus erat annos decem, & ij conspiratione senatus ante biennũ capti, & in exilium Cappadociam missi. Mulieri linguam*

præcidūt, ne oratione, qua plurimum ualebat, populos cōmoueret: puero absciderunt nasum, ne decor aut gratia in uultu miserationem facerent. Senatus tunc sine militibus *principem fecit, quod raro contigit, & antè & pòst* Tacitum. Augustus electus est Constans Constantini filius, genitus ex Gregoria filia Nicetæ patricij. & is filius Gregoræ, qui multum dilectus ab Heraclio fuerat, magnísque honoribus functus. Constans uero dum frustra in Langobardos impetum facit, in suos cōuertit iram. Laminas argēteas, quibus Pantheon tegebatur, & alia quædam preciosa, reliquias hostilium prædarum atque incendiorum substulit, & secum in Siciliam tulit. dúmque ibi in balneis se lauat, à ministris, autore Mazese, interfectus est. Qui dum pace Constantinopoli fruitur, mortem obijt, regnúmque per manus filio Iustino tradidit. In hoc deficit Heraclij progenies. X imperij anno, deiectus solio à Leontio patricio, exul in Ponto, afflictus calamitate occubuit, abscissis naribus. Soli Heraclio inter omnes principes Rom. (quantum rerum gestarum monimenta docent) stirpis suæ apud inferos sextum legere Augustum, Lachesis suo inextricabili uolumine concedit. Præfuerūt omnes annis LXXXVII.

Compendij Romanæ historiæ per Pomponium Lætum finis.

IOHANNES BAPTISTA EGNAtius Venetus præstantissimo iurisco̅sulto & Senatori regio Iacobo Minutio salutem.

QVI principibus, illustrioribusque uiris ingenij sui monimenta nu̅cupant, Minuti clarissime, alij id agu̅t, ut aut ueteri summæque in eos obseruã̄tiæ sese id tribuisse dicã̄t: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiã̄ minus grauem ac noxiã̄ sentiant: alij ut fructum alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligant nu̅cupatione, quæ diutissime & uiuere & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibúsque plerisque obseruatum animaduertas: qui deorum, principúmque effingendis imaginibus eo libentius studeant, quo minus obnoxia illa existimant, aut hominum, aut temporis iniuriæ fore. Sunt etiam qui hoc ueluti sacro literarum munere promereri gratiam, beneuolentiámque eorum cupiant: siquidem haud inter postremas laudes referri debet, siquis principibus perplaceat uiris. Sed & multi facile sese, operámque suam his ostentant: quorum & autoritate ornari, & opibus augeri se sperent. Ego uti ex prioribus quasdam fortasse sequar, sic certe duas, quarum altera publica, communísque tibi cum gente Gallica: altera planè tua ac propria sit, secutum in primis esse me non negem. Et communis quidem illa, quòd cum singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum ab hinc annum, ornatus, auctúsq; sim: non possum iam ex illo tibi, tuísq; omnibus etiã̄ atque etiam no̅ perpetuo uelle debere. Illius enim co̅-

ſuetudine & opera, facile quanta gentis ueſtræ morum ſimplicitas, quæ publica domeſticáque diſciplina, quæ in omnes charitas, quãta in deum pietas ueſtra foret, eſt perſpectum mihi planè ac cognitum. Quid enim uobiſipſis magis rectum, apertúmque eſſe poteſt? quid minus inſidioſum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habent. Ego uero cum fallaciſſimas ex his multas legam, non cælo, ſed naturæ planè hoc ueſtræ optimǽque diſciplinæ id tribuam. Iam quid animorum, uoluntatúmque ueſtrarum fraternam in omnibus conſenſionẽ prædicem? quam non cõuiuiorum frequentia tantum, ſed officiorum communicatione ac ſumma charitatis mutuæ teſtificatione tuemini. Hæc uero uobis adeo natura inſita, uſu parta, conſuetudine aucta fuiſſe uidẽtur, ut tot mihi germani fratres, non de facie ſolum, ſed de morum imprimis ſimilitudine atque æqualitate uideamini. Quare non immerito admirati Pœnorum legati etiam in hoſte Rom. ſcilicet pop. id plurimum eſſe dicuntur, quòd conuiuio accepti à pluribus ciuitatis principibus, eodem ubiq; cœnaſſent argento, teſtati nullos hominum benignius Rom. pop. uiuere. Nam quid de ueſtra in regem obſeruãtia, in Deũ pietate dicam? Quæ enim unquam gens aut externos principes non admiſit, aut admiſſos non interdum expulit? ſæpe etiam per ſummum ſcelus non occidit? Francis id proprium ac peculiare, nullos unquam externos pati: ſuos autem uſqueadeo amare ac colere, ut pro eius dignitate ac maieſtate tuenda non opes tantum, ſed uitam ipſam profundere poſſint. Illa uero, quæ Deo ac religioni debetur, tãta taliſque eſt, ut ſileri melius putẽ, cuius ueſtigia haud ſanè leuiter impreſſa, tot & tanta extent, ut nulla unquam delere illam obliuio, nulla obſcurare temporum iniquitas ualeat. Cæterũ

excellens quædam ac eximia in te uirtus, ſecundúſque ac conſtans hominũ de te rumor, & Iohãnis imprimis Franciſci Aſulani adoleſcentis, cum ſummæ ſpei, tum uero laudum tuarum ſtudioſiſſimi prædicatio effecit ut & ego te pridem literis conſulẽdum duxerim: & nunc Cæſares tibi meos, reliquámque ad hoſce non uulgarem (niſi fallor) induſtriam, cupidiſſime nuncupem. Quorum lectio tanto tibi gratior ac iucundior eſſe debebit, quanto is, qui ea tibi inſcripſit, te plus amat ac colit, quàm multos alios. Huc accedit, quòd ſingularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionem magnifacit: quòd Minutiæ familiæ nobilitatem (quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs pro conſtanti habeatur) obſeruat: quòd denique ſe tibi quàm coniunctiſſimum ac chariſſimum eſſe cupit. Sunt quidem in te corporis & animi (uti audio) egregiæ dotes, quibus Chriſtianiſſimo regi gratus, admirabiliſq; ſis. Nulla certe aut maior aut honeſtior, quàm ut literas, literatóſque homines, quod facis, foueas: illæ ſcilicet iure repoſcũt abs te, quod tãta tua cum laude huberrime tribuere. Nam unum te eſſe ac præcipuũ, in quem Galliæ tuæ Trãſalpinæ olim intuerentur, quem Ciſalpina tota prædicet, cuius ſingularẽ prudentiam atque humanitatẽ etiam hoſtis commendet: totum hoc literarũ beneficiũ eſt. Quid, quòd Cæſarũ hæc à nobis inſtituta, tribuſq; libris cõcinnata ſeries, multa interim habeat, quæ delicatũ etiam lectorẽ & capere & detinere ualeãt? Nam Bizãtinæ urbis originẽ, Turcas ad hæc uſque tẽpora principes, res ab his belli geſtas, Maomethis ortũ, Romanæ urbis captiuitatẽ, & Aſiæ imperia ſupra quingenteſimũ ac mileſimum annũ repetita cõtinet. quæ omnia primus ego (quod ſine aliorũ iniuria dictum uelim) præſtiti: ac ut una ueluti tabella depicta ſpe-

tt.i.

ctari commode possent, curaui. tametsi, quid libris comma ne cum pictura? pascit illa tantum oculos, hi animum, mentémque instruunt. Illa mutam, manem, ac plerunque falsam descriptionem cōtinet: libri uiuentem præceptionem, atque exactam spondent. tabulas etiam imperiti pingunt, literarum monimenta nonnisi doctissimi conficiūt. Tanto denique literæ pingendi artem præstant, quanto docti indoctis, uiui mortuis antecellūt. Tu igitur cum ab ineunte ætate ornamenti plurimum & laudis ex hisce tibi uendicaris, illis ipsis tantundem reddes: tanto etiam cumulatius, quòd neque melius, nec honestius beneficium ullum collocari potest, quàm quod in bonos & doctos uiros confertur: quorum mihi uestigia non solum sequenda, sed etiam atque etiam adoranda proposui. Bene uale.

IOHANNIS BAPTISTAE EGNATII Veneti in Romanorum Principum Librum primum Præfatio.

IMPERATORVM uitas à Dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatē oppressit, ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarū seruitio Constantinopolis cessit: hinc à Carolo Francorū rege, ad Maximilianum Cæsarē breui alioqui stylo perscripsimus: rem ut perdifficilem mihi atque arduam, sic iucundam, qui legent, omnibus, & (ut opinor) haud inutilem. Nam præterquàm quòd multa hinc haurias unde tibi patriæque tuæ plurimū prosis, ipsa certe Romani imperij maiestas, admirabiles eorū qui imperarūt, euētus, tot regnorū repetiti casus, tot principū mutationes relatæ, nō fastidiū solum ope-

rosæ lectionis adimunt, sed admirãdos sensim legẽtes partim ducunt, partim etiam trahunt: uti neminem arbitrer uel mediocriter imbutum literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cum uoluptate non perlegat. Et alioqui ad rei nouitatem accedit, quòd cõsulto non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriem non modo non interrũpant, uerumetiam exornent: quòd in fabula dextræ sinistræque tibiæ inter unum alterúmue actũ adhibitæ etiam præstent: nec in campis herbarum uiror nimis iucundus, quem uiolæ hyacinthíque purpurei distinguant. Omnium certe rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, saccaro semper conditiora fieri fercula. Quòd siquis erit, qui pleniorẽ huberiorémq; historiam à me exigat, ille saltem hoc mihi non neget, multa esse quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamen desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorũ scilicet & imperij diuturnitas, & rerum magnitudo id exposcere uidebatur. Illud uero testatũ apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ, nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim imperij, ortus eorum, & patria, illustriáque eorum gesta domi, forísq; non omissa: series uero principũ tanta fide à me deducta, ut nihil desiderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blõdus hisce libris, quos ab inclinatione Romani imperij conscripsit, multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit: & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiã addidere. Ego uero præter Zonaræ Græcam historiã, & Nicetæ Choniatæ, Christodulíque commentarios, Gemistíque libros, etiam schedia quædam, non indignum quæ excuterem duxi, uti rem semel cœptam dijs bene fauentibus absoluerem: quo certa

omnia exploratáque posteris traderem. Verum autem id assecuti simus, præsens ætas, fortasse malignius, sequens ætate simplicius ac candidius æstimabit.

IOHANNIS BAPTISTAE EGNATII Veneti Romanorum principum Liber primus.

C. Iulius Cæsar Dictator.

PRIMVS hic perpetuam Dictaturam inuasit. Debellata enim intra decenniū Gallia, tentata tunc primum Britānia, & Germanis in syluas ac paludes suas compulsis, in Italiam descendit: eáque solita celeritate recepta, Hispanijsque pacatis, Pompeium Magnum Pharsalico prælio fudit. Cúmque de omnibus hostibus triumphasset, tandem amicissimorum coniuratione oppressus perijt ætatis anno VI ac quinquagesimo, Dictaturæ uero initæ anno tertio. Vir pacis bellíque artibus, & imprimis clementia lōge clarissimus, si libertatis assertor, quàm inuasor esse maluisset.

Octauius Cæsar Augustus.

TRibus ac uiginti uulneribus interfecto Cæsare, felicissimus omnium ad hanc diem successit Octauius ex Accia Cæsaris nepte. Vindicatis enim patris interfectoribus, uictórque ciuilibus bellis omnibus, nouissime Antonio ad Actium nauali pugna superato, quo cum duodecim annos Remp. tenuerat, triumphator orbis totius, pacísq; restitutor æternæ, per quatuor ac XL annos imperium rexit: urbémque Romam optimis institutis ac legibus, magnificentissimísque operibus sic excoluit, ut

merito parens patriæ primus atque Augustus diceretur. Obijt Nolæ septuagesimosexto ætatis anno, cum LVI imperasset. Ad cuius imperij felicitatem illud accessit, quòd seruator noster CHRISTVS lux gẽtium & orbis, sub eo nasci uoluit: ut quem summus animi corporisque dotibus principem clarissimum terris dederat, eodem etiam generis humani parens optimus & maximus nasceretur. Huius felicitas cæteris optata principibus.

Tiberius Nero.

T*Ristissimus omnium mortalium optimo principi successit Tiberius, Liuiæ uxoris magis impulsu, quàm Augusti iudicio: quippe cuius neque mores, neque ingenium unquam probasset, pertinaciam & infinitam eius sæuitiam pertæsus. Principatum ab initio dissimulato ingenio, & matris reuerentia, non incommodè gessit. Mox Capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus uacans, cum prouinciæ undique uastarentur, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij. Huius imperij anno duodeuigesimo* CHRISTVM *seruatorem nostrũ Iudæi cruci affixerunt: ex quo ad supremã gentis internicionẽ nunquam seditione, fame, ferro, peste laborari ab his desitum.*

C. Cæsar Caligula.

P*Ræfuit hic Reip. annos quatuor, magis in Germanici patris gratiam populo ac militibus commendatus, quàm ingenio suo. Primus enim à Cæsarum stemmate penitus degenerauit, ut non immerito fax humani generis dictus sit. certe uox eius nefaria excepta, Vnam ceruicem populo Rom. optantis, quò facilius uno ictu abscidi posset. Cassij Chereæ & aliorum coniuratione ferro occubuit, annum agens* XXVIII. *de quo*

sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorem postea fuisse.

Claudius Cæsar.

N *Escias in hoc principe quid primũ accuses, adeo uecordia cum sæuitia, ac luxuria certabant. qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad imperiũ, cum latitaret extrema pertimescens, interfecto* Caligula, *uenerit: quod nõ minore socordia quàm crudelitate per annos quatuordecim uexarit. Quanta fuerit eius stultitia, hinc aduertas.* Messalina *uxor portentosæ libidinis fœmina.* C. Silio *nupserat: qua mox interfecta,* Agrippinam Germanici *fratris filiã nouo exemplo nouercam liberis duobus superinduxit, & Britãnico filio priuignum* Neronem *anteposuit: cuius insidijs &* Agrippinæ *ueneno in boleto dato perijt senex, ætatis anno sexagesimoquarto.*

Domitius Nero.

F *Ax altera totius orbis iure à nobis dicatur, qui ex* Domitio *atq;* Agrippina *natus imperij* Rom. *maiestatem paterna, maternáq; cæde polluit, libidinis adeo effrenatæ, ut matris concubitũ appetijsse credatur. ipse certe sumpto flãmeo nuptiali sponsalia celebrauit. sæuitiæ tantæ, ut præter urbis incendium, & uxoris* Octauiæ *cædem, primus* Christianum *sanguinẽ,* Petro *&* Paulo *interfectis, hauserit.* Et *nequid scelerũ deesset, publice cantauit, in scenáque operam exhibuit.* Tandẽ *deficiente* Galba *hostis à senatu iudicatus, nec fortiter perire potuit, adiutus alterius adigẽdo ferro manu.* Perijt *ætatis anno tricesimosecundo, imperij decimoquarto. Quinquennio sub initia omniũ princeps optimus existimatus, etiam* Traiani *testimonio, procul distare cæteros principes à* Neronis *quinquennio prædicantis.*

Sergius Galba.

N Obilissima Sulpitiorum familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad procõsulatũ Hispaniæ euectus, iam grandis natu imperium septimestre maiore hominũ ab initio fauore quàm læto successu tenuit. Auaritia & sæuitia in eo principe iuxta infames: ex quo inuisus cunctis, cum Pisonem in conflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos septuaginta natus in medio foro à M. Othone iugulatur.

M. Saluius Otho.

M Ale partũ principatũ adeptus, & aduersa per omnem ætatem fama, laudabili fine clausit. Dũ enim quarto uix mense exacto Bebriacensibus campis bellum ciuile contra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit: adeo militibus charus, ut multi ad eius exemplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos triginta septem.

Vitellius.

P Udet tot dedecorum, sed ad institutã seriem pertinet & hunc ipsum referre. Qui patre L. Vitellio, & matre longe optima natus, militari factione, dũ legatus Germaniæ superiori præest, imperiũ inuasit, fœdo ingenio, uentríque ac gulæ natus, & (quod usu in his uenit) sæuitia par. Cæterũ Vespasiano principe declarato, cœno, fimóque iactatus, ac furca sub mentũ posita diu per urbem tractus in scalis Gemonijs omniũ ludibrio diu iacuit. Vita illi annorũ LVII. Imperiũ uix octimestre.

Vespasianus.

F Essam atq; labãtem Remp. triũ principũ tyrannide potius, quàm imperio, Flauiæ gentis autor Vespasian⁹ primus restituit. Nã per X annos, qui-

bus imperium rexit, singulari studio ac prouidentia, rem administrauit, & ne Cæsarianum desideraretur nomen, effecit. Hierosolymis expugnatis, cum filio triumphauit. Auaritiam ne culpes in eo, & temporũ calamitas, & laudabilis eius usus facit: adeo inimicitiarum omnium princeps oblitus, ut Vitellij hostis filiam locupletissime dotatam, splendidissimo iungeret uiro: & insolescentem Mutianum, imperij'que participẽ agentem, adhibitis familiaribus satis habuerit admonere, se quoque hominem esse. Mors eius quantam animi tranquillitatem secum afferret, ostendit: dum alleuatus inter assidentiũ manus, stantem ait imperatorem mori decere. Perijt anno ætatis undeseptuagesimo.

D. Titus Vespasianus.

A Morem ac delicias humani generis Titũ infesta mortalibus numina intra bienniũ sustulere. Huius præcipuã clementiam ac liberalitatẽ, uirtutésque alias eximias per totũ eius principatũ magis commẽdauit & uitæ anteactæ licẽtia, & sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspicio, ut Neronis tyrãnidem pleriq; augurarẽtur. Sed mutatus adepto imperio in melius, declarauit eiusdẽ esse ingenij & pessima & optima interdũ ferre. Hic Hierosolyma expugnauit, sagittãdi peritissimus, & literis impẽse doctus. Vox eius quãdoq; memorabilis audita: recordatus enim super cœnã, quòd nemini eo die officiũ cõtulisset, Amici, inquit, diẽ perdidi. Huius imperio Vesuuius cõflagrauit: incendiũ Romæ totũ triduũ, & lues fuit. Perijt ætatis anno XLI in summo omnium mœrore.

Domitianus.

E Cquis Titi nõ doleret interitũ? tali præsertim successore, qui per omnia patri, fratriq; dissimilis, sæpe etiã uinẽtibus aut cõtumax, aut obtrectator,

Neroni ac Caligulæ propior uixit? dissimulatâmque male sæuitiã per omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fratérque, aut Cattorum, Germanorúmque clades, aut bibliothecarum incensarum restitutio profuit, quin cæde illustrium uirorum inuisus omnibus factus, suorum tandẽ conspiratione post uitæ annum quintum ac quadragesimum, imperij quintum ac decimum, confossus occubuerit: omniáque eius acta rescissa sint.

Cocceius Nerua.

M Eliore Reip. fato, quod aurea gibba Domitiano post ceruicem in somnis enata portendit, Cocceius Nerua suscepit imperium, Parthenio id deferente: clarissimis ortus haud dubie natalibus, ut Dion autor est, & iam senex. Qui cum alias leges, tum ne mares castrarẽtur edicto uetuit. summæ ciuilitatis & clementiæ etiam in eos, qui in illum coniurauerant. Vt optime uero semper de omnibus meritus esse uideatur, Traiani præsertim adoptione factum est, quẽ absentem, dum senectam suam contemni uidet, Cæsarem appellauit, Homerico etiam uersu ad imperium adhortatus,

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Imperauit anno uno, mẽsib⁹ quatuor. Vixit an. LXVIII.

Vlpius Traianus.

O Ptimus omnium princeps externorũ primus Traianus, adoptione Neruæ imperium meruit, domi sanctus, foris adeo clarus, ut præter Daciam prouinciam factam, uicto etiam eorum rege Decebalo, Parthos superarit, superatis regem dederit, Transtigritanas prouincias imperio adiecerit, Armeniam atque Arabiã peruastarit, ut nihil omnino habuerit, in quo culpari merito possit. Amicitiarũ cultor, simpliciũ ingeniorum atque

eruditissimorũ admirator, iuris humani diuinique consultissimus: ipse à literis & musis haud abhorrens. Huius cineres & ossa in urbẽ relata, cochlide columna superposita cũ eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quãta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarẽt, cum Augusti felicitatem, bonitatem Traiani bis apprecarẽtur. Vixit annis LXIIII. Imperauit XX.

Aelius Adrianus.

HIc Italicæ stirpis AElio Adriano, Traiani consobrino Adriæ orto genitus, Plotina, ut creditur, fauente imperator est factus, ingenio sublimi, uario, literarum omnium peritissimus, sed matheseos in primis: idem archite&tus, musicus, statuarius, multarum denique artium magis non expers, quàm callens. Doctorum hominum nunc irrisor, & æmulus, nunc fautor & beneficus. Disciplinæ militaris scientissimus, in qua multa etiam correxit, principibus qui secuti postea sunt, ea maxime probantibus. Peregrinationis adeo studiosus, ut omnes fermè prouincias pedibus etiã peragrans obierit. Miserabili tandẽ fato cõsumptus est, ut in seipsum sæuire potuerit, si per domesticos licuisset. Imperauit annos XX. Vixit LXII. Inuisum eum fecere uiri illustres, non pauci sub eius exitum exilio aut morte multati.

Antoninus Pius.

HVic è transalpina Gallia paternum genus Nemausense. Pij cognomenti causæ diuersæ tradũtur. Illud mihi maxime probabile, ut à morũ probitate affectuque in Adrianum, & seruatis eis, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit. Numæ Pompilio maxime similis. Nam per annos tres ac uiginti nullum sub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarunt, bellum mouere

timentibus his aduersus principem, quē ut numen aliquod uenerarentur: nec ille gloriæ ita cupidus, ut per aliorum damna, cædésque eam appeteret. Nā & à coniuratis uim omnem abstinuit, & in conscios quæri uetuit, ne plures inuenti odium augerent. apud Lorios duodecim millibus passuum ab urbe septuagenarius, cum M. Antoninum philosophum adoptasset, obijt febre.

M. Antoninus philosophus.

Q*Vàm læta felixque successio optimis, pijs, philosophis imperatoribus referenda, utinam qui sequētur, tales merito dici possent. Nam hic ea ingenij bonitate, his uirtutibus excelluit, ut exemplū desit: & ea temporū calamitas affuit, ut solus ærumnis publicis obstiterit. Nisi enim hic præfuisset, maiestas Romani nominis facile tunc concidisset, Marcomannis, Quadis, Septētrione omni hinc sæuiēte, inde Persis Orientem uastantibus, lue interim, inundationibus fluminum, locustarum ui omnia populātibus. Sed uicti primum Veri principis auspicio Persæ, Marcomannicum mox bellum Christianorum etiam ope, qui tunc militabant, ex sententia per ipsius principis præsentiam confectum. Ad quod gerendum principalis supellex hastæ subiecta, cum pecunia in stipendiū deesset. Felicissimus certe princeps, nisi hæredem Commodum reliquisset post annum imperij duodeuigesimū, ætatis quinquagesimumnonum.*

Commodus.

A *Dolescens mortuo in Germania patre, imperator omnium uotis est dictus. Et quis filium Antonini reiecisset? ille uero etiam patri nō satis probatus, statim Caligulæ ac Neronis simillimus euasit: libidine, auaritia, & crudelitate illus anteferēdus. Nā in scena sæpe*

aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præsedit, & in amphitheatro gladiator dimicauit. Athletarum etiam more publicè se exercuit. Quæ omnia actis inserenda publicis curauit. Tandem Læto autore, & concubina Martia, post tertiumdecimum imperij annum strãgulatur.

AElius Pertinax.

S *Vccesserat haud dubie flagitiosissimo principi princeps optimus, si non illum militaris auaritia, fatis in peius omnia trahentibus, intra octogesimum quintum imperij diem de medio sustulisset.* Alba Pom*peia in Liguribus huic patria, genus humile ac sordidum, uirtus atque innocentia summa: militiæ clarus, & in ea ad summas dignitates euectus, unde & pilæ dictus est ludus.* Hic *cum summam de se expectationem omnibus daret, Læti insidijs, qui imperium illi astruxerat, & militari factione, Iuliano, qui successit, non inscio* L X X *ætatis anno perijt.*

Didius Iulianus Mediolanensis.

I *Mperiũ, quod per scælus necis imperatoriæ cõscius, primus etiã licitatus esse dicitur, intra septimum mensem cum uita simul amisit: neque enim militi gratus, ob non integrum donatiuũ datum, & populo etiã inuisus ob perfidiam in principẽ optimum. Quare inter utriusque odia destitutus,* Septimij Seueri *iussu, qui imperatorem se appellauerat, damnatorum more necatur.* Vocés*que in illum graues à populo sæpe iactatæ.*

Septimius Seuerus.

A *Frica illa olim imperij* Romani *æmula, hunc genuit imperatorem magis necessarium, quàm utilẽ.* Vnde *etiam iactatum uulgo, aut nunquam nasci*

debuisse, aut nunquã mori. Nã & imperiũ fortiter admini strauit, & sublatis in Oriẽte Pescennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quem & Cæsarẽ dixerat, Orientẽ omnem Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maiestati restituit. Arcus adhuc Romæ uictoriæ monimentũ titulis magnificẽtissimis uisitur. Britãnos tumultuantes cõpescuit uallo per XXXII passuũ millia à mari ad mare ducto, ubi etiã duodeuigesimo imperij anno septuagenario maior ex articulari morbo decessit. Bellicis artibus clarus: pacis, nisi sæuitia ac perfidia eas inquinasset, non contẽnendus. Cæterũ literarũ non ignarus, matheseos peritus: à Latinis non abhorrens, nisi Punicum quid redderet. Cædibus illustrium uirorum adeo infamis, ut Punicas clades in togæ cæsorum ciuium Romanorum sanguine rependerit.

Antoninus Caracalla.

V *Estis huic, quam talarem è Gallijs aduectam Romano populo donarat, cognomen addidit. Seuero patri adhuc uiuenti contumax, nec minus in fratrem Getam impius, quem patre mortuo statim occiderit: militi tamen gratus, cum ob ingens donatiuum his datum, tum, quòd in castris gregarij penè militis uices ageret. Alexandri Magni admirator, quẽ collo in læuum humerum detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato Alexandrinorum dicacitatem ultus ingenti eorum cæde, Persas dolo magis, quàm uirtute fudit. Sexto demum imperij anno militum dolo Carris, dum uentris oneri leuando intenderet, interficitur XXX ætatis anno.*

Opilius Macrinus.

O *Bscurissimis parentibus ortus Maurusij generis, malis artibus, ac pudendis ad præfecturam euectus, à iuris tamen scientia non alienus, sed uenali*

fide, ac uita ſemper ſordida, poſt interfectum Antoninum *imperium cum.* Diadumeno *filio formoſiſſimo* Macrinus *inuaſit: quod cum per annum & menſes duos obtinuiſſet, uictus ab* Heliogabalo. *cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur.* Data *eſt dictio conſulenti ſuper imperio talis:*

> ὦ γέρον ἦ μάλα δὴ σε νέοι τείρυσι μαχηταὶ
> σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δὲ σε γῆρας ἱκάνει.

Varius Heliogabalus.

A Ssyrium *(quis credat?) principem neſcio, maiorine fortunæ ludibrio, an* Romanæ *maieſtatis ſugillatione orbis hunc per duos & amplius annos tulit, & eũ inceſtum: ſiquidem uerũ erat* Caracallæ *filium ex* Sœnide *conſobrina natum.* Qui *ex* Oriẽte Romã *profectus, interfecto (ut dixi)* Macrino, *tralato etiam inde* Heliogabali *numine ad urbẽ, in ſumma omniũ expectatione uenit: ſed illi mox omnia in ludibrium, aut odiũ conuerſa ſunt.* Nullus *enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, uti ſe in muliebrem ſexũ execari curarit.* Nullus *maiore luxu opes prodegit imperij: nullus denique cõtaminatius aut impurius uixit: omniũ religionum contẽptor, præter patrij numinis* Heliogabali. Hunc *tamen in cloacam proiectum, mox in* Tiberim *cũ matre* Sœnide *tractum per milites populus* Ro. *ita ultus eſt, uti nomen eius ex publicis monimentis eraderet.* Vixit *annis* XVI.

Alexander Seuerus.

M Eliore *orbis fato ex* Mammæa *conſobrinus* Heliogabalo Alexander *iampridẽ ab impura illa belua adoptatus, in imperium ſucceſſit, optimis principibus æquandus innocentia, in uiros bonos beneuolentia, & (quæ præcipua dos principum) ſingulari in omnes cle-*

mentia, ut ἀναίμακτον eius dicatur imperium. Hic expeditione Persica ex animi sententia confecta, dum ad Septentrionem uertit arma, Germanis tumultuantibus, factione militari, tertiodecimo imperij, uitæ anno undetrigesimo, Maximini perfidia cũ matre in tentorio necatur. Primus post Adrianũ principẽ, qui ue[ræ p]ietatis lumen acceperit. Nã CHRISTVM in larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sentẽtia frequẽs ei in ore esse, Quod tibi nolis, id in alterũ facere caueas. Locũ etiã Christianis adiudicauit, quibus popinarij litẽ intendebãt, rescribẽs Deũ multo meli' quoquo modo coli, quàm popinarijs assignari.

De Parthorum & Persarum imperio.

Non alienum ab instituta serie fuerit, quando post hac Persarum arma in Oriente, pòst Parthica toties erunt referenda, si breui imperium utriusque populi, tum ad nostram ætatem in eo terrarum tractu regnorum seriem perstringam. Primus igitur Parthis Arsaces libertatem asseruit ad eam diem cum cæteris Orientis populis, regibus Macedonum obtemperantibus: à quo ad Artabanum regem perpetua Arsacidarũ gloria per quadringentos & amplius annos floruit, dissidentibus inter se Syriæ regibus. Parthis uero per hæc tempora uaria admodum fortuna cum Romanis contendentibus, Artaxerxes Persa, uir obscuris admodum parentibus ortus, genti suæ ueterem imperij gloriam restituit. Triplicique prælio Artabano cum tota Arsacidarum familia cæso, Persas Orienti iterum imposuit. Quorum imperium ad Chosroen usque regem, & Heracliũ imperatorem per quadringentos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cum Romanis interim gestis. Qua tempestate Saraceni ex Arabia profecti, Maomethe duce, noui delirij autore,

Persas primum, mox Romanos uarijs & ingentibus cladibus afflixere: floruitque Saracenicum nomen, Persico sublato, adeo ut non contenti Asiæ imperio, maximam Europæ partem sibi subiecerint: ipsam etiam terram Italiam (quod horreat meminisse animus) mari terráq; fœde per ducentos & amplius annos populati. Mox præualētibus Turcarum rebus, diuisum in Oriente imperium est, Saracenis AEgyptum & Asiam ad Orientem sibi uendicantibus, Turcis propiores Europæ prouincias per nostrorum principum segnitiem occupantibus: repressáque interim gentis in Christianum nomen infestissimæ rabies Gallorum armis, Europæ principum communi expeditione, autoribus tamen Francis in eos sumpta, & Hierosolyma nobis restituta. Cæterum nostrorum discordia rebus in Asia labentibus, & modo Tartaris, modo Saracenis de imperio contendentibus, Asiæ pars, quæ à Tauro ad Euphratem protenditur, seruorum imperio, reliqua ad Hellespontum Turcis cessit. Interim cētesimum ab hinc & amplius annum, Tamberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituū ductor, Parthis imperium astruens, uictis omnibus finitimis gentibus, Syriá cum tota AEgypto populatus est. Inde in minori Asia Paiżeti Turcarū principi congressus, eum captum cum tota gente ad internicionem cæsa, in uinculis habuit, uictórque domum reuersus, urbe etiam Marchanti populosissima à se condita, & uictarū gentium spolijs ornata, imperium moriens duobus filijs reliquit. Quorum dissidio res tanta indole parta, retro facile abijt. Stetit tamen regnum trans Euphratem filijs incolume ad Vsuncassanum usque: qui cum Maomethe etiam conflixit. Variatum demum in his terris re AEgyptiaca interim florente, donec auditum

est ætate nostra Psophis nomen unius ex Vsuncassani hæredibus (uti credi uolunt) fortuna seruati: qui magno hominum fauore ad imperium ascitus, ueluti hæreditarium odium cum Turcis exercet.

Iulius Maximinus.

R *Edit nũc stylus ad institutam seriem. Nam Alexandro interfecto, successit Maximinus cum filio eiusdem nominis, Thrax gẽte, & sæuitia insignis. Aduersus quem cum senatus Pupienum & Balbinum imperatores declarasset, immanitatem hominis ac barbariem pertæsus, ille statim in Italiam cum Germanico ac Pannonico exercitu descendit: Aquileiáq; incassum obsessa, à militibus fame laborãtibus cum filio necatur. Memorabilis militum uox fuit, cum utrunq; interficerẽt, Ex pessimo genere ne catulum quidem habendum. Imperarunt ambo annos tres. Pater sexagenario maior, filius uigesimũ annum agens obijt.*

Balbinus & Pupienus.

I *Mperatores hi primum ex S.C. duo aduersus Maximinum creati. Balbinus nobilitate generis præstans: Pupienus qui & Maximus, militari disciplina clarus, à quo & Maximini uicti. Cæterum cum parum inter se concordi animo Remp. regerent, à militibus uterq; interficitur, Gordiano puero summæ rerũ imposito.*

Gordianus.

O *Ptimum ac nobilissimum principem terris dij dederant, si diu rebus illũ præesse uoluissent. Nobilitatem eius auus, patérq; imperatores, & Scipionum stemma genti insertum, bonitatẽ Ro. populi ac militum & orbis totius in adolescẽtem amor attestatur. Sed cum bellum ingens aduersus insolescẽtes Persas cõflasset,*

idemque Misithei soceri diligentia feliciter confecisset, Philippi præfecti dolo, qui socer primò, mox princeps, interficitur. haud tamen multa mors optimi principis fuit: omnes qui in illum coniurauerant, crudelibus supplicijs affecti, & Philippi non diu imperium tenuere. Vixit annos XXII, *imperauit sex.*

Philippi.

Vobus principibus audita Gordiani morte à senatu creatis, Marco primû, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus imperium occupat: nec ei gentis humilitas obstare potuit, quominus imperaret. Nã per omnes militiæ gradus ob uirtutẽ euectus, tandẽ præfectus à Gordiano in Misithei locũ factus, optimo adolescenti insidias comparauit: eóq; per dolum cæso, imperator ab exercitu dictus, Romã cum uenisset, filium Philippũ imperij participẽ declarauit. Ipse post quintũ imperij annũ Veronæ medio capite supra ordines dẽtiũ præciso, filius duodenarius Romæ necatur, quẽ adeo tristis ingenij ferũt, ut nunquã riserit, & semel ridentẽ patrẽ auersatus sit. Sub his seculares ludi magnificẽtissimi millesimo ab V.C. anno dati. Sunt qui à Christiana pietate nõ abhorruisse Philippũ tradãt, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

Decius.

Nuitum ac penè reluctantẽ Philippi socordia hũc imperio præfecit, haud dubie tamen nobilissimis parẽtibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ urbe natum. Nam Philippus nuntiata Marini ducis, & Mœsici exercitus rebellione, cum Deciũ ad comprimendos eos motus mitteret, recusauit primo Decius: mox etiã admonuit non esse ex Philippi re ut ipse eò contenderet. Cæterũ fa-

tis rem ita trahentibus, ut primum prouinciam attigit, imperator omnium consensu dicitur, & interfectis (ut dixi) Philippis, cũ aduersus Gotthos cũ filio audacius, quàm cõsultius pugnaret, cæsus cũ toto exercitu ab his est, corpúsque paludis uoragine absorptum, nusquam inuentum. Hic charissimus senatui fuit: & qui à nobis etiã inter optimos principes annumerari posset, si miuriã à Christiana pietate abstinuisset: in quã plus nimio Philippi etiã odio sæuijt, Fabiano ac Cornelio pontificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamen annos L. Imperauerũt uterq; biẽniũ.

Gallus pater & Volusianus filius.

HI post Decium imperiũ adepti, infeliciſsime illud per annos duos, & menses octo rexere. Nam cum Scythis tributo annuo drachmarum centũ transegere, primi qui Romani maiestatem imperij tam fœda pactione suggillarint: & Armeniam amisere, expulso à Parthis Tyridate eorum rege. Tam sæua deinde lues orbẽ inuasit, quæ ex AEthiopia ortum habuit, ut per annos quindecim terras penè omnes exhauserit. Tandem AEmiliano imperatore facto, uicti prælio, à militibus occidũtur: pater ætatis anno quadragesimo septimo.

AEmilianus.

TRimestrem & hunc imperatorẽ Mauritania nobis dedit, uirum (quod fatendum est) militiæ peritum, sed ignobilẽ: qui uictis ad internicionem penè Gotthis, astu etiam adhibito, cum omnem prædam militi promisisset, imperator ab exercitu dicitur. Mox Valeriano ab Alpino exercitu imperatore nobiliſsimo, ac censorio uiro creato, qui AEmiliano fauerant, ne ciuili bello Remp. conflictarent, AEmilianũ necant, solóque ducis capite res peracta est, anno ætatis eius XL.

Licinius Valerianus.

NVllum principē maiore unquam fauore orbis acœpit: nullus eo calamitosior ad hanc diem imperio præfuit, uel quòd à Sapore Persarum rege uictus acie, siue dolo suorum, siue eius imprudentia id acciderit (nam utrūq; traditur) miserabili captiuitate apud eos consenuit: uel quòd Gallienum filium post se reliquit, qui Caligulæ ac Vitellijs simillimus orbem terrarum penè perdidit: externis hostibus adeo nobis insultantibus, ut fœminæ imperium in Gallieni contemptum occuparint. Triginta certe tyranni nescio Remp. magis afflixerint, an aduersus hostes nostros necessarij tutati sint, qui per ea tēpora in pronum rem imperij labentem per Gallieni luxum sustinerent. Vixit Valerianus septuagenario maior. imperauit annos XV. Vir ante imperium summis honoribus functus, & in his cum summa laude, ac uirtutis opinione uersatus.

Gallienus.

AD Valeriani calamitatē accessit Gallieni filij imperium: qui nequissimus omniū mortalium adeo per luxum, ac socordiā imperium afflixit, ut per totum terrarum orbem grauissima externa bella senserimus. neque enim minus à triginta tyrannis uexatæ fuere res. Is Gallienus cum aduersus Aureolum cōparato exercitu Mediolanum usq; contendisset, Aureoli cōmento iā penè uicti, certe intra Mediolanū obsessi, interficitur quinquagenarius. Imperauit annis XV, cum patre septem, solus octo. Affuit huic principi (quod mireris) animi quandoque uigor, & ad se ulciscendum audacia, nec minus in eo liberalitatis effulsit, cum nihil unquam petenti denegaret.

Claudius.

O Stenderunt & hunc terris numina uerius quàm cōcessere: quippe cuius principatu restitui ad integrũ res potuerit, nisi intra biẽnũ fato occubuisset. Is enim Gotthorũ arma late uagantia primus compescuit, naualibúsque ac terrestribus bellis eorũ opes attriuit: ut per omnes prouincias nulla nisi Gotthica mácipia essent. Alemannorum ad Benacum lacum infinita milia profligauit. Illud memorabile quòd Græciæ uastitate, quã Gotthorũ arma intulerant, Athenis captis, cũ librorũ ingentem uim coacervassent, de his comburendis barbari iam consilium ceperant. tũ unus ex his, Absteneamus, inquit, hanc iniuriam ab his codicibus, quibus Graij homines dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiam in Claudio memorabile, quòd accepto imperio, cum in senatu uariarent sententiæ, utri prius bello occurreret, tyrannorũ an Gotthorũ, Gotthos censuit prius aggrediẽdos, quòd hi Reip. hostes, tyrãni principes essent. Præfuit biennio non integro.

Quintillus.

H Ic cũ dies septem ac decem imperium autore senatu tenuisset, Aureliani imperatoris nuntio exterritus, sanguine è uenis emisso obijt.

Aurelianus.

H Vnc inter principes necessarios magis quàm bonos multi reponunt. Nã quantum illi gloriæ triũphi hostiles, & militaris peritia uendicat, tantum sæuitia domi etiam in sororis filium exercita laudis detrahit. Princeps tamen dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Remp. ea temporum calamitate susciperet. Barbaros enim in terra Italia uagãtes triplici prælio afflixit. Mo-

netariorum bellum non sine ingenti cæde sedauit. Zenobiam insolescentem duplici prælio uictam, & per obsidionis moras tandem fractam in triumphum duxit. Aureolum & Tyrannorum nõ paucos aut interfecit, aut sibi conciliauit: Tetrico uno ex his etiam Lucaniæ correctore instituto. Imperauit annis V. Domesticorum fraude inter Byzantium & Heracleam oppressus.

Tacitus.

INterregnum per septem menses Aureliano interfecto fuit: cum miles ad senatum, senatus ad militem prærogatiuam imperatoris deferret eligendi. tandem patres militari consensu uicti, Tacitum Augustum dixere: ex quo tantum publicæ gaudium fuit, uti literas senatus ad municipia Italiæ super ea re dederit. Quàm uero amplissimi ordinis iudicium à militari tumultu distet, Taciti declaratio ostendit, cum in curia testati sunt neminem aut iustius, quàm graue uirũ, aut prudentius quàm doctum imperare posse. Verum hic tãtus uir sexto quàm imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

Florianus.

HIc Taciti frater, quasi hæreditarium imperium esset, intra sexagesimum imperij diem, tanquam ad fortunæ ludibrium solutis sibi uenis, ad Probi imperantis nuntium obijt.

Probus.

NOn fefellit omen nominis, cũ hoc illi cognomen esse potuerit, ut si non illi fuisset Probi nomen, cognomento hoc appellari potuerit. Huic nec Taciti frater obstitit, quominus orbis totius consensu imperator diceretur: nec generis humilitas, cum patrem Dalmatici sanguinis, & eum agrestem habuerit. Vir pacis bellique arti-

bus longe clarissimus. huic per sex annos quibus imperauit, uicti Sarmatæ debentur. Tyranni per hunc omnes sublati, pax uniuerso terrarum orbi restituta. Celebris uox eius excepta inuidiã peperit apud milites: Neque enim necessarios amplius dicebat fore milites, ubi hostes deessent, quos nusquam uirtute sua futuros mox sibi promittebat.

Carus.

N Arbo Martius hunc genuit imperatorem bonum, sed ad posteros etiam commendatiorẽ multo futurum, nisi Carinũ flagitiosissimum principem reliquisset. Hic bello Persico capta Seleucia & Ctesiphonte, dum ad Tigrim fluuium castrametatur, fulmine ictus periit. Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto, adolescente tũ probitatis, tũ eruditionis egregiæ, maxime autem ad poeticen nato, & Carino Romæ per Diocletianũ principem cæso. Hi tres uix triennium explerunt.

Diocletianus & Maximianus Augg.

S Vbeat forsitan admiratio multos hac nostra principũ relatione, quòd paucissimos Quiritiũ sanguinis, omnes ferè externos, & pudẽdæ quosdam etiam originis, non tamen pœnitendos recenseam. Sic hactenus Deciũ Pannoniæ, Aurelianũ Daciæ, Claudiũ Dardani, Probum Dalmatæ, Carũ etiã Galliæ sibi uendicant. Quid, quòd eadẽ Dalmatia alterũ etiã nobis imputet omnibus æquandum principibus, si à piorum sanguine abstinuisset, Diocletianum? Is enim Salonis ortus, libertini etiam sanguinis, cum molem imperij grauiorem animaduerteret quàm ut unus esse uniuersæ par posset, Maximianũ Augustum creat: amboq; duo sibi Cæsares, Galerium Armentarium cognomine, & Cõstantium Constantini Magni patrem dicunt. Diocletianus igitur quando

per partes rem tutius confici posse ratus est, Maximianũ Gallijs præficit: eóque confecto bello, in Africam aduersus quinquagenarios transire iubet. utrobiq; sedati tumultus. Africanus certe aliquãto difficilius, quòd quinquagenarij, & supra eum annorum numerum ueteranus miles ad obsequium tam facile redigi non poterat. Interim AEgyptum Diocletianus inuadit, Achilleum incubatorem imperij Alexãdriæ per menses aliquot obsessum, & in potestatem redactum feris lacerandum obijcit: potentissimus quisque cædibus, ac proscriptione petiti. Interim aduersus Narseum Persarũ regem Galerius infeliciter primo, mox reparatis copijs, ira etiam animos illi faciente, quòd ad Diocletiani carpentum post cladem acceptam per mille passus pedes currere coactus est, egregie uicit Narseo fugato, & cæsis magna ex parte Persis, pellicibúsque cũ gaza omni regia captis. Hæc uictoria Galerij uirtute & audacia parta, qui exploratis prius hostiũ castris, noctu cũ XX milibus equitum Persas aggressus, dedecus acceptũ hosti repẽdit. Diuersa etiã parte Cõstantius ab Alemannis improuisò insultu primũ uictus, & eodem die mox uictor LX eorũ milia cecidit: ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. sicq; pacato orbe post annorũ imperiũ XX, Diocletianus Nicodemiæ, Maximianus Mediolani imperiũ eodem die deposuere. Rẽ miram, & ad hanc ætatem incognitam, ut sponte, nec prægrauante saltem senecta, uel rerũ mole, uterq; in ordinẽ se redegerit. Diocletianus certe cõstantius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit, hortorum amœnitati uacans, iterum ad imperium solicitatus, à priuata uita abduci non potuit, testatus nullos sibi unquam soles lætiores affulsisse. Obijt autem duodeoctoginta natus an-

nos, uel alienatione mentis, uel ueneno hauſto, ueritus Licinium ac Conſtantium, qui illũ tanquam Maxentij fautorem grauiter increpuerant. Sed & Maximianus dum Cōſtantio genero inſidias parat, imperium affectās, Maſſiliæ captus, Conſtantij iuſſu necatur.

Conſtantius Chlorus, & Galerius Maximinus Augg.

SVcceſſere Diocletiano Iouio, & Maximiano Herculio cognominibus, duo ab his antea dicti Cæſares, Conſtantius uidelicet Chlorus, quaſi uirentem à colore dicas, & Galerius Maximinus. Sunt qui ex ueteribus monimentis, Maximianũ magis probent: ſed quocunque cognomine hic fuerit, diuerſo (quod conſtat) ingenio uixere. Conſtantius benignus, ac facilis, atque ad promerendam Gallorum gratiam, quibus præerat, propenſior, nec à uera pietate abhorrens: Galerius trux, ac propè immanis: ut qui rus, unde uenerat, oleret, noſtrique ſanguinis appetentiſſimus. Sed cum undecim annos Conſtantius Gallias, & Hiſpanias in ſummo otio tenuiſſet (nam Africam Italiámque ſub imperij initia ſponte dimiſerat, ratus id grauioris eſſe oneris, quàm ut ab uno ſuſtineri poſſet) Eboraci deceſſit, moderati principis fama, & Conſtantino filio ſucceſſore felix.

Galerius imperium adeptus, molem & ipſe ſecum rei reputans, duos ſibi aſciſcit Cæſares, Seuerum & Maximianum iuniorem: illum Italiæ, hunc Africæ & Oriẽti præficit: ipſe Illyricum ſibi medius adſciſcit. Verum non multo poſt genitalibus putreſcentibus, uitæ tædio uim ſibi gladio intulit.

Seuerus & Maximinus impp.

Seuerũ haud multo pòſt Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, & Maxentiũ Herculij tyrannici ui-

rum spiritus sibi præficit: aduersus quē dum Maximianus festinat, militum suorum defectionem ueritus, retro in Illyricum contendit: ubi ulcere inguinibus innato, cum deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatem opē ferre auderent, uermibus undique erumpentibus obijt, Christiani sanguinis usque ad insaniā pridem effusi incassum pœnitens. Vir belli pacisque artibus insignis, nisi crudelitate nimia in nos tantas uirtutes fœdasset. Solus annos duos, cum Cæsaribus & Licinio imperij consorte sedecim præfuit.

Licinius & Constantinus.

L Icinio Dacia natale solum fuit. Militaris disciplinæ ad ueterem normā seuerissimus exactor. Rusticis & agrarijs hominibus (ex eo enim genere fluxerat) æquus: auaritiæ & ueneris studio infamis, moribus planè barbaris: & literis adeo infestus, ut uirus ac pestē publicam eas appellaret. Sed cur eas non odisset, quarum adeo expers erat, ut ne decretis quidem subscribere posset? Illud in eo non reprehendas, quòd spadonum aulicorúmque insolentiam mire compescuit, tineas, soricésque palatinos appellans. Hunc Constantinus nouas res molientem, primum in Panoniæ campis fudit: mox reparantem uires incredibili celeritate ex Europa in Asiā expulit: maléque reconciliata iterum gratia per Constantini sororem Constantiam, quæ illi uxor erat, cum rebelles animos homo uecors retineret etiam contra sacramenti fidē, Thessalonicæ interfici iussus est. Imperauit annis quatuordecim, sexagenario maior, Christianis infestissimus. Vnde illi discordiarum semina aduersus Constantinum acriora.

M. Flauius Constantinus Constantij Aug.

Felicioribus auspicijs, ac meliore partium nostrarum

euentu, rerum tandem Constantinus potitur, ex Helena Cō stantij uxore susceptus, & cæteris fratribus ob egregiam indolem, cum illi segnitiem præseferrent, patris etiam testamento prælatus. Hic sub Galerio rudimenta militiæ felicissime auspicatus, parta ex Sarmatis egregia uictoria, ueritúsque ex ea laude gliscentem inuidiam, ad patrē transfugit: eóque mortuo Gallias Hispaniásque, & Cottias alpes obtinuit, Constantio patre id multo antè somnio præsagiente, egregium imperatorē fore, qui Dei militibus opem primus ferret. Iam primum igitur ueteranis militibus agros assignatos, ut ad filios suos transirent, primus instituit. Tertio imperij anno accersitus in Italiam ab ijs qui Maxentij tyrannidem ferre non poterant, biennio totam Italiam urbémque Romam pristinæ maiestati asseruit, Maxentio Tiberinis gurgitibus absorpto. Inde abnegato idolorū cultu, Christianam puritatē ita amplexus est, ut præter egregia dona diuorū nostrorū templis illata, CHRISTVM ab omnibus colēdū præceperit, templáque illi, & alijs numinibus erexerit. Nec alia magis causa acrius in Licinium exarsit, quàm quòd ille aduersaretur nobis. Bella contra Barbaros multa felicissime cōfecit, unde primus Romanorum principum Magni cognomentum tulit. A bellis ad pacis studia conuersus, optimum principē primis annis egit. Leges sanctissimas tulit, literis & ipse impēse semper studuit, & eas fouit. Religionis adeo obseruans, ut Nicænam synodum CCC & XXII patrum multis dissidētibus indixerit. Byzantium instaurauit, imperatoriámque urbem & nouam Romam appellari uoluit. Moriens, & Constantinopoli sepultus, treis liberos, & Dalmatium fratris filium successores reliquit. XXX & amplius annos imperans, tredecim uero ex his solus. De eo sic me-

moriæ proditum, decem primos annos ut præstantissimus diceretur: XII sequentibus latro: decẽ nouissimis pupillus ob immodicas largitiones. De eius baptismate uti uariant autores, sic constanti fide quæ de imperij donatione circunferuntur, uti minus similia ueri non probant. Sed alij hoc uiderint.

Cõstantinus, Cõstans, & Constantius Cõstantini filij Augg.

H *I tres imperium quod per manus à patre acceperunt, ita partiti sunt, ut Cõstantinus maximus natu Gallias, & Hispanias, Britanniámque insulã obtineret: Constanti Italia cum Illyrico, & Græcia cederet: Byzantium & Oriens Constantij esset, qui Dalmatium socium imperij haberet: quem haud multo pòst dolo exceptum militari factione oppressit, cum annos treis imperasset. Nec durauit diu fratrum concordia, siquidem in nefarium bellum rapti fratres. Nam Cõstantinus Gallico exercitu fretus, Constanti fratri bellum intulit: quod dum cupidius, quàm cautius gerit, ad Aquileiam exceptus insidijs, nondum triennio finito, uulneribus confectus periit. Inde Constans uictor, cum non sine labore prouincias trãsalpinas in potestatẽ redegisset, egit primum optimum principem, mox aduersa ualetudine, siue rerum felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit, donec & ipse Magnentij dolo dormiens intra tentorium, ad Helenam oppidum oppressus est, cum imperasset annos XIII: uixisset paulo plus XXX.*

Constantius cædem fratris ulturus, ingenti exercitu aduersus Magnentium comparato, ingenti illum prælio & memorabili ad Murtium fudit, quo Romani uires imperij penè concidere, LIII milibus utrinque desideratis. Mox cum Magnentius bellum reparasset, & ad Lugdunũ

iterũ uictus esset, gladio sibi latus aperuit. Sed & Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera uitam finiјt. Nam Britannioni antea Constantius ueniã petenti facile dederat. Is Britannion adeo expers literarum est habitus, ut ne prima quidem elementa calleret. Cæterum Constantius Gallum à se antea dictum Cæsarem ferocientem, & insolescentem supra Cæsaris nomen, interfecit: & contra Persas infeliciter conflixit militum suorum stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, quæ Massagetæ uastabant, dum Romam inuisit, Iulianũ Galli fratrem treis & uiginti annos ætatis agentem, Cæsarẽ à se factum, in Gallias aduersus Alemãnos eas uastantes misit: ipse in Persas iterum contendens, dum ægreferret Iulianum à militibus Augustum esse dictum, apud Mopsocrenen iuxta Tauri montis radices æstuantissima febre decessit. Vixit annis XL. Imperauit XXIIII.

Iulianus.

Constantio extincto, Iuliano facile cuncta cessere. Puer hic ingenio sublimi, callido, & literarum ardentissimo, Gallias sub primum accessum præter omnium spem, Alemannorum incursu uastatas asseruit, regémque eorum cepit: inde Augustus à militibus salutatus Parrhisijs, mortuo (ut dixi) Constantio, aduersus quem bellum ciuile parabat, Persis adepto Imperio bellum indixit. ubi dum inconsultius agit, Persæ uiri dolo in deserta cum exercitu ductus, conto traiectus periјt. Sunt qui sagitta è cælo missa uulneratũ dicant. Vnde in nefariã uocem erũpens, Vicisti Galilæe (sic enim CHRISTVM appellabat) occubuerit. Christianos impio quodam odio adeo insectatus, ut studia, & militiam hisce interdixerit, plerosque præmijs & illecebris, quasi machinis à uera pietate

auerterit. Quinetiam imperator (ita Deo uisum) aduersus nos libros edidit. Ille uero si ingenium indolémque egregiam ad ueram pietatem, quam puer imbiberat, conuertisset, inter egregios principes annumerari potuit. Decessit annos agens alterum & trigesimum. Solus annum unum, menses tres imperauit.

Iouianus.

HVic Varronianus pater, Pānonia patria, staturæ proceræ, ingenij amœni, nec à literis abhorrentis: qui à militib. primo imperator salutatus, deceptis similitudine nominis, quasi Iulianus reuixisset, cum Persis pacem magis necessariam, quàm honestam, Transtigritanis prouincijs quinque amissis, inijt. Accessit nouæ ignominiæ dedecus grauius: uetitus imperator Rom. Arsaci socio opē ferre. Perijt octauo imperij mense Dadastanis oppido, dū cubiculū ingreditur noui tectorij, prunis etiā ardētibus, siue ut alij, stomachi cruditate XXXIII ætatis anno.

Valentinianus & Valens Augg.

Edit & hos Pannonia principes Gratiano patre ortos. Primum Valentinianus ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, imperij'q; consors dictus, qui Procopium temere imperiū inuadentem, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi & Barbaræ nationes à Valētiniano Thracia exturbatæ, Septentrióq; omnis cum Saxonibus ad officium eiusdem opera redacti. Parthi è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. Ipse dum Quadorum legationem latrocinia excusantem audit, subito morbo uenis arefactis, ut sanguis mitti nunquā potuerit, obijt Gratiano filio prius Aug. appellatione donato, imperij accepti anno XI. mense VIII. die XX. uitæ LV. Valēs post fratris interitū, Arria

næ factionis fautor, dũ aduersus Scythas & Gothos prælíũ ferocius, quàm cautius ciet, uictus ab his acie, uitã imperiúmq; amisit, igne intra tugurium in quod cõfugerat, miecto. Digni imperio fratres, & inter bonos referẽdi, nisi Valens Arriano delirio uirtutes egregias inquinasset.

Gratianus & Valentinianus.

H Aud sane improbãdum principem numina terris dederant, si quãtum literis & militari disciplinæ uacabat ac uenationibus, tantum curæ ad remp. cognoscendã impendisset. Nam pietate in suos egregius, Valentinianum adhuc puerum Aug. dixit, patre patruóque extinctis: mox Theodosium Hispanum consortem imperij asciuit. Verum dum spicula tantum & arcus meditatur, dũ Alanũ militẽ Romano præfert, Maximi ducis insidijs circũuentus perijt, cum imperasset cũ patre annos octo, cũ patruo tres, cũ Theodosio quatuor. Valentinianus à Maximo emissus, Theodosij'que ductu postea restitutus in imperium, Maximo tyranno interfecto: mox Eugenij & ipse post Maximũ tyrãni dolis uictus, laqueo seipsum necauit.

Theodosius.

H Ic Honorio patre, & matre Thermantia, haud dubie inter optimos principes annumeretur, quippe qui remp. Gotthicis armis penè oppressam, acitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit: Maximum tyrãnũ & Andragatiũ præfectũ eius subito incursu uictos occiderit: Valẽtiniano imperiũ asseruerit: Mox Eugeniũ tyrãnum in Valentiniani ultionem sustulerit, nõ sine numinis manifesto indicio. Cũ multo minoribus enim copijs illi cõgressus, militãte illi æthere, & coniuratis in eius auxiliũ uẽtis, ut poeta elegãter cecinit, uictoriã insignẽ adeptus est. Fuit autẽ hic princeps moribus & corpore Traia-

no principi similis. Summa in eo clementia, incredibilis in suos pietas, rei militaris disciplina: sagax, nec à literis alienus, simplicium ingeniorum admirator, pietatis nostræ adeo obseruator, ut summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, adytisque prohibitum tulerit. Obijt Mediolani ætatis anno quinquagesimo, Imperij undecimo.

Arcadius & Honorius.

H*Osce pueros Theodosius uiuens, imperij consortes fecerat, & moriens, quando ætas rerum moli nō responderet, treis imperij tutores testamento sanxerat, Arcadio Rufinum, Honorio Stiliconem commēdans. Africæ uero Gildonem præesse uoluit. Prior Rufinus dum Gotthica solicitat arma, ut imperiū metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ pœnas dedit. Paríque pœna Caianus Rufini sceleris popularis afficitur. inde mox Arcadius, cum Byzātij regnasset annos ferè tredecim, obijt, Theodosio filio relicto. Maior rerum moles Honorium Romæ agentem excepit: qui rebellantem Gildonem cum Masczelis fratris ductu superasset, eundem quoque Masczelem rebellē expertus, Bonifacij ductu uicit. At Stiliconis perfidia eo perniciosior, quo occultior fuit. Nam magno nostro dedecore cum Gotthi Italiam uastassent, urbémque Romam cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandem re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est: qui genere Vādalus, & militaris disciplinæ scientissimus, Honorij etiam socer, si quam operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cum ducentis Gotthorum milibus præstiterat, in asserendo imperio præstitisset: nec Romam Alaricus Gotthorum rex unquam cepisset, nec orbem totum cladibus assiduis inuoluisset. Decessit autem Romæ cum annos duos & triginta imperasset.*

Romæ captiuitas.

NOn potui non uehementer mirari tantam uel temporum iniuriam, uel scriptorum inertiam, tum ueterum, tum recentium fuisse, ut cum Romam orbis reginam captam ab Alarico Gotthorum rege, anno post eã conditam millesimo centesimo sexagesimo quarto, certatim omnes memoriæ prodant, seriem tamen rei, aut indagandam non censuerint, aut indagatam tanquam rem plane ignobilẽ, nec scitu dignam oblimone inuoluerint. Pro deûm hominúmque fidem, urbs orbis totius regina, quǽque eo auspicio condita credatur, ut caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbéque triumpharat, capitur Gotthico astu, & interim rei series ordóque nescitur? Ego uero id minime patiar, & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoque rem tam memorabilem non negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc fermè modum quem Procopius solus ex omnibus quos legi, tradat, ut mirer ab interprete uel rem totam dissimulatam, uel cum in mutilũ Græcũ codicem incidisset, nõ animaduersam. Ille igitur in hanc sententiam, Obsederat Romã Alaricus iam biennium, nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat. Nam cum nihil minus, quàm de urbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducem exercitui minime præfecerat, qui rẽ aduersus Gotthos administraret. Vnde Gotthis obsidendæ urbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rẽ agente. Verum eam frustra obsessam, cum expugnare ui nõ possent, ad dolum hostis Barbarus uertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentósque iuuenes corporis & animi ui præstantes deligit, quos Romanis principib. dõno det, instructos prius ut omni obsequio dominos suos

promereri studeant, & ad certam diem circa meridiem, cum Romani principes somno, uel otio uacarent, ad Asinariam portam aduolent, interfectísque improuiso insultu custodibus, portam sibi præsto futuro aperiant. Interea Gotthi cum reditum, alia atque alia deesse sibi simulantes differrẽt, trecenti illi iuuenes occasione egregie usi, portam stato die suis aperiunt, & intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulentissimæ opera patefactam Gotthis portam existiment, cum plebem Romanam passim fame & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna: unum, edictum ab Alarico fuisse, ut quicunque in templa diuorum confugerent, præcipue Petri & Pauli, his nulla uis inferretur, quod & summa fide seruatum: alterum, quòd cum nunciatum Honorio esset Rauennæ Romam perditam, credidit ille de pugnaci gallo, cui nomen erat Romæ, significatum esse, admiratúmque uehemẽter tã subito periisse eum, qui cum pauloante festiuissime luserat. Adeo socordis ingenii princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæque uirtutis referens: quod & Arcadio fratri uitio datum est. Nã Eudoxiæ uxori addictus, cum alia improbe fecit, tum Chrysostomum antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, uxori plus æquo inseruiens, in exilium egit.

IOHANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER II.

S EQVITVR *abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, regnorum tristes exitus, imperia funditus excisa, mutationes rerum frequentissime referendæ sunt: ut intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere ut æterna miramur. Adeo enim uitæ, fortunæque ista bona, in quibus opinione uulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducáque sunt, ut nihil his esse possit cladibus ruinísque magis obnoxium: quod cum uetera illa* Asiæ *imperia, tum uero nominis* Romani *maiestas facile declarat, quæ felicibus auspicijs orta, lætissimis rerũ successib. aucta, uiris clarissimis instructa, quorum uirtute ac consilijs ad amplissimum fastigiũ sit euecta, legibus, institutis, deûm pietate illustrata, conciderit tamen & funditus euersa sit: ut quemadmodum illa de toto terrarum orbe triũphos retulerat, sic nulla ferè hodie in terris gens agat, aut antea fuerit tã immanis, tã barbara, quæ nõ aut auitas iniurias, aut suas illi repẽderit.* Huc *accessit, quòd eorũ deinde qui sequẽtur, principũ, partim ignauia, partim auaritia, res adeo nostræ pessum iere, ut ad rẽ* Romanã *sistendã alienæ atq; externæ uirtutis eguerimus. adeo mascula illa* Romuli *proles, &* Italica *uirtus simul cũ imperij lapsu cõsenuerat.* Nec Romani *postea põtifices ambitione plus quàm immodica, pronã iã per se in casum rẽ* Italicã *non funditus afflixere, dũ studijs suis nũc* Francos, *nũc* Germanos, *atq; alios quosuis potius quàm* Italicos *princi-*

pes patiũtur. Illi uero quantũ Romanæ atque Italicæ maiestati semper detulerint, uel illud argumento esse potuit, cum se Cæsares, aut Augustos pro Henricis & Federicis dici malint: cúmque se nunc reges, nunc Romanorum imperatores appellari gaudeant. Cæterũ nec querelæ locus hic est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosiũ ipsum iuniorem aggrediamur.

Theodosius iunior.

Quinquaginta quot uixit annos, totidem imperio etiam præfuit. Nam puerum admodum moriens Arcadius eũ reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum regis, quod & bene cessit. Barbarus enim rex & tutelam summa fide gessit, & pacem cum Romanis quoad uixit, habuit. Is uero Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantio & Placidia natum, data Eudocia filia in uxorem, Romam peropportune misit, cum turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanam inuaserãt. Sub hoc tertia synodus contra Nestorium celebrata. Pulcheriæ sororis prudentia (nempe quoad illa est usus imperator) bene res gesta. hic uxorem Eudociam Leonis Atheniẽsis philosophi uxorem duxit: quæ præter egregiam formam, singularémque pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titulum Græci ὁμηρόκεντρα faciunt. Hoc principe Venetiæ felicissimis auspicijs in aquis habitari cœpere, cum Honorius adhuc uiueret.

Valentinianus tertius.

Asseri fortasse in pristinum statum sub hoc principe res Romana potuit, si eius incœptis aut fortuna fauisset, aut imprudentia postea sua rem non afflixisset. Nam recepta sub aduentum suum Italia, cum Gense

rico statim Vuandalorum rege pacem sanxit, parte Africæ, ut uideri uoluit, contento: & aduersus Attilam Etij du ctu rem feliciter gessit. Inde Maximi arte uiri per ea tem pora potentissimi, Etium interimi iussit. Vnde in ultionem ipse postea Romæ ab eius commilitonibus confossus perijt. Hoc principe Occidentis imperium, Francis Gallias, Anglis & Scotis Britanniam occupantibus, Vuandalis Africam, & ipsam urbem populātibus, Hunnis Europam uexātibus, & Italiam, collapsum funditus est. Perijt imperij & ætatis anno XXX.

De Etio pauca dicenda hic sunt. Hic è Dorostana Mœsiæ cum disciplina militari excelleret, Constantio defuncto, ab Honorio principe illi sufficitur, cuius ductu Attila in campis Catalaunicis uictus est, & Burgūdiones repressi. Hunc postea Valentinianus cum interfecisset, interrogarétque ciuem quempiam Romanum, an iure occisum crederet, Iure an iniuria occideris imperator Etium nescio: il lud scio quòd sinistra tua dextram tibi absciderís. nec falsus omnino uates. Nam eius morte Hunni rerum potiti, & imperium euersum est.

Breuis enumeratio eorum, qui post Valentinianum Romæ rerum potiti sunt.

POst Valentinianum Romæ Auitus senatorij uir. ordinis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriennio, hunc Seuerianus, Seuerianū Anthemius, Anthemiū Olybrius subsecutus: cui Glicerius, & Glicerio Nepos statim successit: quo per uim pulso, Augustulus male ominati nominis rerum potitur, sub quo Romani maiestas imperij conuulsa per Odoacrem Herulum serò admodū ad Francos redijt.

Fl. Valerius Martianus.

NVnc imperatores Constantinopolitanos, quando illi tantum per illa tempora uiguere, ad Constantinum usque Palæologum continua serie perstringemus, initio à Martiano sumpto: qui licet humili loco natus, militiæ tamen clarus, Pulcheriæ Theodosij sororis studio, rebus præficitur, moderatus princeps, & rebus gerendis idoneus, si per senectam diutius uiuere potuisset: nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit: illud sæpe usurpans, Dum in pace esse possumus, arma non induamus. Is Tatianum, Iuliúmque fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspicium retexerant, uiaticóque ducentorum aureorum inopem, & ægrotantem adiuuerant, statim ut princeps est dictus, alterum Illyrico, alterum Constantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonensis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorum, & Eutychen, Leonis pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.

Leo.

PRimus hic Græcanici uir sanguinis imperium tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filiũ Cæsarẽ cum mutuus creasset, postea cum Ardaburio fratre, ut insidiarũ in se autores interfecit, Leonémq; ex Ariadna filia, & Zenone filiũ successorẽ sibi esse uoluit. Is aduersus Gensericũ Vuandalorũ regẽ Basiliscũ ducẽ misit: qui, si Zonarã sequare, uictus nauali prælio à Vuãdalis aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzatiũ huius imperio magna ex parte cõflagrauit, præterquã quòd Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem annos XVII.

Leo iunior.

Hic puer ab auo relictus, cum annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patrémque

pro se deinceps imperare iussit.

Zeno Isauricus.

Quàm uarie rebus Romanis illuserit fortunæ uis, hic Zeno facile cum plerisque qui explicādi mihi principes erūt, probet. Vir obscurissimi sanguinis, & cū facie deformis, tū moribus planè tyrannicis, ut Isaurum agnoscas. Hic Theodoricum Ostrogotthorum regem cum unicè diligeret, in Italiā aduersus Odoacrē misit, consulē prius à se factum. Pulsus uero à Basilisco factione uxoris, cū in Isauriam concessisset, non multo post reuersus, & Basiliscum expulit, quem & inedia mori coegit, & annos tredecim tyrannum uerius quàm principē egit. Sunt qui uiuum adhuc inclusum ab uxore sepulchro tradant: frustráque resipiscentem, & opem quiritantem obijsse. Hoc principe incendium adeo graue fuit, ut præter maximam urbis partem conflagratam, centum & uiginti librorum milia combusta sint: inter quæ & Homeri poema intestino draconis CXX pedum aureis literis descriptum.

Fl. Valerius Anastasius Dicoros.

Dicorum hunc cognomento Græci appellarūt, à discoloribus uidelicet oculorū pupillis, quarum dextra nigricās, sinistra cœrulea fuerit: inter bonos principes utique mihi referēdus, tametsi ab humili loco ad imperium euectus Ariadnæ Zenonis uxoris opera, nisi postea mutatus, Eutychianæ hæresi adhæsisset. Vnde illi aduersus orthodoxos graue dissidium conflatum. Bulgarorum arma tunc primum audita, & Saraceni Alamūdaro duce Syriæ graues incūbebant. Hic tyrannorum aliquot seditione fatigatus, post octogesimum & octauum uitæ annū, imperij XXVII fulmine afflatus perijt, ulciscēte grauiter numine pietatē toties ab impuro principe uiolatam.

Iustinus.

QVis credat Thracem hominem armentarium, & sues agentem, sine tribu, ignotis obscurísque parētibus ortum, & rebus præfuisse, & rem tum feliciter, tum optime administrasse? Rexit tamen ille *summa cum laude, & pietatis studiosissimus ueræ.* Iohannem Ro*manum pontificem ad se legatum uenientem, à* Theodo*rico* Gotthorum *rege pro* Arrianis *, quos expulerat* Iusti*nus, restituendis uenerabundus excepit, & principatum dolo partū (quippe qui accepta ab* Amantio Eunucho *pecunia, ut multi pro* Theocritiano *præficiendo distribueret, in se suffragia uerterit) magna uirtute postea administrauit: nono imperij anno* Iustinianum *ex sorore nepotem, cum adhuc uiueret, sibi successorem instituens: quo facto, non multo post obijt.*

Iustinianus.

NEpos Iustino *ex sorore, cum annum quartum & quadragesimum ageret, imperare cœpit, quod per annos undequadraginta administrans ueterem* Romani *imperij gloriam mirum in modum ampliauit.* Primum *enim* Persas Belisarij *opera intra suos fines continuit: inde eodem duce* Romam *à* Gotthorum *seruitute asseruit:* Africam *imperio pulsis* Vuandalis *restituit:* Narse*te duce* Gotthicum *tandem nomen deleuit.* Bis *triumphatum ex instituto ueterum* Romanorum *de* Persis *&* Vuā*dalis à* Belisario. *Leges infinitis uoluminibus antea dispersas in* L. *Digestorum libros contraxit. Institutionum libros quatuor edidit. Codicem inuulgauit. Maximus certe princeps, nisi auaritiæ & delirij* Eutychiani *reus fuisset.* Serici *usus è* Persis *ad* Græcos *hoc tempore transijt iampridem desitus.*

Iustinus Iunior.

Ic æmulus Iustini, & ut filius à Iustiniano in re-
H *gia semper habitus, facili admodum ingenio, atque ad promerendam ex liberalitate hominum gratiam nato fuit. Cū Persis pacem fecit, tributo, quod Romani annuum his expenderent, sublato. Lāgobardi Germanica gens à Narsete indignato cōtra Sophiam in Italiam hoc principe irrupere, quam ab Alboino rege ad Desideriū per CC & IIII annos in principatus diuisam tenuere. Obijt graui pedum dolore anno XI imperij.*

Tiberius.

T *Iberius adoptatus à Iustino, rem per septennium foris satis feliciter gessit, domi summa cum pietatis & liberalitatis opinione. Quòd si quemadmodum Persas grauibus afflixit prælijs, sic aduersus Langobardos felix fuisset: nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.*

Mauricius.

C *Appadocē hominem uirtus, & rei militaris scientia, partáque eius ductu de Persis insignis uictoria, imperio facile imposuit, quòd sub initia Persis uictis, Scythis afflictis, Langobardis repressis, & Hunnis è patrio solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit: mox auaritiæ studens, cū frustra Phocæ insidias, somnio etiā admonitus præcauisset, dum miles stipēdio fraudatus seditiosius agit: ab eodē Phoca imperio & uita priuatur, cū imperasset annis XX, uixisset tres & sexaginta: eius etiam omnis prosapia sublata est. Turcaicum nomen tunc primum Asiæ auditum.*

Phocas.

Adeo præcipites in malum homines agimur, ut Phocas

nec Mauricij auaritia admonitus, adepto imperio per Mauricij cædem ab hoc uitio temperarit. Quum longe studiosius colligendæ undiq; pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. Vnum in hoc homine laudes, quòd Romanum pontificem principem omnium iure declararit. Cætera adeo socors & ignauus, & frequentibus adulterijs infamis, ut cum Romanum imperiũ undique Barbari uastarent, starétque solũ eius nominis umbra, conspiratum sit in illum ab Heracleona & Heraclio & Prisco, qui captum inertissimum hominem prius interfecere, quàm ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurissimi sublata.

Heraclius.

L Abente iampridem imperio, & prægrauantibus Persarũ armis, Syria cũ ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio pontifice, primum omnium Persicum bellũ parat. ad quos legatis antea missis pro inducijs impetrandis, contemptim ab his habitus, adeo excanduit, ut differre amplius rem non potuerit. Responderunt enim impij hostes, non prius se Romanis pacem daturos, quàm CHRISTVM abnegasset imperator. Quare ingentibus copijs in Chosroẽ ductis, uictis eius sæpe ducibus, & cum omnibus copijs cæsis, mox profligato Chosroe, Persidéque omni in ultionem nostram igni ferróque uastata, lignum salutiferæ Crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus argumentum uictoriæ insignis, pacis uidelicet partæ, & Tigridis fluuij inter utrunque imperiũ termini. Triumphatúmque egregie Cruce prælata. Imperauit Heraclius annos XXXI, nouo morbi genere perijt, uirili mẽbro semper ita distẽto, ut quoties meieret, lotiũ uultum aspergeret, nisi obiecta tabula

id prohibuisset. Creditum est hæreseos Monothelitarum,*in quam inciderat,& nequitiæ supplicium luisse.* Hoc tem*pore* Saraceni Maomethe *duce caput extulere.* Quare *breuiter de eius ortu & successu interim quædã perstringamus.*

Maomethis ortus.

E X Arabia *constanti ueterum scriptorum fide hoc malum orbi prodijt.* Inde *enim humili loco natus, dum locandis conducendísque camelis uictũ quærit adolescens ingenij uafri,uiduæ dominæ nuptijs & opibus mox auctus,* Sergium *monachum nostratem familiarem habuit.cuius adiutus opera, cum* Christianos & Iudæos *accusaret,hos ut impios,qui summum prophetã excruciassent:nos ut simpliciores, qui de* CHRISTO *ridicula prodamus,paulatim latronũ manum coegit,& diuinitate quadam inde sibi astructa,facileq; leuissimo hominum generi persuasa,cõsilium armis addidit.* Inde *rerum successu prosperiore elatus,Syriam uastat,& Damascũ regionis caput expugnat.* Tũ *uero in* Persas *arma conuersa,quibus cõgressus,& primo uictus, reparãdis copijs intentus,Scænitas sibi* Arabas *adiungit,gentẽ per ea tempora* Romanæ *militiæ assuetã: & quæ ob negata ab* Heraclio *stipẽdia, rebelles animos induerat. sicq; paulatim firmato imperio,& diuinitatis cuiusdã opinione persuasa, quam armis tuendã contra aduersantes præceperit,quadragesimo uitæ anno ueneno(ut aiunt) à domesticis dato perijt.* In *quo hominе nescio magisne ingenij calliditatẽ admirer,an gentis eius stultitiã, an potius* Christianorũ *principum socordiam, qui nec nascentem comprimere flammam (factu tunc facile) uoluere , nec magnis postea rerum successibus auctam potuere .* Vnde *labes illa iam ad hoc æui non* Asiam *solum &* Africam, *sed magnam*

Europæ partẽ infecerit, ut iam de Christiana pietate tuenda in discrimen uentum sit.

Constantinus Heraclij.

H Ic annum unum cum imperasset, rectæ ac ueræ pietatis cultor, Martinæ nouercæ insidijs, quæ Heracleonæ imperium astrueret, ueneno tollitur. Illa uero cum imperium male partum cũ filio uix biennio tenuisset, à senatu cum decenni filio expellitur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

Constans.

C Onstans ex Gregoria & Constantino proxime relato proles rerũ potitur, adnitẽte senatu, qui Martinæ scelus execrabatur. Hic auitæ impietatis hæres, Martinum Romanum põtificem sibi aduersantem, comprehendi iussum, in exilio mori coegit. Cætera hominẽ non improbares, si impietatem & auaritiam demeres. Saracenis classe congressus, uictus aufugit: quibus paulò pòst dissidio laborantibus, biennij inducijs impetratis Italiam petijt, ut eam à Langobardico iugo liberaret. Sed cum Romam uenisset, uictus à Langobardis acie, quicquid antiqui operis, signorúmue fuit, intra quintum diem inde sustulit, ut plus ornamentorum paucissimis diebus urbi detraxerit, quàm Barbari per tot annos. Inde in Siciliam traijciens, cum sextum ibi annum ageret, & auare, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorum interficitur, postquam annos septem ac uiginti imperasset.

Constantinus Pogonatus.

M Eliore orbis fato Constantinus imperium excepit, qui maximus natu relictus à patre Bizãtij, ut imperium administraret, audita eius morte, in Siciliam uenit: ultúsq; Mizizium tyrannum, & cædis pater-

næ conscios, bellum aduersus Saracenos septem annos terra mariq; feliciter gessit. Fatigati enim bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzantio singulis æstatibus inferebant, maxime ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet (Callinici inuētum) tēpestate etiam graui oppressi, ferè omnes periere. Nec terra felicius res eorū administrata. Victi enim una acie XXX suorum mulia amisere. Quare pax honestissima secuta, pollicitúsque Mauias eorum dux, Iohanni legato imperatoris ad id misso, tributum annuum, auri pondo tria mulia, seruorum etiā honestorum, & equorum totidem. Sexta hoc principe ueræ pietatis celebrata synodus Constantinopoli. pax ubique etiam floruit, præterquam quod Bulgari trans Danubium repentine bellum ostentarunt: quod cum infeliciter gereretur, inhonesta pace Mysia his ad inhabitandum data est, tributo etiā annuo promisso. Imperauit annum septimumdecimum Iustiniano filio hærede, cum fratribus minoribus nares amputasset. Pogonatus appellatus, quod imberbis in Siciliam profectus, barbatus redisset: πώγωνα enim Græci barbam appellant.

Iustinianus.

Ltimus Heraclianæ stirpis Iustinianus imperio V præfuit, prauus uir ingenij, & uarij, atq; à fide recta abhorrentis. Siquidem synodum aduersus sextam à patre celebratam indixit, bonis omnibus aduersantibus, & imprimis Romano pontifice, quem comprehendi mandauit. Bellum aduersus Arabas & Bulgaros contra fœdera motum, utrūque calamitosissimū gessit. Quare & crudelitate etiā in suos inuisior factus, Leōtij patricij, & Callinici patriarchæ dolo deturbatur imperio, atque Chersonam relegatur nare prius abscissa. Vnde mox

fugiens, & ad Trebellium Bulgarorum *regem fuga lapsus, eius opera restituitur,* Tiberio *qui* Leontio *successerat fugato, &* Gallinico *patriarcha luminibus priuato.* Illud *saeuitiae hominis argumentū traditur, quòd quoties truncas nares emungeret, toties unum ex ijs qui* Leontio *fauerant, ad supplicium rapi iubebat.* Sexto *demum & decimo anno à* Philippico *pulsus, quem reclamante* Constantino *pōtifice, acrius insectabatur (uenerat autem ad illum* Romanus *antistes accersitus, & ab imperatore honorificentissime exceptus) uitam & imperium pariter amisit, sexto anno post exilium, cum* X *antè praefuisset.*

Leontius.

XXXVII *annos ab* Heraclio *ad* Iustinianum *in una gēte imperatum, quod nescio an ulli priorum contigerit: cum* Leontius Iustiniano *relegato, imperium sibi uindicauit. qui classe aduersus* Arabas Africā *occupantes ingenti parata, cum infecta re rediret, imperio expellitur, postquam tres tantum annos rerū potitus esset.* Hunc *ergo* Tiberius *captū (sic enim, quàm* Absimarus *dici maluit) adepto imperio, naribus truncatum custodiri iussit.*

Ab*simarus, qui &* Tiberius.

HVnc *classis in* Creta *imperatorem dixit, qui* Heraclium *fratrem statim aduersus* Arabas *omnia uastantes cū misisset, eius forti opera hactenus repressit, ut à nostris abstinerent.* Inde Philippicum *nobilitatis praecipuae* Chersonā *relegauit, quòd aquila caput obumbrasse uidebatur dormienti.* Caeterum *septimo post anno cum* Leontio *captus, à* Iustiniano *interficitur.*

Philippicus Bardanes.

Nunquā *maior principū impietas, maiórue, quod gra*

uius doleas, socordia. Quippe hic adeptus imperium, sextæ synodi decreta altera synodo infirmare contẽdit: gratificaturus monacho, qui imperaturum illũ prædixerat, hoc prædictionis præmium petenti. Quare cum loquentiæ multum huic inesset, sapiẽtiæ parum, opésque imperij iampridẽ cõgestas dissiparet, passus etiam Bulgaros Thraciam populari: priuatus oculis in ordinem redigitur, anno uno, & mensibus sex uix expletis.

Artemius qui & Anastasius.

HIc adeptus imperium, cum optime quæ ad pietatem rectam attinent, instituisset ex pontificum assensu, classem ingentem aduersus Arabas in Alexandriam emisit. Verum classiarijs quibusdam contumacius agentibus, qui illum oderant, domum reuersi, Theodosium ignobilem alioqui uirum imperio præficiunt: captáque Cõstantinopoli, monasterio Anastasium includũt, cũ annum unum, menses tres imperasset.

Theodosius Atramitenus.

OBscuro licet loco natus, non pœnitendum imperatorem egisset, si diutius illi per Leonem & Cononem Orientis præfectos imperare licuisset. Verum cum Leonem exercitus imperatorem dixisset, pertæsus belli ciuilis Theodosius cessit imperio, monasticámque uitam amplexus, satis diu, ac felix in ea uixit, cum annos duos imperasset.

Leon Isaurus siue Conon.

OBscuritatem generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedentariam) cum alijs sceleribus, tum uero impietate in Deum, ac eius imagines facile Leon æquauit, unde ille cognomẽ εἰκονομάχου, & θεομάχου Græcis: quarum perdendi tantus hominem ardor

in uaserat, ut Iudæis duobus gratificaretur, qui illum tanto antè imperaturum prædixerant, ut & Constantinopolitanum pōtificem Germanum nomine aduersantem sede extruserit, & Romanum antistitem obsistentē comprehendi iusserit. Saraceni certe ducibus Masgalda, & Solymano Constantinopolim triennali obsidione, terra marique fatigarunt. Verum peste faméque confecti, à Bulgaris etiam sæpe uicti, classe magna ex parte igne sub aquis ardenti consumpta, paucissimus ex tanto naufragio seruatis, manifestam in se numinis iram sensere. nec minori interim clade in urbe sæuitum: trecenta & amplius ciuium milia peste faméque consumpta. Ridicula plane quidā de cælesti igne, & nauium numero prodidere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellantem, ad officium retraxit. Circa finem imperij, quod quartum & uigesimum durauit annum, graui terræmotu Bithynia, Thraciáque concussa, murię; Byzantij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, & Arcadij filij statuæ ad terram deiectæ. Et quæ res flectere impij principis animum ab impietate debuerat, tanquam in manifesta deûm ira, ille uero ad priuatum quæstum retulit, tributo ad restituendos muros imposito, ut in singula numismata quatuor & uiginti obolos ærario principis inferrent: quod postea in multas ætates abijt. Hoc principe Romani pontifices ad Francos primum respexere.

Constantinus Copronymos.

Impio patri scelestissima successit proles Cōstantinus cognomento Copronymi: quòd infans baptismi lauacro admotus, medijs sacris alimoniæ excremento aquam polluerat. Is non solum patris impietatem in abolēdis diuorum imaginibus reddidit, uerūetiam

grauiore scelere reliquias eorum aut contempsit, aut combussit. quam in numina impietatem immanitas hominis iniusiorem fecerit, dum nobilissimum quenque tollendum è medio curat. Antistites certe *Constantinopolitanos unum & alterũ ignominiose prius habitos, & grauiter ad hæc excruciatos, capite plectit.* Hic *Bulgaricum uariante fortuna bellum terra marique gessit.* Artabasdum *primæ nobilitatis hominem imperatorem ab orthodoxis creatum, post biennium à se captum, oculorum usu cum liberis priuat.* Grauissimam *hyemem, uti* Pontus, *Bosphorúsque ipse* Thracius *perglaciauerit, expertus, post infinita flagitia exquisitissimo cruciatu consumptus obijt imperij anno uicesimoquarto, duobus mensibus minus.*

Leo.

NOn *imperij solum, sed paterni sceleris hæres aduersante matre* Bulgarici *sanguinis pientissima, successit* Leo, *qui ad impietatem sacrilegiũ etiam addiderit.* Nam *coronam à* Mauricio *principe deo dicatam, nefario capiti imponens, captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit: caput enim impium carbunculi apostemate statim intumuit: tandem ardentissima febri subsecuta, impium spiritum nefarius exhalauit, imperij anno uno.*

Constantinus Leonis F. *&* Irene *mater.*

REdditus *tandem his principibus ueteri religioni suus nitor, reddita uetus pietas* Irenes *matris opera: quæ* Attici *sanguinis forma insignis, sed probitatis opinione insignior* Leoni *nupserat.* Quare *conuentu trecentorum &* L *patrum* Nicæ *indicto, quæ septima synodus habetur, templis, diuísque suæ restitutæ sunt imagines.* Nec *multo pòst tamen* Cõstantinus *iam adultus ma-*

trem haud amplius passus, imperio deijcit, eiectam in ordinem redigit. Nicephorũ imperatorij & ipsum stemmatis, in quem suffragia multorum tacite inclinabant, oculorũ & linguæ usu priuat. Et nequid sceleris deesset, Maria uxore monasterio obtrusa, Theodoram concubinam inducit matris consilio, ut filium inuisum omnibus faceret: unde mox rerum sola potita, filium in potestatem redactum excæcat, eadem die qua sexto ante anno Nicephorũ ille eodẽ supplicio affecerat: ipsaque non multo pòst à Nicephoro pulsa, in Lesbum insulam relegatur. Huius imperio, quod fuit cum filio annorum X, lamina inuenta est super cadauer his uerbis, CHRISTVS nascetur ex uirgine, in eũ credo, Constantini & Irenes imperio ô sol iterum me uidebis. Sed & Carolus à Leone Romano põtifice imperij corona donatur uirtutis, & pietatis ergô.

Nicephorus.

Piget plane, ac pariter me pudet, tot portentis uerius quàm principibus referendis immorari: nisi quòd præterquam quòd rei series ita exigit, nonnihil & huiusmodi homines uitæ prosunt, dũ eorum exitu & deterrentur pessimi, & optimus quisque ad uirtutem, honestũmque accenditur. Nemo enim maiore hominum opinione ad imperium uenit, dum singulos aut muliebris impotentiæ, aut flagitiosissimi principis tædet: nemo auarius, aut crudelius administrauit, quorum scelerum mox pœnas meritas luit. A Bulgaris enim paulo antè à se uictis, improuiso noctis assultu oppressus, ipse cum toto exercitu ad internicionem cæditur. Stauracius filius saucius humerum uix Adrianopolim euasit. Hic Venetam rem sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniam dolo magis quàm ui captam diripit.

Stauricius.

Drianopoli in quam euaserat, post patris interi-
A tum imperator ab amicis salutatus: nõ multo pòst
à Michaele Curoplate Rangabe cognomento, qui Procopiam sororem eius in uxorem duxerat, imperio deturbatur, & monasterio includitur, postquam cum patre annos nouem imperasset.

Michael Curoplates Rangabe cognomento.

Elior pacis artibus, & pietate maior duobus à
M me proxime relatis successerat Michael, si quàm
in toga bonus, tam bellicis rebus administrandis uiguisset: à quibus tantum abhorruit, ut ad unam aduersam cum Bulgaris pugnam, à quibus castris etiam exutus est, ita cõciderit, ut accepto nuntio de Leonis imperio, monasterio sese abdiderit, habenas regni facile concedens post annum alterum imperij. Hic cum Carolo Francorum rege fœdus ita inijt, ut Veneti suis legibus, ac iure uiuerent: immunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italia retinuerant.

Leo Armenius.

Ardi Patritij filius magno omnium gaudio, maio-
P re spe rei Romanæ præficitur: nec conceptam de se
hominum animis spem frustratus esset, nisi egregias uirtutes crudelitate in suos, & impietate in deũ mox fœdasset. Quippe qui parta de Bulgaris insigni uictoria, cum ab armis quies esset, ad cædem multorum conuersus, diuorum imagines deleri penitus iubet: nec præsagijs, aut somnijs maternis cladẽ imminentem euadere potuit. Nã à Michaele Traulo, quem in custodia detinebat, noctu per insidias, dum sacris operatur, cæsus obijt post annos imperij septem, & menses quinque.

Michael Balbus.

Morium Phrygiæ superioris oppidulum dedit hūc A principem, non humili solum, sed sordido etiam loco natum: ad quæ impietas quoque accesserat ex hæresi Iudæorum, atque Thinganorum hausta: Linguæ præterea uitio balbutientem, unde Græci τραῦλον appellauere. Hic post interfectum Leonem, à quo ad tantam fortunam euectus erat, Thomam, qui tyrannidem inuaserat, uario primum rerum euentu tandem oppressit: defectionísque socios cum ipso Thoma sustulit. Saraceni hoc principe ex Africa profecti, Cretam insulam occupant, totámque fere in ditionem redigunt, Græcósque duplici prælio uincunt. Ipse princeps cum annos octo, menses nouem imperasset, Theophilo filio per manus imperium tradidit. Vetus oraculum innotuit, tum rem Romanam in lapsum præcipitem ruituram, cum balbus & auarissimus princeps imperaret, qualis hic uir fuit.

Theophilus.

M Aior iustitiæ cultus in Theophilo filio, quippe qui facillimum sese statis diebus adeuntibus exhiberet, & ad seueritatem interdū propensior acrius delicta puniret: sed par impietas, ut qui diuorum imagines ex paterna æmulatione auersatus, non paucos qui eas colerēt, ad mortem usque cædi iusserit. Saracenis Asiæ prouincias uastantibus bis congressus, bis uictus est, castrísque exutus. Quin etiā Amoriū, unde illi genus, ab ijs obsessum, & proditione captum diripitur. Cúmque annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo perijt.

Michael Theophili, & Theodora eius mater.

F Ecit Irenes Cōstantini matris administratio, ut fœminei nō pœniteret imperij. Quare Theophilo uita functo, Michaele filio adhuc infante, & sub tutela

matris, ac principũ uirorũ relicto, Bulgari (Scythicũ genus) pietatem nostrã populariter sunt amplexi, cum Theodora genitrix rebus adhuc praeesset. Verũ impotentiã muliebrẽ quis aequo animo ferat, ubi praesertim impietatẽ afferat? Nam & illa diuorũ imagines execrata est. Caeterũ impietatis poenas mox dedit à filio monasterio inclusa, qui auo similior quàm patri, per summã ignauiam ac prodigalitatem rem afflixit: à Saracenis etiam castris exutus. Nec minore insania Circensibus ludis oblectatus est: quibus dũ plus ingenio indulget, Basiliũ Macedonem Barda interfecto, consortem imperij asciuit: à quo mox occisus est imperij anno decimoquarto, quorum tres cum matre egerat.

Basilius Macedo.

Quis crederet & hunc captiuum inter uenales Constantinopolim adductum, Romanae rei praefuisse, qui nec patriam, nec parentes saltem ciere posset? praefuit tamen & eo rerum successu, ut ad eius nepotes imperij maiestas transierit. Primum igitur adepto imperio profusissimas Michaelis largitiones reuocauit, ut dimidium eorum quae accepissent, aerario inferrent, & tres liberos imperij haeredes instituit. Inde in Saracenos, qui Cretam occuparant, profectus, ab his nauali praelio superatur. quos tamen alieno ductu pòst uicit. Hoc imperante Saraceni ex Africa soluentes, cum Italiam magna ex parte uastassent, Dalmatiam quoque populati sunt, Rhagusio etiam capto: quos tamen Nicephori Phocae ductu inde pòst eiecit, Bario in ditionem suam redacto, tametsi Veneti una atque altera expeditione rem Christianam iuuissent. Caeterum cum annos XX imperasset, à ceruo in uenatione cornu ictus mox perijt. Vir frugi, & quem principem non contemnas.

Leo Basilij Philosophus.

C Onstantino filio maximo natu (uiuente adhuc patre) uita functo, Leo cognomento Philosophus frater successit: qui Bulgaros desciscentes, Turcarum auxilio primo uicit. Verũ ab his per inanes inducias delusus, magna clade afficitur: inde in Saracenos classe comparata, Nicetæ ductu egregiam uictoriam peperit. Literarum omnium, & astrologiæ imprimis eruditus, & qui filium Constantinum imperaturum diuinaret. Tandem post annos quinque & uiginti, mẽses treis alui doloribus fatigatus, Alexandro fratri imperium per manus tradidit, cui filium commendauit.

Alexander.

N Ec Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexander successit, uir luxu & ignauia perditus, annum & mensem rerum potitus. Qui cum nec ipse recte administraret imperium, & ignobilissimum quenque ac turpissimum rebus præficeret, erumpente naribus sanguine extinctus est.

Constantinus.

S Eptennem hũc pater Leo sub tutela matris, & nobilium quorundam reliquit, quorũ diligentia Andronicus Ducas tyrannidis inuasor oppressus est. Inde Bulgaris Thraciam uastantibus bellum indictum: quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodam consternati milites iam uictores in fugam conuersi fuissent. Eadem quoque fortuna alterius in Bulgaros expeditionis fuit ducum discordia, & ambitione, ut & Constantinopolis à Bulgaro hoste sit obsessa, & Romanus Lecapenus Zoe Constantini matre prius eiecta, imperij socius ascitus à Cõstantino necessario sit, qui Helenam eius

filiam in uxorem etiam duxit. Cæterũ Romano in exilium pulso, Christophoróque eius filio cum tota Lecapenorum gente extincto, ipse rem imperij per annos undequadraginta satis prudenter administrauit, Beneuento de Langobardis expugnato, & tyrannis quibusdam oppressis, Turcarúmque principibus aliquot Christiana pietate imbutis. Hic à literis optimísque disciplinis non abhorrens, quas pene extinctas ab interitu uindicauit, librum Romano filio reliquit, in quo summam totius imperij, sociorum omnium fœdera, hostium uires, rationes, consilia explicauit: quem nos in bibliotheca nostra tanquam thesaurũ seruamus, in quo multa de Venetis etiam nostris imperator ipse disserat.

Romanus Lecapenus.

N*On iusiurandũ sanctissimum, quod præstiterat, nõ gener Constantinus obstitit, quominus imperium & sibi, & Christophoro filio Romanus uindicaret, Constantinúmque penè in ordinem redigeret. Is uero cum Bulgaricum bellum contra Simeonem eorum ducem infeliciter gessisset, & sextum ac uigesimum annum præfuisset, tandem à Stephano filio captus, insulæ includitur: mox & eius filij à Constantino comprehensi, alter in Proconnessum, in Lesbum alter relegatur.*

Romanus Leonis iunior.

V*Ir omnium ignauissimus, luxúque ac otio perditus, post Constantinum patrẽ imperiũ suscepit Romanus nomine: quod tamen alieno arbitrio rexit: ingenio alioquin non malo, sed interdũ solerti, ubi animũ adiecisset: foris aduersus Saracenos, qui Cretam occupabant, Nicephori ductu, & aduersus Turcas Asiã uastan-*

tes eiusdem Nicephori & Leonis fratris imperio felix. Domi in matrē ac sorores impius, ut regia eiectæ quæstum meretricium sint amplexæ: ipse ludis ac crapulæ intentus, post tertiumdecimum imperij annum obijt ueneno etiam potionatus.

Nicephorus Phocas.

N Obilissimus haud dubie Romano successit Nicephorus cognomēto Phocas, Phocæ Nicephori nepos, qui in Sicilia contra Saracenos res egregias gesserat: simulac igitur adeptus imperium est, classem in Saracenos occupantes Siciliam instruit: ipse in eosdem Asiam uastantes exercitum duxit. in Sicilia res infeliciter per duces acta: ipse Ciliciam & magnam Asiæ partem lætis auspicijs recepit: mox Antiochiam noctu aggressus, pulsis Saracenis, imperio subdidit. Sed quàm bellica re fortunatus, tam domi infelix, dum auaritiæ, socordiæque sese emancipat. Ex quo in odium ciuium incurrens, facile à Iohanne Zimisce, adiuuante Theophania Nicephori uxore, noctu intra cubile interficitur, cum rerum potitus esset annos sex, menses totidem.

Iohannes Zimisces.

C Larus hic iam antea militari laude imperium assecutus, Basilium & Constantinum fratres, Romani iunioris filios, imperij consortes asciscit: in Rhoxolanos Bulgariam sibi uendicantes felicissime rem gerit. Phocam Nicephorum rebellantem capit: indéque Bulgariam omnem imperio adiecit eiectis inde Rhoxolanis, Sphendoslauóque eorum rege ad deditionem coacto. mox Constantinopolim reuersus, cum triumphantis specie inuectus urbi esset, potionatus post imperij annum V I, & menses sex decessit.

Basilius & Constantinus fratres.

N Vlli diuturnius rerum potiti, quippe qui annos LIII præfuerint, & ne sine ciuili bello rem transigerêt, Bardæ Scleri ambitio fecit: quê inuasorem imperij tâdem acie uictum, ad Persas fugere côpulere. Nec multo pòst Phocas Barda cognomento ab exilio reuocatus, indignatusq; post rem præclare aduersus Sclerum se duce nauatam, ab imperatoribus contemni, desciuit: quê & ipsum cæsum in acie superarunt. Inde in Bulgaros itum, quos prælijs aliquot uictos ad deditionem tandem totius gentis Basilius compulit, usus ad compescêdam eorum perfidiam grauiore in uictos pœna. Nam X V milibus eorum captis oculos effodit: uno tâtum incolumi, qui eis ad Samuelem eorum ducem præiret. Quare dolore animi Samuel affectus, non multo pòst obijt. Bulgaria igitur omni subacta, & imperij terminis undique ampliatis, post LXX & alterum uitæ annum decedens, Constantinum fratrem successorem reliquit.

Constantinus.

H Ic cum fratre particeps dignitatis potius quàm potêtiæ, post fratrê per summâ ignauiâ & luxuriâ ita se gessit, uti obscurissimis & Barbaris hominibus rem totam traderet. Illud eo principe dignû laude gestum, quòd Diogenes, qui Sirmio & Bulgariæ præerat, Patzinacas Istrum superantes uicit. Decessit tertio imperij anno septuagenarius, Zoe filia Romano Argyropylo in uxorem collocata.

Romanus Argyropylus.

H Vnc Zoæ filiæ Constantinus, ut omnium nobilissimum, qui imperij hæres esset, delegerat, optima de eo omnium spe, quam sub initia nequa-

quam frustratus est, cum multa in melius mutarit, summa etiam liberalitate in omnes usus. Verum cum Saracenica *Asiæ expeditio parum ex sententia illi cessisset, repente mutatus, totum se ignauiæ, ac pecuniæ colligendæ tradidit.* Nec *multo post,* Zoes *uxoris insidijs, &* Michaelis Paphla*gonis adulteri dolo, intra balneas aquis immersus obijt: cum annos quinque & dimidium regnasset.*

Michael Paphlago.

Q*uis non effrænē in quinquagenaria fœmina libidinē execretur? aut fortunæ ludū in hoc principe non admiretur? mācipium uideliet barbarum, nec ulla re nisi forma commendatum, mente etiam commotum, labénsque ad singula momenta, spuma insuper oris fœda, septem tamen annos imperauit: nec malum omnino principem egit.* Nam *& triennales inducias cum* AEgyptio *rege percussit, &* AEdessam *obsidione liberauit: & domi in suos facilis, ac beneficus admodū fuit, uni* Zoæ *propter expertam libidinem parum æquus: qui cum intercutis etiā morbo laborare cœpisset,* Michaelem Calaphatem *hæredem imperij esse uoluit.*

Michael Calaphates.

H*ic adoptatus à* Zoe, *præter sordes parētum, qui naues apud* Paphlagonas *pice oblinerent, unde* Calaphates *etiam dictus, auare ac crudeliter rē susceptā administrauit.* Ingratissimus *enim in omnes, patruū autorem tantæ maiestatis primum eiecit: reliquos deinde consanguineos execuit: inde* Zoen *matrē in insulā relegauit.* Quod *cū indignissime omnes ferrēt, populi cōspiratione restituta* Zoe, *fugiēs cū fratre* Cōstantino *à turba capitur: & uterq; oculorū usu, familiari* Græcis *pœna, priuatur, mensibus quatuor & totidem dies rerum potitus.*

Zoe & Theodora.

F Lagitia principum, ut muliebre imperium æquius uideretur, effecere. Quare sororibus duabus imperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterum ut uarium ac mutabile semper est fœmina, facile Zoæ ardenti adhuc libidine persuasum ut maritum ascisceret. Cúmque aliquot fastidisset, Constantinum Monomachum ab exilio reuocatum, imperatorij & ipsum stemmatis, uirum sibi adiungit, & imperatorem pronuntiat mensibus tribus uix exactis.

Constantinus Monomachus.

H Inc prima imperij labes, hinc reliquæ, quæ consecutæ sunt clades, ortũ habuere: principe adeo ignauo, & libidine perdito, ut cõcubinam egregia alioqui forma, uxoris legitimæ loco habuerit, quam efflictim deperiret. Duplex illũ factio sub initia Maniacis uidelicet Georgij, & Leonis Tornicij est aggressa: sed Maniacis motus, qui ex Italia in Epeirũ transierat, una pugna secunda & ducis morte facile compressus. Torniciana defectio eo grauior, quo diuturnior: sed eo post aliquot prælia tandem capto, & oculorũ usu priuato, facile consedit. Hoc principe Turcarum arma tunc primum per Asiam latius euagata, uicti tamen interim Rhoxolani, & Patzinacæ Scythicum genus hominum. Zoéque uxore septuagenaria fato mox functa, & ipse tandem morbo prægrauante decessit post annos imperij bissenos, & menses octonos.

Theodora.

N On pudeat & Theodoram Zoes sororem, quæ biennio uix imperarit, nostris inserere commentarijs: quandoquidem non muliebriter fœmina rebus præfuerit. Quippe cuius tanta domi forísque quies,

& otium fuit,tanta rerum omnium hubertas,ut fœminei imperij neminem pœniteret.Verũ ingrauescente cum ætate morbo,illecebris eunuchorum Michaelem iam senem in curæ partem cum aduocasset,ipsa non multo pòst fatis,naturǽque concessit.

Michael senior.

V *Ix annum unum rerum potitus erat,cum Isaacij Comneni motus in ordinem illum redegit, uirũ genere & opibus clarum:cætera minus ad imperandum idoneum ætate etiam prægrauante, qui priuatus non multo pòst obierit.*

Isaacius Comnenus.

T *Andem uirum fortem,& pace,bellóque illustrẽ, Cõstantinopolitana res sortita fuerat, Isaacium scilicet* Comnena *gente nobili,si ultra biennium sceptri,regniq; potitus esset.* Verum *ille lateris morbo inter uenandum subito oppressus,cum de salute desperasset, cucullam monasticam indutus,regno se abdicat,Constantino* Duca *de senatus populique uoluntate successore declarato.* Sunt *qui scribant tanta continentia eum fuisse, uti nec uxorem cognoscere uellet post prolem semel ex ea susceptam, cum tamen ad morbi remedium medici imprimis consulerent,ut coitu frequentiore uteretur.*

Constantinus Ducas.

E *T hunc suorum conspiratio sub initia grauis exceperat,quam cum nõ sine discrimine cõpressisset,ad* Reipub. *administrationem conuersus,non pessimum principẽ egit.* Veræ *pietatis cultor,& æqui obseruantissimus,sed auaritiæ studium prægrauabat: unde inuisus suis, hostibus etiam ludibrio fuit, imperij res undique uexantibus.* Accessit *ad externa mala familiaris Cõ-*

stantinopoli clades grauis terræmotus, quo tẽpla ædésque multæ corruere. Sed morbo ingualescente Eudociæ uxori & filijs sceptrum tradens, anno septimo, & mense sexto imperij, cum sexaginta & amplius uixisset, excessit.

Eudocia & filij.

Oterant res domesticæ fortasse muliebri prudẽ- P *tia non incommode administrari, si à bellis externis quies affuisset: sed imminentibus undique Barbaris, uicit eorum sententia qui uirum idoneum præficiendum rebus esse contẽdebant. Quare iurisiurandi oblita, quo marito morienti sese obstrinxerat, non super inducturam se imperij rebus maritum alium, siue etiam coacta, Romanum cognomento Diogenem, filijs etiam non improbãtibus, post menses septem imperij, uirum sibi adiunxit, qui Remp. prudentia ac fortitudine tueretur.*

Romanus Diogenes.

Vic Diogenes pater fuerat haud dubie domi, mi- H *litiáque clarus: qui postea tyrãnidis affectatæ reus seipsum præcipitauit. Paternæ igitur laudis æmulator filius, cum uictoriam egregiam retulisset ex hoste barbaro, dignus est habitus, quẽ Eudocia in thori, curǽque partem acciperet: quam tamen non multo pòst facile pœnituit, cum insolentiæ hominis pertæderet, qui rem ad se totam traheret. Prior expeditio in Barbaros Asiam uastantes uario rerum successu illi administrata: altera funestissima, Romano milite uel fugato uel cæso, ipso certe imperatore (quod ad eam diem nunquam contigerat) capto. Ferunt Azan Turcarum principem ad primum nuntium capti imperatoris Romani uix credentem, constitisse: mox ad se adductum & cognitũ in summo honore à Barbaro habitum, & amplius donatum muneribus, pace inita*

dimissum: sed Byzantij omnia ad primum cladis acceptæ nuntium mutata erant, ipsa Eudocia relegata. Romano abdicatum imperium, & Michael maximus Constantini filius rebus præpositus. Ipse Romanus, cum bellum frustra pararet, tandẽ deditus præter iusiurandi religionem, oculis immanem in modum prius effossis, deportatur in insulam, ubi non multo pòst decedens, ab Eudocia uxore sepelitur post annos tres, menses autem octo.

Michael Constantini Ducæ filius Parapinaceus.

Gnauissimũ principẽ numina nobis (ut arbitror)
I iampridẽ infesta dedere: quẽ à fame, quæ sub eo inualuit, Parapinaceũ appellàuere. Cũ igitur imperij res pari ignauia, ac sæuitia uexarentur, principe sub Psello magistro uersibus tantũ factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomento, haud dubie nobilissimus imperiũ sibi asseruit: quem in socordis principis inuidiã ciues facile admisere, Michaele prius cum uxore & filio post sextum imperij annum, & menses sex cœnobio incluso.

Nicephorus Botaniates.

Phoca imperatore stemma huic ductum, quare
A tanquam omnium nobilissimus, Michaele facile reiecto, surrogatur: qui Comnenorum fratrum forti primum fidelique opera usus, qui Bryennium tyrannidis inuasorem, & Basilacium sustulerant, mox ab illis defectionẽ meditantibus imperio deturbatur anno III quàm imperare cœperat, ipse monasticam uitam secutus. Alexius autem Comnenus minor natu, militari turbæ acceptior imperator salutatur: qui Byzantium ingressus die Dominicæ cœnæ sacratissimo magnæ hebdomadis, hostilem in modum urbem totam diripuit, nullo non iniuriarum genere in ciues edito.

Alexius Comnenus.

S Vcessit iam hinc familia, unde hæreditariũ ac prope iustum in Græcam gentem odium ad nos transmissum sit. Nam etsi iampridem sub Photio schisma cœperat, manebat tamen qualiscũque Romani pontificis maiestas, & male sartam gratiã affinitates quædã cum principibus nostris initæ fecillabant. Alexius autem ueluti ex professo hostis Latini nominis præter bellũ, quod cũ Roberto Viscardo infeliciter gessit, Venetis etiã armis adiutus, Gallorũ memorabilem illã expeditionẽ, quam suspectam semper ab initio duxerat, perturbare conatus est. Cæterum non succedẽte consilio, his conditionibus commeatu, & alijs necessarijs rebus adiuturum se Gallos recepit, si quæcunque cepissent ex hoste, sibi restituerent: ex ducibus certe nostris plurimum Boamundo Normãno deferre uisus est. Conuersus inde ad pacis artes, orphanotropheion erexit, & museum: in altero pueros, puellásque parentibus orbos alendos, in altero erudiendos instituit: sumptúsque his ex regio uectigali datus: ipse uero morbo fatigatus, post septimum & tricesimum imperij annum, menses quatuor cum dimidio, moriens, Iohanni filio, reluctante imprimis matre, imperium reliquit.

Iohannes.

I Ohannes, quem nostrorum quidam Caloianem appellãt, ubi imperium adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat, in Isacium fratrẽ propensissimus, quem incredibili charitate dilexit. Varijs expeditionibus in Asiam usus, Turcas Persásque prælijs aliquot uicit, urbésque illis non paucas ademit. Latinorũ militum fortem fidelémque operã semper expertus, legatos ad Innocentiũ pontificem, & Lotharium imperatorem uictoriã de

Rogerio gratulaturos misit: tandẽ memorabili exitu in uenatione sagitta uenenata digitũ dextræ saucius, post quintum & uigesimum imperij annum, & menses octo, natu minori Manueli sceptrũ reliquit, cum Isaacium ut minus ad imperandum idoneum reiecisset: non contemnendus omnino princeps.

Manuel.

NVllus infestior in nos fuit: nulli inuisiores successus nostrorum fuere: ut Corradum Germanum, & Lodouicum Frãcorum regem uarijs insidijs fatigarit. quare coacti intempestiue Bosphorum traijcere, cum in locorum angustijs à Græcis nostri cæderentur, fame quoque laborare cœperunt: sed famem morbus etiam subsecutus gypso per summũ scelus farinæ immixto. Quare indignatus Siciliæ rex Rogerius bellum illi indixit, indictum fortiter gessit: uastata omni ora Græciæ, & Byzãtio etiã per suos duces adeo insultatus, ut sagittas argẽteas, aureásque hortis regis immiserint. Venetis etiã non minus infestus, cõtra ius gentiũ Henricum Dãdulum eorũ legatũ uiolat: negotiatores, quos simulata pace euocarat, uno die cõprehendit: ex quo Venetis armis pressus, tandem promissa bonorum restitutione æquis pensionibus pacem impetrat. Prælium cum Turcis funestissimum gessit, in quo pene captus est. Federicum AEnobarbum etiam Italicis auxilijs exercuit. rectæ fidei dogmata perturbare per insaniã adortus, non prius abstinuit ab incœpto, quàm omnes aduersantes sibi uidit. Demum cum astrologiæ peritissimus haberetur, spõderétque sibi multos adhuc uitæ & imperij annos, totiúsque Orientis imperium agitaret animo: post trigintaocto principatus annos monasticam uitam secutus, morbo perijt, Alexio filio paruulo relicto.

Alexius.

P Atri puer Alexius adhuc successit, qui fatigatus multorum insidijs, Andronicum maxime infestum habuit, uirũ callidum & impium: qui ex Isacio Comneno Iohannis fratre natus, nobilissimus haud dubie habebatur. Is Constantinopolim ingressus primum tutorem egit, inde participem imperij. Demum præter iurisiurãdi fidem, Dominici etiam corporis & sanguinis haustu sacratiorem, Alexium quindecim tãtum annos natum, cum tres annos à patris morte rerum potitus esset, miserabiliter excruciatum necari iubet: capitéque abscisso, reliquum cadauer in mare proiecit.

Andronicus Comnenus.

C Allidissimus mortaliũ, ac sæuus, cætera non improbandus, si regnandi libidinem demeres, biennium rebus præfuit, omnibus ob insitam sæuitiam inuisus. Quare bello etiã à Gullelmo Siculo appetitus, cum undique premeretur, tandẽ ab Isacio Angelo præter suam, omniúmq; opiniõnẽ imperio deijcitur: captúsq;, ac per urbẽ camelo sedẽs circumuectus manu abscissa, oculóque effosso, turbæ, uulgíque tumultu lacer periјt.

Isacius Angelus.

C Omnenorum sublata stirpe, ad Isacium cognomẽto Angelum summa rerum præter omnium spem defertur: qui cum prudenter se gerere sub initia uideretur, classem ad recipiendam Cyprum frustra comparauit. Bellum etiam cum Mysis, qui & Valachi dicuntur, Petro & Asane fratribus defectionis autoribus infeliciter gessit: uarias interim multorum tyrannides oppressit. Federicum AEneobarbum in Syriam properantem magnifice excepit. Ipse uero, cum in nostros beneuolo

animo esse uideretur, ab Alexio fratre, quem captum à Turcis redemerat Isacius, per summum scelus imperio oculisque priuatur.

Alexius fratricida.

N *On ingratus in fratrem solum, sed plane impius Alexius uideri possit, qui non solum maiori fratri imperiũ per scelus ademerit, uerumetiam nepotẽ extorrẽ pateretur. Sed affuit non multo post grauis ultio. Restitutus enim nepos patrẽ adhuc uiuentem rebus præfecit. Ipso autem Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isacij filius post subitã patris mortem imperator est dictus, Gallorum, Venetorúmque armis præualentibus.*

Alexius iunior Isacij filius.

P *Ver annorũ duodecim, cum Pannonas, Gallósque per matrem, uxorémque attingeret, Venetorum, Gallorúmque ope in imperium restituitur. Id uero præter alia in fœdere sanciendo diserte cautum, ut patriarcha Constantinopolitanus Romano põtifici tanquam maiori subesset, & damnã Frãcis Venetísque à Manuele illata cõpensaret. Qui mense post restitutionem suam uix exacto, cum satageret rerũ quas promiserat, à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur: sed Murziphlus & ipse non multo pòst in Peloponneso captus, & Constantinopolim retractus, per summam ignominiam, & cruciatus obijt.*

Balduinus Flandrensis.

E *Xcellens Veneti sanguinis uirtus adiuta Gallicis armis imperiũ, quod tot annos factiosissima, & turbulẽtissima Græcorũ natio possederat, Latino nomini facile asseruit. Capta enim urbe post Murziphli*

fugam, Balduinus Flandriæ comes, XV uirum suffragio imperator eligitur. Veneti priuo suffragio Thomam Mauroœnum (quando ita conuenerat, ut ipsi antistitem darent, si Gallus imperaret) patriarcham designant: qui statim ad Romanum põtificem profectus, eum dignitatis suæ autorem fecit: móxque reuersus celeberrimo gentium conuentu, Balduinum imperij corona donat: qui uix anno circumacto, cum præter Adrianopolim cuncta recepisset, moriens, fratrem Henricum successorem habuit. Sunt qui annos quinque imperatum prodant.

Henricus.

B Alduino fratri successit Hẽricus: qui pace cũ Valachis firmata, & filia ducis eorũ in uxorẽ ducta, domi forísque cũ prudẽter se gereret, in Thessaliã profectus, Gulielmum filiũ Bonifacij regem Thessaliæ declarat: mox moriens Iolantam filiã Petro Autusiodorensi nuptam reliquit hæredem, anno imperij undecimo.

Petrus Autusiodorensis.

H Ic uxorio iure (quando mascula nulla supererat proles) innixus ab Honorio pontifice ad Laurentij fanum extra urbem insignia imperij accepit: inde Venetis nauibus soluens, cum Dyrrhachiũ in Venetorum gratiam frustra tẽtasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorũ imperatorem gerebat, per assimulationem pacis præter iurisiurãdi religionẽ & fidẽ, medio cõuiuio obtrũcatur. Sunt qui circa nemorosa Thessaliæ loca (Tẽpe ea uocãt) insidijs captum, & in uinculis asseruatum prodant.

Robertus filius.

N Vlli dubium esse potest, tres à me principes relatos, pietate ac fortitudine eximios fuisse: quib^o tamẽ fortuna haud sane arriserit: tum quòd re-

rum diu potiri non est datum, tum quòd in tanta imperij nouitate obnoxiam, ac planè precariã potestatem agerẽt. Eadem prope sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nuntium Byzantium aduolans, cum sese optime gereret, Veneti nominis obseruantissimus inuidiam unius ex purpuratis suis sensit, qui abductam sibi ab illo sponsam iniquissime ferens, impotens animi cum domesticis in regiam irrupit, dehonestatámque naribus puellam cecidit. Quam iniuriam ulturus Robertus, dum Romam contendit, atque inde reuertitur, in Achaia morbo decessit, re interim Veneto prætorij demandata.

Balduinus.

Quasi fato euenisse dicas, ut quemadmodũ à Balduino auspicia regni cœperant, sic in Balduino conciderent: patri Roberto sufficitur Balduinus filius. Cui, quòd per ætatem tantæ rerũ moli non uidebatur idoneus, Iohannes Brennius socer adiutor datur. Qui præualentibus Græcorum armis, cum Venetorum auxilio sæpe rem tutatus esset, tandem oppignerato filio, & crucis Dominicæ parte, quinetiam tẽplorum donarijs omnium ablatis, cum ingentem exercitum ad Bosphori fauces obiecisset, per eius absentiam à Michaele Palæologo proditione recipitur Byzantium: ita dum externam uim formidat, domestica opprimitur. Anno igitur LX fere quàm imperari à nobis cœptum est, Byzantium amissum est.

Lascarorum stemma.

Dētur & hoc ipsum cum studiosis omnibus, tum Lascareæ familiæ haud dubie clarissimæ: ut qui interim ad Adrianopolim rei præfuerint, non ignorentur, quo usque Michaelis Palæologi uirtute Græcis

iterum uindicatum imperium est. Imperator Alexius cognomento Angelus, quem fratricidam superius ostẽdimus, Theodoro Lascari filiam despondit, dotisque nomine imperij titulos genero tribuit. Huic mascula proles ex uxore nulla, fœmina tantum Irene filia fuit, quam Iohanni Diplobatazio in matrimonium iunxit, imperiúmque illi per manus tradidit. Cui postea Theodorus filius successit. ex quo Iohannes, quem Michael Palæologus puerum cum interfecisset, ipse sibi & posteris per summum scelus imperium uendicauit.

Michael Palæologus.

V Ehementis spiritus uir, cum illũ fiduciariæ quodammodo tutelæ pertæderet, imperiúmque sibi, ac suis destinasset, Guillelmum Achaiæ principatu primum spoliat: inde Byzantio capta, cum Venetis bellum diu gessit, à quibus facile imperio deturbari potuit, nisi Genuenses obstitissent. Quare inducijs initis, Lugdunum ad Concilium uenit, quod Gregorius põtifex indixerat: faciléque illi cum Romano pontifice conuenit: ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gentis cõtraxit, ut nec morienti iusta persoluerint, & locum sepulturæ negarint. Hunc annos quadraginta & amplius rebus præfuisse, nisi annales dubia prodant, certum est.

Andronicus & Michael filius.

E X tribus maribus natu maximus Andronicus imperium arripuit: qui Michaelem matre Vngarica natum, consortem imperij sibi asciuit: quo mox uita functo, præ dolore amissæ filiæ & generi, pater Andronicus Constantinum Despotem iuniorem ad imperij successionem inuitat: quod Michaelis filius Andronicus ægreferẽs, in auum insurgit: Genuensiúmq; auxilio fretus,

ius omne ad se trahit: sed Veneti seniorem Andronicum cum restituissent, tandem prægrauantibus Bulgarias auxilijs & Genuensium, auus coactus, Venetos destituit, partésque Ligusticas à nepote coactus amplectitur & septuagenario maior tandem moritur.

Andronicus iunior.

Ex annos & amplius bellū uarium & anceps
S *hic cum auo gessit, sæpe tamen reconciliatis animis amicorū interuētu, & gratia male sarta nequaquam coeūte. Tādem cū Byzantiū nepos clàm ingressus esset, in auum nihil ultra molitus, illum secum imperare quoad uixit, passus est. Eo mortuo, cum aduersus hostes Romani nominis res egregias gessisset, multísque uictorijs clarus esset, unde quinquagesimo ætatis anno moritur, febre capitísque dolore intra quatriduum confectus.*

Iohannes Palæologus, & Iohannes Cantacuzenus.

Ortuo Andronico iuniore, cum Cantacuzeni ar-
M *bitrio, qui magni domestici dignitatem supremam obtinebat, omnia prudenter gererentur, Apocauci fraude uiri obscurissimi, sed solertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exiliū truditur: ille uero iniuriæ impatiens, bellum quinquennale aduersus reginam & Iohannem gessit, Turcorum arma Europæ primus inferens. Cæterum rebus indies pessum euntibus, proditur illi Byzantium: quod cum occupasset, nulli fere molestus imperij tantum participem egit, filia in uxorem Iohanni tradita: inde in Genuenses socijs Venetis & Arragonijs bellum uaria fortuna gestum, cui Nicolaus Pisanus dux præfuit: nec multo pòst bellum à Palæologo exule Cantacuzeno indictum, Turcarum imprimis ope geritur, quibus etiam*

in Europa *locum inhabitandum primus tradidit. Et cum* ex Tenedo *soluens improuisus* Byzantium *ingressus esset, tandẽ* Cantacuzenus *imperio se abdicans, monasticam uitam sequitur. hic* Iohannes Matthæum *Cãtacuzeni filium consortem imperij agentem tandem imperium deponere coegit: & cum multa fortiter administrasset bella, moriens filio* Manueli *imperium reliquit.*

Manuel.

D E *hoc nihil aliud memorabile proditũ, nisi quòd septem filios mares reliquit, quorum* Iohannes *natu maximus morienti successit.*

Iohannes.

A Vidus *hic concordiæ, pacísque, principibus cum sacris, tum prophanis* Græciæ *totius comitatus* Italiã *petijt:* Eugenij'que *autoritatem secutus* Florentino *concilio interfuit: pacéque ac concordia perpetua (ut sperabatur) inita, mox domum reuersus non diu superuixit,* Iosippo *etiam patriarcha* Florentiæ *defuncto.*

Constantinus.

H Orret *animus tantæ cladis recordatione, & luctu adhuc tanquam in nouo malo mens refugit.* Vrbem *totius* Orientis *amplissimam, in qua* Christiana *pietas millesimum ac centesimum supra nonagesimumprimum annum floruerat: ubi tot principes* Christiani, *tanta religio, tot diuorum templa, tot reliquiæ conditæ erant: paucis diebus quàm oppugnari cœpta sit, ab immanissimis ac nefarijs* Turcis *captam fuisse: in qua nullæ scelerum facies defuerint: non dignitatis, nõ sexus, non ætatis habita ratio: stupra cædibus, cædes stupris additæ: ipsa diuorum templa diruta: ipsa ossa martyrum canibus suibúsque obiecta. Constantinus imperator dum ad*

portam trepidus se recipit, fugientiũ trepidatione oppressus obijt: cuius caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit. Redēptor *ipse* CHRISTVS *(prò pudor & dedecus nobis æternum) iterũ cruci affixus, luto limóque uexatus est: eáque omnia repræsentata, quæ in illũ* Iudæorũ *gens olim impia patrarant.* Elogiũ *inde additum cruci,* Hic *est* Christianorũ Deus. Triduũ *ciuitas uexata atque ad arbitriũ impotētissimi uictoris direpta: inde quicquid regij sanguinis mares fœminæque illustres superfuere, aut inter epulas prægrauãte uino* Othomani *iussu fœde iugulantur, aut uictoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruãtur.* Incidit *autẽ clades hæc in annũ salutis millesimũ* CCCCLIII *quarto* Cal. Iunias: *qui dies funestissimus, ac religiosissimus esse nobis semper debeat.* Qua *in re subeat ea reputatio, à* Constantino *magno* Helenæ *filio, constructam urbẽ esse,* Romæ *semper æmulam: sub* Cõstantino, *qui eiusdẽ nominis matrem haberet, captam,* Turcarúmq; *iugo ad hanc diẽ subditã, cũ* Nicolaus *põtifex* Romanæ *præesset ecclesiæ,* Fridericus Germanis *imperaret.* Nostri *interim* Veneti *cũ classem ductu* Iacobi Lauretani *emisissent ad subitæ oppugnationis nuntium, hostis* Turcæ *celeritate præuẽti, nullam opem lapsis iam reb. afferre potuerunt.* Regnatum *à* Palæologis *annos fere ducentos.*

De By*zantio.*

F Verit *& hoc institutæ rei consequens, ut qui* Byzantium *primi condiderint, quæue urbis tam celebris incrementa à prima eius origine ad ætatem nostram fuerint, & quàm uaria fortuna, perstringam.* Nam *si castelli unius originem diligẽtius perscrutari non ineptum ducitur, cui quæso ingratum esse possit, urbis tam uetustæ, tam amplæ, in qua imperij* Romani *maiestas*

qualiſcunque tot annos uiguerit, ortũ caſúmque percepiſſe? Byzantium *primo in anguſtiſſimo* Europæ, Aſiæque *euripo poſuere* Lacædæmonij Pauſania *duce,* Lygos *antea dictum: quod uariante deinde fortuna, dum incerti iuris poſſeſſio adhuc eſſet,* Athenienſibus, Spartaniſque *id ſibi certatim uẽdicantibus,tandem libertatem ſibi aſſerere:& dum neuter populus tanquam propriam urbem auxilijs iuuat, liberæ conditionis eſſe cœpit.* Per *quæ tempora res eorum admodum floruit agro fœcundo, feracíque imprimis,& mari admodum opportuno,unde uectigalia, uectigalibúſque eorum augendis piſcium uis ingens ad eorum littora deferebatur.* Q*uàm commode poſita eſſet, oraculi* Pythij *ambages arguit:nam conſulentibus* Græcis *ubi urbem conderent,data ſors exciderat, ſedem oppido cæcorũ aduerſam quærerent,* Chalcedonios *haud dubie innuens, qui priores in ea loca profecti* Megaris, *peiora legerant.* Piſces *etenim ex* Euxino *in* Propontidē *illati,ubi ad* Chalcedonenſe *littus incurrere, territi candicante ſaxo, quod à uado ad ſumma pellucéat,aduerſum* Byzantij *promontorium ex ea cauſa* Chryſoceras *appellatum, præcipiti petunt agmine.*Itaque *omnis captura* Byzantij,Chalcedonẽſibus *penuria.* Primum *cum* Romanis *fœdus aduerſum* Pſeudophilippũ *à* Byzantijs *initum eſt: inde ſemper forti, fideliqúe opera eorum,multis, uarijſque bellis uſi ſumus.* Quouſque Seuerus *imperator occupatam à* Peſcennio Nigro,*eo occiſo funditus euertit,& in uici formam redegit,agro etiam eorum* Permthijs *adiudicato.* Fuit *autem urbis murus* Mileſio *quadrato lapide,adeo indiſcreta laterum ſtructura,ut una prope muri compages ſpectantibus uideri poſſet.*In *huius ruinis* Conſtantinus *magnus aquilæ præpeti uolatu ex* Chalcedone *illuc regulares funiculos,térque*

ac quater inferentis admonitus, urbem ampliore mœniũ circuitu cõstruxit, Romæ operibus & nomine etiam æmulam futuram: quam cum uarijs signis, ac monimentis undique conquisitis ornasset, ante V iduum Maij Deiparæ uirgini dicauit. Quin & Valens mathematicæ prædictionis consultissimus, annos DCXCVI potituram rerum prædixit, quæ tamen adhuc duret: portus duos habet, quos ductis utrinque catenis & turribus erectis munitissimos reddidit. Illud est, quod Dion grauis in primis autor memorabile prodiderit, septem turres eo artificio fuisse constructas, ut si quis uni inclamasset, lapidémue immisisset, sonitus ex omnibus redderetur æqualis, ita ut ex singulis proprius exaudiretur. Et cũ multa ad ornatum nouæ urbis conquisisset, cochlidem insuper Porphyretici lapidis ex urbe Roma aduehendam curauit: cui statuam suam, & clauum unum CHRISTI redẽptoris cruciatu insignẽ superimposuit, quæ Alexio Comneno uiuente corruerit: Palladium etiã ex Ilio comportatum. Principes à Cõstantino cũ diuersa fortuna, tum rerũ uario successu multi præfuere: magna tamẽ eorũ pars ambitiosi, crudeles, auari, & obscurissimi: quódq; grauissimũ sit, ab orthodoxa fide aut abhorrẽtes, aut etiã infesti: donec urbs terræmotibus, incẽdijs, seditionibus intestinis obnoxia, quibus alimentum leuitas genti insita præberet, adde etiam principũ instabilitatem, in nefariæ gentis Turcicæ libidinẽ deciderit: in qua non sine nostro graui dedecore septuagesimum prope annum dominati fuerint, Maomethes primus, inde Pazaites eius filius, & qui nunc omnibus formidolosus Syriæ, AEgyptóque imminet, Selinus. Et quoniam Turcarum proxime meminimus, quinam illi fuerint, undéue terrarũ profecti, per quos duces eorum aucta res sit, breuibus explican

dum est mihi: tum quia res memorabilis admodum sit, tum quòd diuersa quædam quàm nostri hactenus tradiderunt, & (ni fallor) similiora ueri proditurus sim: cum alij præter eorum nuda nomina, uix quicquam memoria dignum in multis retulerint.

De origine Turcarum.

T Vrcæ, partim Caspio mari proximi, qui Asiam, Orientémque uastarunt, Caucasique ueteres incolæ, qua parte ad Arctum uergit, partim inter Scythicas gentes relati, & Hunnici sanguinis, qui postea Vngari dicti sunt, existimati, quod ex Græcis autoribus, & Latinis aliquot colligas: ueteres scriptores (quod sciam) de his nihil, præter Melã & Plinium. Ille præter nudũ Turcarum nomen in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur ueteres illi à Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorum certe qui Caspij maris accolæ fuere, tenuissima memorantur primordia, & ut cæterarum gentium plane obscura. nam septingentesimum ab hinc annum natali solo relicto, in Persidem atque Asiam minorẽ primum impetum fecere: sed nec unus dux illis, nec certum imperium: uagi dispalatique quò ue cuique sors affuit, latrocinantes magis quàm belligerãtes prouincias uastarũt. Prima stipẽdia Basilio Macedone imperãte sub Machumetio Saracenorũ principe meruere, quorũ præcipue opera Babylonios, Indósq; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiã: prohibitíque ad sua redire, indignati primo secedũt: inde uno alteróque prælio Tangrolipicis Mucaletij ducis eorum auspicijs feliciter aduersus Saracenos gesto, tandem egregie uincunt, Machumetiúmque profligatum acie obtruncant, ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is alijs Turcis ad se accersitis Cucumetiũ nepotem aduersus Arabas, cum

paratissimis copijs misit: qui prælio ab his uictus, cum à patruo per summum contemptum exceptus esset, eius iracundiam ueritus, ab illo deficit, & Pasara Chorasmiorum urbe munitissima sese includit. Tangrolipix interea prælio genti funestissimo in Mediæ finibus cũ Romanis Asani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto & cæso, indignatus ille Aleimum fratrem iterum in Romanos misit, qui egregiam uictoriam capto Liparite Græcorum duce, & cæsis etiam Iberis Romanorum socijs retulit: sed cum Liparitem primum, mox & dona à principe missa facile Turca reddidisset, nec præstarent Romani quod promiserant, ingentibus copijs accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad Euxinum mare aut uastat, aut subigit. Variatum deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum usque memorabilem illam expeditionem, qua fracti ab his sæpius, magna etiã imperij parte multati sunt, donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur nonus, ueterem gentis gloriam asserere ausus est. Is obscuro loco & parentibus agrarijs natus, uirtute ac calliditate singulari, conflata per seditionẽ manu, circunferre Turcica cœpit arma, in suæ gentis homines non minus infestus quàm in nostros. Paulatímque rerum successu, & imperandi libidine inflammatus, castellum quod Othomanum de suo nomine appellari uoluit, cepit: distabat id à Prusia Trapezuntem uersus itinere dierum sex. Agebatur autem annus salutis nostræ millesimus trecentesimus, præerátque in Barionæ sede Bonifacius octauus, circa exitum Michaelis Palæologi & Andronici nepotis initia, quo tẽpore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auspicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantum rem suam auxerit: magnam certe Bithy-

niæ partem breui subegit, oppidáque ad Euxinum *posita non pauca cœpit: qui moriens* Orchani *filio regnum per manus tradidit: sub quo dissidio* Græcorum Cantacuzeno *&* Palæologis *contendentibus, adeo res* Othomanica *creuit, ut* Prusiam Græcis *ademerit. & dum* Cantacuzeno *magis quàm* Palæologis *fauet, primus in* Europã *ab eo accersitus traiecit.* Caramanum *etiam, perfidia in illũ usus, cuius filiam in uxorem duxerat, interfecto eius filio adolescente, non exigua principatus parte exuit.* Qui *post* XXII *imperij annum* Ammuratem *filium hæredem reliquit.* Is *auitam, paternámque felicitatem æmulatus, in* Caramanum *auum maternum non minus infestus quàm pater fuit.* Mox *ab imperatore* Palæologo *solicitatus in* Bulgaros, *fratrémque* Peloponnesi *principem, qui bellum mouerant,* XII Turcarum *milibus in* Europam *transportatis, egregie* Bulgaros, *hostésque imperatoris ultus est.* Hinc Europeis *opibus illectus, dũ ulcisci imperij hostes simulat, usus* Genuensium *nauibus,* Hellespontum *ad* Abydum *superat,* Callipolimque *cum alijs oppidis occupat.* Is *fuit annus millesimus* CCCLXIII *nec multo pòst* Seruiam Bulgariámque *ingressus, cum* Hadrianopolim *prius occupasset, occurrẽtes sibi cum paratissimis copijs hostes ingenti cæde profligat,* Lazaro Seruiæ *principe in acie cæso: sed mox à seruo in domini uindictam* Ammurates *occiditur, cum annos* XXIII *imperium tenuisset,* Pazaite *&* Solimano *liberis superstitibus.* Pazaites *interfecto per insidias fratre, patris mortem ulturus,* Marcum Craieuicũ Bulgarorum *principem prælio superat, & interficit: inde magnam* Bulgariæ *partem sibi subiecit: nec tanto rerum successu quietus,* Bossinam, Croatiam, *ulterioréque* Illyrici *partes uastat.* Constantinopolim *annos octo obsidet, faci-*

léque obsessam iã tunc expugnasset, nisi Vngarorũ, Gallo-*rúmque aduentum formidans, quibus ad* Nicopolim *occurrit, memorabili prælio nostros superasset, cæsis captísque magna ex parte* Gallorum *ducibus, imprimis* Iohanne Burgundiæ *duce, &* Sigismundo Vngariæ *tunc rege tumultuaria pugna fuso: qui facile in hostis potestatem uenisset, nisi* Venetæ *classis occursu seruatus è fuga esset, cui tũ* Thomas Mocenicus, *qui postea* Michaeli Steno *successit, præerat.* Inde *ad* Constantinopolitanam *obsidionem spei plenus regrediens, cum eam biennio obsessam tenuisset, trepidissimus* Tamberlanis Scythæ *nuntijs, qui infinita pene multitudine* Turcarum *terras inuaserat, excitus, illi ad* Stellã *montem congreditur, in* Galatiæ Bithyniæque *confinio.* Cæsa *sunt in ea acie* Turcarum *ducenta millia: uiuus ipse* Pazaites *in hostis potestatem uenit, qui aureis catenis caueæ uinctus, ad mortem usque à* Tamberlane *circunductus est.* Incidit *hæc clades* Turcis *in annum millesimũ* CCC.XCVII *salutis nostræ,* Bonifacio *nono põtifice* Ro. Huic *duo fuere liberi mares,* Orchanes, *quẽ alij* Calepinũ, *&* Maomethes, *quẽ nostri* Moysen *magno, uti uideo, errore dicunt.* Orchane *intra bienniũ per insidias à fratre interfecto,* Maomethes *rem* Turcarũ *solus occupat. qui* Turcia *auito regno* Asiæ *recepto per* Tãberlanis *interitũ,* Bulgaros *&* Valachos *prædis & cladibus afflixit,* Adria-*nopolíque recepta, regiã ibi sedem statuit. ipso post annos septem & decẽ mortuo,* Ammurates *filius regnũ init,* Iohãne XXIII Barionæ *sedẽ tenente. hic maiorũ gloriam non solũ æquauit, uerumetiã longe superauit.* Prima *illi expeditio in* Mysorũ *principẽ, qui nunc* Serui *dicitur, fuit: de quibus* Scopiam *&* Nouemõtum *post longam obsidionẽ cepit.* Duos Reguli *filios captos oculis priuat: postea sororem*

eorum uxorẽ sibi asciscit: restitutóque per has nuptias Nouemonto in Valachos, Vngaros, & Germanos incursiones graues facit: inde in Epeirum deflectens Croiã expugnat, Venetorũ arma in se solicitat, Thessalonica his per eum adempta. Interim una ab Vngaris ingenti pugna uictus, induciísque ab his decẽnalibus impetratis, iterũ ab iísdem Vngaris præter iurisiurandi fidẽ Eugenij pontificis hortatu bello petitus: quos duplici prælio ducum nostrorũ discordia & ambitione uicit. In altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Basila uictus Hunniades, cæsíque principes Vngari non pauci præter gregariũ militẽ, qui ad internicionẽ occubuit. Nec moratus Pelopõnesium fratrũ discordia iniuriæ obnoxiam in ditionẽ redegit. exinde reputatis animo regni molestias, & fortunæ inconstantiã animo agitans, in Asiam abijt solitariã uitam secutus, & Maomethæ filio cura rerũ demandata sub Calibassæ tutela: quam nõ multo pòst repetere suasus (ætas enim filij nõ satis idonea rei administrandæ adhuc uidebatur) Epeirum ingenti exercitu repetit (defecerat enim fere uniuersa Scanderbecchio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cũ annos quatuor & XXX regnasset. Lõgum esset, si Maomethus eius filij res gestas explicem: quæ quãtæ fuerint nouum Othomanicæ familiæ magni cognomẽtum ab eo quæsitum, & in hæredes iam transmissum arguat. Is enim duo Christianorum imperia, Cõstantinopolitanum, & Trapezuntium subuertit: regna duodecim nobis ademit, ducentas urbes Christianam pietatem secutas cepit, & in his Chalcidem insulam armis & Scodrã deditione Venetis extorsit: bellum maritimum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Caphã ponticam urbẽ

expugnauit. Rhodũ *insulam frustra tentauit.* Italiæ, *capto* Hydrunte, *arma intulit: & dũ plusquã ciuile bellũ in maio rem filiũ meditatur, cum annum unum &* XXX *præfuisset, obijt anno salutis nostræ* M.CCCCLXXXI, *quinto* Non. Maij. *Quo mortuo res* Turcica *ciuilibus armis aliquandiu iactata est.* Sed *minore fratre uicto & fugato, solus imperiũ* Pazaites *obtinuit: qui* Valachiæ *castella quædam cum expugnasset, inde in* Sultanum AEgyptium *copias eduxit, à quo sæpe uicti* Turcæ *tandem pacem, fœdúsque iniere.* Cæterũ *cum otij appetẽtior à natura uideretur: nec tamen per suorũ hominum ferociã feriari à re bellica posset, paratis terra maríque ingentibus copijs anno* M.CCCCXCII. *Cerauniorũ montiũ accolas inuadit: tractúmque illum liberarum semper ad eam diem gentium* Turcicæ *seruituti subdit. Inde septimo pòst anno terribili classis apparatu* Venetis Methonem, Naupactúmque, *mox inde &* Dyrrhachium *adimit. Quin & in* Foroiuliẽsi *agro trepidatum,* Turcis *fœde terram eam magno nostrorũ damno uastantibus.* Nec *multo pòst pax secuta* Andreæ Griti *patritij clarissimi opera, post quam non diu superstes* Pazaites *fuit regno à* Selino *filio pulsus, qui rerũ nunc potitur, ex quo annos ferme triginta imperitasset.*

IOHANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIB. III.

VENTVM *iam est mihi ad tertiũ, atq; ultimum institutæ commentationis librũ: quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certe multo plus uolupta-*

tis allatura sit. Nam & à continuis imperij cladibus tantisper auertitur animus dũ lætiora persequor: & hi mihi principes posthac erunt referendi, quorũ res gestæ & domi, forísque felicitas in plerisque tanta est, ut ueterum Romanorum gloriã non pauci ex his æquent: certe recentiorum memoriã, eorum uidelicet qui supra millesimum annum à me repetiti sunt, adeo obscurent, ut iniquissime propemodum faciat, siquis hosce illis cõferat. Nã ut in plerisque sordes, & generis pudendam originem sileam, quotus eorum quæso fuit, qui aut augendæ Reip. studuerit, aut auaritia nõ flagrarit, aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis non uixerit? adde ueræ pietatis in hisce contẽptum, tot hæreses ab illis, aut per summum scelus excogitatas, aut ad insaniam usque & pontificum Romanorũ exilia, & cædẽ pertinaciter assertas: accessit odium plusquam hostile in Latinum nomen. Quid dicam quoties insultatum sit Romanis pontificibus? quoties eorum uiolata maiestas? Nã schismatis crimen eo grauius existimari debet, quo & concordiam nostrorum pontificum sæpius expetiere, & expetitam pari leuitate reiecere: donec paulatim uetere labente disciplina, réque magis ac magis in lapsum prona, tum demum in præceps nostris temporibus acta, imperium tanta indole partum, & auctum ad Turcas transierit. Quo factum est ut gens olim in terris ingeniorum acumine, tot artium solertia, tanto rerum usu celeberrima: addo legibus, institutis domesticis, eloquẽtiæ studio, & tot urbibus ac colonijs per orbẽ deductis frequentia & amplitudine optime de humano genere merita, nunc aris focísque patrijs expulsa, inops egénsque alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorum iugo subiecta seruiat, uti iam in ipsa Græcia quæramus Græciã.

Quòd si uerũ est fruges & arbores pro soli, terrarúmque ingenio mutari, & de cælo mortales quod hauriant, naturam & mores induere: simile ueri certe uideri possit, Thraciam illam feritatẽ, & Bithynicã barbariẽ (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustã. & alioqui Thraces homines & Phryges, & ,quod præcipue pudeat, Macedonũ Cappadocũmq; mãcipia rerũ potiti sunt. Ne aliquot Isauricæ gentis ingerã, qui tametsi usu cõsuetu dinéque Græcã linguam imbiberant, patrios tamẽ mores, quibus innutriti fuerant, retinerent. Vnde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquã non propria tuentibus: & Romani nominis, Latiniq; contemptus ac odiũ, quod à principibus suis acceptũ semigræci homines, nec quicquã auitæ indolis ac prudentiæ redolentes, si linguã uestitúmque demas, in posteros transmisere. Siquidẽ diuinitus à Platone dictum, quales essent principes, tales ferè esse eorũ, qui his obediant mores. Cæterum querelæ, ne tum quidẽ gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certe ab his nostris libris absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac prope obsoletam illustremus, & uarijs monimentis traditam, nec Græcis Latinísque hominibus satis exploratam, breui hoc uolumine complectamur. Sumemus igitur auspicium dijs fauẽtibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregie gestæ Magni cognomentum iure peperere.

Carolus Magnus.

1 *Rene Constantini matre Byzantij rerum potiẽte, cum imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uẽdicantibus obsolesceret: nec in fœmina, quanuis altæ indolis, messe præsidij multum uideretur, Leo põtifex scito Romani populi, clerique rogatu Carolum Frãcorum regem, ob egregia in Christianum nomen, & Roma-*

nam sedem merita, Romanorum imperatorem primus appellat, munctúmque cum Pipino filio Augustum consecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostræ octingentesimo, regni uero eius, ex quo Francis præfuerat tricesimotertio. dies tantæ rei Iduum Decembrium delectus. Subsecutáque mox populi Ro. acclamatio, Carolo Augusto magno & pacifico uita & uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianissimi cognomentũ tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autem paternæ uirtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiam, Adriani pontificis adhortationem secutus, ingreditur. Langobardorum regnum capto eorum rege Desiderio, Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellantes triennali tandem bello uincit, & quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Saracenos Hispaniam fere omnem uastantes intra Bæticæ angulum compellit, & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dum in Franciam redit, Vasconum insidias passus, non paucos ex suis & in his fortissimum quenq; amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suam redegit. Iterum Italiam ingressus, ut Romanæ ecclesiæ patrocinium semel receptum cõstanter tueretur, Beneuentanorũ ducem Aragisum, Lãgobardorũ reliquias adhuc fouentẽ, ad officiũ cogit. Hunnicum bellũ octauo pòst anno felicissime conficit: cum eorum regiã, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, & thesauros opulentissimæ omnium gentis asportasset. Inde tertiò in Italiã contendens, põtificis Leonis iniuriã ulturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia componit. Vnde illi post ingẽtia merita imperatoria maiestas & po-

steris quæsita. Quare compositis Italiæ rebus, cum nihil grauius in Lãgobardos statuisset, quàm ut æquo cum Italis iure uiuerent, & partito imperio cum Irene, in quo diserte cautũ, ut Veneti suis uterẽtur legibus, & bello pacéue neutrius censerẽtur iuris, in Gallias redit: filióq; Ludouico cõsorte imperij declarato, tãdẽ moritur Aquisgrani quinto Cal. Februarij, ætatis anno septuagesimoprimo, regni quadragesimoseptimo, post Lãgobardos debellatos quadragesimotertio: ex quo uero Augustus à Leone põtifice dictus est, XIIII. Fuit in hoc principe, quod incredibile multis uideatur, pacis bellíque par studiũ, insignis pietas, beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principum nullo: in rebus bellicis maiórne uirtus an felicitas extiterit, nescias: nullus certe ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarũ artium studia indulgentius fouit: ipse Parrhisiense gymnasiũ, & Papiense uiris undique doctissimus accersitis instituit: templa diuis erexit, ueræ religionis obseruator etiam in minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit, in hostes raro acerbius sæuijt. Italicæ gloriæ ita studuit & quieti, ut præter Florentiam urbem instauratam, classes quoque paratas habuerit, quibus Maurorum populationes arceret. His meritis ad hæc usque tempora à multis ut cælitum unus colitur. Eius monumenti elogiũ huiusmodi fuisse traditur, CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

Ludouicus Pius.

Am uti Carolo patri res egregiæ domi forísque ge-
I stæ Magni cognomentum peperere, sic Ludouico facilitas ac clementia, religionísque summum stu-

dium, Pij tertio ad hoc æui dedit. Qui sub patris mortem Aquisgranum ex Aquitania contendens, diuersarum primo gentium legationes audijt, inde Dacicum bellū ex sententia conficit: nec multo pòst Bernardum ex Pipino filio nepotem in Italia res nouas molientem capitali pœna afficit: in antistites rerum nouarum autores mitius actum: inclusi cœnobijs uita donantur. & cum Britones, reliquósque pacis turbatores compressisset, à filijs tribus captus, tanquam in Carolū natu minimum propensior esset, imperiū eiurare cogitur: sed tumultuante optimo quoque restitutus pristinæ dignitati, non multo pòst partito imperio decessit Maguntiæ, cum imperasset annis uigintiseptem, uixisset sexagintaquatuor. Hic Stephanum Romanum pontificem magna Gallorum frequētia exceptum, & cruce magni pōderis donatum à se dimisit. Qum & Paschali ius eligendorum præsulum remisit: sanxítque ut sacri ordinis homines à gemmis, cultioréque uestitu temperarent. Quid facturus pientissimus imperator, si luxum nostri temporis aduerteret?

Lotharius.

TRes superstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus, præter Italiæ regnum, Narbonensem Galliam & imperij decus assequitur, Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicum Germani regem sortiti: sed non diu mansit fratrum concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti sceleris pœnas exposcebat: quippe qui ardentibus animis inter se, dū paternam imperij diuisionem æquo animo nō ferunt, infestis signis concurrere ad Fontanicum Altissiodorensis agri uicum: qua acie tot Gallorum millia utrinque cecidere, ut conuulsæ prope imperij uires sint: uictus tamen Lotharius, & Lu-

douicus à Carolo: & cum bellum iterum repararent, iterum fusi, pacem petiere. Quæ his prope conditionibus data, ut imperij titulo Lotharius cum Italia & Narbonensi Gallia frueretur, Ludouicus Germaniam possideret, Carolus Frãcis à Mosa ad Oceanum præesset. addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lothoringia est. Ipse cum Ludouicum filium regni consortem asciuisset, & imperij sociũ declarasset, decimoquinto pòst anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

Ludouicus.

HIc Lotharij filius, eo uiuente (uti diximus) regni, imperij'que consors efficitur. Romæque à Sergio pontifice inungitur & coronatur: reuersúsque ex Italia in Germaniam, post patris mortem cum Carolo Caluo Francorum rege discordibus animis fere semper uixit propter Austrasiæ regnum, quod Lotharij fratris fuerat, & Caluus id sibi totum uendicarat: sed mox compositis rebus, cum annum unum & uiginti rebus præfuisset, moritur Ludouico filio superstite.

Carolus Caluus.

REdierat Ludouico mortuo summa imperij ad Carolum Francorum regem, minimum natu Ludouici Pij: qui cum Britonibus & Nortmannis uaria fortuna dimicauit, postea audita Ludouici morte, in Italiam profectus, à Iohanne pontifice corona donatur imperij. Quare mox in Saracenos mouens, facile conatus eorum repressit: inde in Galliam reuersus breui Italiam repetit: aduersus quem Ludouici Germani filij dum bellum parant, ipse curis confectus, ueneno à Sedechia medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo hærede. Notata in hoc imperatore ambitio immodica.

Ludouicus Balbus.

LVdouico Calui filio Iohannes pontifex imperij titulum, præter Italiæ multorum principum uolũtatem solus asseruit: qui è custodia fugiens, cui Romani illum incluserant, & in Galliam contendens, ratum Balbo imperium suo assensu fecit: quod tamen ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit: obijt anno salutis octingentesimo octogesimo, Carolo Simplice hærede.

Carolus Crassus.

HVnc Crassum à corporis (ut arbitror) habitudine dixere: qui Ludouici Germanici regis filius à Iohãne obtinuit, mortuo Balbo, imperij coronam. Hic Nortmannos, Pannonásque uarijs prælijs afflixit. Robertum autem Nortmannorum ducem de sacro fonte leuauit, data illi in uxorẽ filia. Sed mox cum mutilis imperio, nec in eo satis præsidij uideretur, ad Nortmannos Gallia exturbandos, ob subitã uim morbi abrogato illi imperio post decenniũ decessit. Laudatur in hoc principe religionis studium, & in literatos homines beneuolentia, quos ad scribendum adhortari soleret.

Arnulphus.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeã, facit scriptorum inconstantia: mihi tamen similius uero uideatur, ex Carolo Manno Ludouici Balbi prognatum: nec enim uideo, qui fieri potuerit, ut obscurissimus homo (quod quidã asserant) imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, & ignobiles auersantibus. Huius igitur uirtus effecerat ut quãdo Carolus Simplex parũ idoneus haberetur, iste imperaret: qui aduersus Nortmannos res egregias primo gessit: mox in rapinas, templorúmq; spoliationes cõuersus in-

sta numinum ira plectitur. Nam & priori illum felicitas deseruit, & breui pediculari morbo confectus obijt. Illud accessit grauius, quòd imperij maiestas in eo defecerit, quæ per annos centum tanta indole à Carolo Magno quæsita, nescias maiore Gallorum dedecore & infamia, an Italiæ damno, ad Germanos tralata sit. Terra certe Itala sub Gallorum principatu adeo floruit, ut uetera Romanorum principum tempora non sane desiderares: sed & anni sexaginta usque ad Othonem primum Saxonum regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit, illa olim gentium alumna & parens Italia, fecere, ut Gallicum nomen desiderabilius foret. Cæterum de his aliâs.

Otho primus.

Exagesimus fere agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Lãgobardici sanguinis Italiam uexantibus, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principibus rẽ sibi interdũ asserentibus. Cæterũ cum Berengarius tertius cũ Adalberto filio tyrãnum uerius quàm principem ageret, accersitur à Romanis Otho. Cuius tunc nomen ac pietas celebris erat, Boleslao Bohemo capto, & Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igitur Saxonia egressus, cũ quinquaginta milibus armatorũ Italiã per patentem Forijulij portã ingreditur, facileq; Berengariũ & eius filium ad obsequium retrahit: quos data uenia magna etiã Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiẽs Ludouicũ Franciæ regem factione suorũ carceri inclusum eripit: nec quiescere diutius datũ Berẽgario & Adelberto res nouas molientibus: quos facile uictos & captos, alterum in Austriam, alterum Bizantij relegat. Inde Romam profectus, à Iohanne pontifice, primus Germanorum principũ corona donatur imperij: quem tertio Italiam re-

petens, cum grauissimorum criminum reus ageretur, sæpe tamen antea ut resipisceret, admonitũ, coacta synodo officio deijcit Leone *suffecto.* Hunc *cum* Iohannis *pontificis necessarij illo sub* Othonis *profectionem redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignem iniuriã ex* Vmbria Otho *aduolat, ac* Romanis *Coss. in* Germaniam *relegatis cum præfecto,* Leonem *restituit.* Saracenísque *ac* Græcis, *qui illis adhæserant,* Calabria, Apulidque *fugatis, in* Germaniam *reuersus* Viẽnæ *obijt. Vir pacis bellique artibus insignis, pietatis autem assertor præcipuus: rebus præfuit annis* XXX *& amplius.*

Otho *secundus.*

HVnc *ex* Adelaida Lotharij *uxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendum à* Romano *pontifice curauit. Cuius etiam opera* Saracenos, Græcósque Calabria *expulit.* Hic *mortuo patre,* Henricum Bauariæ *ducem nouis rebus studentem armis domuit, & aduersus* Lotharium Francorum *regem, qui sibi* Lothoringiam *asserebat,* Galliam *ingressus, fœdis populationibus uastat. Cæterum dum reuertitur, in* Axonæ *fluuij trãsitu graui incommodo à* Francis *affectus est, plerisque militum fluminis impetu, alijs ferro enectis: & dum in* Italiam *festinat ad famam* Græcorum *principum, qui* Saraceno *etiam milite instructi* Italiam *sibi uindicabãt, his congressus ad* Basantellum *uincitur: ipse scapha co[illegible]ensa ad mare delatus,* Romámque *ex* Sicilia *profectus,* Beneuentanos *imprimis ultus est, quos uti desertores oderat.* Beneuento *autem incensa* Bartholomæi *reliquias inde asportatas* Romæ *componit, ubi non multo pòst fato uita decessit decimoseptimo imperij anno.*

Otho tertius.

NOn pœnitet adhuc Germanorum principum, quippe quorum uirtute Christiana pietas, & res Italicæ respirarit. Cui restituẽdæ auitæ, paternǽque uirtutis æmulus Otho tertius incubuit: qui à principibus Germanis imperator Romæ dictus, Brunonem Saxonem pontificem creat, Gregorium quintum appellatum. Inde Saxoniam uisens, Romam ingentibus mox copijs accinctus, minarum iræque plenus aduolat: ferebat uidelicet iniquo animo Gregoriũ ab his expulsum. Capta igitur Roma, & Crescentio autore discordiæ à multitudine cæso, Iohãne adulterino pontifice luminibus priuato, Gregorius restituitur. qui statim sanctionẽ eam tulit, quæ per quingentos annos adhuc durat, Imperatorũ nullus hæreditariam dignitatem uendicato: Principes sex, sacri ordinis tres, profani totidẽ eum deligunto: hi si discordes fuerint, Boemiæ regẽ coaptato. Nec multo pòst Otho undeuigesimo imperij anno naturæ concessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cuius gratiã cum Venetias inuisisset, uoti reus, pallium aureum quod annuũ Veneti pendebant, remisit.

Henricus primus.

IN Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis imperiũ adipiscitur, uir pietate insignis, nec armis ulli priorũ principũ minor, par sanctimonia, ac innocentia Cynegundæ coniugis: qua cũ Hẽricus cælibẽ perpetuo uitã duxit: unde etiã mortui diuorũ numero ascripti, miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res compositas, Italiam ingressus Capua Saracenos expulit. Græcorum ducem Troia à se munita spoliat: quibus gestis octauo imperij anno in humanis esse desijt.

Corradus Sueuus.

POst triduũ annorum interregnũ legitimo tãdem suffragio Corradus Francus eligitur, uirtute ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus. qui cõparato exercitu, Mediolanũ diu obsedit: & cũ supremum exitiũ urbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriam abstinuit, Románque profectus coronam imperij à pontifice accepit. In Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum, qui rebellantem Italiã socialibus armis adiuuerant: neque non Rodulphum Burgundiæ regem sibi conciliat: Leopoldum etiam pacis & otij turbatorem, bello petitum compescit. Mouendi belli causa, quod sub initia imperij legem seuerissimam tulerat, siquis pacem turbasset. Corrado autem post annum decimumquintum uita functo, Henricus successit.

Henricus secundus.

GEner hic Corradi imperium accipit, & ante omnia Odelricum Boemiæ bello fatigatum tributum annuum sibi pendere cogit. Inde Petrũ regem ab Vngaris eiectum restituit. Cæterũ pertæsus eorum, quæ Romæ circa pontifices per summum scelus agerentur, Romam cõtẽdens, abdicatis adulterinis pontificibus aliquot, Bãbergensem præsulem pontificiæ sedi præficit, quem Clementem secundum dixere: & ut caueret in posterum summorum pontificum securitati, iureiurando Romanos adigit, neminem creationi eorum interfuturum sine eius permissu. Capuáque aduersus Saracenos nouo præsidio firmata, in Germaniam abiens duodeuigesimo imperij anno Henrico filio superstite ad superos abijt, cum Leonem nonum primo, mox eo defuncto Victorem secundum pontifices suo priuilegio declarasset: unde

Victor in beneficij gratiam Hēricum adhuc puerum Cæsarem creari passus est.

Henricus tertius.

IS si quàm bello magnus, tā pacis artibus, ac pietate insignis esse curasset, haud dubiè Carolis & Othonibus æquari potuit. Nemo bellacior hoc uno fuit: nemo collatis signis ad hanc diē pluries cum hoste conflixit: quippe qui Marcum Marcellum & Cæsarem dictatorem supergressus bis & sexagies pugnarit. In Saxones tamen & Rodulphum eorū regem arma sæpius intētata, quibus cum congressus semper fere uictor abijt. quin nouissimo prælio fugatum etiam Rodulphum interfecit. Mathildem pōtificis partes in terra Itala tuentem uicit Henrici filij opera. sed quàm bello clarus, tam insectatione pōtificum infamus, à quibus diris etiā pontificijs primus imperatorum post Arcadium petitus est. Nec causas in præsentia exquirere libet. Certe nūquam laudes Grægorium pontificem ab eo obsessum: adulterinum pōtificem unum & alterū superinductum: dolis & ueneno etiam in illos grassatum: matrem fœminam optimam à filio expulsam, atque in exilio mori coactam: Gallorum memorabilem illam expeditionem sæpe impeditam. sed luit mox pœnas. ab Henrico enim filio captus, & Leodij custoditus, pedore carceris post annum quadragesimū octauum imperij miseram animam efflauit.

Henricus quartus.

QVis non Henrici prolem agnoscat, impietatē paternam redolentem, ex continua pontificum insectatione? sed cui parceret homo nefarius, qui impias manus in qualēcunque parentem intulerit? accessit ad impietatem animus dolo magis quàm uirtute præ-

ter Germanorum morem instructus. quare Paschalem per summam perfidiam pontificem in potestatem redactum, non prius dimisit, quàm ille cuncta rata, quæ uoluit faceret: à quo coronam quoq; imperij per uim expressit. Quæ mox uti extorta sibi cum irrita pontifex denuntiasset, Henricum in Italiam statim excitat. Romæ ergo agens (quando pontifex in Apuliam iratabundus hominis furorem concesserat) ab Bracharense antistite iterum corona insigniri uoluit: tertio quoque Italiam inuadens Gelasium pontificem urbe pellit. Cuius aduentum reformidans Henricus (quippe qui Nortmannicis armis instructus aduētare dicebatur) in Germaniā rediit, ubi post annū imperij decimumquintum obiens maiorum sepulchro infertur.

Lotharius.

N On est cur Saxonum principū pietatē, ac cōstantiā in asserenda pōtificia dignitate præter alias egregias eorū uirtutes nō magnopere cōmendes. nulli certe ex his principibus, qui Germanici sanguinis fuere, plus pōtificum maiestati detulere: nulli religionē constātius fouēre, id quod Lotharius à maioribus acceptū ueluti hæreditariū in Innocētio præstitit. Quē in Gallijs pene exulem, cū uenerabūdus excepisset, breui, uti pollicitus est, Barionæ sedi restituit: & in Germaniā ad componēdos tumultus, qui exorti erāt, mox profectus, breui Italiā in pōtificis gratiā repetijt, eúmq; pulso ex Italia Rogerio Nortmāno & pseudopōtifice ita cōfirmauit, uti nihil inde mouere pōtificis aduersarij sint ausi. Sed breue imperium annorum undecim effecit, ne res felicibus auspicijs cœpta conualescere admodum potuerit. Satis cōstat hunc, cum principes imperatorem dicerēt, diu reluctatum esse, indignum se professum qui tantæ rei præficeretur.

deret, nuntijs Alexandri pontificis opem postulãtis ita respondit, uti rem in dubium trahere uelle uideretur. Hinc primum Alexandro timor, inde apertæ inimicitiæ exortæ, indignante Friderico suum arbitrium declinari, pontifice uero rem certam in disquisitionem uenire recusante. Quapropter imperator Octauianum ad se uenientem complexus, concilio habito, ut uerum pontificem adorat, & Alexandrum Alexãdríque fautores insectatur: euersáque prius Derthona quæ in partibus Alexandri stabat, Mediolanum inde solo æquat. Galliámque omnem Cisalpinam eadem sententiem uastat: mox in Germaniam abiens, tertio Italiam maximis copijs cinctus inuadit, Anconémque expugnat, & Alexandrum Roma fugere compellit. Ex urbe autem pestilentia coactus abscedere, postquam iterum suos Germanos inuiserat, Italiam repetit, & Asta urbe capta Alexandriam frustra obsidet, & cum Papienses ac Nouocomenses obnoxios sibi imprimis haberet, eorum auxilijs fretus, prælióque Mediolanensibus con gressus, multos ex his amisit: ipse fuga elapsus, quinto pòst die Papiæ est uisus. Cæterum Alexandro pontifice Venetias ex diutino errore confugiẽte, uicto etiam nauali prælio à Venetis Othone filio Friderici (quod uaria monimenta nobis attestantur, etsi scriptorum uariet fides) tandem pax Venetijs sancita, imperatórq; ac põtifex ex diutina discordia amicissimi facti. Nec multo pòst Fridericus, dum rebus Syriacis opem maximo apparatu ferret, iámque Saladinum & Turcarum principes in maximum sui nominis terrorem coniecisset, minore etiam Armenia recepta, lauandi causa amnem ingressus, perijt, cum annos trigintaseptem imperasset, AEnobarbus à colore barbæ ruffæ appellatus.

Henricus Friderici filius.

Sperũ à moribus appellatũ hunc à quibusdã uideo: qui rex Siciliæ accepta Constantia Rogerij Nortmãni filia in uxorẽ, mox etiam imperator à põtifice dictus, ut maior illi autoritas accederet acquirendi regni, ductis in Tãcredum copijs, qui impari matre natus, regnũ sibi uẽdicabat reclamãtibus etiam põtificibus, Neapolim frustra obsidet. Sed & pestilẽtia, quæ grassabatur, auertit ab incœpto hominẽ, retróq; in Germaniã ad suos abire cõpulit. Tãcredo autẽ breui mortuo, potitus Hẽricus regni Magũtinum antistitẽ, Philippúmq; fratrẽ in Syriam cũ non cõtemnendis copijs misit. Dedit autẽ id magis põtificum gratiæ, quàm quòd animum haberet Christianæ rei iuuandæ. Quare cũ imperij anno octauo Messanæ mortuus esset, Germanus miles, qui Berithum iam in Syria munierat, & Ioppem obsidione leuarat, tumultuose (ut mos est gentis) ex Syria in Italiam redijt, nec ullis põtificis adhortationibus in officio contineri potuit.

Philippus.

Hoc primũ tẽpore in Germania seditione laboratum est, alijs imperij nomẽ ad Othonẽ Saxoniæ ducẽ, alijs ad Philippũ Hẽrici fratrẽ trahẽtibus. Stabãt autẽ pro Philippo ij, qui Germanũ hominem Saxoni preferebant. Recens insuper Hẽrici fratris, & Friderici patris memoria Philippum adiuuabãt: & nequid ad alẽdam discordiam deesset, Othoni Anglus rex, Philippo, Francorũ Philippus ex professo fauebant. Præualuit tamẽ Philippus: & fugato sæpius Othone rerum tandem potitur, indignante etiã Innocentio põtifice, qui Othonem imperij infulis redimiuerat. Philippo autem occiso à Palatino comite, postquam annũ nonum imperasset, Otho successit.

Otho.

PHilippo mortuo, facile à Germanis proceribus ad tollẽdam discordiã sufficitur Otho, pro quo haud dubie pontificis fauor stabat: quem & confestim corona donauit cum Romam petijsset. Ille uero cũ & pontificiæ ditionis quædam oppida capere, & Friderici iunioris regnum inuadere uellet: diris põtificijs petitus, imperij titulis priuatur. Fridericúsq; illi ex professo hostis, adnitente etiam Innocentio creatur imperator. Quo nuntio in Saxoniam profectus, ut res componeret, bellum Philippo Francorum regi indicit: nec sine manifesta ui numinis, & Gallorũ uirtute, memorabili clade affectus Otho in patriam se inglorius recepit, cum annos tantum quatuor rerum potitus esset.

Fridericus.

VIguere in hoc principe, quod negari non possit, egregiæ corporis animíque uirtutes. nanque auo simillimus, militaris laudis appetentissimus fuit. Corpus laborũ non minus patiens, quàm strenuum: plurimum audaciæ ad pericula subeunda, non minus tamen consilij inter ipsa discrimina: nullo unquam labore fatigatus, nullis casibus uictus, linguarum peritus, munificentiæ singularis, regij splẽdoris & ornatus ambitiosissimus: ut in ea profectione, qua euocatus ad concilium ab Innocentio fuerat, ostendit. Nanque tot & tales secum eduxit, ut togatum agmen exercitui par esset. Sed & urbi Victoriæ à se cõditæ ea omnia affuere, quæ nulli unquam principes habuerint, nulla postea ciuitas simul uiderit. Vestis uaria & pretiosa, animantes feræ, cicuréśque diuersi generis: hominum portentosæ formæ, & in his Saracenicus miles illi imprimus acceptus. Tanta præterea incolarum

frequētia, commercijs etiam multarū gentium aucta, ut nihil ad amplissimæ urbis formam deesset. Cæterū has ingentes in principe uirtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomen, neque non in pōtifices odium obscurarunt: accessit ad hæc libido hominis immensa, qui præter gentis morem, concubinas multas & scorta aleret, scriptoribus etiam adnitētibus ne is, qui toties execratione pontificia petitus erat, quique Italiæ adeo infestus imminebat, uti eam prope ad internecionē redegerit, nō omni insectatione dignus haberetur. Cū hac igitur uitiorū uirtutúmque indole Aquisgrani coronatus, quò se adolescens adhuc receperat, primum Othonem adhuc sibi obsistētem facile profligat. Deinde paratissimus copijs de Syria uendicāda solicitus, Gregorij etiam pōtificis adhortatione Brūdusiū appulit: indéque soluēs cum Aconem peruenisset, anathemati subiectum se à pōtifice accipit: unde irarum plenus abiēs, ad Gregorium tamen supplex accessit: impetratáque ab eo uenia, mox illum ludibrio habuit. Quare iterum diris pontificis obnoxius, in Italiam descendens, Mediolanenses pro pontifice sentiētes prælio uincit, & captum Petrum Teupolum Venetum eorū ducem carceri inclusum crudeliter necat. in Venetos quoque fines inca ssum arma mota, mox Pisas sese recipiēs, Guelphos, ac Gibellinos perniciosissima Italiæ nomina primus inuexit: quibus adeo Gregorium exercuit, ut ille non multo pòst obierit, prægrauantibus curis. Cælestino autem intra duodecimum diem uita functo, successit Innocētius: qui pertæsus hominis calliditatem atque animum in se hostilem, primum imperio abdicat: deinde anathematis spiculū in illum distringens, Hēricum Thuringiæ Lanthgrauium (ea est dignitas apud Germanos) imperatorem dicit: mox magnam Italiæ par-

tem in illum armat. Parmáque per eius absentiam illi adempta, cum eam frustra Fridericus obsideret, tandẽ eruptione uictus à Montelongo legato est. Captáque urbs Victoria, ac direpta: nec interim ea clade à pontificum iniuria temperauit. Cæterum Panhormum profectus, Manfredi filij nothi dolo necatur, cum annos duos ac triginta rebus præfuisset. Hic Bononiense gymnasium, quia ciues imperata non statim fecissent, Patauiũ transtulit: ex Florentia etiam Guelphos populariter eiecit.

Rodulphus.

Nterregnum à Friderici morte ad Rodulphum
I Habspurgensem per duodeuiginti annos fuit, quo
spatio Mãfredus Friderici filius & Corradinus regno Neapolitano pariter & uita à Gallis spoliati sunt. Interim Rodulphus ex comite (ut nunc uocant) imperator declaratus, Alphonso Castellæ posthabito, qui eã dignitatẽ ambierat, Othocarũ Boemiæ regẽ acie uictũ occidit. Pseudofridericum captum, qui se pro Friderico iuniore Sueuis ostentabat, Nouesij combussit. Ciuitates Hetruriæ libertate accepta, pecunia donauit, quam rem Honorius põtifex uti infamem, sibi tamen, & Italiæ non inutilem magis non probauit, quàm prohibuit. Obijt autem Rodulphus decimo octauo imperij anno, & Spiræ sepelitur: in quo si auaritiam non accuses, cætera non reprehẽdas. Italia certe tum primum aliquid sibi polliceri potuit, Luchino Italici sanguinis uicarij nomine tunc Mediolani præfecto. Floruit huius imperio Albertus cognomento Magnus.

Adolphus Assiæ.

Onatus imperij titulis hic primum in Columba-
D riences mouit. inde in Albertum Austriæ ducem
dum bellum parat: quem proceres Germaniæ,

pertæsi Adolphi sordes & ambitionem, eo reiecto, imperatorem declarant, ab eodem apud Vangionas prælio superatur & occiditur, cum annos octo rerum potitus esset.

Albertus.

R Odulphi superioris filius, & Austriæ dux à patre Othocaro occiso declaratus, principum suffragio & Bonifacij pontificis assensu dicitur imperator: & Bonifacius eo libentius assensit, cum id obstinatissime antea negasset, quòd Philippum Francorum regem oderat. Quare ea conditione Alberto ratum imperium fecit, ut regnum quoque Francorum sibi uẽdicaret. Ille uero post Adolphum in Spirẽsi agro cæsum, cum copias tantæ rei idoneas parat, à Iohanne fratris filio interficitur post decimum imperij annum.

Henricus Lucelburgensis.

H Enricus ex Lucelburgo Romanorũ imperator designatur. Cui Clemẽs põtifex ea cõditione ratum imperiũ fecit, ut primo quoque tẽpore in Italiam trãscenderet: quam prouinciã eo libẽtius Henricus obeundam suscepit, quòd Guelphici nominis hostis, præualentes eius factionis opes infringere optabat. per Taurinos igitur saltus Italiæ insinuatus, Mediolani factionẽ Turrianã oppressit, Vicecomiti summa rerũ demãdata: inde Romam profectus accepta imperij corona, & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuante etiam Roberto rege Hetruriam repetit. Arretij'que agens post Robertum regno priuatũ, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperarant, ueneno in eucharistia dato, perijt anno imperij V.

Lodouicus Bauarus.

Hic Rodulphi imperatoris ex filia nepos, Fridericum Austriæ ducem aduersarium habuit, quicum per octo an-

nos bellum uaria fortuna gessit. Cæterum Friderico capto & occiso, Bauarus rerũ potitur, paríque temeritate imperatorem se citra pontificis assensum appellat. Qua iniuria offensus Iohãnes XXII, illi sacris interdixit. Verum homines iuxta ac numina contemnens, Italiam mox petit: atq; in uicecomites ingratissimus, quorũ ope adiutus præcipue uenerat, Castrutij filios pari improbitate, qui Gibellinæ factionis fautor acerrimus fuerat, paterno principatu exuit, Romǽque coronatus à Stephano Columnio Petrũ Corbariensem pseudopontificem creat minoritanæ familiæ unum, quẽ & Nicolaum appellari uoluit: & nequid ad serendas discordias malorum deesset, tyrannos in ijs oppidis, quæ pontificij iuris erant, priua autoritate instituit, pontificem æmulatus, qui & ipse Galliæ Cisalpinæ multos autoritate sua regulos præfecerat: imperij tandem anno tricesimosecundo cum uaria tentasset ad reconciliandam pontificis gratiam, obijt.

Carolus quartus.

P*Rius quàm hic imperiũ adiret, Germani principes Edoardum Anglum & Misnensem principem ac Guntherũ Montis nigri regulũ Cæsares declararant. Cæterũ altero post alterũ uita functo, res ad Carolũ Boemum deuenit, qui Iohãne Hẽrici imperatoris filio natus adolescẽs adhuc egregiam in terra Italia patri operã nauarat: quo ab Anglis interfecto ea acie, qua Philippus Valesius Frãcorum rex ab hisce profligatus est, imperiũ adipiscitur: literis ac linguarum multarũ cognitione instructus: sed qui Boemiæ suæ quàm Germanis, aut Italis consultum mallet. nam cum Pragam (Boemiæ id oppidum totius regni metropolis) uarijs operibus excoluisset, imperij maiestatem adeo neglexit, ut coronam tantæ*

maiestatis autoramentum turpissima pactione acceperit ab Innocentio, qua cautum erat expresse ut ab acceptis insignibus confestim Italia abscederet: additum & grauius facinus, quòd Vencæslaum filium adolescentem à principibus Germanis Cæsarem dici obtinuit exemplo maxime improbando. Imperauit annos triginta duo.

Vencæslaus.

Vo patrique absimilis per ignauiã ac socordiam
A *imperij res afflixit: afflixisséteque diutius, nisi à fratre Sigismundo captus, mox etiam procerum consensu abrogato illi imperio, Robertus Bauarus illi surrogatus esset. Hic Galeacium ex comite Mediolanensibus primus ducẽ dedit: quæ dignitas ad nepotes postea trãsijt, quoad res Insubriæ ad Francorum regem redijt. præfuit annos trigintaduo.*

Robertus Bauarus.

Vm Vencæslao suffectus esset Robertus Bauariæ
C *dux, nihil ille antiquius habuit, quàm ut Florẽtino populo gratificaturus, ad cõprimendã Galeacij uicecomitis potentiã in italiam transcẽdere. Cæterũ ad Benacum Galeacij copijs congressus facile repellitur: unde mox ad Venetos deflectens, magno ab his honore excipitur: inde soluens incassum Florentinis adnitentibus ne Italia excederet, in Germaniam retro abijt paci religionique uacaturus: uita functus est anno imperij X.*

Sigismundus.

Ptimum haud dubie principem, ac nobilissimum
O *Germania nobis imputet, & qui si ad pacis artes, quibus excellut, parem belli felicitatem addidisset, Carolis & Othonibus æquari potuit. nam puer adhuc per Mariam uxorem ad Pãnonici regni spem euo-*

cutus, mox adolescens Vencesláo *fratre, quòd parum utilis haberetur à se capto,* Boemiæ *regnum hæreditarium assequitur: sed & Alberto uita functo, omniū uotis imperator designatur.* Hic *igitur* Pānonia *potitus à* Ludouici *morte, cui* Maria *superstes filia fuit, duos ac* XXX *regulos securi percuti iubet, quòd regiæ puellæ aduersati essent.* Vndè *illi tanta mox gentis inuidia conflata, ut post uxoris mortē captus, necandúsque magis quàm asseruandus fœminæ, cuius maritum ille interfecerat, sit traditus: ille uero maiestate oris & blanda oratione dimissus, hinc* Boemiam *petit: quam non sine labore uix tandem obtinuit, longo ab his bello, ac difficili petitus, sæpe etiam acie ab his uictus.* Nec I*talica expeditio una alteráue in nos* Taurisino *agro peruastato felicior: nam* Pippus *eius dux, & ipse mox tota* Venetia *ac* Foroiulio Venetis *armis expellitur.* H*inc quia grauius periculum à* Turcis *imminebat, qui iam magnæ* Europæ *parti sese insinuarant,* Gallicis *etiā* Philippi Burgundi *copijs accinctus, ab* Amurate Turcarum *principe graui prælio uictus, castris etiam exuitur. Cæsis magna ex parte ducibus, &* Philippo *capto, ipse* Byzantium *fugiens, mox* Venetæ *classis occursu, cui* Thomas Mocenicus *præerat, incolumis de fuga uix euasit: quæ clades ignominiosiórne an funestior fuerit, haud satis expliciem. Discordia certe nostra uictor hostis* Hadrianopolim *se recepit: & hæc foris.* Q*uantum autem pace præstiterit, præter generis nobilitatē (quæ haud dubie clarissima fuit tot summorum principū serie) & præter insignem corporis proceritatem, ac imperatoriam planè indolem, affuit illi liberalitas ac munificentia, quanta in nullo antea principum: religionis ac pietatis augendæ studium incredibile: multarū etiam linguarū scientia, & in his linguæ Lati-*

BB.iiij.

næ studium excelluit: quare doctos homines imprimis fouit,& dignitatibus etiã amplis honestauit. Accusauit sæpe Germanos principes, qui Latinas odissent literas. A quibus reprehẽsus quandoque quòd doctos homines foueret, sed humiles genere, Ego, inquit, eos amo, quos natura alios antestare facile uoluit. Illud autem nulla unquam ætas obliuiscatur, quòd triẽnium magnam Europæ partem ipse peragrarit, dum principes Christianos, ac pontifices adit, quo schisma Christiano nomini calamitosissimum tolleretur. Nec alterius principis opera magis enituit in uera pietate uindicanda. Quare ita effecit, ut reiectis adulterinis tribus, qui Barionæ sedem inuaserant, Oddo Columnius magno omnium consensu pontifex declararetur. Parem operam Eugenio in Basiliensi synodo tollenda præstitit, à quo tamen prius contemptim penè habitus, ac mox post sextũ mensem quàm Senis fuerat, imperij corona donatus est. Hic uero princeps egregius cũ sine uirili prole decessisset, Albertũ Austriæ ducẽ filiæ maritũ, & utriusq; regni hæredem reliquit anno imperij uigesimo septimo.

Albertus.

NEmo unquam maiore spe ad imperiũ uenit. & sane cõceptam animis hominũ opinionem haud frustratus esset. Siquidẽ toto biẽnio, quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, intra suos fines quiescere compulit. Ptasconem Boemum factionis hæreticæ caput, ita attriuit, ut tota Boemia sibi cederet. In Turcas autem profectus, Synderouiam castellum ad Danubij ripam munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiores expectat, oppidani deditionẽ fecere: ipse Austriam repetens apud locum, cui Lõga uilla est nomen, dysenteriæ morbo confectus est, Ladislao filio superstite.

Fridericus tertius.

P*Acis atque otij studiosissimus* Fridericus *extitit: quam tenore perpetuo annos quatuor ac quinquaginta (tot enim rerum potitus est) coluit, seu fatum id fuerit quietiore* Germania, *quàm multis retro actis ætatibus, seu prudentia uerius id principis effecit.* Ille *uero nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuendæ pacis studio, tumultus qui oriebantur sedare. quare & seditionem mouentes* Austriales, *facile compescuit, & bellum à* Matthia Pannorum *rege illatum composuit.* Quinetiam *in* Flandros *mouens, qui* Maximilianum Cæsarem *asseruarent, recepto filio paucorum pœna contentus, omnem discordiarum fomitem sustulit.* Ducta *igitur* Heleonora Lusitanici *sanguinis, cum in* Italiam *transcendisset, ad* Nicolaum *pontificem profecturus, ab eo nullo non honoris genere excipitur, illi & uxori corona imperij imposita.* Hinc Neapolim *diuertit in* Alphonsi *gratiam, cuius* Heleonora *pernecessaria erat. nec minore apparatu à* Venetis *(eius enim urbis inuisendæ incredibili desiderio flagrabat) obuiam illi itum, quos exinde summa semper amoris ac beneuolentiæ significatione dilexit. eius etiã opera* Amadeus Allobrox, *qui se pro pontifice gerebat,* Basilieñsi *concilio innixus, in ordinem se redigit.* Iterum Paulo *pontifice priuati penè more uoti reus* Romam *petijt: quo damnatus retro ad suos abiens quiescente* Germania, *tandem imperij anno quarto ac quinquagesimo naturæ concessit,* Maximiliano *filio* Cæsare *prius declarato.*

Maximilianus.

S*Vpererat mihi* Maximilianus *imperator, quem pater octauo antequam moreretur anno Cæsarem designandũ curarat, magnus bello princeps,*

& pace præclarus, cuius eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipue commendãtur: accedunt ad hasce animi dotes, oris probitas, statura quadrata, in qua tamen imperatoria maiestas elucеat, corpus ualidum ac robustum, idémque laboris atque operis patientissimum, par uictus frugalitas, & ex eo ualetudo prosperrima. De hoc autem, cum adhuc uiuat, Tranquillum, Plutarchúmq; ac ueteres alios scriptores æmulatus, nihil est quod addam. Deus faxit ut quod illum agitare semper animo Vincentius Quirinus asserebat, qui legatum Venetum egit apud illum summa cum laude, ex sententia conficiat: neque enim iustius ullum est bellum quàm quod pro religione sumitur, & ea denique uera æternáque gloria principum nostrorũ existimari debet, quam res præclaræ in hostes fidei gestæ commendant.

IOH. BAPTISTAE EGNATII VENETI *in Trebellium Pollionem, Flauium Vopiscum, & cæteros Annotationes.*

EX VALERIANO.

Hic Philipporum & Deciorum uitæ desunt.

EX GALLIENIS.

Astacum,quæ Nicomedia. *Sic repone: inde enim Astacenus sinus.*Eusebius *& alij.*

*Aphronitris. Spuma hæc nitri Asiæ ac AEgypti peculiaris in speluncis colligi solita,quas colycas appellabát: picatis uero hæc uasis ab AEgypto Romã deferebatur.*Martial.

Rusticus es,nescis quid Græco nomine dicar:
Spuma uocor nitri,dicor & aphronitron.

Principem. *Tu principe repone: nam à* Claudio *Cõstantinorum genus ducebatur.*

Facto fœdere. *Tu fracto repone.*

Cyclopea luserunt omnes apenarij.Apenarios de Græco uerbo ἀπήνη,uehicularios appellatos opinor.Cyclopeam uero eam saltationẽ intellige,cum in formam Cyclopis procæri ac deformis quispiam saltaret, Horatius *&* Trebellius *in* Carino.*Libet autem* Lucilianos *uersus ad rem uidelicet facientes addere:*

> *Multa hominum portenta in* Homero *uersificata,*
> *Mõstra parant,quorũ in primis* Polyphemus *ducẽtos*
> *Cyclops longũ pedes. Sed quod de apenarijs diximus æstimandũ: quid si arenarios legas?& intelligas eos, qui in arena operam præstarent,id quod magis probo.*

Dracones. *Id est uexilla longiora,unde draconarij.*

Hecatombis. *Quod sacrũ id esset,aut quomodo celebraretur,ex hoc autore copiose accipies.*

Heracleã peruenerunt. Ponticã intelligit olim clarã.

Facta carragine. Nouo uerbo & satis barbaro coactas in unum eorũ copias intelligit, & impedimenta cũ lixis ac carris, quos innumeros ea gens trahere secum solet.

Et quidem Cecropij Dalmatarũ ducis manu. Deerat enim hoc uerbum, quod & repones.

Tetrastiche, pentastiche. Id est, quaternũ ordinum & quinum. unde & disticha & tetrasticha, nisi tetrastylen & pentastylen malis.

Διὰ τεσσάρων. Id est singuli ordines quaternarij essent.

EX SALONINO, SIVE GALLIENO iuniore.

Ad exemplum protreptici. Exhortatorij & instruentis, ἀπὸ τοῦ προτρέπειν.

Cõstellatos. bullatos intelligo, & insignitos ueluti stellis.

EX CLAVDIO.

Ancillarij, seu ancillarioli ministri lenonum & impudicarum.

Munerarius, qui gladiatores edebat: nam munera nemo nescit gladiatorios intelligi ludos.

Tu qui nunc patrias gubernas oras. Versus meliori limæ reddendi.

Antialo. Quid si Anchialẽ legas Illyricum oppidũ. P.

Cumacum. Quid si cicumã legas Cypriã, id est æreã?

Brachialem. Id est brachij ornatum.

Chrysographata. Id est auro sculpta.

Aclidas. Virg. Teretes sunt aclides illis.

Succubitana purpura. A Succubi Africæ oppido Augusta colonia.

Subarmale unum cũ purpura Maura. De subarmali diximus nouo & ipso uerbo, quòd sub armis gereretur.

Accubitalium. P. culcitrarum & stragulæ uestis.

In Thermophas. Emenda *Thermopylas.*

Corymbiatum. Id *est corymbis undiq; circundatum.*

Paterá argenteam ederariá. Ad *ederæ formá sculptá.*

Bolitera halieuticum. Id *est iaculum piscatorium.*

Calices AEgyptios. Id *est uitreos.*

Chlamydes ueri luminis limbatas. Id *est splẽdidissimas limbis adhibitis.*

Singilliones. Genus *est uestis, uerbúmque cũ ipsa ueste barbarum.*

Cucutia. Nouum *& hoc uerbum ac militare, nisi tu ca pitia, quod minime probo.*

Oraria Sarabadena. Id *est uela subtilissima ex Oriẽte: nã & Sarabara genus est Persicæ uestis.* Vnde *& Augustino ac Hieronymo Sarabaitæ hæretici.*

EX AVRELIANO.

Hilaribus. Hilaria *dies festus* VIII. *Cal. Apriles, in quibus lætitiæ exordiũ erat, quo primum tempore sol lõgiorem diem faceret, Pani deo dicatus omnium autori.*

In odem. Tu *eodem.*

Et postea multa omnia. Omina *restitue.*

Balistea. Id *est quæ iacularentur in illum iocantes,* ἀπὸ τοῦ βάλλειν.

Ferramẽta famiata. Id *est, mucronata & exacuta.* Nõ.

Mulum centuriatum. Qui *singulis centurijs ad onera ferenda assignatus erat.*

Porcina. Tu *porcinæ, & carnis intellige.*

Pabuli extra ordinem decernis. Vide *ne pabuli ius scribendum sit.*

Nicopolis. Triplex *hæc urbs Stephano.* Epiroticã *uero hanc existimo ab Augusto ob uictoriam Actiacam conditã.*

Ityreos. Id *est Arabas.* Virg. *Ityreos taxi torquẽtur in arcus.*

Multitias. Quarũ & Iuuenalis, quasi mollitias: alioqui & pelles delicatiores tractatu nos multitium redolere dicimus.

Deputet scipionem. Id est eburneũ bacillum principatus insigne.

Tunicæ lineæ, paragaudæ. Dicetur mox.

Hæmimontem. Diuisim legas.

Nã belli illius uirtutibus tuis credo. Quis nõ uideat, summam, aut quid simile deesse?

Equites sanè omnes an imperiũ. Tu repone, equites sanè omnes ante imperium. paruus lapsus, sed qui morari aliud agentes possit.

Patrimus, matrimísque. Quid patrimi, matrimique pueri, ex Festo.

Ambarualia. Sacra ab urbe ambienda.

Quasi in Christianorum ecclesia. Nota summam hominum impudentiam, qui uelint nõlint, etiã per iniurias laudare nos coguntur.

Põtus Polemoniacus & alpes Cottiæ. Vtraq; prouincia à suis regibus dicta, altera à Polemone, altera à Cotto rege: quas Nero princeps in prouinciæ formam redegit. sunt autem Cottiæ alpes, in quibus Genua continetur. Polemoniacus autem pars Ponti.

Trãsactis igitur quæ ad sectiones. Quid sector sectióue sit, mediocriter eruditis etiam cognitum.

Contra Palmyrenos. Palmyra omniũ Orientalium urbium in Syria olim maxime insignis, uel bellis contra Traianum & Adrianum gestis, uel Odenati principis nomine: olim à Solomone rege cõdita, dierum duorum itinere à superiore Syria distans, ab Euphrate unius, à maxima Babylone sex: dicta quandoque Adrianopolis: à Græ

cis autem Palmyra à palmis,ut puto,eo in loco abundantibus,puteis & fontibus frequentibus,cum circum ea loca nusquam aqua alibi ueniatur,Thadamus Syrorum lingua nuncupata.

Thyana. Ciuitas hæc Tauro ad portas Amanicas apposita, Cappadociæ ac Ciliciæ media, Apollonio philosopho ciue insignis.

Quid enim illo uiro diuinius? Adeóne Christiano nomini infesti fuistis, ut magũ hominẽ,certe à cultu ueræ religionis alienum pro numine coleretis? CHRISTVM, ac ab eo Christianos dictos, nullorũ facinorum reos, quin potius uirtutis assertores, ac ueræ pietatis, tam infesto animo insequeremini?

Dromedam uocant. Sacræ literæ dromedarios à cursu uelocissimos camelos appellant.

Decolari. Restitue declarari.

Sandix Indica. Ex cerusa hæc fit æqua portione rubrica admixta: color est purpureus, magno multorum errore,qui sandicem à sandice non discernant,sed aliâs.

Cornicibus,atq; laticinibus. Tu liticinibus à lituo. Vnde & Statius,- Liticénque notus Hectorius armis.

Tunica galbina. Vnde etiã nos hodie Gabanos crassiorem uestitum dicimus.

Quæ nunc saliginei. Tu à siligine siliginei substitue.

Fuit & sub Aureliano monetariorum bellum. Monetarios imperatoris edicta uidentur innuere,uiles homines texendis scilicet uestibus idoneos, quíque lanã ducant & textricium faciant, ut imperite pro ijs qui monetam cudant, hic multi intelligant: nam gynæciarios & monetarios & baphiarios iunctim appellat.

Amnestia. Id est obliuio, res ab Atheniẽsibus primũ

usurpata Thrasybulo autore, inde saepe ab alijs tentata.

Maximúmq;. *Tu Maximinũ, uel Maximianum lege.*

Atque ambolicas species. *Sunt qui antolicas, id est Orientales.*

Batteo. *Tu blatteo, id est, purpureo repone.*

Filiorum. *Emenda foliorum.*

Paragaudas. *Genus est uestis, ut plurimũ uirilis lineae, quod sub alia ueste gereretur: cuius apud imperatorem mentio, & iureconsultos.*

Rectis purpureis. *Quae purpura recta textae essent.*

Monolores. *Id est unicolores, & bicolores. Quid si à loro uno & duobus & tribus dictas esse censeas uerbo Graeco & Latino?*

Alpes maritimas eas intelligit, quae Liguriae Narbonésique Galliae incubant.

Facta erat ratio doge cupparũ. *Quid essent cuppae ostendimus. Corrupta autem haec lectio, quomodo restituatur adnitendum.*

Oraria ad fauorẽ. *Qui mos emunctorijs euentilãdis hodiéque retinetur. Nam oraria lintea tenuiora significãt.*

Miliarensem porticum. *Milliariã melius à mille passuum longitudine.*

Calceos mulleos. *Regum Albanorũ, mox patritiorum fuere gestamen. A mulãdo, id est suendo, si Festo credimus, dictos. unde & mullum piscem dictum esse putant. hederacios autem ac aereos utrosque à colore dixit.*

Pro senatorijs professionibus. *Id est censibus, uti uidelicet quisque in censum professus esset.*

Annulum sigillaritium. *Ad signandum.*

Phagone, unde & nomen illi. *φαγεῖν enim Graecis, Latinis uorare est.*

Infundibulo apposito. Instrumētum ad liquores infundēdos Catoni, ab infundendo, ut arbitror, dictum. Orca autē capacissimi uasis genus Hispaniæ, quo salsamēta, uinum, & oleum, & salgama conderentur, ab orcæ marinæ similitudine. Persius, -angustæ collo nō fallier orcæ. Varro, Probus, Festus.

Natalibus suis & parilibus. Parilia dies natalis urbis Romæ: nam & Calendæ Ianuariæ citra omnium supplicium ac pœnam exigebantur.

In ciuicos archis. Corrupta lectio, sed quæ fortè ita restitui possit, In publicis archiuis. Appellauere autem archiua loca, in quibus publicæ tabulæ asseruabantur.

Sartis tectis Capitolij. Vt sartum tectum, id est integrum Capitolium tuerentur.

Auro clauatis uestibus. Id est quæ clauos aureos, nos flores appellamus, haberent.

Hecatōbe. Monstratū est superius quid esset. Hecatombœum certe Græcis dicitur, quicquid duabus minis æstimatur. Sunt & Homero Glauci Hecatombœa arma, quorū & Iustinianus in præfatione Pandectarum meminerit.

EX PROBO.

Omnia imperij. Restitue, Omina.

Specillatam. Specillis ornatam.

Hastis puris. Sine ferro: ut Vexilla pura, Id est candida, infrà dixit.

Eandémq; à rebellionibus uni dicauit. Restitue, uindicauit.

Inuitus & redactus. Quid si reluctatus?

Quod imperaret Probus milites. Verbum Milites superfluit.

Prædam deinde omnem illi præter diuinas. Quid

si Druidas, ut tamen deesse uersiculus uideatur?

Limitaneis. Qui limites tuerentur.

Supplices, statimque iacuerunt. Tu strati ascribes.

Cæterásque gentes ita confudit. Quis non uidet Contudit esse legendum?

Blemyas. His populis inter AEthiopes capita dicuntur abesse, ore & oculis pectore affixis, unde & pro miraculo spectabantur.

Contis ficijs. Dubia lectio, nec quo pacto restituenda, satis constat: nisi à ficu ficios deduxerit: Quid si ita legas, Contis & Sibinis? Est autẽ Sibina Festo, Illyrici genus teli.

Quod ille compererat animo. Melius conceperat.

Huius familiæ posteris. Posteros ascribe.

EX CARO.

Sed auos. Tu auum emenda.

EX NVMERIANO.

Eúmque ante signa & principia protraxere. Principia: erat statio ubi principes legionum consisterent.

EX CARINO.

Carianus. Lege Carinus.

Neurobaten. Id est per neruos incedentem: ut Schenobaten, id est funerepum. Tichobaten autem Græci appellant, quem iureconsulti Directarium à dirigendo se in aliena cœnacula appellant.

Salpinctas. Sic enim leges, & tubicines intellige, ἀπὸ τῆς σάλπιγγος.

Camptaulas. Id est centum qui tibiarum sonum aliquantulum inflecterent: quod nos emendauimus mendosissima alioqui lectione. Pithaulas autẽ quasi tibijs persuadentes tibicines dicas.

Cyclopem adornatum. Cyclopeam saltationem, de

qua superius, innuit.

Pallio Ianthino. *Vnde & Ianthina uestis Persio.*

Plumandi. *Id est texendi. Graeci polymita à liciorum uarietate, unde Plumarij & opus Plumatile Nonio clauatum interpretatur, aut ex pluma factum.*

Birri ab Atrebaticis petiti. *Birri uestis Gallicae genus. Sunt autem Atrebatae hodie, qui Arres Gallica lingua dicuntur, auleis texendis percelebres. Vnde aulaea hodie laudatissima.*

Ballionibus. *Id est lenonibus, à Ballione Plautino lenone.*

EX AELIO VERO CAESARE.

HS. III milies. *Infinita haec pecuniae uis, ut ipse autor paulo pòst dicit: atque ad normam mihi praescriptam in Tranquilli annotationes dirigenda.*

Quia uota interueniebant. *Quorum interuentu luctus omnis tollebatur.*

Quatuor anaclyterijs. *Id est accubitorijs.*

EX AVIDIO CASSIO.

Fatuum morionem. *Id est mimum ineptum.*

Et inciso ipso. *Tu inscio ipso repone.*

Campestri solo tectus. *Succinctorio, quo in gymnasijs & palaestris uterentur: Subligar etiam à nostris appellatum, unde campestrati.*

Buccellatũ. *A buccea siue buccella. Marcellinus, Quod in sedibus erat frumentum ad usus diuturnitatem excoctum, buccellatum uocabant. Vnde nos fortasse buccellatum etiam panem appellamus in orbem factum gestatu commodiorem, ut quem pertica immissum sine grauiore impedimento secum haberent.*

Aut impeditur. *Tu impenditur.*

CC.ij.

Programma. Id est edictum Graeco uerbo.

Bucolici milites. Latronum AEgyptiorum genus.

Consensum. Male: quare Consensu redde.

AEruscatores diuinaculos. Qui uidelicet aera undiq; aeruscarent ac corraderent: Festus & Gellius.

Rebelliones. Pro rebellibus. qua forma Perduelliones dicebant antiqui.

Multis elogijs. Testificationibus tam in laudem, quàm in infamiam, tametsi Cicero pro simplici quadam sententiae significatione acceperit.

Bonis patribus. Tu uide ne melius, Partibus.

EX PESCENNIO NIGRO.

Inter lapidationes. Quibus Iulianus princeps à populo Rom. petitus est.

Ex interdicto. Formula iureconsultis usitata, quoties quis iniuria in alienam possessionem irrumpit. Cic. etiam pro Caecinna, saepe huius ritus & uerbi meminit.

Stellaturas accipe. Id est munera, per calumniam aliquam iniectam militi, uel quid aliud tale, ut satis copiose superius monstratum est.

Musiuo. Nos hodie Musaicum appellamus. Vtitur & hoc uerbo D. Augustinus libris de ciuitate Dei, & Plinius, aliqua tamen differentia uerbi. Vnde Musearij, qui male Musearij etiam à doctis apud iureconsultos leguntur.

Cauum argentum. Id est catinum nouo uerbo: nam cauus foramen est intra parietes, quibus mures latitant.

In Zonis. Magnam enim stipendij partem in his habebant milites. unde illud Horatij, Ibit eò quò uis qui Zonam perdidit.

Et inepta. Melius fortasse Nec inepta atque ridicula.

Trichoro. A triplici ordine structurae sic fortasse di-

ctus: nisi si citra aspirationem legas, & à corio, qui cursus uulgo in parietibus construẽdus dicatur, tricoriũ deducas.

EX ALBINO CAESARE.

Cum eum successorem. Tu expunges, Eum.

Ficus passarias. Quas Græci callistrutias.

Millesias. Fabellas lasciuas intellige: quales Aristides olim libros Milesiacos conscripsisse dicitur: sed iam cãtatissima omnia inter Milesias Punicas Apuleij, ut hinc literatores desinant quærere, unde ille apud Apuleium Milesius sit sermo.

EX GETA.

Hostiã popa nomine Antoninus. Popam ueteres uictimarium dixere, ut in Caligula illud poparum habitu sit omnino legendum.

Farrata. Edulium à farre fortasse dictum. quid si ferta legas? Est autem fertum libi genus in sacris adhiberi solitum. Festus autor.

Lorica sublato clauo. Id est, senatoria, ac principali ueste, unde laticlauij senatores.

EX VICTORINO.

A quodam actuario. Qui uidelicet acta eius exscriberet.

Digito salutari. Hic proximus pollici est. quo cum minus commode Augustus princeps uteretur, corneum circulum substituisse à Tranquillo dicitur.

EX AVREOLO.

Apud eum pontem, qui aureolus est dictus. Hunc in Mediolanensi agro adhuc plerique ostendũt, & Pontirolũ corrupto uerbo, quasi põtẽ Aureolũ appellari contendũt.

EX HERODE.

Sigillata tẽtoria. Varijs signis distincta arte plumãdi.

EX BALISTA.

Dispositionem me Balistæ prosequere. Expunge illud Me, & statim lege, In forma.

EX VALENTE.

Auunculus magnus. Aui & auiæ auunculus.

EX PISONE.

Cui se Cicero nobilitandi gratia sociauerat. Data uidelicet Tulliola in uxorẽ Pisoni cognomẽto Crassipedi, quo mortuo, Dolobellæ iuncta est. Pisonum autem familiæ cognomen Frugi astructum notum est à parsimonia uiuendi, & optimus eorum moribus in omni uita.

EX AEMILIANO.

In huius uita annotabis illud quod de AEgypto traditur.

EX ZENOBIA.

Media etiam cochlide. Compositionem & ornatum capillorum hoc nomine uidetur appellasse, ad cochlidis scalæ similitudinẽ, quæ paulatim per gradus occultos in cochleæ formam constructa, nomen inde sibi (ut opinor) peperit.

Epitomasse. Breuiarium confecisse, uerbo malo.

EX TITO.

In Maximino Tycum legas, quem hic Titum appellat.

Argolicam, sed amatam. Tu lege, armatam.

EX FIRMO.

Αὐτοκράτορα. Id est imperatorem.

Domum iudicum. Tu Indicum repone.

Canon. Sic annua frumentatio appellabatur, quam AEgyptus & Africa & Sicilia statã populo Romano penderet. Vnde ille septem annorum canon à Seuero populo relictus.

Omnes certe lymphiones cuiuscunque artis & uidetur. Erade copulam Et.

Omnes certe lymphiones. Nouo uerbo satagētes quosdam, ac curiosos(ut opinor)innuit, nisi siquis diuinaculos hoc uerbo malit interpretari, quos Græci νυμφολήπτους autument.

Pergulas magistrales. Iam & Plinius pergulas pictorum agnoscit, & L. Fuluium Argentariū spectasse è pergula coronatum rosis. Et Iuuenalis,

-cui cedere debeat omnis Pergula. Erat autē locus apertus, ac soli expositus, saltem ex magna parte, ubi docerent grāmatici, aut pin gerent pictores: quæ amœnitatis etiam causa parata erant, Terracijs Venetis fermè assimilia.

EX PROCVLO.

Albigauni. Liguriæ oppidū Albenga uulgo dictum.

EX BONOSO.

Dux Rhetici militis. Sic codices omnes. Quid si limitis legas? nam & in Aureliano meminit Amulij Saturnini Scythici limitis, & Iulij Tryphonis Orientalis limitis, & Criniti Illyriciani limitis & Thracij, & Fuluij Boij Rhetici limitis ducum, ut uenire in dubium nō possit, Limitis non Militis esse legendum. Sed imperator Rheticum limitem agnoscit: unde & Limitanei milites, qui milites tuerentur imperij. Cæterum & Riparienses hac forma, seu riparioli dicti uideri possint, qui fluuiorum ripas obseruarent, quo uerbo recentiores scriptores scatent.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS TYPOGRAPHVS REGIVS
LVTETIAE, ANN. M. D. XLIIII.
VI. IDVS IVL.